

UNIVERZITA
MATEJA BELA

V BANSKEJ BYSTRICI

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

*„Protiklad, prekrývanie alebo súlad občianskoprávných
a obchodnoprávných inštitútov“*

ZBORNÍK

Z

III. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

**Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta**

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

„Protiklad, prekryvanie alebo súlad občianskoprávných a obchodnoprávných inštitútov“

ZBORNÍK

Z

III. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

na tému

„Identifikácia únosnej miery autonómie právnych odvetví a súčasnej potreby ich synergie“

23. – 24. november 2017, zámok Vígľaš

2018

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc.

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav Kelemen, DrSc., MBA, LL.M.

Doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Zostavovateľ:

Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

JUDr. Ing. Andrea Ševčíková

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta UMB

© Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

ISBN 978-80-557-1405-9

EAN 9788055714059

OBSAH

NEKOĽKO ÚVAH K ATOMIZÁCII RESPEKTÍVE SYNERGII PRÁVA SEVERAL THOUGHTS ABOUT ATOMIZATION, RESPECTIVELY SYNERGY OF LAW	
<i>Mojmír Mamojka</i>	7
NARASTANIE KOMPLEXITY NORMATÍVNEJ PRÁVNEJ REGULÁCIE INCREASING OF THE COMPLEXITY OF NORMATIVE LEGAL REGULATION	
<i>Ján Cirák</i>	12
NEKALÁ SÚŤAŽ, MODERNÉ FORMY PREJAVU A ÚVAHY NAD JEJ BUDÚCOU ÚPRAVOU UNFAIR COMPETITION, RECENT FORMS OF UNFAIR COMPETITION ACTS AND POSSIBLE FUTURE LEGAL REGULATION	
<i>Peter Vojčík, Soňa Surmová</i>	26
VÝVOJ A KONCEPCIE (RE)KODIFIKÁCIE SÚKROMNÉHO POISTNÉHO PRÁVA DEVELOPMENTS AND CONCEPTS OF (RE)CODIFICATION OF PRIVATE INSURANCE LAW	
<i>Andrej Fekete, Imrich Fekete</i>	44
OSOBITOSTI DOKAZOVANIA V NOVÝCH CIVILNOPRÁVNÝCH PREDPISOCH SO ZAMERANÍM NA SPRÁVNÝ SÚDNY PORIADOK THE PARTICULARITIES OF THE EVIDENCE IN THE NEW CIVIL-LAW LEGISLATION WITH THE INTENTION OF THE ADMINISTRATIVE COURT RULE	
<i>Daniela Gandžalová</i>	58
VŠEOBECNÉ ZÁSADY SÚKROMNÉHO PRÁVA A ZMYSEL ZÁKLADNÝCH PRÁV PRE SÚKROMNÉ PRÁVO GENERAL PRINCIPLES OF PRIVATE LAW AND THE PURPOSE OF FUNDAMENTAL RIGHTS IN PRIVATE LAW	
<i>Ivan Podhorec, Lucia Petříková</i>	71
PRÍČINNÁ SÚVISLOSŤ AKO PREDPOKLAD VZNIKU ZODPOVEDNOSTI CAUSALITY AS ASSUMPTION OF LIABILITY	
<i>Marian Ďurana</i>	83
PREMLČACIA DOBA V OBČIANSKOM A OBCHODNOM PRÁVE LIMITATION PERIOD IN CIVIL AND COMERCIAL LAW	
<i>Juraj Takáč</i>	91

ŠPECIFIKÁ ČLENSKÉHO PODIELU V BYTOVOM DRUŽSTVE AKO PREDMETU DEDIČSKÉHO KONANIA SPECIFICS OF A MEMBER'S SHARE IN A HOUSING COOPERATIVE AS A SUBJECT OF INHERITANCE PROCEEDINGS <i>Andrea Barancová, Monika Némethová</i>	101
HMOTNOPRÁVNE A PROCESNOPRÁVNE SÚVISLOSTI ZÁKAZU ZNEUŽITIA PRÁVA A VÝCHODISKÁ „TESTU“ ZNEUŽITIA PRÁVA SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL FEATURES OF THE PROHIBITION OF ABUSE OF LAW AND BASICS OF „TEST“ OF ABUSE OF RIGHT <i>Jaroslav Čollák</i>	108
ZMLUVNÁ SLOBODA V ZMLUVE O TICHOM SPOLOČENSTVE CONTRACTUAL FREEDOM IN SILENT PARTNERSHIP AGREEMENT <i>Martin Orviský, Andrea Peleščáková</i>	133
OBCHODNÉ TAJOMSTVO V ZRKADLE ZMIEN OBCHODNÉHO ZÁKONNÍKA TRADE SECRET IN THE MIRROR OF THE CHANGES IN COMMERCIAL CODE <i>Martin Kubinec</i>	142
APLIKÁCIA § 107 ODS. 3 OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA V OBCHODNOPRÁVNÝCH VZŤAHOCH APPLICATION § 107 PAR. 3 OF THE CIVIL CODE IN BUSINESS RELATIONS <i>Jakub Kajba</i>	154
K ZABEZPEČOVACÍM INŠTITÚTOM V OBČIANSKOM A OBCHODNOM PRÁVE ABOUT SECURITY INSTITUTES IN CIVIL AND COMMERCIAL LAW <i>Peter Hunák</i>	164
ZABEZPEČOVACIE PRÁVNE INŠTITÚTY V OBCHODNOM PRÁVE SECURITY LAW INSTITUTES IN COMMERCIAL LAW <i>Michaela Kútiková</i>	171
HISTORICKÝ VÝVOJ OBCHODNÉHO REGISTRA DO ROKU 1950 HISTORICAL EVOLUTION OF BUSINESS REGISTER UNTIL 1950 <i>Jana Slivka Bedlovičová</i>	180
MEDZINÁRODNÉ ZMLUVY A DEDIČSKÉ PRÁVO INTERNATIONAL TREATIES AND INHERITANCE LAW <i>Pavol Sádelský</i>	190
NOTÁRSKA ZÁPISNICA AKO EXEKUČNÝ TITUL NOTARIAL DEED AS AN ENFORCEMENT TITLE <i>Peter Stodola</i>	201
NÁZOR, VÝSLUCH A NAJLEPŠÍ ZÁUJEM MALOLETÉHO OPINION, EXAMINATION AND THE BEST INTEREST OF THE INFANT <i>Erik Vadas</i>	214

ZMLUVNÁ POKUTA A MODERAČNÉ PRÁVO SÚDU V SÚKROMNOM PRÁVE CONTRACTUAL PENALTY AND MODERATION RIGHT OF THE COURT IN PRIVATE LAW	
<i>Richard Straka</i>	225
VÝZNAM OCHRANY OSOBNÝCH ÚDAJOV NIELEN V PRACOVNOM PRÁVE, ALE AJ V INÝCH PRÁVNÝCH ODVETVIACH THE RELEVANCE OF THE PROTECTION OF PERSONAL DATA IN LABOR LAW BUT ALSO IN OTHER LEGAL SECTORS	
<i>Zlatica Poláček Tureková</i>	237
ZODPOVEDNOSŤ ŠPORTOVCA PRI VÝKONE ŠPORTOVEJ ČINNOSTI RESPONSIBILITY OF THE ATHLETE IN PERFORMING SPORTS ACTIVITIES	
<i>Veronika Mardiaková</i>	246
INŠTITÚTY CIVILNÉHO PROCESNÉHO PRÁVA A ICH VYUŽITIE V MEDZINÁRODNOM PRÁVE SÚKROMNOM – PRÍKLAD PREKÁŽKY LITISPENDENCIE	
THE CONCEPTS OF CIVIL PROCEDURAL LAW AND THEIR USE IN THE PRIVATE INTERNATIONAL LAW – AN EXAMPLE OF LIS PENDENS	
<i>Elena Júdová</i>	260
PRÁVOMOC STÁLÝCH ROZHODCOVSKÝCH SÚDOV ZRIADENÝCH PODĽA ZÁKONA č. 244/2002 Z.z. O ROZHODCOVSKOM KONANÍ THE COMPETENCE OF THE PERMANENT COURT OF ARBITRATION ESTABLISHED UNDER ACT NO. 244/2002 COLL. ON ARBITRATION	
<i>Miloš Levrinc</i>	278
REGULÁCIA REALITNEJ ČINNOSTI Z POHLADU EURÓPSKEJ KOMISIE REGULATION OF REAL ESTATE BROKERAGE FROM THE EUROPEAN COMMISSION PERSPECTIVE	
<i>Mojmír Plavec</i>	291

NIEKOĽKO ÚVAH K ATOMIZÁCII RESPEKTÍVE SYNERGII PRÁVA

SEVERAL THOUGHTS ABOUT ATOMIZATION, RESPECTIVELY SYNERGY OF LAW

Mojmír Mamojka¹

Anotácia

Autor sa v príspevku venuje atomizácii alebo naopak takej miere synergie jednotlivých právnych odvetví, ktoré zvyšujú alebo minimalizujú stupeň efektivity pôsobenia práva ako celku na jeho adresátov. V princípe dospieva k názoru, že právo musí pôsobiť ako celok a to vo vhodnej symbióze jednotlivých právnych odvetví.

Kľúčové slová

atomizácia, synergia, efektivita práva, verejnoprávny, súkromnoprávny

Annotation

The author focuses on atomisation or, on the contrary, on the level of synergy among the particular legal sectors, that increase or minimize the degree of efficiency of law as a whole on its consignees. It basically reaches the conclusion that the law must act as a whole and in a suitable symbiosis of individual legal branches.

Key words

atomisation, synergy, efficiency of law, public law, private law

Diskusia o efektivite práva je a bude večná. Večná bude nielen preto, že miera jeho efektivity kolíše podľa najrôznejších determinantov tej ktorej spoločenskej vývojovej etapy, ale aj preto, že právo je a zostane nenahraditeľným a nezastupiteľným prostriedkom spoločenskej kontroly.

V prospech názvu konferencie nás evokovali aj viac menej permanentné debaty o opodstatnenosti jednotlivých právnych odvetví, ich prípadnom prekrývaní, o vzniku nových právnych odvetví a subodvetví a pod. Domnievam sa, že ide o polemiky, ktoré neraz nevnímajú jeden nosný fakt, a to, že o práve a jeho efektivite sa dá hovoriť len ako o celku a jednotnom fenoméne, inak sa synergia jeho efektivity nemôže dostaviť. Každé právne

¹ Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. – profesor na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

odvetvie je jedným z čriepkov mozaiky zvaným právo a pochopiteľne determinuje jeho efektivitu, ale na strane druhej je len jednou súčiastkou celkového mechanizmu.

Kardinálny význam práva ako fenoménu, a to možno aj bez ohľadu na mieru jeho efektívneho pôsobenia na jeho adresátov, spočíva predovšetkým v tom, že sa jeho existencia spája nerozlučne s existenciou spoločnosti a naopak. Jednotlivec môže prežiť len v skupine, ktorá, ale musí fungovať podľa určitých pravidiel. Týmto pravidlami sú potom jej členovia prepojení, a to ale v očakávaní určitých hodnôt a benefitov, ktoré im tieto nimi akceptované pravidlá majú priniesť. Ak tomu tak nie je dochádza postupne k deštrukcii týchto pravidiel a tým aj konformity skupiny, spoločnosti a štátu. Preto treba venovať permanentnú pozornosť obidvom stránkam zákonnosti, a to tak normotvornej, ako aj aplikačnej, čo je v konečnom dôsledku *conditio sine qua non* konsolidovaného fungovania štátu vo svojej najvlastnejšej podstate. Zrieknutie sa často svojej slobody jednotlivcom v prospech pravidiel skupiny a v prospech verejnej autority, ktorým je štát za účelom ich ochrany a ochrany ich záujmov musí byť z pohľadu jednotlivca pre neho užitočné a efektívne. A tu sme pri podstate efektivity alebo neefektivity práva. Ak je z akéhokoľvek právneho predpisu laickému adresátovi zrejmé, že normotvorcovi cez normatívny text ide o verejné blaho, je to nezastupiteľná podmienka jeho akceptácie adresátom. Ak tomu tak nie je, tak je právny predpis často síce bez profesionálneho pohľadu, ale často emotívne adresám ignorovaný, pretože u neho cíti, že tu nie je snaha riešiť úprimne aj jeho prípadný problém.

Podľa môjho názoru sú hodne diskutabilné polemiky o stieraní alebo dokonca neaktuálnosti hraníc medzi verejnoprávnou a súkromnoprávnou sférou. Akonáhle je jedným zo subjektov právneho vzťahu štát ako verejná a mocenskými pákami nadaná autorita je imanentnou zložkou takéhoto vzťahu jeho vertikálnosť a absencia horizontálnej rovnocennosti subjektov právneho vzťahu. Jeho obsah sa teda tvorí viac menej podľa pravidiel štátu a ďalší subjekt vzťahu sa musí pravidlám hry prispôbiť. Štát je rovnocenným partnerom ostatným subjektom napriek jeho mocenským zložkám, a to aj v intenciách ústavy len ako prípadný vlastnícky subjekt, v pozícii ktorej má rovnaké oprávnenia a povinnosti ako ostatné vlastnícke subjekty. Aj v takejto právnej situácii má ale štát určitú prioritu, ktorá je vcelku pochopiteľná, ak chce plniť všetky svoje funkcie, a to v prípade vyvlastnenia iných vlastníckych subjektov. Samozrejme, že len za náhradu a v spoločensky odôvodnených prípadoch, ale tú možnosť má. Verejnoprávny vzťah sa nemôže pýšiť úžasným prvkom horizontality, kde sa obsah právneho vzťahu vytvára na základe vzájomného konsenzu, kompromisov až do momentu vzájomne akceptovateľnej výhodnosti, a to až do starého rímskeho – do momentu, kedy sú s právnym vzťahom, predovšetkým zmluvným, spokojní

všetci. Prítomnosť alebo naopak absencia mocenského prvku a možnosť jeho oživenia zásadným spôsobom diferencuje verejnoprávny a súkromnoprávny vzťah, s tým, že nepopieram, že môžu byť niektoré hraničné situácie, kedy táto skutočnosť nie je až tak viditeľná, ale principiálne je nezlučiteľná. Osobne ma nesmierne vyrušuje na môj vkus príliš častá snaha o lacné až populistické snahy, ktoré žiaľ nie sú ničím novým riešiť zásadnejšie spoločensko-ekonomické problémy urýchlenným spôsobom právom. Konkrétne mám na mysli, a to aj v súvislosti s koexistenciou verejného a súkromného práva, zasahovanie trestného práva do klasických súkromnoprávných skutkových a právnych situácií a zbytočnú kriminalizáciu čírych súkromnoprávných vzťahov. V týchto situáciách zabúdajú kolegovia z trestného práva, že sa nerešpektuje nimi samými neraz zdôrazňované, že trestné právo je *ultima ratio* a že by malo byť posledným právnym prostriedkom na nápravu narušeného spoločenského vzťahu.

Na strane druhej sa snažia cez restoratívne metódy a restoratívnu justíciu zmäkčiť a humanizovať trestné právo, s čím osobne súhlasím, pretože dôraz na sankčnú funkciu práva musí byť až druhoradý. V kultúrnej a demokratickej spoločnosti musí byť akcentovaná principiálne preventívna funkcia práva. Iná situácia môže nastať v prípade jednotlivých právnych odvetví. Extrémne pozitívnym prípadom veľkej a zatiaľ neantagonistickej symbiózy je občianske a obchodné právo, ktoré tvoria dve neoddeliteľné strany súkromnoprávnej mince. Vo verejnoprávnej sfére by sme mohli spomenúť veľkú príbuznosť administratívneho a finančného práva, prípadne aj práva hospodárskeho, ktoré osobne pokladám za samostatné právne odvetvie. Je viacero právnych odvetví, ktoré sú určitým hybridom verejnoprávných a súkromnoprávných prvkov ako je to napríklad v prípade pracovného práva. Domnievam sa, že jediným právnym odvetvím, ktoré má a priori úplne prirodzene právo na symbiózou verejnoprávných a súkromnoprávných inštitútov je ústavné právo, tvoriace bazálnu platformu pre nosný charakter a intenciu právneho poriadku štátu nielen v čisto právnych, ale aj v spoločensko-politických polohách. Aj preto je duch ústavy a ústavných zákonov *conditio sine qua non* celkového charakteru právneho poriadku a jeho konečnej efektivity. Dôležité ale je, aby ústavné princípy našli svoju pragmatickú a zrozumiteľnú podobu v právnych predpisoch nižšej právnej sily. Ak tomu tak nie je, zostávajú vo vzduchoprázdne a nie sú akceptované.

Osobne som presvedčený o tom, že príliš predimenzovaná diskusia o miere autonómie právnych odvetví a naopak ich potrebnej previazanosti a efektívnej synergie nie je úplne a bezvýhradne na mieste, napriek tomu, že je to problém, ktorý treba vnímať. Podstatným determinantom globálnej efektivity práva je obsah morálky a spravodlivosti v ňom. Nemožno

to ale povedať takto zjednodušene, pretože ani fenomén morálky a spravodlivosti nie je synonymom. Pojem spravodlivosti vykazuje podstatne viacej subjektivismu ako pojem morálky, ktorej obsahom je viac objektívnych a objektivizovateľných znakov a prvkov. Dovolím si nesúhlasiť s veľkou osobnosťou Lionelom Hartom, profesorom právnej teórie oxfordskej univerzity, ktorý zastáva názor, že „napriek tomu, že medzi právom a morálkou existuje hodne rôznych vzťahov, tak medzi obsahom práva a morálky nemusia existovať žiadne pojmové znaky“. Výrazne sa prikláňam k názoru Ronalda Dworkina, podľa ktorého „musia byť morálne dôvody pre tvrdenie, že existujú určité zákonné práva a povinnosti“. Inak povedané, aj keď za dodržiavaním práva je sankčná moc štátu a to bez ohľadu na ich morálny obsah, tak sa v takomto prípade jedná o znásilňovanie, ktoré vytvára časom veľkou diskrepanciu medzi „suchým“ normatívnym textom a obsahom morálky a oťukávaním adresátov a v konečnom dôsledku dešpekt. Ak sa právny systém ako celok odkláňa dlhodobo a príliš od základných princípov morálky a spravodlivosti, tak sa isto naplnia slová sv. Augustína, ktorý skonštatoval, že „čo iného sú štáty bez spravodlivosti než veľké lúpežnícke podniky“. Dovolím si doplniť túto veľkú osobnosť o dodatok „bez spravodlivosti a morálky“.

Chcel by som poukázať nielen na horizontálne prepojenie práva cez jeho jednotlivé právne odvetvia, ale jeho neodmysliteľnú a objektívne existujúcu vertikálnu prepojenosť. Mám na mysli jeho historickú kontinuitu alebo diskontinuitu, ktorá je základným vývojovým pilierom tak v kontinentálnom, ako aj islamskom práve, ktoré sú v porovnaní s obyčajovým právom v ich formálnej precízności a tradičnej výstavby klasických právnych inštitútov isto inde ako anglosaský právny systém.

Každý právny systém má totiž inštitúty, ktoré nebudú nikdy podliehať vývojovým a modernizačným trendom, ale zostanú klasickým právnym pilierom celej právnej konštrukcie systému ako takého. Podľa môjho názoru sa nedá oddeliť ani horizontálna a vertikálna prepojenosť práva, ktoré idú ruka v ruke a spoločne vytvárajú v čase sa meniaci historický, ale súčasne permanentný fenomén.

Aspoň okrajovo je potrebné aj v nami pertraktovanej téme spomenúť aktuálnu komplikáciu zrodenú európskou i svetovou globalizáciou. Kreovanie *aqiu comunotaire*, teda európskeho práva, vrátane jeho priority pred národnými právnymi poriadkami nezjednodušuje, ale zneprehľadňuje aplikačnú stránku zákonnosti, aj keď ide v súčasnej etape o proces, ktorý je z rôznych dôvodov aspoň momentálne nemenný. Europeizáciu práva osobne, aj keď s istými výhradami akceptujem. Podstatne viacej mi už vadí proces, ktorý som nazval wesernizáciou európskeho práva postaveného na klasických rímskoprávných pilieroch,

v rámci ktorého dochádza k mixu klasických kontinentálnych právnych inštitútov s anglosaskými prvkami.

Aká je teda únosná miera autonómie alebo naopak synergie právnych predpisov verejnoprávnej a súkromnoprávnej povahy a jednotlivých právnych odvetví? Nedajú sa podľa mňa vymyslieť čiernobiele hranice, ani naopak jednoliaty a neoddeliteľný celok a jednoliaty efekt. Aj tu platí staré rímske umenie miery. Priorita, toho ktorého právneho odvetvia sa odvíja od filozofie aktuálnej politickej moci a od metód jej udržania a následne od charakteru štátu. Ak ide o direktívnejšiu etapu, tak majú na vrh sankčné metódy a právne predpisy verejnoprávnej povahy skromne dopĺňanými súkromnoprávnymi inštitútmi. Ak je aktuálny právny a demokratický štát, sú viditeľnejšie súkromnoprávne a liberálnejšie prvky so značným sociálnym aspektom, dopĺňané v konfliktných situáciách štátnou mocou a verejným právom. Pestrosť reálnych prameňov práva neumožňuje stavať dlhodobo na určité právne odvetvie alebo ich určitú skupinu. Musia pôsobiť vo vhodnej symbióze a synergii. Ak dochádza k ich prekrývaniu malo by to byť ale len v situáciách, kedy sa jedná o suplovanie príbuzných právnych odvetví a inštitútov a nemalo by ísť o násilné zmiešavanie málo alebo vôbec nie príbuzných inštitútov. Vtedy dôjde k disharmónii pôsobenia práva a právne umelým situáciám, ktoré sú odtrhnuté od spoločenskej reality a nemôžu fungovať. Tu sme znova pri umení zákonodarcov i tých ktorí právo aplikujú s potrebným citom pre situáciu a pri starom rímskom. *Ius est ars bono et equi*. Osobne som presvedčený o tom, že jediným integrujúcim prvkom a podmienkou efektivity jednotlivých právnych odvetví, ako aj práva ako celku, je, čo najväčšia miera etiky a profesionality v ňom. Len vtedy môžu jednotlivé právne odvetvia vytvoriť celok, ktorý kreuje funkčný právny štát.

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmir Mamojka, CSc.

NARASTANIE KOMPLEXITY NORMATÍVNEJ PRÁVNEJ REGULÁCIE

INCREASING OF THE COMPLEXITY OF NORMATIVE LEGAL REGULATION

Ján Cirák ¹

Abstrakt

K úvahám o podstate práva nevyhnutne patria aj úvahy o sociálnych javoch a reláciách meniacich sa životných pomeroch. Vplyv životných najmä materiálnych pomeroch na právo ovplyvňuje právnu politiku, ktorá má bezprostredný vplyv pri tvorbe zákonných noriem. Zákonodarca sa usiluje vytvoriť predpis zodpovedajúci potrebám, ktoré sa v týchto pomeroch ukazujú. Kvalitná právna politika mu umožňuje nielen tvorbu právnych noriem pre súčasnosť ale aj predvídať budúce sociálne pomery, anticipovať v tvorbe práva jeho budúci vývoj, opierajúc sa najmä o historickú empiriu. Príspevok sa kriticky zaoberá právnou politikou, zjednodušovaním práva, krízovými javmi v právnom štáte, problémami liberálnej demokracie, otázkami suverenity a dôsledkami dynamiky zmien v oblasti práva.

Kľúčové slová

Právo, životné pomery a ich vplyv na právo, právna politika, zjednodušovanie práva, krízové javy, právny štát, liberálna demokracia, dynamika zmien v práve, normatívna právna regulácia, narastanie komplexity

Abstract

The reflections on the nature of the law necessarily include consideration of social phenomena and changing living conditions. Impact of living especially material conditions on the law influences the legal policy which has a direct impact on the creation of legal standards. The legislator seeks to create rules that reflect the needs that are shown in these particular conditions. Quality legal policy allows it to not only the creation of legal standards for today but also anticipate future social conditions, relying mainly on historical experiences. The article critically deals with legal policy, simplification of the law, crisis phenomena in the rule of law, the problems of liberal democracy, issues of sovereignty and consequences of the dynamic changes in the law.

Key words

Law, living conditions and their impact on law, legal policy, simplification of law, crisis phenomena, legal state, liberal democracy, dynamics of changes in the law, increasing of the complexity, normative legal regulation

¹prof. JUDr. Ján Cirák, CSc., člen Katedry občianskeho práva Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici

Všeobecný výklad

1. Ideové základy práva a náplň právneho poriadku v každom čase a na každom mieste určoval panujúci svetonázor. Vplyv svetonázoru na tvorbu práva sa dá výrazne identifikovať v právnej politike, a to najmä v štádiách výrazných obrátov od jednej ideológie k druhej. Aj preto dnešný ideový pohľad na naše právo a jeho tvorbu nie je možné vysvetliť bez patričných historických reminiscencií na obdobia, keď bolo spočiatku ovládané individualistickými princípmi, ktoré postupne vytlačujú princípy univerzalistické.²

Napriek rôznym zafarbeniam a reminiscenciám, nový kapitalistický svetonázor, ktorý mierou vrchovitou ovláda diskusiu v oblasti právnej politiky po roku 1989 u nás, stojí na hodnotových pilieroch antikomunizmu, dôraze na rešpektovaní univerzálnych ľudských práv, euroatlantickom spojení a integrácii, podpore voľného trhu tovarov, práce, kapitálu, a ideách sociálneho štátu. Liberálny konsenzus vychádzajúci z týchto pilierov sa stal na dlhé roky vývesným štítom štandardných politických strán vo voľbách, pričom voči takto prezentovaným hodnotám v ich programech sa – až na okrajové javy v politike – pomerne dlhú dobu takmer nikto nevymedzil.

2. V súčasnosti sa stupňuje tlak z rôznych strán na predefinovanie hodnotového rámca budúcnosti. V nastavení hraníc politickej diskusie sa stále častejšie objavuje pomerne jasná a zrozumiteľná kritika zlyhávania globalizácie a liberalizmu. Bez tzv. politickej korektnosti dochádza predovšetkým mimo mainstreamu k pomenovaniu pseudohodnôt, ktoré zahŕňajú skutočné spoločenské hodnoty. Vynára sa otázka, čo za svetonázor predstavujú myšlienkové prúdy kandidujúce na nahradenie liberalizmu ako doteraz dominujúcej hodnotovej predstavy?

V stredoeurópskom priestore sa stále s väčšou naliehavosťou nastavujú nové pravidlá a zameranie politickej diskusie. V ich rámci sa už v okolitých štátoch (Českej republike, Rakúsku, Maďarsku a Poľsku) politické a hospodárske otázky nazerajú stále viac a viac napr. pohľadom „národnej perspektívy“. V oveľa väčšej miere ako v minulosti sa do popredia kladú hodnotové preferencie vyznávané väčšinou populáciou. Tieto hodnotové preferencie sa odvíjajú od národných koreňov daného spoločenstva ktoré spája spoločná kultúra, jazyk a zdedený spôsob života. Tradičné kľúčové hodnoty spoločnosti, ktoré si držia svoju aktuálnosť aj pre budúcnosť, zostávajú v tomto nazeraní rodina, bezpečnosť, spravodlivosť, zodpovednosť a národné bohatstvo (to je chápané nielen v prírodnom a kultúrnom rozmere,

² Prehľad individualistických a univerzalistických princípov v súkromnom práve vo väzbe na svetonázorové preferencie uvádza ŠTEFAN LUBY vo svojom diele Slovenské všeobecné súkromné právo. I. zväzok. Úvodná časť – Všeobecná časť – Osobnostné právo, ktoré vyšlo v roku 1941 nákladom Právnickej jednoty v Bratislave.

ale predovšetkým v rozmere najcennejšom – t.j. vo význame ľudských zdrojov). Čoraz viac sa udomácňuje u nás doma, ale aj vo svete predstava, že štát v prvom rade patrí tým, ktorí ho kultúrne a jazykovo zdedili po predchádzajúcich generáciách.

Uvedená politická doktrína konzervatívnej revolúcie je predmetom ostrej a niekedy až nevyberavej kritiky zo strany organizovanej privilegovanej vrstvy akademických, mediálnych a oligarchických elít. Jej slabnutí vplyv na verejný diskurz je spätý s tým, že tvárou v tvár množiacich sa kríz už nenachádza argumentáciu, ktorú by v spoločnosti jasne a zrozumiteľne pomenovala fatálne zlyhania liberalizmu, nenachádza odpovede na relatívne chudnutie vidieka na úkor metropole, stratu pracovných miest v sektoroch, zmysel práce, prerastanie byznisu, médií a politiky, krízy právneho štátu a pod.

Liberálna politika - napriek zdrvivúcej kritike a rastúcej nedôvere k jej predstaviteľom – hľadá východiská v silnom sociálnom štáte, ovládaní mediálneho priestoru, vyzdvihovaní výhod doterajšieho prístupu štátu k občanovi, vo vzývaní mantry nereálneho ekonomického rastu, v idealizovaní hodnôt konzumnej spoločnosti a bezhraničnej tolerancii voči minoritám a pod. To sa však – ako bolo už konštatované – v spoločnosti príliš nedarí.

3. V reáliách tretieho tisícročia môžeme bez prehánania konštatovať, že klasické politické hodnoty, ako sloboda a rovnosť, čoraz viac strácajú onen pôvodný mobilizačný potenciál. Ich náhradou sa stali predovšetkým hodnoty konzumu, nerealistických predstáv nekončiaceho ekonomického rastu a s tým súvisiacich príslubov deľby koláča na základe tradičnej spoločenskej zmluvy. Obmedzenosť planetárnych zdrojov poukazuje na slepú uličku vývoja civilizácie. Dlhá vlna konzumnej spoločnosti je zrejmé už za svojim zenitom. Aj preto politické strany strácajú legitimitu, keď sa snažia odvodzovať svoj mocenský nárok na tvorbu práva od akejsi modernej verzie „spoločenskej zmluvy“, ktorá spočíva v kalkule, že občania strpia ich vládu, len za predpokladu, že za to obdržia materiálnu prémiiu.

Pritom sa zamlčuje, že Slovenská republika a jej politická reprezentácia (bez ohľadu na rôzne politické strany) je pri ovládaní nášho životného priestoru zásadne limitovaná nielen vnútropolitickými, najmä však medzinárodnými geopolitickými faktormi, ktoré môže sama len ťažko ovplyvniť.

Všetky vlády majú k dispozícii rovnaký demografický, politický a hospodársky potenciál závislej ekonomiky krajiny, problémy s napätým rozpočtom, či sociálnou inklúziou marginalizovaných rómskych obyvateľov, rovnako obmedzený vplyv majú na rýchlo sa meniace globálne procesy, európsku integráciu, legislativu Európskej únie a pod.

Tým sa stáva spôsob vyrovnávania s rovnakými výzvami a obmedzeniami limitujúcim faktorom tvorby práva a to až do takej miery, že ideológia a svetonázor prestávajú

plniť funkciu uskutočniteľného spoločenského vzoru právnej politiky. Jej uskutočňovanie je s postupom času stále viac zameniteľné, a to bez ohľadu na politické zloženie vládnych elít.

Svetonázorové postoje a programové odlišnosti politických strán sa nám snažia ich predstavitelia vsugerovať najmä vo volebnom boji. Predmetom kampaní sa stávajú ľúbivé a populistické heslá, aby občania práve k nim mohli znovu upínať už toľkokrát sklamané nádeje. To sa však tiež príliš nedarí. Od okamihu, keď sa ujímajú vládnutia v krajine, sa rozdiely medzi nimi rýchlo stierajú. Frustrovaným voličom potom nedokážu vierohodným spôsobom vysvetliť, načo potrebujú aktuálny podiel na moci, ak zrazu nie je vôbec jasné, na čo ju chcú použiť.

Zdrojom odôvodniteľnosti a vierohodnosti politickej strany sa stáva iba reálna úspešnosť pri riešení výziev, pred ktorými stojí spoločnosť v hybridnom svete rizík a nádejí tretieho tisícročia. Inak povedané, v právnej politike súčasných elít iba s ťažkosťami nachádzame ich „rukopis“ nezameniteľného spôsobu hodnotového vnímania a riešenia celospoločenských výziev. Rovnako sa v krátkych volebných cykloch nedá preukázateľne zhodnotiť úspešnosť konkrétnych právnych riešení v podobe zlepšenia, či nebodaj toľkokrát postulovaného avšak dlhodobo ignorovaného inteligentného zjednodušovania právneho systému.

4. Stav právneho a regulačného rámca na Slovensku je výsledkom našej transformácie po rokoch 1989 a 1993. Tá do značnej miery kopíruje predovšetkým ekonomické pomery na našom území, ktoré určujúcim spôsobom ovplyvnilo prerozdelenie vlastníckych a majetkových titulov po nežnej revolúcii. Výsledkom týchto procesov je, že v skutočnosti nemôžeme hovoriť o slovenskej ekonomike, pretože ide iba o ekonomiku na „slovenskom území“. Táto je z hľadiska rozpredaného vlastníctva kapitálu ekonomikou vysoko neautonómnou, odvodenou a závislou. Jej rozhodujúce sektory (vrátane sieťových odvetví) sú vlastnené zahraničnými podnikateľmi.

To, že išlo o výsledok dlhodobo preferovanej, avšak krátkozrakej politiky predchádzajúcich politických garnitúr, založenej na masívnom rozpredávaní domáceho kapitálu, dodnes drieme v povedomí národa ako politika postrádajúca ekonomickú logiku, politika korupčného kapitalizmu, za ktorý bude potrebné ešte len vyvodiť pred slovenskou spoločnosťou právnu a majetkovú zodpovednosť. Dôsledky tejto sebazničujúcej politiky sú zrejmé. Nám nepatrí - až na úzku vrstvu štát ovládajúcich oligarchov a finančných skupín - žiadna pridaná hodnota. Zisky tvorené kapitálom na našom území pripadajú v drvivej miere vlastníkom, ktorými nie sme. Sú to vlastníci, ktorí vykonávajú vlastnícke funkcie, t. j.

stratégiu, styk so zákazníkom, otváranie nových trhov, rozhodujú o produktovej skladbe, čo tiež nepatrí do slovenských rúk. My sa na ekonomike podieľame iba kontrahovanými mzdami a tým, čo sa mimo daňových prázdnin vyberie na daniach medzinárodných korporácií.

Sme svedkami podmieneného reflexu lákať zahraničných investorov dotáciami a investičnými stimulmi. Keď sem prichádzajú po veľkých nadnárodných korporáciách napr. aj Kórejci z iného kultúrneho okruhu v pozícii ich subdodávateľov, tiež dostanú daňové úľavy a dotácie na zamestnancov. Kórejci tak ovládajú celý reťazec, nakoľko nefinalizujú tu len výrobu, ale ich firmy na Slovensku vyrábajú aj motory, prevodovky, pneumatiky, reflektory a pod. Priviezli si teda na Slovensko nielen finálne montáže, ale s masívnou podporou štátu celý svoj reťazec. Vie si niekto vôbec predstaviť, že by sa slovenský reťazec usadil napr. v Južnej Kórey a to ešte vďaka masívnej podpore štátu a s dotáciami na zamestnancov?

My z toho nemáme nič, a aby sme to politicky odôvodnili, prijímame rozsiahle právne regulácie zamerané na zvyšovanie zamestnanosti prostredníctvom dotácií na prijatého zamestnanca. Ale oni už nepotrebujú našich zamestnancov, po vyčerpaní dotácií už privádzajú svojich alebo iných, ešte lacnejších zamestnancov.

Bezútešne niekedy pôsobia taktiež dôsledky nezvládnutých prístupových rokovaní našich predchádzajúcich garnitúr pri vyjednávaní konkrétnych podmienok vstupu nášho štátu do Európskej únie. Napríklad v oblasti bezpečnosti výroby potravín sme v plnej miere závislí na zahraničnej importovanej produkcii. Domáca výroba kedysi kvalitných potravín je decimovaná európskymi reguláciami, dotačná politika slovenských farmárov je založená na ich finančnej diskriminácii oproti ich kolegom pochádzajúcim z „tradičných krajín“ Európskej únie. Pokračuje obrovský tlak na odstránenie tzv. právnych bariér skupovania pôdy cudzincami. Títo ju po nadobudnutí vlastníctva vyťažujú tým najnevhodnejším spôsobom, t. j. monokultúrne, bez väzieb na domácu infraštruktúru a navyše tiež s pomocou dovezenej pracovnej sily. Pritom v dedinách okolo fariem vládne rekordne vysoká nezamestnanosť domáceho obyvateľstva. Toto je ponechané na pospas svojmu neradosnému osudu, stráca pracovné návyky, je odkázané na príležitostné práce a živorenie zo štátnej podpôry. Právna politika dlhodobe na tieto alarmujúce skutočnosti neprináša primerané riešenia.

Dnes je jasné, že pracovníkov je všade dost, a pokiaľ zahraničnej firme na našom území patrí celý reťazec, niet sa čomu diviť, že si bez potrebnej regulácie priváža aj vlastných zamestnancov. Pokiaľ aj v tejto oblasti nenastane obrat – čo je už obtiažne – perspektíva nie je vôbec radostná. Na našom území nám nebude patriť takmer nič a my a naše deti zostaneme

odsúdení do pozícií námedzných pracovných síl vo vlastnej krajine. Produktivita práce vo viacerých odvetviach prevyšuje európsky priemer, avšak mzdové ohodnotenie vysokú produktivitu práce nekopíruje a niekedy tvorí v osobných nákladoch len zlomok v porovnaní s krajinami vlastníkov týchto podnikov. Právna politika na tieto nerovnováhy a asymetriu reaguje len nedostatočne a zväčša opozdene tzv. reguláciou chybami.

5. Rast a výchova slovenskej podnikateľskej sféry je na pokraji verejného záujmu. Naviac naše univerzity a školy chrlia státisíce študentov, ktoré nechce nikto zamestnať. Každý z nich pritom vie len to, čo ostatní. Mnohé fakulty učia to isté. Ich mottom je v súčasnom nastavení nezmyselný a nikdy nekončiaci boj o získavanie či udržanie akreditácie. Moderné a inovatívne postupy vo vzdelávaní ustupujú do pozadia.

Intelektuálne to niekedy vypadá ako pohľad na monokultúrne pole jednej farby. Nie je prirodzené, aby celá krajina kvitla na červeno alebo žltu, ani to, že sa na všetkých školách učia to isté. Navyše nejaký pán alebo pani na ministerstve, ktorí v živote nič nedokázali, nám prostredníctvom tzv. akreditácií určujú do najmenších detailov, čo máme na vysokej škole robiť. To, že je to na hory vzdialené od potrieb moderných podnikov, ich zákazníkov, praxe a inovácií, byrokratov na ministerstvách a hodnotiacich komisiách vôbec nevzrušuje. Reči sa hovoria a chlieb sa je. Niekedy mám dojem, či by nebolo lepšie ísť iným smerom a že tí, ktorí sú bez akreditácie, ale v živom spojení s praxou a jej potrebami sú pre spoločnosť prospešnejší, nakoľko nie sú viazaní nezmyselnými scientologickými kritériami.

Právny štát v pasci komplexity modernity

1. Transformačné pohyby vo vyspelej euroatlantickej civilizácii poukazujú na nezvládnuté procesy komplexity súčasného globalizovaného sveta. Rozsiahlosť a zložitosť týchto procesov (či už ekonomických ale aj politických a právnych) presahuje úroveň, ktorú sú ešte ľudia schopní reálne obsiahnuť. Problémom dneška je informačná preťaženosť (information overload). Prejavuje sa okrem iného aj v inštitucionálnej a koordinačnej neefektivite pri tvorbe právnej politiky.

Neriešená a nezvládnutá zložitosť vedie nevyhnutne ku kolapsu, ktorý v tomto zmysle chápeme ako samovoľné zjednodušovanie príliš zložitých štruktúr, či redukcii prehnaných ambícií detailnej regulácie na úroveň zodpovedajúcu priemerným ľudským schopnostiam.

2. V oblasti právnej politiky sa vlády dostávajú do tzv. slepej uličky, nakoľko zotrvávajú na mylnej predstave, že spontánnosť a volatilitu spoločenských procesov je možné

aj naďalej ovládať pomocou ďalších a ďalších noriem a pravidiel. V snahe elít vládnuť a riadiť procesy dokonalejšie, uplatňovanie algoritmov modernity stále presnejšej a detailnejšej právnej regulácie všetkých premenných dostáva právny systém do stavu, že sa stal nezrozumiteľným, a to aj pre erudovaných právnikov. V skutočnosti vytvárame hypertrofiu nových a nových regulácií organizačný a legislatívny balast. Nechtiac tak vytvárame nové právne zátarasy namiesto zjednodušenia práva a rozhodovacích procesov. Právny rámec sa stáva v dôsledku pasce komplexity neprehľadným a málo funkčným. Charakterizuje ho nezrozumiteľnosť, chybovosť, časté novelizácie, zmeny a doplnky, tzv. regulácia chybami, vyvíja sa bez jasnej koncepcie, nie je zriedkavým javom, že sa v politike chápe tvorba práva prioritne ako produkt sebaaprezentácie politikov.³

Hypertrofia práva prispieva k víťazstvu právnej formy nad jej obsahom. Tak európsky a slovenský právny systém sa vinou tisícok smerníc, nariadení, zákonov či rezortných vyhlášok ako aj nadbytku rozmanitých opravných prostriedkov, prieskumov, odvolaní, kontrol, sťažností a prieskumov na národnej a nadnárodnej úrovni dostáva do slepej uličky, ktorá smeruje do sebazničujúcej podoby.

Preto aj napr. riešenie kedysi bežného a predvídateľného súdneho sporu o zaplatenie pohľadávky veriteľa jeho dlžníkom dnes trvá niekoľko rokov. Rovnako riadiace procesy štátnej správy a samosprávy sa v celom rade prípadov stávajú nemožnými, nakoľko takmer každý krok štátnych a samosprávnych orgánov je možné preskúmať prostredníctvom správnych súdov. Právo sa stáva pre dotknuté subjekty nedosažiteľné a riešenia zdĺhavé. Narastá počet nedoriešených prípadov, ľudia rezignujú na spravodlivosť, ktorá prichádza až po rokoch.

Európske nazeranie na rovnosť v rozhodovacej činnosti súdov v podobe záväznej nadnárodnej judikatury dnes výrazne preferuje prijímanie nových pravidiel za účelom ochrany tzv. slabšej zmluvnej strany. Vyvažovanie menšej ekonomickej sily a znalosti trhu je však právnymi prostriedkami hmotného ale aj procesného práva vyvažované tak v legislatíve ako aj súdnej praxi až do absurdných polôh. Namiesto rovnosti v chápaní rovnosti príležitostí, sa v súdnej praxi spotrebiteľských sporov presadila tzv. rovnosť vo výsledkoch. Dôsledkom takejto extrémnej právnej ochrany sa tradičný a historicky zakorenený veriteľsko-dlžníckeho vzťah ex lege transponuje na vzťah posudzovaný spotrebiteľským právom. V ňom je veriteľ ako strana sporu evidentne postavený do nezávideniahodnej role nesvojprávneho chudáka.

³ K problematike hypertrofie právnych noriem pozri aj CIRÁK, M. Zjednodušovanie práva – nádej pre budúcnosť? Časopis Štát a právo. Ročník O3. Číslo 2/2016, s. 255 až 261.

V úvahách o nezvládnutých premenách vzťahov v normatívnej regulácii možno pokračovať. Ide najmä o prípady tzv. prepólovania pôvodného významu niektorých pomerov s právnymi dosahmi, t. j. o premenu slabších na právne silnejších. To sa prejavuje napr. pri posudzovaní vzťahov detí a rodičov, detí a učiteľov, lekárov a pacientov.

Spočiatku prirodzená a v európskej kultúre tradičná ochrana slabších bola v posledných desiatich rokoch dovedená k absurdným výsledkom. Ako už bolo povedané, zo slabších sa stali silnejší, a zo silnejších slabší. Veritelia sa nemôžu domôcť plnenia svojich pohľadávok, zatiaľ čo dlžníci sú chránení, a to aj vtedy ak vedome a svojvoľne odmietajú plniť svoje záväzky. Lekári sa odhodlajú operovať pacienta až potom, čo si vytvoria právne alibi pre všetky eventuálne komplikácie v liečbe. Učitelia sa stali v nebývalej miere predmetom šikanózných praktík svojich žiakov, ak sa bránia, sú prepúšťaní. Rodičia zostali bez právnych prostriedkov voči svojim maloletým deťom, ktoré pochopili už pred dovŕšením plnoletosti, že ak si nebudú plniť svoje povinnosti, nič sa im nestane. Téza „primátu občana voči štátu“ sklzá pod plášťom bezhraničnej tolerancie minorít do narastajúcej praxe beztrestného vydierania väčšinovej spoločnosti.

Toto prepólovanie sa začína dotýkať už aj samotného suveréna, ktorým je štát a jeho orgány. Ak napríklad niekto zámerne nekomunikuje so súdom, je to spravidla ťažko postihnuteľné a takéto konania nezriedka zostávajú bez následkov. Plíživô sa však začína spochybňovať pod vlajkou ľudskosti a humanity úloha štátu pri postihovaní mnohoženstva pri tzv. alternatívnych manželstvách a otázkach detských manželstiev. Pohlavný styk s mladistvou osobou je v inej kultúre možný, zatiaľ čo v našej kultúre je trestný a pod. Právnu politiku v tomto smere čaká neľahká cesta, pretože v dnešnej rýchlej dobe život predbieha právo. To však nie je dôvod, aby sa právo rozišlo so spoločnosťou a ňou zdieľanou hodnotovou sústavou.

Prečo sa tak deje? Prečo je témou predvolebného boja politických strán exekučná amnestia, zrušenie exekúcií, návrhy na zrušenie exekútorov, ochrana gayov a lesbič, najrôznejších minorít, legalizácia mäkkých drog a pod. Dnes už postačíme s odkazom na fakt, že právna politika v modernej dobe smeruje aj tak k stále väčšej ochrane dlžníkov na úkor veriteľov? Prečo sú pretláčané do popredia liberalizácia sexuálnej orientácie, alternatívny spôsob života minoritných komunít a podobne? Jednou z odpovedí je, že napr. počet exekúcií na Slovensku presiahol v roku 2016 tri milióny. Z hľadiska volebných preferencií sa pritom ľahko dopátrame poznania, že počet dlžníkov je rádovo vyšší než počet veriteľov.

Namiesto záverov

1. Základným problémom súčasnosti je, že sa naraz prelína príliš mnoho vecí.

Rast populácie, blížiaci sa horizont vyčerpávania zdrojov rastu, zmeny klímy, revolúcia v technológiách, politické a integračné zlomy, komoditné šoky, migrácia netušených rozmerov, problém starnutia populácie, nadbytoční ľudia postkonzumnej spoločnosti, hľadanie zmyslu života bez práce a pod. To všetko sú zmeny, ktoré prichádzajú zároveň. To zrejme vyústi do zásadnejšej transformácie. Transformačné obdobia sa v dejinách ľudstva už vyskytli v minulosti, odhaduje sa že trvajú najmenej tridsať rokov. Špekulovať o povahe budúcnosti je z dnešného pohľadu diskutabilné. Napriek tomu môžeme s istotou predpovedať, že stále viac a viac budeme v neistom svete závislí na miestnych zdrojoch, ekonomikách a ľuďoch v regiónoch. V suchšom, potravinovo menej istom svete budeme odkázaní využívať vo väčšej miere miestne zdroje, to, čo máme obrazne pod nosom doma a na čo sa dnes ešte často hľadá s dešpektom. Politika budúcnosti sa odvracia od dobývania sveta (už nie je čo dobývať) na vlastné dvory, k vlastnej komunite, národným preferenciám a tradičným hodnotám, akými sú rodina, ktorá sa nám mimochodom takmer rozpadla.

Ak si priznáme, že v komplexite neovládame spoločenské procesy preto, že sú stále zložitejšie, tak by sme si mali priznať, že úporná snaha vtiesnať obrovskú spoločenskú dynamiku modernej spoločnosti do korzetu noriem a inštitútov je vopred odsúdená k neúspechu.

Dôsledkom zmysluplnej reakcie na pascu komplexity práva je v prvom rade uvedomenie si, že už neplatí, že rozhodnutia založené na poznaní stále viac a viac premenných veličín, podrobnejších výpočtov, na väčšom množstve informácií vedú k správnejším záverom. Od určitého momentu začína mať každá ďalšia nová informácia najprv neutrálne a neskôr dokonca škodlivé následky. Informačné preťaženie sa prejavuje aj ako inštitucionálne a koordinačné preťaženie sústavy štátno-politického riadenia spoločnosti, ktorá je zameraná na bezprostrednú a praktickú realizáciu funkcií moderného štátu.

Právna politika moderného štátu musí v situácii prehnanej komplexity, informačného smogu a pod. nachádzať inšpiráciu v histórii ľudského myslenia, ktoré už dávno formulovalo pravidlá inteligentného zjednodušovania systémov.⁴

⁴ Príkladom sú napr. výroky Aristotela: „Príroda si zvolí najkratšiu možnú cestu“, Herakleita: „Cesta vzostupu aj pádu tá istá je“, Ockhamova britva: „Ockham's razor“, jednoduchosť je pečať pravdy „Simplex veri sigillum“,

2. Výhody inteligentného zjednodušovania práva je potrebné metodicky rozpracovať do konkrétnej podoby. Výhody tohto prístupu sú však rukolapné a nespochybniteľné už teraz. Bez nároku na úplnosť ide najmä o tieto efekty:

- a) jednoduchosť neúmerne nenavršuje náklady na inteligentné riešenia v práve, nakoľko preferuje úspornosť, kreativitu a systémovo prepojené riešenia,
- b) jednoduchosť sa sústreďuje na to čo máme, čo poznáme, čo vieme vyhodnotiť, čo môžeme najviac ovplyvniť a čo stačíme aj v oblasti právnej regulácie reálne skontrolovať,
- c) jednoduchosť nie je závislá na požiadavke vylučovania času v zmysle bezprecedentného urýchľovania tvorby práva, je v protiklade s detailným normovaním nespočetného radu nevýznamných premenných veličín, ktoré otvárajú dvere ďalším a ďalším nadbytočným reguláciám,
- d) jednoduchosť uľahčuje zrozumiteľnosť práva,
- e) jednoduchosť znižuje právny balast v podobe znižovania počtov regulácií v spoločnosti,
- f) jednoduchosť v tvorbe práva uľahčuje inštitucionálne a koordinačné úsilie pri riadení spoločenských procesov.

3. V rozpracovaní fungovania spoločenských systémov existuje teória tzv. asymetrickej príčinnosti. Jej autor, taliansky ekonóm Vilfredo Pareto pri skúmaní delby spoločenského bohatstva zistil, že 20% obyvateľov spravidla koncentruje vo svojich rukách majetkové aktíva spoločnosti. Vo vnútri tejto pätiny zasa platí, že malá 20% menšina ovláda podstatnú časť tohto majetku. Týmto postupom sa Pareto dopracoval k pravidlu 20/80, ktoré vyjadruje axióm „predvídateľnej rovnováhy“. Jeho podstatou je, že sociálne procesy sa viažu tak na významné (spravidla cca 20%) ako aj málo významné veličiny (spravidla cca 80 %).

V každej situácii sú rozhodujúce významné premenné. Ich identifikácia umožňuje nasadiť tzv. pákový efekt, ktorý má potenciál dosiahnutia požadovaných efektov. Tento potenciál je oveľa menší, pokiaľ sa pri riadení spoločenských procesov a tvorbe práva zameriame plošne na kvantitatívnu stránku. Nemá totiž zmysel investovať obmedzené legislatívne kapacity do toho, čo má okrajový význam, do toho, na čo napokon nemáme žiaden vplyv, resp. do toho, o čom s veľkou pravdepodobnosťou vieme, že sa to bude vyvíjať bez potreby podrobnejšej a detailnej regulácie.

zásady hospodárnosti a efektivity KISS a MAYA, t. j. ovládateľnosť s čo najjednoduchšími prostriedkami „Keep it simple end stupid, alebo len tak zložitá, ako je to ešte prijateľné „Most advanced yet acceptable“.

Uvedené podnety poukazujú na niektoré námety ohľadne nových, zväčša procesne orientovaných aspektov realizácie „novej“ právnej politiky na Slovensku. Nové ponímanie právnej politiky by v strategickom uvažovaní mohlo významne napomôcť prekonávaniu pretrvávajúcej krátkozrakej (myopickej), a žiaľ aj málo perspektívnej stratégie našej budúcnosti. Aká by mohla byť cesta, ktorá by viedla k zmenám, pokiaľ taká ešte vôbec existuje?

4. V predefinovávaní politiky si musíme otvorene priznať, že aj my máme problém. Ekonomika na „slovenskom území“ – ako sme už spomenuli - je ekonomikou odvodenou, neautonómnou, subdodávateľskou, závislou na lacnej práci a vo vlastníckom kontexte takmer na 90% ekonomikou neslovenskou.

Môžeme použiť protiargument väčšiny politikov, že predsa v posledných rokoch dochádza k znižovaniu nezamestnanosti a rastie HDP krajiny. Zamlčuje sa však, že dôvodom rastu sú napr. končiace čerpanie dotácií z Európskej únie, zotrvačnosť výroby, a to aj tzv. „výroby do zásob“, najmä však ešte nemecké nepochopenie, že vo svete sú už v plnom prúde procesy deglobalizácie a relokalizácie.

Kľúčový záver, ktorému sa mnohí ešte divia však spočíva v tom, že definitívne končí „slovenská stratégia lacnej práce“. Státisíce Slovákov spolu s miliónmi kvalifikovaných ľudí z východnej Európy migrujú za prácou do jej vyspelejších častí, nereformovaný a dlhodobo podfinancovaný štátny vzdelávací systém produkuje nezamestnateľných absolventov a podnikatelia na Slovensku sa už musia v konkurenčnom boji spoliehať na dovoz cudzej pracovnej sily zo superlacných regiónov Ukrajiny, Maďarska, a štátov juhovýchodnej Európy.

Migračná kríza má v tomto aspekte potenciál Slovensko do budúcnosti len oslabiť, nakoľko našich pracovníkov nahradí ešte lacnejšia utečenecká pracovná sila priamo v Nemecku a západnej Európe. Návrat tisícok ľudí, ktorí sa živia svojou prácou v zahraničí by zrejme znamenal zostrenie všetkých negatívnych javov na Slovensku a porušenie krehkej sociálnej rovnováhy. Externé riziká (Brexit, nová americká administratíva a jej geopolitické smerovanie a pod.) sú napriek dlhým rokom relatívnej prosperity Európy minulosťou.

Životná úroveň veľkej časti obyvateľstva - okrem Bratislavy, jej okolia a mestských centier - je v porovnaní s našimi západnými susedmi, napr. v Rakúsku stále stagnujúca. V mnohých parametroch nedosahuje ani úrovne, ktoré sú vlastné stredomorským štátom postihnutým dlhodobou ekonomickou krízou (Taliansko, Španielsko). Slovenský dôchodca je v tomto smere azda v najhoršom postavení, pretože siaha do svojho vrečka oveľa hlbšie ako napr. dôchodca grécky.

5. Verejnosť často manipulovaná médiami sa nateraz zmierila s politikou prehry a rezignácie na existujúci stav. Zvykli sme si, že v médiách vlastne nenachádzame potrebnú podporu a osvetu pre obnovu domáceho školstva, podnikateľského stavu, jeho výchovu, problémy domácich podnikov, živnostníkov, strednej vrstvy, záujem o lokálne ekonomiky, poľnohospodárstvo, potravinovú bezpečnosť či inovatívne postupy moderného riadenia ekonomických procesov.

Pritom akýkoľvek úspech nesie pečať politického privlastnenia idúceho ruka v ruke s mediálnou prezentáciou politikov, najlepšie v hlavných večerných správach. Naproti tomu nad vlastnými zlyhaniami či zhoršovaním situácie si politické elity a ich predstavitelia umývajú ruky v televíznych reláciách, kde diskutujú o problémoch nie so svojimi politickými oponentami, ale sami so sebou.

Prevládajú oprávnené obavy, že osamotené Slovensko žiaľ už nezostane ostrovom stability a lacnej pracovnej sily v rozbúrenom mori, ktoré bičujú zemetrasenia a politické tsunami. Svet nás ovplyvňuje mierou vrchovitou, nie my, a to ani s titánskymi projektami typu širokorozchodná železničná trať alebo hodvábná cesta.

Napriek všetkému negatívne, je pre nás stále otvorená cesta vlastnej adaptácie, autonómie a nadväzovania na úspešné podnikateľské či inovačné tradície. V dynamike zmien životných pomerov nie je a ani nemôže byť pozde. Každý koniec je vždy aj začiatok novej etapy. Je to totiž naša doba, v ktorej žijeme, ktorú musíme pochopiť, poučiť sa z nej a nájsť si vlastnú cestu. V tom je vlastne zmysel života a odkaz predošlých generácií. Pri hľadaní svojej cesty Slováci disponujú svojimi ťažko nadobudnutými skúsenosťami s komunizmom, socializmom i korupčným kapitalizmom. Slováci by nemali tieto skúsenosti a poznatky stratiť, ale ich využiť pri hľadaní ciest k prosperite tretieho tisícročia pre naše deti a vnukov. Aj to je alternatíva voči tomu, ako len kopírovať, posluhovať či podliezať iným.

Právna politika sa v krátkej budúcnosti bude musieť aj na Slovensku meniť, a to v dôsledku rýchlych zmien v materiálnych podmienkach života vôkol nás. Vyústením sérií transformácií sa ťažisko vývoja vracia od doznievajúcej globalizácie do vnútorných lokalít. Myšlienka Európy regiónov nás geopoliticky vracia k príklonu starať sa v prvom rade o vlastné záujmy. Musíme sa pritom spoliehať sami na seba. Príklad Grécka, ktorého medzinárodné postavenie dospelo za pomoci sérií „európskych riešení“ do faktického postavenia novodobej kolónie, ktorej obranou sú dnes len neúčinné štrajky, by mal byť aj pre nás poučením neopakovať takéto chyby. Nezvládané migračné vlny Grékom ničia turistický priemysel, znižujú už tak pošramotenú atraktivitu krajiny. Nové hranice na Balkáne krajinu odrezávajú od kontinentálnej Európy, a to aj s jej migrantami, čo zrejme zrýchly

procesy „morálnej genocídy“, hlavne malých detí. Osud Grécka by mal byť výstrahou, že svoj osud nikdy, ale ozaj nikdy neradmo zverovať do rúk zahraničných bankárov a úžerníkov. Rovnako treba reálne vyhodnocovať často falošnú solidaritu a málo funkčné riešenia súčasných nadnárodných zoskupení voči malým národným štátom.

Historická empiria nám ukazuje, že naša budúcnosť je a bola v pochopení a poučení sa z vývojových trendov vo svete. Perspektíva nášho národného bytia sa bude odvíjať predovšetkým od zvládnutia nových transformačných výziev sveta. Nepôjde to bez vytvorenia nového ekonomického a právneho rámca fixovania jasných pravidiel slovenského modelu lokálneho podnikateľského kapitalizmu. Kapitalizmu, ktorý bude založený na politickej autonómii, hospodárskej samostatnosti, sebestatočnosti a podnikateľskej slobode regiónov a lokalít.

Bez masívnej obnovy podnikateľskej a inovačnej kultúry na Slovensku v najbližších rokoch nemôže dôjsť k naštartovaniu obratu vedúcemu ku skutočnému riešeniu budúcej slovenskej prosperity. Nie je to nič nové, ak opätovne prízvukujeme, že Slovensko je relatívne malá krajina s obmedzenými zdrojmi. Jeho ekonomika sa musí uvoľniť na autonómnu a slobodnú, o ktorej podstatných rysoch budeme sami rozhodovať, t. j. pôjde o podnikanie lokálne, nezávislé, očistené od parazitujúceho pôsobenia bankárov, oligarchov a masívneho využívania málo kvalifikovanej práce domáceho obyvateľstva. Čaká nás preto nielen to, čo si vo voľbách zvolíme, ale hlavne to, čo príde potom, najmä čoho sa následne aj prostredníctvom právnej politiky budovanej na nových základoch v našom právnom a regulačnom rámci zbavíme ako zbytočnej a retardujúcej záťaže.

Zoznam bibliografických odkazov

BÁRTA, M., KOVÁŘ., M. (eds.), Kolaps a regenerace. Cesty civilizací a kultur. Minulost, současnost a budoucnost komplexních společností. Praha : Academia, 2011.

CÍLEK, V. Něco se muselo stát. Nová kniha proměn. Praha : Novela Bohemica, 2014.

CÍLEK, V. Co se děje se světem. Kniha malých dobrodíní v časech velké proměny země. Praha: Dokořán, 2016.

CIRÁK, J. Právna politika vo víre meniacich sa životných pomerov. Časopis Štát a právo. Ročník 03 č. 3-4/2016, s. 285 až 300.

CIRÁK, J. Dedičská zmluva v úvahách de lege ferenda. Časopis Štát a právo. Ročník 04. č. 1/2017, s. 79 až 89.

- CIRÁK, J. Relativizácia právnických osôb v kontexte ich právnej zodpovednosti. Časopis Štát a právo. Ročník 04. č. 3/2017, s. 241 až 253.
- CIRÁK, M. Zjednodušovanie práva – nádej pre budúcnosť? Časopis Štát a právo. Ročník 03. č. 02/2016, s. 255 až 261.
- CIRÁK, J., FICOVÁ, S. Občianske právo. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2008.
- DUGUIT, L. Les transformations générales du droit privé depuis le Code Napoléon. Paris 1912.
- DUGUIT, L. Le droit social, le droit individuel, et la transformation de l'Etat. Paris 1911.
- FERGUSON, N. Civilizace. Praha : Dokořán, 2014.
- HAVLÍČEK, K. (editor). Moderní exekuce (cesta zodpovědného vymáhání). Sborník z odborných akcí Pražského právnického podzimu. Exekutorská komora České republiky. Praha : JUDr. Karel Havlíček, Havlíček Brain Team, 2016.
- LUBY, Š. Slovenské všeobecné súkromné právo. I. zväzok. Úvodná časť – Všeobecná časť – Osobnostné právo. Bratislava: Právnická jednota v Bratislave, 1941.

NEKALÁ SÚŤAŽ, MODERNÉ FORMY PREJAVU A ÚVAHY NAD JEJ BUDÚCOU ÚPRAVOU

UNFAIR COMPETITION, RECENT FORMS OF UNFAIR COMPETITION ACTS AND POSSIBLE FUTURE LEGAL REGULATION

Peter Vojčík¹, Soňa Surmová²

Abstrakt

Autori sa v príspevku venujú súčasnej právnej úprave nekalej súťaže s dôrazom na právne prostriedky na ochranu. Súčasne sa zamýšľajú nad perspektívami a možnosťami úpravy nekalej súťaže v právnom poriadku SR, a to aj v kontexte prác na rekodifikácii súkromného práva v SR. V príspevku autori poukážu aj na úpravu nekalej súťaže v novom Českom občianskom zákonníku a na možnosti právnej úpravy v právnom poriadku Slovenskej republiky s prihliadnutím na moderné formy nekalosúťažného konania online.

Kľúčové slová

nekalá súťaž, právne prostriedky ochrany, rekodifikácia súkromného práva

Abstract

The author of the submitted paper focus on the current legal provisions relating to the unfair competition and legal remedies. Simultaneously, the perspectives and possible future legislative changes in the Legal Order of the Slovak Republic are taken into consideration in the context of the civil law legislation recasting in the Slovak Republic. Furthermore, in the submitted paper, the author point out the legal provisions in effect regarding the protection against unfair competition acts laid down in the new Czech Civil Code and possibilities of legal regulation in Legal Order of the Slovak Republic taking into account also recent forms of unfair competition acts online.

Keywords

unfair competition, legal remedies, civil law legislation recasting

¹ Prof. JUDr. Peter Vojčík - CSc. - vedúci katedry, Katedra občianskeho práva, Právnická Fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

² JUDr. Soňa Surmová, LL.M. - interná doktorandka, Katedra občianskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

I. Právna úprava nekalej súťaže a právne prostriedky na ochranu

Nekalá súťaž je v Slovenskej republike upravená v Obchodnom zákonníku (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov – v texte aj „OBZ“). V Českej republike bola problematika nekalej súťaže zahrnutá do nového Občianskeho zákonníka (zákon č. 89/2012 Sb, ve znění zákona č. 460/2016 Sb. – v texte aj NOZ ČR).

Právne prostriedky proti nekalej súťaži podľa slovenskej právnej úpravy sú uvedené v ust. § 53 OBZ, podľa ktorého osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené, môžu sa proti rušiteľovi domáhať, aby sa tohto konania zdržal a odstránil závadný stav. Tieto osoby ďalej môžu požadovať primerané zadost'účinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia.

Nekalá súťaž je už od nepamäti spájaná s duševným vlastníctvom a osobitne s právom priemyselného vlastníctva. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že už Parížsky dohovor na ochranu priemyselného vlastníctva z roku 1883 zakotvil zákaz nekalosúťažného konania vo vzťahu k predmetom priemyselného vlastníctva. Vždy to bolo, a aj je najaktuálnejšie vo vzťahu k právam na označenie – medzi ktoré patria ochranné známky, logá, doménové mená ako aj obchodné mená .

V rámci EÚ sa nevenuje pomerne náležitá pozornosť len právnej úprave duševného vlastníctva, ale aj právnej úprave nekalej súťaže. Možno dokonca hovoriť o čiastočnej harmonizácii právnej úpravy nekalej súťaže.

Ide napríklad o Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (ďalej len „smernica o nekalých obchodných praktikách“) a o Smernicu Európskeho parlamentu a Rady č. 2006/114/ES z 12. decembra 2006 o klamlivej a porovnávacej reklame.

II. Právne prostriedky ochrany proti nekalej súťaži

Právne prostriedky ochrany proti nekalej súťaži v Slovenskej republike sú zakotvené v ust. § 53 OBZ, ako aj v ust. § 341 - nedokladné opatrenia vo veciach práva duševného vlastníctva - v Civilnom sporovom poriadku v Slovenskej republike (zákon č. 160/2015 Z.z., v texte aj „CSP“) , ale aj v ust. §§ 11 a nasl. a § 19b Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov- v texte aj „OZ“).

K základným právnym prostriedkom na ochranu proti nekalej súťaže možno zaradiť :

- a) primerané zadosťučinenie
- b) náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch
- c) zverejnenie rozsudku
- d) žalobu na zdržanie sa zásahov, odstraňovaciu žalobu
- e) náhradu škody
- f) vydanie bezdôvodného obohatenia.

V NOZ ČR sa základné podmienky konania, ktoré naplňujú znaky nekalosúťažného konania nezmenili, zostali rovnaké v porovnaní s predchádzajúcou úpravou v Obchodní zákoníku. Profesor Hajn však upozorňuje na skutočnosť, že generálna klauzula v smernici 2005/29 ES o nekalých obchodných praktikách voči spotrebiteľom sa odpútala od tradičného výrazu „rozpor s dobrými mravmi súťaže“ a podľa čl.5 ods. 1 je „obchodná praktika nekalá „když je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče a podstatně narušuje nebo je schopná podstatně narušit ekonomické chování průměrného spotřebitele, který je jejímu působení vystaven, nebo kterému je určena.“³

Náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch

V Slovenskej republike právne predpisy týkajúce sa ochrany duševného vlastníctva, ale aj Občiansky zákoník (ust. § 442a) výslovne hovoria o možnosti žiadať náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Pre nekalosúťažné konania je táto právna možnosť zakotvená aj v ust. 53 OBZ.

V Českej republike je nová úprava zložitejšia. NOZ ČR náhradu nemajetkovej ujmy zakotvené výslovne nemá, ale možno to vyvodiť z jeho ust. § 2988, v ktorom sa uvádza, že je možné požadovať primerané zadosťučinenie, pričom ďalej v ust. § 2957 je vymedzený pojem „přiměřené zadostiučinění“, avšak len v súvislosti s náhradou pri ujme na prirodzených právach človeka. V tomto ustanovení sa okrem iného hovorí : „Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné.“ Avšak v súvislosti s porušovaním práv duševného vlastníctva je v ust. §5 zákona o vymáhaní práv z průmyslového vlastnictví (zákon č. 221/2006 Sb) zakotvené, že „přiměřené zadostiučinění může spočívat i v peněžitém plnění“.

³ HAJN, P. IN :ŠVESTKA,J.- DVOŘÁK,J.- FIALA,J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer,a.s. 2014, s. 1172-1173. ISBN: 978-80-7478-630-3.

K tomu, aby súd mohol konaním nekalej súťaže dotknutému účastníkovi priznať právo na primerané zadosťučinenie v peniazoch, musí byť nepochybne zistené, že tento účastník utrpel v súvislosti s konaním nekalej súťaže nemajetkovú ujmu, a to v takom rozsahu alebo takého druhu, že nestačí jej vyrovnanie primeraným zadosťučinením v morálnej forme. Až následne je možné posudzovať, aká suma, požadovaná na zaplatenie ako zadosťučinenie, je primeraná na vyrovnanie vzniknutej nemateriálnej ujmy.⁴

Konanie o určení nároku na náhradu nemajetkovej povahy je návrhovým konaním. Pri nároku na poskytovanie zadosťučinenia vo finančnej podobe je potrebné, aby žalobca uviedol výšku takto požadovaného zadosťučinenia. Treba totiž vychádzať z predpokladu, že primerané zadosťučinenie požadované v peniazoch má nahradiť nemajetkovú ujmu, ktorá vznikla žalobcovi konaním žalovaného, nárok má a musí vychádzať zo skutočností, ktoré sú známe iba žalobcovi, lebo ním vyjadruje svoju vlastnú ujmu nemajetkovej povahy.⁵

Aj keď zákon nevymedzuje konkrétne pravidlá pre určenie primeranosti zadosťučinenia, neznamená to, že súd môže určiť jeho výšku bez toho, aby uviedol, z akých skutočností vychádzal a akými úvahami sa spravoval. Zadosťučinenie by malo zodpovedať povahe spôsobenej ujmy. Jeho nepenažná forma by mala byť vyvážením ujmy nemateriálnej a jeho poskytnutie v peniazoch je dôvodné vtedy, ak zásah do nemateriálnej sféry môže mať u dotknutého súťažiteľa dôsledky aj v jeho majetkovej sfére (uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Obo 4/2000, ZSP 2/2001). S takýmto stanoviskom NS SR sa nestotožňujeme, nakoľko zásah do materiálnej sféry možno reparovať náhradou škody a vydaním bezdôvodného obohatenia. Avšak ako podmienku nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch považovať zásah do majetkovej sféry je popretie princípu odškodnenia nemajetkovej ujmy v peniazoch. Netvrdíme však, že aj výška spôsobenej škody nemôže mať vplyv na určenie výšky nemajetkovej ujmy v peniazoch.

Úplne opačné stanovisko vyjadril Najvyšší súd ČR v uznesení zo 18. septembra 2002, sp. zn. 29 Odo 652/2001. V ňom sa uvádza „vo forme zadosťučinenia ako satisfakčného prostriedku nie je možné preto brať ohľad na prvky, ktoré majú materiálnu povahu, pretože na materiálnu reparáciu tento právny prostriedok ochrany proti nekalej súťaži neslúži. Ak sa teda dovolateľ domáha, aby sa pri určení výšky primeraného zadosťučinenia prihliadlo aj k hmotným (majetkovým) aspektom, akým je získaný majetkový prospech z uskutočneného obchodného prípadu (získaná cena 3 milióny dolárov) alebo zníženie objemu obchodu žalobcu (samozrejme v číselnom vyjadrení) a pod., nedá sa s takýmto právnym názorom

⁴ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo 17. decembra 1998, sp. zn. R 3 Cmo 257/9.

⁵ Tak zhodne aj v rozsudku Vrchného súdu v Prahe z 28. júla 1997, sp. zn. R 3 Cmo 58/97.

stotožniť. Materiálne alebo majetkové aspekty sú rozhodné pre vznik nárokov materiálnej povahy, ako je napríklad náhrada škody, no nie pre nárok satisfakčnej povahy.“ Ako sme uviedli je potrebné prihliadnuť aj na rozsah spôsobenej škody.

Zverejnenie rozsudku

Ak hovoríme o morálnych formách nápravy, ktoré možno v dôsledku nekalosúťažného konania uplatniť, patrí k nim aj zverejnenie rozsudku, ktorý možno považovať za veľmi účinný a efektívny prostriedok.

Obchodný zákonník v ust. § 55 ods. 2 zakotvuje v súvislosti s právnymi prostriedkami nekalej súťaže možnosť súdu priznať účastníkovi, ktorého návrhu sa vyhovel, v rozsudku právo uverejniť rozsudok na trovy účastníka, ktorý v spore neuspel, a podľa okolností určiť aj rozsah, formu a spôsob uverejnenia.

Nový Civilný sporový poriadok v Slovenskej republike v § ust. 341 zakotvuje toto právo osobitne pre spory týkajúce sa práva duševného vlastníctva. V zmysle tejto právnej úpravy súd môže na návrh úspešného žalobcu priznať právo zverejniť rozsudok alebo jeho časť na trovy žalovaného. Vo výroku rozsudku určí rozsah, formu, spôsob zverejnenia a výšku trov zverejnenia rozsudku, prípadne výšku preddavku, ktorý je potrebné zložiť žalobcovi, ktorého žalobe sa vyhovel. Rovnaké právo je zakotvené aj v ust. § 442a Občianskeho zákonníka SR.

Obdobné ustanovenie obsahuje v Českej republike zákon č. 221/2006 Sb. o vymáhaní práv z priemyslového vlastníctví a o zmene zákonu na ochranu priemyslového vlastníctví (zákon o vymáhaní práv z priemyslového vlastníctví), v ust. § 4, ktoré znie: „oprávněné osobě, jejímuž návrhu bylo vyhověno, může soud přiznat v rozsudku právo uveřejnit rozsudek na náklady porušovatele, který ve sporu neuspěl, a podle okolností určit i rozsah, formu a způsob uveřejnění“.

Výslovne pre spory z nekalosúťažného konania je zverejnenie rozsudku v podmienkach Českej republiky zakotvené v ust. § 155 ods. 4 Občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů): „Ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, ochrany práv z duševního vlastníctví a ve věcech ochrany práv spotřebitelů může soud účastníkovi, jehož žalobě vyhověl, přiznat na jeho návrh ve výroku rozsudku právo rozsudek uveřejnit na náklady neúspěšného účastníka; podle okolností případu soud stanoví též rozsah, formu a způsob uveřejnění.“

Pokiaľ ide o zverejňovanie rozsudkov je potrebné poukázať na pomerne novú smernicu Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/943 o ochrane

nesprístupneného know-how a obchodných informácií (obchodného tajomstva). Články 6-15 uvedenej smernice pojednávajú o prostriedkoch nápravy.

V citovanej smernici, článok 15 ods. 1-3, sa zakotvuje právo na zverejňovanie súdnych rozhodnutí. Podľa tohto článku: Členské štáty zabezpečia, aby v súdnych konaniach začatých vo veci neoprávneného získania, využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva mohli príslušné súdne orgány na návrh navrhovateľa a na náklady porušovateľa nariadiť vhodné opatrenia na šírenie informácií týkajúcich sa rozhodnutia vrátane zverejnenia celého rozhodnutia alebo jeho časti. Každé opatrenie uvedené v odseku 1 tohto článku musí zachovávať dôvernosť obchodného tajomstva podľa článku 9. Pri rozhodovaní, či nariadiť opatrenie uvedené v odseku 1, a pri posudzovaní jeho primeranosti zohľadňujú príslušné súdne orgány v prípade potreby hodnotu obchodného tajomstva, konanie porušovateľa pri získaní, využití alebo sprístupnení obchodného tajomstva, vplyv neoprávneného využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva a pravdepodobnosť ďalšieho neoprávneného využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva porušovateľom. Príslušné súdne orgány takisto zohľadňujú, či by informácie o porušovateľovi umožnili identifikáciu fyzickej osoby, a ak áno, či by bolo zverejnenie takýchto informácií opodstatnené, najmä vzhľadom na možné riziko, ktoré takéto opatrenie môže vyvolať pre súkromie a povesť porušovateľa. - podmienky primeranosti opatrenia.

O zverejňovaní rozsudkov pojednáva aj článok 11 smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, v zmysle ktorého Členské štáty zabezpečia existenciu vhodných a účinných prostriedkov na boj proti nekalým obchodným praktikám s cieľom vynútiť súlad s ustanoveniami tejto smernice v záujme spotrebiteľov - je teda ponechané na členských štátoch, či pôjde o občianskoprávne alebo trestnoprávne prostriedky nápravy a primerané zadosťučinenie je zakotvené v možnosti zverejnenia rozhodnutia v plnom alebo skrátanom znení a vo forme, ktoré je považovaná za náležitú.

III. Moderné formy nekalosúťažného konania

V súčasnosti sa nestretávame už len s klasickými formami nekalosúťažného konania, ale aj s takými formami nekalej súťaže, ktoré prináša fungovanie jednotlivých súťažiteľov vo svete internetu. V tejto spojitosti sa núka otázka, či doteraz načrtnuté právne prostriedky ochrany proti nekalej súťaži sú postačujúce a spôsobilé dostatočne flexibilne reagovať na vzniknuté situácie, z ktorých príkladmo niektoré uvedieme.

Svet internetu je prejavom slobody a poskytuje priestor na expanziu smerom k veľmi veľkému počtu spotrebiteľov. Dosah webových stránok, reklám na sociálnych sieťach prípadne e-mail marketingu je oveľa významnejší ako dosah klasickej reklamy, na ktorej podmienky boli stavané jednotlivé skutkové podstaty nekalej súťaže v našom právnom poriadku. Jednotliví súťažitelia pôsobia na svoje cieľové skupiny prostredníctvom svojho celkového branding-u, ktorý pozostáva nielen z ochrannej známky, ale aj z doménového mena, loga príp. dizajnu prezentovaných výrobkov. V neposlednom rade, súčasťou online reklamy podliehajú aj ochrane podľa autorského práva, ak v sebe obsahujú prvky tvorivej duševnej činnosti. Preto mnohokrát nekalosúťažné konanie online zahŕňa v sebe aj porušenie práv k predmetom duševného vlastníctva. Na druhej strane, ak niektoré konanie nie je možné subsumovať pod porušenie práv podľa jednotlivých skutkových podstatí nekalosúťažného konania v zmysle ust. §§ 45 - 52 Obchodného zákonníka, ustanovenie § 44 Obchodného zákonníka v tomto článku - už spomínaná generálna klauzula - slúži ako tzv. "zberný kôš" resp. bezpečný prístav a poškodený majiteľ predmetu práva duševného vlastníctva má ešte právne prostriedky ochrany pred nekalou súťažou. Samozrejme, že použitie týchto právnych prostriedkov ochrany má svoje hranice a nesmie dôjsť k zneužívaniu práva, t. j. k výkonu práv v rozpore s ust. § 3 Občianskeho zákonníka, pretože uplatňovanie práva v rozpore s dobrými mravmi nepožíva právnu ochranu.⁶

Klasickým príkladom tzv. modernej formy prejavu nekalosúťažného konania je použitie slov tvoriacich ochrannú známku súťažiteľa ako kľúčové slovo na webstránke a tým pádom úmyselné ovplyvňovanie vyhľadávania webových stránok prostredníctvom fulltextových online vyhľadávačov ako sú Google, Bing a iné. Kľúčové slová v prípade hypertextového vyhľadávania sú slovami ktorá sa nachádzajú v tzv. meta popisku webovej stránky, v tzv. SEO⁷ názve a v slugu, na základe ktorých niektorý z fulltextových online vyhľadávačov - napr. Google vyhľadá tú ktorú webovú stránku a preorientuje na ňu spotrebiteľa. Pri tvorbe webovej stránky si metaúdaj ako tzv. snippet zadáva sám užívateľ webovej stránky čo znamená, že pri tvorbe webovej stránky nie je tvorca stránky vôbec kontrolovaný. V prípade, že v popisku webovej stránky je použitá ochranná známka, ktorá majiteľovi webovej stránky nepatrí, ale patrí jeho konkurentovi na relevantnom trhu, pôjde o nekalosúťažné konanie. Toto špecifické nekalosúťažné konanie však nemožno subsumovať pod niektorú zo samostatných skutkových podstatí, a preto aj v zmysle judikatúry súdov ČR:

⁶ ust. § 3 ods. 1 OZ Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.

⁷ SEO= search engine optimization - optimalizácia vyhľadávacieho systému.

"Konaním žalovaného, ktorým označil v texte svojej webovej stránky určité označenie (pre žalobcu chránené) ako tzv. kľúčové slovo a dosiahol tak pri použití vyhľadávača prednostné uvedenie svojich stránok, a teda prednostné uvedenie svojich služieb, bola naplnená skutková podstata § 44 ods. 1 OBZ (pozn. autora: generálna klauzula). Žalovaný pomocou tohto kľúčového slova, zhodného aj s názvom časopisu žalobcu, jeho ochrannou známkou ako aj adresou na internete (doménové meno), získal pre seba na ujmu žalobcu výhodnejšie postavenie na trhu ponuky poskytovaných služieb, ktorých sa obaja ako súťažitelia zúčastňujú. (Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo 16. decembra 2002, sp. zn. 3Cmo 194/2001). V uvedenom prípade súd zároveň dospel k záveru, že požiadavka na priznanie primeraného zadosťučinenia v peňažnej forme je dôvodná a žalobcovi priznal právo na zaplatenie 100 000 Kč.

Na základe uvedeného vyplýva, že takéto konanie nám spĺňa tri základné znaky generálnej klauzuly nekalosúťažného konania, ktoré je zakázané, a to konkrétne: 1. ide o konanie v hospodárskej súťaži; 2. konanie je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a 3. konanie je spôsobilé privodiť ujmu (a to nielen súťažiteľom, ale aj spotrebiteľom)⁸. Ide o podmienky, ktoré aj pri posudzovaní moderných foriem nekalosúťažného konania musia byť naplnené kumulatívne, pričom je potrebné zdôrazniť nutnosť existencie súťažného vzťahu medzi subjektmi v prípadnom spore pri uplatňovaní právnych prostriedkov ochrany, a teda musí ísť o konanie v hospodárskej súťaži. Najvyšší súd ČR definoval hospodársku súťaž ako "boj niekoľkých, najmenej však dvoch osôb alebo skupín osôb, z ktorých sa jedna snaží získať pred druhou prednosť"⁹. Subjektmi súťažného vzťahu však nemusia byť iba priami konkurenti, ale všetky subjekty, ktoré dodávajú, resp. poskytujú zhodné, podobné alebo navzájom substituovateľné výrobky resp. služby. Navyše chceme podotknúť, že pojem súťažiteľ je oveľa širší pojem ako sa môže zdať na prvý pohľad a napriek svojmu zaradeniu do Obchodného zákonníka nezahrňa iba podnikateľov, ale aj iné subjekty zúčastnené na hospodárskej súťaži, aj keď nie sú podnikateľmi - napr. nadácie, komory podnikateľov, komory slobodných povolání, ale aj štát. Práve aj uvedená skutočnosť podporuje názor zaradenia úpravy nekalej súťaže do Občianskeho zákonníka, príp. do samostatného zákona na ochranu nekalej súťaže (viď záver príspevku). K definovaniu konania online ako nekalosúťažného konanie je potrebné doplniť, že názor Najvyššieho súdu SR, že "k tomu, aby konaním súťažiteľov mohlo dôjsť k nekalosúťažnému konaniu, je potrebné, aby sa pri naplnení ostatných zákonných pojmových znakov nekalej súťaže produkty súťažiacich

⁸ VOZÁR, J. Právo proti nekalej súťaži, Bratislava: VEDA. 2013. s 85. ISBN: 978-80-2241-272-8.

⁹ KNAP, K. Právo hospodárskej súťaže. Praha: Orbis, 1973, s. 14.

subjektov stretli na trhu, a to v predmete priestore a čase, pričom túto podmienku nemožno považovať za splnenú, ak ide o súťažiteľov podnikajúcich v rôznych regiónoch a každý z nich si samostatne vytvára povesť a okruh zákazníkov"¹⁰, za prekonaný. A to práve z dôvodu dostupnosti webových stránok z hociktorého miesta na svete a globálneho charakteru siete Internet.

Osobitnou kategóriou v online svete sú práva obdobné priemyselným právam na označenia, a to práva k doménovým menám. Systém registrácie doménových mien fungujúci na báze first come - first served (kto prvý príde, prvý berie) umožňuje v podstate komukoľvek zaregistrovať si doménové meno ako identifikátor na internete aj bez akéhokoľvek právneho vzťahu k takému označeniu. Príkladom je napr. prípad doménového mena globtour.cz, ktoré bolo v roku 2005 registrované nie pre cestovnú kanceláriu GLOBTOUR GROUP, a. s. ako majiteľa v tom čase platných ochranných známk GLOBTOUR PRAHA a GLOBTOUR, ale pre subjekt Zájezdy.cz, s. r. o. Tento subjekt umožnil na webovom priestore pod doménovým menom globtour.cz spoločnosti Agentura Zájezdy.cz, s.r.o. poskytovať svoje zájazdy. V obsahu webovej stránky bolo navyše voči spotrebiteľom umiestnené vyhlásenie "Ak hľadáte GLOBTOUR, hľadajte inde, ale dovolenku nájdete tu." Tento typický prípad tzv. cybersquattingu, t.j. prípad porušenia práv k ochranným známkam nedobromyseľnou registráciou doménového mena by na úrovni domén najvyššej úrovne ako je .com alebo .biz mohol byť veľmi rýchlo a hospodárne riešený prostredníctvom alternatívneho spôsobu riešenia sporov cez pravidlá WIPO pod názvom UDRP (Uniform domain name dispute resolution policy = Jednotná politika riešenia doménových sporov). Uvedený systém by mal za následok rýchly nútený prevod doménového mena v prospech majiteľa ochrannej známky bez nutnosti preukazovať naplnenie podmienok niektorej zo skutkových podstát nekalosúťažného konania.

Avšak vzhľadom na skutočnosť, že národný registrátor doménových mien pod doménou .cz, t.j. registračná autorita CZ.NIC si nezvolila tento alternatívny spôsob riešenia sporov za spôsob riešenia sporov z doménových mien, je stále potrebné podstupovať súdne konanie, ako aj dokazovať (nepostačuje preukazovanie ako pri UDRP konaní) právo na prevod doménového mena v prospech majiteľa ochrannej známky. Taká istá situácia je aj s centrálnou registračnou autoritou SK.NIC v podmienkach Slovenskej republiky.

V uvedenom prípade doménového mena globtour.cz, Vrchný súd v Prahe dospel k záveru, že konanie žalovaného naplnilo znaky jednak generálnej klauzuly nekalej súťaže ako

¹⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Obo 245/2004.

aj špeciálnej skutkovej podstaty v zmysle ust. § 47 OBZ - vyvolanie nebezpečenstva zámeny. Na základe uvedeného súd konštatoval, že "konaním v hospodárskej súťaži je, ak súťažným zámerom žalovaného bolo vylúčenie žalobcu z prezentácie jeho služieb a ponuky na internete v národnej doméne pod označením, ktoré verejnosť pre neho predpokladá, logicky očakáva a s ponukou jeho služieb spojuje, pričom z registrácie domény plynie aj zámer ťažiť z toho, že návštevník webovej stránky bude podľa domény predpokladať ponuku žalobcu na internete, a preto konkrétnu webovú stránku navštíví (nie preto, že ide o ponuku žalovaného alebo ďalších s ním spriaznených osôb); teda žalovaný bude ťažiť pre seba prospech zo známosti samotného označenia."¹¹ Súd uložil žalovanému zdržať sa užívania a nakladania s predmetným doménovým menom a ako špecifický prostriedok nápravy súd uložil žalovanému previesť doménové meno globtour.cz na žalobcu.

Obdobná situácia nastala aj v prípade doménového mena DECENINCK.SK, ktorý rozhodoval slovenský súd, konkrétne Okresný súd Bratislava I¹². V danom prípade si žalovaný zaregistroval doménové meno zhodné nielen s ochrannou známkou, ale aj s obchodným menom spoločnosti DECEUNINCK N. V. a zároveň medzi sortimentom ponúkaným na danej webovej stránke ponúkal aj druh tovaru, ktorý tvoril portfólio predaja žalobcu, konkrétne plastové a iné parapetné dosky, PVC obklady a iné profily zo syntetických materiálov. Tu išlo o prípad zameniteľného (nie totožného) doménového mena s ochrannou známkou a Okresný súd Bratislava I dospel k názoru, že "žalovaný používa predmetné označenie v názve svojej domény neoprávnene, čím porušuje práva žalobcu k ochrannej známke, k obchodnému menu a klamlivo označuje svoje výrobky (v priestore internetu), čím vyvoláva nebezpečenstvo zámeny s obchodným menom žalobcu a parazituje na povesti ochrannej známky ako aj obchodného mena žalobcu, a tým sa dopúšťa nekalosúťažného konania."¹³

Ďalším príkladom modernej povahy nekalosúťažného konania online je aj použitie videa, ktorého autorom je konkurent. Takýmto prípadom bol aj prípad spoločnosti Best Water, výrobcu filtračných systémov na čistenie vody, ktorý sa v rámci riešenia prejudiciálnej otázky dostal až na Súdny dvor EÚ a predložená otázka sa týkala predovšetkým neoprávneného verejného prenosu diela autora. Uvedený prípad predstavuje jeden zo známych tzv. "hypertextových prípadov", ktoré boli riešené pred Súdnym dvorom EÚ vo

¹¹ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe z 01. marca 2010, sp. zn. 3 Cmo 265/2009.

¹² Rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo dňa 06.02.2012. *Deceuninck N.V. v. Rosnička a. s. a SK-NIC, a.s.* Spis. zn. 27CbPv/4/2010, Rozsudok zo dňa 06.02.2012.

¹³ Rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo dňa 06.02.2012. *Deceuninck N.V. v. Rosnička a. s. a SK-NIC, a.s.* spis. zn. 27CbPv/4/2010.

vzťahu k potenciálnemu porušeniu autorských práv a k definovaniu, či umiestnenie hypertextového odkazu na dielo autora na inej webovej stránke spadá pod definíciu verejného prenosu v zmysle čl. 3 ods. 1 Smernice 2001/29/ES Európskeho parlamentu a Rady z 22.05.2001 o harmonizácii niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (ďalej len InfoSoc smernici) InfoSoc smernice¹⁴, na ktorý je potrebný súhlas autora.

Sprístupňovanie autorských diel online (najčastejšie videí) prostredníctvom hypertextových odkazov môže byť technicky uskutočnené buď cez URL link tzv. hypertextové linkovanie (existujú viaceré druhy ako deep linking, reference linking - ktoré odkazujú na stránku, na ktorej je video umiestnené jeho pôvodcom a teda používateľ internetu má vedomosť o zdroji videa) alebo cez tzv. inlining známe aj ako embeddovanie videí (framing), kde ide o vloženie celého videa a nielen odkazu naň, teda návštevníkovi sa zobrazí samotné video, ktorého obsah sleduje pri navštívení stránky bez priamej a zjavnej znalosti zdroja, z ktorého video pochádza. Práve online sprístupňovanie diela spĺňa asi najlepšie podmienku verejného prenosu diela v zmysle čl. 3 ods. 1 Info Soc smernice v tom smere, že „jednotlivec si môže sám zvoliť čas a miesto, kedy a kde chce dielo vnímať.“¹⁵

V prípade Best Water¹⁶ išlo o konkrétne o framing (embeddovanie, inlining) videí za účelom reklamy na webovej stránke konkurentov spoločnosti Best Water – t.j. výrobcov iných filtrov na čistenie vody. Video bolo použité na účely reklamy žalovanými (Mebes a Potsch) a obsahom videa bolo znázornené znečistenie vody na planéte Zem vo všeobecnosti (špinavé rieky, vplyv na populáciu do budúcnosti); na videu neboli znázornené konkrétne produkty konkurentov – t.j. filtre na čistenie vody. Video použili žalovaní z dôvodu jeho umiestnenia na stránke sprostredkovateľa Youtube. Avšak spoločnosť Best Water tvrdila, že video bolo umiestnené na youtube bez ich súhlasu a použitím videa dochádza k zásahu do autorského práva k takto použitému videu. Návštevníci webovej stránky žalovaných po kliknutí na link na ich stránke mali možnosť vidieť video, avšak neboli presmerovaní na inú stránku ani na stránku zdroja, z ktorého použité video pochádzalo. Napriek uvedenému, z autorskoprávneho pohľadu Súdny dvor EÚ s odkazom na svoje predchádzajúce rozhodnutie

¹⁴ čl. 3 ods. 1 InfoSoc smernice: *členské štáty poskytnú autorom výlučné právo udeliť súhlas alebo zakázať akýkoľvek verejný prenos ich diel, či po drôte alebo bezdrôtovými prostriedkami vrátane sprístupňovania ich diel verejnosti takým spôsobom, aby verejnosť k nim mala prístup z miesta a v čase, ktoré si sa zvolí.*

¹⁵ LAZÍKOVÁ, Jarmila. Autorský zákon. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2013, 37 s., ISBN: 9788080785932.

¹⁶ Uznesenie Súdneho dvora EÚ z 21. októbra 2014, BestWater International GmbH proti Michael Mebes a Stefan Posch (ďalej len BestWater); ECLI:EU:C:2014:2315.

vo veci *Svensson*¹⁷, sa len obmedzil na konštatovanie, že ak už je dielo (video) voľne dostupné na nejakej webovej stránke, nemôžeme vidieť ani vo framingu takéhoto videa verejný prenos, keďže nie je splnená podmienka existencie novej verejnosti. Inou otázkou by už bola zodpovednosť toho subjektu, ktorý video na Youtube uverejnil, za porušenie autorských práv príp. pri vedomej povahe konania sprostredkovateľa Youtube - aj sekundárna zodpovednosť tohto poskytovateľa platformy za účelom zdieľania videí.

Ak vezmeme do úvahy, že hypertextovým odkazom na video jedného zo súťažiteľov na stránke iného súťažiťa nedochádza v zmysle judikatúry Súdneho dvora EÚ k porušeniu autorského práva, keďže dielo (video) bolo voľne dostupné na stránke Youtube, uvedený záver nevylučuje aplikáciu ustanovení práva proti nekalej súťaži na uvedený skutkový stav. Jednou z podmienok, ktoré budú musieť byť skúmané je vyvolanie nebezpečenstva zámeny na strane verejnosti (a to z pohľadu priemerného spotrebiteľa), čo je podmienkou subsumovania skutkového stavu pod niektorú z individuálnych skutkových podstát nekalosúťažného konania – napr. vyvolanie nebezpečenstva zámeny v zmysle ust. § 47 OBZ resp. aj skúmanie, či si video verejnosť do takej miery asociuje s daným súťažiteľom, žeby mohlo dôjsť aj k parazitovaniu na povesti podniku v zmysle ust. § 48 OBZ príp. ku klamlivej reklame v zmysle ust. § 45 OBZ. Otázkou je, či by sme dané skutkové podstaty naplnili v prípade, ak vo videu nie sú zobrazované výrobky súťažiťa, ani jeho obchodné meno príp. logo. To by záviselo od vybudovanej povesti súťažiťa v spojitosti s videom zverejneným na jeho vlastnej webovej stránke.

Použitie videa v predmetnom prípade *BestWater*, a teda videa, ktoré obsahom je znázornenie znečistenia vody na Zemi vo všeobecnosti, môžeme však podľa nášho názoru subsumovať pod generálnu klauzulu nekalej súťaže v zmysle ust. § 44 OBZ, ktorá v tomto prípade slúži ako tzv. bezpečný prístav pre autora videa a umožňuje mu siahnuť po právnych prostriedkoch ochrany pred nekalosúťažným konaním.

V tejto súvislosti je potrebné poukázať na skutočnosť, že je potrebné rozlišovať dobré mravy vo všeobecnosti a dobré mravy súťaže, konanie v rozpore s ktorými je jednou z 3 podmienok aplikovania ust. § 44 OBZ na uvedený prípad. Na základe uvedeného nie každé porušenie zásad poctivého obchodného styku je automaticky konaním v rozpore s dobrými mravmi. O konanie v rozpore s dobrými mravmi súťaže ide v zmysle judikatúry v prípade, ak takéto konanie negatívne ovplyvňuje hospodársku súťaž (objektívne vylučuje resp. v negatívnom slova zmysle mení funkciu hospodárskej súťaže).¹⁸ Ak v analyzovanom prípade

¹⁷ Rozsudok vo veci *C-466/12 Svensson v. Retriever Sverige AB*; *ECLI:EU:C:2014:76*.

¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR 22. apríla 2008, sp. zn. IOba 239/2006.

dôjde k preukázaniu existencie skoršieho použitia videa v reklamnej kampani iného súťažiteľa - konkurenta (pôvodcu videa) a zároveň ak dôjde k použitiu aj rovnakých kľúčových slov pri fulltextovom vyhľadávaní jednotlivých kampaní, môžeme konštatovať, že k porušeniu dobrých mravov súťaže došlo (princíp objektívnej zodpovednosti s výnimkou ust. § 2989 ods. 2 nového Občianskeho zákoníka v ČR).¹⁹ Obzvlášť budú tieto podmienky splnené pri existencii menšieho počtu súťažiteľov na tak úzkom ako je práve trh s vodnými filtrami.

Uvedené príklady súčasných foriem nekalosúťažného konania len reflektujú trend vo vývoji smerom k stále "šikovnejším" formám zásahu do práv vyplývajúcich z duševného vlastníctva a rozvoj nielen podnikateľských, ale aj nepodnikateľských vzťahov online si nevyhnutne vyžaduje aj prispôsobenie právnej úpravy a zabezpečenie jej flexibility.

IV. Úvahy nad budúcou úpravou nekalej súťaže

V úvode tejto časti poukážeme na ochranu nekalej súťaže v niektorých európskych krajinách:

Rakúsko: má samostatný zákon o ochrane proti nekalej súťaži

Gesetz gegen den Unlauteren Wettbewerb - BGBI. Nr. 448/1984

Nemecko: má samostatný zákon

Bundesgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb UWG, 2004 / 2015

Švajčiarsko: má samostatný zákon – Gesetz gegen den Unlauteren Wettbewerb (UWG)

Česká republika: nekalá súťaž je obsiahnutá v novom občianskom zákonníku (§2972 – § 2990 –zákon č. 89/2012 Sb.- Občianský zákoník,

Maďarsko: má samostatný zákon na ochranu pred nekalou súťažou

1996. évi LVII. Törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenyszabotázs tilalmáról –

Poľsko: samostatný zákon - Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji: ZNKU 1993

Francúzsko – nekalá súťaž je v občianskom zákonníku (Art. 1382 Code civil – parasitisme) ktorá zahŕňa veľa skutkových podstatí,

Taliansko – právna úprava je v občianskom zákonníku Občiansky zákoník – Code civile

Anglicko, Írsko – neexistuje právny predpis (common law) – chránené cez ekonomické priestupky + právne predpisy na ochranu spotrebiteľa

Švédsko a Dánsko – ochrana aj cez ombudsmana

A ešte malá poznámka k právnej úprave nekalej súťaže v európskych krajinách. Vo všetkých z uvedených krajín existujú na základe implementovania smerníc EÚ v oblasti

¹⁹ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo 16. decembra 2002, sp. zn. 3Cmo/194/2001.

ochrany spotrebiteľa (smernica EP a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov; smernica EP a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách) aj samostatné zákony na ochranu spotrebiteľa, ktoré v širšom kontexte patria tiež do právnej regulácie nekalosúťažného konania.

Ako zo stručného prehľadu vidieť, je spôsob ochrany rôzny. V žiadnej v týchto krajinách však nie je úprava v obchodnom či obdobnom zákonníku.

V súvislosti s rekodifikáciou súkromného práva a prípravou nového občianskeho zákonníka v Slovenskej republike je potrebné pouvažovať aj nad možnou budúcou úpravou nekalej súťaže v našom právnom poriadku. Schválený vecný zámer nového občianskeho zákonníka z roku 2009 o nekalej súťaži nehovorí nič. resp. túto oblasť spomína len okrajovo vo forme abstraktnej úvahy nad jej možnou úpravou²⁰.

V súvislosti s rekodifikáciou je dnes už zrejme že za tejto vlády nedôjde k prijatiu nového občianskeho zákonníka. Je však zrejme priestor na podstatnú novelu Občianskeho zákonníka. Tá sa však nekalej súťaže pravdepodobne nedotkne.

Treba sa však touto otázkou v rámci komplexného riešenia rekodifikácie súkromného práva zaoberať. Prichádzajú v podstate do úvahy tri možnosti :

- a) ponechať úpravu v budúcom „obchodnom zákonníku“ ktorý by mal prejsť značnou úpravou, najmä pokiaľ ide o odstránenie dualizmu v záväzkovom práve,
- b) zaradiť nekalú súťaž do budúceho nového občianskeho zákonníka alebo
- c) vytvoriť osobitný zákon o nekalej súťaži.

Ad a) V súvislosti s rekodifikáciou by sa v rámci avizovanej novely Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka malo pristúpiť k zjednoteniu všetkých zmluvných typov do OZ, s výnimkou osobitnej kategórie obchodných zmlúv (napr. zmluva o výkone funkcie, zmluva o prevode obchodného podielu, zmluva o predaji podniku, mandátna zmluva, komisionárska zmluva, zmluva o obchodnom zastúpení, zmluva o tichom spoločenstve). Novelizácia sa dotkne ust. §§ 588 až 852 OZ a v podstate dôjde k zrušeniu právnej úpravy v ust. §§ 409 až 755 Obchodného zákonníka.

Český Občanský zákoník v časti záväzkového práva používa pojem „obchodní“ len v spojeniach „obchodní styk (napr. § 1801), „obchodní podmínky“ (napr. § 1736), obchodní prostory (napr. § 1820), obchodní zvyklosti(napr. § 1801). Pojem obchodní vztah český občanský zákoník nepoužíva. Nepoužíva ani pojem právny vztah ako taký.

²⁰ Legislatívny zámer nového Občianskeho zákonníka dostupný na stránke Ministerstva spravodlivosti SR: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Nase-projekty/Obciansky-zakonnik/Obciansky-zakonnik.aspx>.

Uvádzame to iba z dôvodu, že sme toho názoru, že v súvislosti so zjednotením záväzkového práva v občianskom zákonníku bude potrebné pri jednotlivých pomenovaných zmluvách, tam, kde je to obvyklé osobitne upraviť špecifiká, ktoré sú typické pre obchodné záväzkové vzťahy. Pôjde predovšetkým o zodpovednosť za vady, za omeškanie a pod. Obchodný zákonník ako taký zostane značne oklieštený.

Ad b) Zaradenie nekalej súťaže do nového občianskeho zákonníka sa javí ako jedna z možných ciest. Vzhľadom na skutočnosť, že nekalá súťaž má svoj zásadný súkromnoprávny - občianskoprávny rozmer, je tu presah na spotrebiteľov, nebude podľa nášho názoru, vhodné ponechať právnu úpravu nekalej súťaže v budúcom oklieštenom obchodnom zákonníku. Túto alternatívu podporuje aj skutočnosť, že ako bolo vyššie uvedené pojem súťažiteľ je širokou legislatívnou definíciou nezahŕňa iba podnikateľské vzťahy, ba čo viac zásahy do riadneho fungovania hospodárskej súťaže v súkromnoprávnej rovine mnohokrát znamenajú zásah do inštitútov práva duševného vlastníctva, ktoré je typickým súkromnoprávnym inštitútom súkromného práva. Navyše právne prostriedky na ochranu pred nekalou súťažou zahŕňajú aj nárok na náhradu škody a nárok na vydanie bezdôvodného obohatenie, ktorých úprava je obsiahnutá v Občianskom zákonníku - lex generalis. Preto systematické zaradenie právnej úpravy na ochranu pred nekalou súťažou do Občianskeho zákonníka by umožnilo flexibilitu aplikácie právnej úpravy bez nevyhnutnosti zákonných odkazov.

Ad c) V bývalom Československu bol už v roku 1927 prijatý zákon č. 111 o ochrane proti nekalej súťaži.

Pre zaujímavosť uvádzame znenie generálnej klauzuly nekalej súťaže uvedenej v ust, § 1 cit. zákona, ktorá znela: „Kdo dostane se v hospodářském styku v rozpor s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým poškoditi soutěžitele, může býti žalován, aby se zdržel takového jednání a odstranil závadný stav jím způsobený; vědel-li pak, nebo musel-li vědět, že jednání jeho jest způsobilé poškoditi soutěžitele, též, aby nahradil škodu tím způsobenou.“

Generálna klauzula bola, ako je tomu i v súčasnej právnej úprave, formulovaná všeobecne obsahujúc vo svojej prvej časti tri podmienky nekalosúťažného konania.

V ustanoveniach § 2 až 14 boli rozpracované špeciálne skutkové podstaty nekalosúťažného konania. Išlo konkrétne o nasledujúcich sedem skutkových podstat a to : nekalá reklama (§ 2 a 3), nesprávne označovanie pôvodu zboží (§ 4 až 9), zlehčovanie (§ 10), zneužívanie podnikových značek a zvonějších zařízení podniku (§ 11), podplácení (§12),

porušování a využívání obchodních a výrobních tajemství (§13) a nekalá soutěž osob pomocných a používání její soutěžitelem (§ 14).

Dňa 1. januára 1951 nadobudol účinnosť zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ktorý zrušil zákon proti nekalej súťaži z roku 1927. V novom kódexe malo povahu generálnej klauzuly nekalej súťaže ustanovenie § 352 odst. 1, ktoré znelo: „Na tom, kto se octne v hospodářském styku v rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým poškodit soutěžitele, může se každý soutěžitel, který tímto jednáním utrpěl škodu, nebo jemuž škoda přímo hrozí, domáhat, aby se zdržel takového jednání a odstranil závadný stav jím způsobený. Kdo věděl, že jeho jednání je způsobilé poškodit soutěžitele, je povinen mu nahradit způsobenou škodu.“

Uvedené ustanovenie bolo vlastne modifikáciu generálnej klauzuly zo samostatného zákona č. 111 o ochrane proti nekalej súťaži z roku 1927. Z historického hľadiska teda bola v slovenskom právnom poriadku okrem samostatnej úpravy nekalej súťaže úprava aj súčasťou občianskeho zákonníka. Pochopiteľne v tejto dobe obchodný zákonník ako samostatný kódex neexistoval.

Záver

Sme toho názoru, že do úvahy určite pripadá, aby sa problematika nekalej súťaže, nekalých obchodných praktík, ochrany spotrebiteľa upravila v samostatnom zákone. Táto úprava by zahŕňala aj neprijateľné podmienky v spotrebiteľských zmluvách, ktoré podliehajú častým legislatívnym zmenám, a tým by sa ušetrili novelizačné zásahy do občianskeho zákonníka a vytvoril by sa istým spôsobom aj kvázi spotrebiteľský kódex.

Vzhľadom na skutočnosť, že forma úpravy samostatným zákonom o ochrane proti nekalej súťaži sa v našom právnom poriadku v histórii neudržala, je možné aj vzhľadom na mnohé moderné prejavy nekalej súťaže uvažovať aj nad druhou možnosťou právnej úpravy.

Druhou možnosťou podľa nášho názoru je zahrnúť nekalú súťaž do budúceho občianskeho zákonníka. Mohla by sa v podstate po malých úpravách prevziať úprava z platného Obchodného zákonníka. Možno uvažovať aj o doplnení ďalších skutkových podstát ako je dotieravé obťažovanie, a v rámci klamlivej reklamy prípadne podrobnejšie upraviť aj porovnávaciu reklamu a prispôbiť ju aj nekalosúťažným konaniam, ktorých sa súťažitelia dopúšťajú v online svete.

Práve konania v online priestore sú stále akútnejším problémom, a preto úprava špeciálnych skutkových podstát nekalej súťaže sa javí až nevyhnutnou. Je potrebné určite upraviť predovšetkým skutkové podstaty konaní ako sú vyvolanie nebezpečenstva zámeny,

klamlivá reklama, parazitovanie na povesti a zahrnúť do nich aj tak často sa vyskytujúce problémy s manipulovaním fulltextového vyhľadávania cez kľúčové slová a metaúdaje. Zároveň by bolo potrebné rozšíriť formulácie pri vyvolaní nebezpečenstva zámieny aj o doménové mená. A ďalšími novými skutkovými podstatami, o ktoré by sa mohla právna úprava rozšíriť sú aj napríklad Zneužívanie online produktov konkurenta (voľné dostupné materiály, e-booky), pričom zastávame názor, že charakter aj v tomto príspevku uvedených konaní si vyžaduje zachovanie princípu objektívnej zodpovednosti vo vzťahu k nekalosúťažným konaniam.

Zoznam bibliografických odkazov:

BOHÁČEK, M. - SEDLÁČEK, V. - PATOČKA, R. - FISCHEROVÁ, A.: Duševní vlastnictví a vymáhání práv k němu - Jiné úhly pohledu. 1. vyd. Praha: TROAS. 2011. 252 s. ISBN 978-80-904595-4-0.

BOHÁČEK, M.: Nový občanský zákoník a nekalá soutěž. In Právo v podnikání vybraných členských států EU. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. 2013. s. 24-41. ISBN 978-80-7248-940-4.

BOHÁČEK, M.: Obchodní tajemství a nekalá soutěž. In Právo v podnikání v členských státech EU. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2009, s. 1-10. ISBN 978-80-7248-570-3.

HAJN, P.: Jak jednat v boji s konkurencí. Linde Praha, 1995. 239 s. ISBN: 80-85647-93-1.

HAJN, P.: Náhrada škody a jiné prostředky ochrany proti nekalé soutěži. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference studentů doktorského studijního programu "obchodní právo" na téma Odpovědnost za škodu. 1. vydání Brno, Masarykova univerzita, 2005.

HAJN, P.: K souběhu autorského a soutěžního práva v reklamě. In VOJČÍK, P. - ŠVIDROŇ, J.(eds.): Duševné vlastníctvo v procese transformácie právneho systému. Zborník z medzinárodnej konferencie IV. Lubyho právnické dni, Bratislava, PF UK, 1997.

HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H.Beck. 2014. 2080 s. ISBN: 978-80-7400-287-8.

KNAP, K. Právo hospodářské soutěže. Praha: Orbis, 1973. 210s.

LAZÍKOVÁ, J.: Autorský zákon. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2013, 37 s., ISBN: 9788080785932.

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 4. vydanie. Bratislava : C.H.Beck, 2013. 1704s. ISBN: 978-80-89603-12-1.

ŠTEVČEK,M. - DULAK, A. - BAJÁNKOVÁ, J. - FEČÍK, M. - SEDLAČKO,F. - TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Občiansky zákonník I. §1-450 Komentár. Praha: C.H.Beck. 2015. 1616 s. ISBN: 978-80-7400-597-8.

ŠTEVČEK,M. - FICOVÁ,S. - BARICOVÁ,J. - MESIARKINOVA, S. - BAJÁNKOVÁ,J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Civilný sporový poriadok.Komentár. Praha : C.H.Beck. 2016. 1540 s. ISBN: 978-80-7400-629-6.

ŠVESTKA,J.- DVOŘÁK,J. - FIALA,J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer. 2014. 1516 s. ISBN: 978-80-7478-630-3.

VOJČÍK, P. a kol. : Právo duševného vlastníctva. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 494 s. ISBN 978-80-7380-527-2.

VOZÁR, J.: Právo proti nekalej súťaži. Bratislava: Veda. 2013. 320 s. ISBN: 978-80-2241-272-8.

VOZÁR,J. - ZLOCHA,L.: Judikatúra vo veciach nekalej súťaže. Bratislava: Wolters Kluwer. 2013. 225 s. ISBN 978-80-8078-564-2.

Internetové zdroje

Legislatívny zámer nového Občianskeho zákonníka dostupný na stránke Ministerstva spravodlivosti SR:

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Nase-projekty/Obciansky-zakonnik/Obciansky-zakonnik.aspx>

VÝVOJ A KONCEPCIE (RE)KODIFIKÁCIE SÚKROMNÉHO POISTNÉHO PRÁVA

DEVELOPMENTS AND CONCEPTS OF (RE)CODIFICATION OF PRIVATE INSURANCE LAW

Andrej Fekete¹, Imrich Fekete²

Abstrakt

Poistné právo obsahuje prvky súkromného i verejného práva. Súkromné poistné právo predstavuje osobitnú časť súkromného práva. Jeho vývoj úzko súvisí s vývojom občianskeho a obchodného práva. Tomu zodpovedajú jednotlivé modely (re)kodifikácie poistného práva. Autori v príspevku skúmajú jednotlivé etapy vývoja poistného práva v európskom kontinentálnom práve a v slovenskom právnom poriadku. Poukazujú aj na ostatný vývoj v európskom súkromnom práve. V závere práce sa pokúšajú dať odpoveď na otázku, ktorý model (re)kodifikácie súkromného poistného práva by bol vhodný aj na Slovensku.

Kľúčové slová

Súkromné poistné právo, civilné právo, obchodné právo, kodifikácia, európske súkromné právo

Abstract

Insurance law includes elements of both private and public law. Private insurance law presents a special part of private law. Its development is closely linked to the development of civil and commercial law. This is reflected in various models of (re)codification of insurance law. Authors examine different stages of development of insurance law in the European continental law and in the Slovak legal order. They also examine the latest developments in the European private law. At the end of the thesis they try to answer the question which model of (re)codification of insurance private law would be suitable for Slovakia.

Keywords

Private insurance law, Civil law, Commercial law, codification, European private law

¹ Mgr. Andrej Fekete pôsobí ako interný doktorand na katedre občianskeho práva Právnickej fakulty UK v Bratislave. Odborne sa venuje občianskemu právu.

² JUDr. Imrich Fekete, CSc. pôsobí ako odborný asistent na katedre občianskeho práva Právnickej fakulty UK v Bratislave. Teoreticky sa venuje občianskemu, poistnému, obchodnému a európskemu právu.

Úvod

Poistné právo predstavuje komplex právnych noriem, ktoré podľa povahy právnej regulácie možno zaradiť do oblasti súkromného (občianske a obchodné právo) a verejného práva. Súkromné poistné právo prezentuje v systematike súkromného práva jeho osobitnú časť. Upravuje právne pomery medzi rovnocennými subjektmi súkromného práva (fyzické osoby a právnické osoby) pri uspokojovaní ich poistných potrieb.

Súkromné poistné právo sa ako relatívne samostatné právne odvetvie etablovalo až v prvej polovici 19. storočia. Jadrom jeho právnej úpravy sa stala poistná zmluva ako samostatný typ zmluvy a všeobecné poistné podmienky poisťovateľov. Matéria poistného práva sa začala postupne členiť podľa základných druhov poistenia, ktorými boli spočiatku poistenie majetku (vecí) a poistenie osôb. K nim pristúpilo poistenie zodpovednosti a ďalšie moderné druhy poistení (napr. poistenie finančných rizík). V určitom štádiu vývoja vznikla potreba zahrnúť materiu poistného práva do zákonnej úpravy, pričom vhodná príležitosť sa ponúkala v súvislosti s prebiehajúcimi kodifikáciami občianskeho a obchodného práva. Tento proces postupne zachvátil celý európsky kontinent. Bokom zostal len právny systém *common law*, ktorému je otázka kodifikácie súkromného práva dodnes cudzia.³

Prvé modely kodifikácie poistného práva

V štátoch, ktoré oddávna majú prístup k moru, sa poistné právo člení na dva základné druhy, a to na námorné poistenie a suchozemské poistenie.⁴ Námorné poistenie sa v súlade s európskou právnou tradíciou kodifikovalo samostatne⁵ alebo v rámci obchodného kódexu. Medzi vrcholné kodifikačné diela námorného poistenia vo svete patrí *Marine Insurance Act 1906* vo Veľkej Británii, do ktorého boli zahrnuté všetky dovtedy známe pravidlá poistenia lodí a ich nákladu. *Marine Insurance Act* je najvýznamnejším legislatívnym dielom

³ Dodnes prišlo k rekodifikácii súkromného poistného práva iba v jednom štáte, kde platí právny systém *common law*. V roku 1984 bol v Austrálii prijatý *Insurance Contrats Act 1984*. Pozri JANZE, D.: Australien: Der Insurance Contracts Act 1984. In: *Europäisches Versicherungsvertragsrecht*. Band II, Tübingen: Mohr Siebeck, 2002. ISBN 3-16-147911-4, s. 1521 a nasl.

⁴ Napr. francúzske právo rozlišuje medzi „*les assurances terrestres*“ a „*les assurances maritimes*“. Pozri PICARD, M. – BESSON, A.: *Les assurances terrestres*. Tome premier: le contrat d'assurance. 5. vyd. Paris: LGDJ, 1982, ISBN 2-275-01356-3, s. 29.

⁵ Prvá rozsiahlejšia kodifikácia námorného poistenia podľa vzoru niektorých talianskych miest (Janov, Benátky) sa zrodila vo Francúzsku. Duchovným otcom nariadenia *Ordonnance sur la Marine* z roku 1681 bol minister financií Colbert za vlády kráľa Ľudovíta XIV.

námorného poistenia, ktoré je akceptované vo všetkých štátoch britského spoločenstva národov (*Commonwealth*).⁶

Kodifikácia námorného a suchozemského poistenia mala v kontinentálnom práve zväčša spoločného menovateľa. Vo viacerých právnych systémoch sa to prejavilo v tom, že suchozemské a námorné poistenie bolo v nich kodifikované spoločne v prvých obchodných zákonníkoch. Prvou takouto kodifikáciou bol francúzsky *Code de commerce* z roku 1807 (dvojička *Code Civil*). Nasledoval ho obchodný zákonník v Belgicku (1808), Grécku (1835) Holandsku (1837), Taliansku (1865), Španielsku (1889) a v Nemecku. V Nemecku bolo námorné poistenie dokonca kodifikované dvojnásobne; najprv vo Všeobecnom nemeckom obchodnom zákonníku (ADHGB) z roku 1861 a neskôr v obchodnom zákonníku (HGB) z roku 1896.

Podľa nemeckého vzoru došlo ku kodifikácii poistného práva aj v Uhorsku. Uhorský obchodný zákonník (zák. čl. XXXVII/1875) upravoval poistnú zmluvu na území Slovenska prakticky až do roku 1934, kedy bol prijatý zákon o poistnej zmluve (č. 145/1934 Zb.). Ustanovenia § 463 až 507 uhorského obchodného zákonníka o poistnej zmluve patrili medzi najmodernejšie úpravy poistenia vo svojej dobe.⁷ Význam uhorského obchodného zákonníka pre poistné právo spočíval v tom, že do rozpadu Rakúsko – Uhorska nebolo na území Slovenska súkromné právo ako také vôbec kodifikované.

V súčasných európskych obchodných kódexoch už právnu úpravu suchozemského poistenia zväčša nenájdeme. Možno jedinou výnimkou je portugalský obchodný zákonník (*Código Comercial* z roku 1888), ktorý *sedes materiae* poistnej zmluvy obsahuje v čl. 425 až 462. Je zaujímavé, že od portugalského vzoru sa celkom dištancoval nový občiansky zákonník v Brazílii (2002), ktorý po novom prevzal celú úpravu suchozemského poistenia a námorné poistenie prenechal novému obchodnému kódexu (2003).

Kodifikácia súkromného poistného práva v samostatnom zákone

Nový smer kodifikácie poistného práva bol vytýčený na začiatku 20. storočia, keď sa poistenie celosvetovo etablovalo ako významný hospodársky fenomén a súčasne sa stalo masovým javom. Nový model kodifikácie poistného práva prostredníctvom samostatných zákonov o poistnej zmluve bol podporovaný najmä ukončením procesu nových kodifikácií

⁶ Britský kódex námorného poistenia bol prevzatý do obsahu podobného zákona v Kanade, Južnej Afrike, Austrálii (1908), Novom Zélande (1908), Hong Kongu (1964) a v Singapúre (1993).

⁷ KARMÁN, J.: Slovenský obchodný zákon. Praha: Nákladem Československého kompasu“, 1926, s. 381 a nasl.

civilného práva na začiatku 20. storočia a nechut'ou otvárať (novelizovať) tradičné civilné kódexy. Účelom prijatia samostatných zákonov o poistnej zmluve bolo zavedenie kogentných ustanovení na ochranu záujmov poistených, od ktorých by sa poisťovacie spoločnosti nemohli vo svojich poistných podmienkach odchýliť.⁸

Pre kodifikáciu poistnej zmluvy (ak možno vôbec hovoriť o kodifikácii) na začiatku 20. storočia bolo z hľadiska legislatívnej formy príznačné, že proces kodifikácie práva poistnej zmluvy prebiehal mimo veľkých súkromnoprávných kódexov (občiansky zákonník a obchodný zákonník). Prvé kodifikácie súkromného poistného práva v samostatných zákonoch o poistnej zmluve sa uskutočnili v Nemecku a vo Švajčiarsku, a to zhodne v roku 1908.

Priekopníkom kodifikácie poistného práva v samostatných zákonoch sa na prelome 19. a 20. storočia stalo Nemecko. Význam nemeckého zákona o poistnej zmluve z roku 1908 (*Versicherungsvetragsgesetz*) spočíval v tom, že ako prvý kódex systematicky roztriedil materiu súkromného poistného práva do dodnes platnej podoby a zaviedol modernú poisťovaciu terminológiu, ktorá sa v nemecky hovoriacich štátoch a štátoch strednej a východnej Európy používa dodnes. Nemecký zákon ovplyvnil následné kodifikácie poistnej zmluvy na celom svete (včítane Spojených štátov).⁹

Pôvodná predstava o kodifikácii poistnej zmluvy v Nemecku bola však celkom iná. Poistnú zmluvu mal ako osobitný typ zmluvy zahrnúť pripravovaný nový občiansky zákonník (BGB). Tento zámer prekazilo omeškanie prác na novom zákone o dohľade nad poisťovňami, ktorý napokon nadobudol účinnosť až 12. 5. 1901. Samotný *Bürgerliches Gesetzbuch* však bol publikovaný už v roku 1896 a účinnosť nadobudol 1. 1. 1900. V dôsledku tohto legislatívneho nedopatrenia sa paralelne s novým občianskym zákonníkom musel pripraviť samostatný zákon o poistnej zmluve, ktorý platil popri zákone o štátnom dozore nad poisťovníctvom.¹⁰

Pokiaľ ide o Švajčiarsko, tam bol v roku 1908 prijatý samostatný zákon o poistnej zmluve po dvanásťročných prípravách. Pravda, príprava tohto zákona nesúvisela s kodifikáciou súkromného práva, nakoľko tá čiastočne prebehla už v roku 1881 v podobe

⁸ NEUGEBAUER, R.: Versicherungsrecht vor dem Versicherungsvertragsgesetz. Zur Entwicklung des modernen Binnenversicherungsrechts im 19. Jahrhundert. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1990, ISBN 3-465-02264-5, s. 86.

⁹ O 100 rokov neskôr bol v Nemecku prijatý nový zákon o poistnej zmluve. Zákon z roku 2007 (účinný od 1. 1. 2008) si berie poučenie z dovtedajšieho vývoja súdnej praxe, názorov doktríny a najmä európskeho súkromného poistného práva. Pozri MEIXNER, O. – STEINBECK, R.: Das neue Versicherungsvertragsrecht. München: Verlag C. H. Beck, 2008, ISBN 978 3 406 553981.

¹⁰ KOCH, P.: Versicherungswirtschaft. 2. Auflage. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 1989, ISBN 3-88487-188-9, s. 151.

zákona o obligáciách (*Bundesgesetz über das Obligationenrecht*). Švajčiarsky zväz právnikov následne v roku 1891 vyslovil názor, že poisťná zmluva by sa mala kodifikovať v samostatnom spolkovom zákone. Návrh zákona o poisťnej zmluve bol pripravený už v roku 1896, avšak schválený bol až v roku 1908 a účinnosť nadobudol od 1. 1. 1910.¹¹

Rakúsko bolo snáď jediným štátom v Európe, kde sa napriek prvej svetovej vojne podarilo dokončiť zákon o poisťnej zmluve. Na tomto zákone sa pracovalo od roku 1905 a po viacerých odkladoch bol schválený v roku 1917, pričom účinnosť nadobudla len jeho jedna časť, ktorá platila v Čechách po rozpade Rakúsko – Uhorska až do roku 1934.¹²

Ďalšia kodifikačná vlna, ktorej cieľom bolo upraviť poisťnú zmluvu v samostatnom zákone, zasiahla európsky kontinent okolo roku 1930. V roku 1930 bol vo Francúzsku schválený dlho pripravovaný zákon o poisťnej zmluve (*Loi sur le contrat d'assurance*),¹³ ktorý sa v mnohých štátoch sveta stal popri nemeckom zákone legislatívnym vzorom pre kodifikáciu práva poisťnej zmluvy.¹⁴

Zásadnejší vplyv na kodifikáciu poisťnej zmluvy v Európe v 30. rokoch 20. storočia mal nemecký zákon o poisťnej zmluve. Nemecký zákon o poisťnej zmluve ovplyvnil prijatie samostatného zákona o poisťnej zmluve v Rumunsku (1930) a v škandinávskych štátoch. Severské štáty práce na novom zákone o poisťnej zmluve úzko koordinovali už od začiatku 20. rokov minulého storočia. Výsledkom týchto snáh bolo prijatie samostatného zákona o poisťnej zmluve najprv vo Švédsku v roku 1927. Znenie tohto zákona bolo ovplyvnené obdobným nemeckým a švajčiarskym zákonom o poisťnej zmluve. Obsahovo zhodné zákony o poisťnej zmluvy boli v priebehu roka 1930 prijaté ešte v Dánsku, Fínsku a v Nórsku.¹⁵ Nemeckým zákonom bol v značnej miere poznačený aj československý zákon o poisťnej zmluve z roku 1934. Zákon č. 145/1934 Zb. o poisťnej zmluve patrí medzi vrcholné diela československej medzivojnovnej legislatívy.¹⁶

Posledná, tretia kodifikačná vlna so zámerom vtesnať poisťnú zmluvu do samostatného zákona začala v 70. a 80. rokoch minulého storočia. Prvým výrazným signálom bolo vydanie

¹¹ KOENIG, W.: Schweizerisches Privatversicherungsrecht. 3. Auflage, Bern: Verlag Herbert Lang, 1967, s. 20.

¹² Legislatívne vákuum bolo v roku 1930 vyriešené tak, že v plnom rozsahu bol recipovaný nemecký zákon o poisťnej zmluve (1908), ktorý v Rakúsku platil až do roku 1958. V tomto roku bol opäť prijatý samostatný zákon o poisťnej zmluve, ktorý platí v Rakúsku dodnes.

¹³ Zákon o poisťnej zmluve sa v roku 1976 stal súčasťou tzv. poisťného kódexu (*Code des Assurances*), ktorý zahrnul všetky druhy poistenia vrátane verejného poistenia do jedného legislatívneho diela. To odborná literatúra považuje za prípad tzv. pravej kodifikácie poisťného práva. JACOB, N.: Les assurances. Paris: Dalloz, 1979, s. 25.

¹⁴ Francúzsky zákon o poisťnej zmluve ovplyvnil prijatie obdobného zákona v Alžírsku (1933), Tunisku (1931), Maroku (1934), Togu, Kamerune (1937) a neskoršie aj v Indočíne. Francúzsky zákon o poisťnej zmluve platí aj v súčasnosti v niektorých bývalých francúzskych kolóniách (napr. na Madagaskare).

¹⁵ V roku 1954 bol obsahovo takmer zhodný zákon prijatý aj na Islande.

¹⁶ Pozri HORN, J.: Pojistné právo. Praha: Právnické nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 16.

zákona o poistnej zmluve v Španielsku (*Ley del contrato de seguros*) v roku 1980. Španielsky zákonodarca sa takmer pod 100 rokoch odhodlal na opätovnú kodifikáciu práva poistnej zmluvy, keď sa úprava poistného práva v obchodnom kódexe z roku 1885 a rámcová úprava v civilnom kódexe z roku 1889 (čl. 1791 až 1797) ukázala ako nedostatočná. Španielsky vzor zatiaľ nenasledovali štáty strednej a južnej Ameriky, v ktorých platí obdobná úprava poistného práva ako v Španielsku. Kodifikačné úsilie v 80. rokoch 20. storočia bolo však úspešné v Izraeli (1981) a v Austrálii (1984).

Od polovice 80. rokov 20. storočia sa na veľkú kodifikáciu poistného práva pripravovali aj v Belgicku, kde bol nový zákon o poistnej zmluve napokon schválený 25. 6. 1992. Účinnosť nadobudol až od 1. 1. 1995. Dňa 16. 5. 1997 bol podľa nemeckého vzoru prijatý samostatný zákon o poistnej zmluve v Grécku. Belgický a grécky zákon o poistnej zmluve uzavierajú tretiu vlnu kodifikácií poistnej zmluvy v samostatných zákonoch. Pravda, jej dozvuky sa prejavili ešte v Estónsku (1998), Dánsku (2006) a v Českej republike. Český zákon č. 37/2004 Zb. o poistnej zmluve nahradil ustanovenia Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb. o poistnej zmluve (§ 788 až 828), ktoré s menšími zmenami platia ďalej na Slovensku.¹⁷

Kodifikácia poistného práva v rámci civilného kódexu

Prvé civilné kódexy na európskom kontinente (francúzsky *Code civil* a rakúsky ABGB) zo začiatku 19. storočia sa síce o poistnej zmluve zmieňovali (pozri čl. 1764 CC a § 1288 až 1291 ABGB),¹⁸ však vzhľadom na slabú rozvinutosť suchozemského poistenia nemohli právnu úpravu poistnej zmluvy do seba zahrnúť.

Je paradoxné, že prvou väčšou kodifikáciou práva poistnej zmluvy v civilnom kódexe bol občiansky zákonník Ruskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky (RSFSR), ktorý nadobudol účinnosť 1. 1. 1923. Tento zákonník bol prijatý v rámci NEP-u vyhlásenej V. I. Leninom v roku 1921, pričom vzorom úpravy poistenia v jeho článkoch 367 až 398 bol nemecký zákon o poistnej zmluve z roku 1908.

¹⁷ Český zákon o poistnej zmluve nadobudol účinnosť 1. 1. 2005. V mnohom je podobný belgickému zákonu o poistnej zmluve. Pozri ŠKOPOVÁ, V.: K novému zákonu o pojistné smlouvě. *Pojistný obzor*, 2004, č. 4, s. 4.

¹⁸ Niektorí autori považujú za prvú kodifikáciu poistného práva v rámci civilného kódexu pruský *Landrecht* z roku 1794. Toto gigantické kodifikačné dielo vydané za vlády Fridricha Veľkého pojednávalo o poistnej zmluve v 425 paragrafoch. Pozri KOCH, P.: Die Behandlung des Versicherungsvertrages im preußischen Allgemeinen Landrecht. In: *Versicherungsrecht*, 1994, č. 16, s. 629-664.

Legislatívna koncepcia kodifikácie poisťnej zmluvy v civilnom kódexe, ktorá bola prijatá v občianskom zákonníku RSFSR, na dlhú dobu predurčila ďalšie smery kodifikácie poisťného práva nielen v neskoršom Sovietskom zväze, ale aj v ostatných štátoch socialistického spoločenstva, medzi ktoré sa po roku 1948 zaradilo aj Československo. Podľa vzoru veľkého brata bola poisťná zmluva (re) kodifikovaná v občianskom zákonníku Maďarska (1959), Poľska (1964), Československa (1964) a v bývalej NDR (1975). V Bulharsku a v Juhoslávii bolo poisťné právo kodifikované v zákonoch upravujúcich záväzkové (obligačné) právne vzťahy.

Zaujímavý a v určitom smere aj bizarný bol vývoj v bývalom Československu, kde bola poisťná zmluva najprv dvojnásobne kodifikovaná v rámci samostatných zákonov o poisťnej zmluve v roku 1934 a 1950. Následne v období rokov 1963 a 1964 bola úprava „súkromného“ poisťného práva rozdelená do troch kódexov: Občiansky zákonník, Hospodársky zákonník a Zákonník medzinárodného obchodu, čo bolo svetovým unikátom. Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. namiesto úpravy poisťnej zmluvy zaviedol úpravu poisťovacích služieb. Právna úprava poisťnej zmluvy bola v roku 1963 zavedená v Zákonníku medzinárodného obchodu, ktorú však bolo možné aplikovať len v rámci právnych vzťahov v medzinárodnom obchode. V rovnakom roku ako Občiansky zákonník bol schválený Hospodársky zákonník, ktorý zaviedol úpravu poistenia socialistických organizácií. V roku 1991 sa novelou Občianskeho zákonníka opätovne zjednotila úprava poisťných zmlúv, pričom do ustanovení § 788 až 828 OZ bola zakotvená veľmi stručná úprava poisťnej zmluvy ako samostatného zmluvného typu.

Prvým štátom západného sveta, v ktorom bolo poisťné právo kodifikované v rámci občianskeho zákonníku bolo Taliansko. Poisťná zmluva bola v roku 1942 kodifikovaná pod egidou komercializácie civilného práva v rámci civilného kódexu.¹⁹ Poisťná zmluva je v *Codice civile* upravená v štvrtej knihe o obligáciách ako osobitný typ kontraktu. Ide o modernizovanú úpravu poisťnej zmluvy pôvodne zahrnutú v obchodnom zákonníku z roku 1882. Poisťná zmluva bola kodifikovaná aj v civilných kódexoch viacerých arabských štátov. Platí to napr. pre občiansky zákonník Jordánska (1978), ktorý ovplyvnil znenie občianskeho kódexu Sudánu (1984), Spojených Arabských Emirátov (1985) a Jemenu (1992).

Začiatkom 90. rokov minulého storočia nadobudli úvahy o potrebe rekodifikácie súkromného poisťného práva a osobitnej poisťnej zmluvy nové kontúry. Impulzom pre obnovenie (re)kodifikačných snáh bola prebiehajúca debata o rozsahu kodifikácie

¹⁹ LA TORRE, A.: Diritto delle assicurazioni. Milano: A. Giuffrè editore, 1987, ISBN 88-14-01160-5, s. 62.

súkromného práva. Vo väčšine štátov, ktoré v tom čase uvažovali o rekodifikácii svojho súkromného práva prevládla monistická koncepcia o potrebe integrácie úpravy civilného a obchodného práva do jedného kódexu. Táto debata bola súčasne sprevádzaná diskusiou o rozsahu komercializácie civilného kódexu, ktorej opodstatnenosť potvrdila aj storočná skúsenosť s kodifikáciou matérie súkromného práva vo Švajčiarsku.²⁰ Novým vzorom pre následné kodifikácie matérie súkromného poistenia sa stali civilné kódexy v kanadskej provincii Québec a v Holandsku.

Ako vzorový príklad monistickej koncepcie a komercializácie súkromného práva sa uvádza občiansky zákonník kanadskej provincie Québec z roku 1994. Ten zakotvil obsiahlu a podrobnú úpravu poistnej zmluvy vrátane všetkých druhov poistení, nevynímajúc ani námorné poistenie (čl. 2389 až 2628). Hoci civilný kódex provincie Québec zostal pod veľkým vplyvom francúzskeho práva (v ostatných kanadských provinciách platí poistné právo rovnaké ako vo Veľkej Británii), inšpiroval sa aj inými európskymi právnymi úpravami.²¹

Pozornosť poistných právnikov na európskom kontinente začala začiatkom 90. rokov minulého storočia priťahovať kodifikácia práva poistnej zmluvy v Holandsku. Holanďania sa od roku 1992 vydali cestou postupnej rekodifikácie civilného kódexu (*Nieuw Burgerlijk Wetboek*). Do 7. knihy civilného kódexu sa im napokon podarilo v roku 2002 zahrnúť právnu úpravu poistnej zmluvy (§ 925 až 986), ktorá po väčších úpravách bola prevzatá z obchodného zákonníka. Pripomíname, že úprava poistnej zmluvy v obchodnom zákonníku z roku 1837 bola v Holandsku počas svojej 170 ročnej existencie adaptovaná potrebám praxe prostredníctvom súdnej praxe a odporúčaní tzv. Poisťovacej vedeckej rady.

Cestou komercializácie civilného práva sa v tomto miléniu vydali aj nové občianske zákonníky v štátoch bývalého socialistického bloku. Rumunský občiansky zákonník z roku 2009 sa inšpiroval najmä právnou úpravou provincie Québec, avšak pokiaľ ide o právnu úpravu poistnej zmluvy, je rumunská úprava podstatne skromnejšia (čl. 2199 až 2241). V ČR bol v roku 2012 prijatý nový občiansky zákonník, ktorý okrem iného zrušil aj predtým platný obchodný zákonník. Nový český občiansky zákonník pod nadpisom „Závázky z odvážnych zmlúv“ zahrnul veľmi podrobnú úpravu poistnej zmluvy (§ 2758 až 2872), ktorá zväčša kopíruje právnu úpravu predtým zakotvenú v zákone o poistnej zmluve (2005). Maďarský občiansky zákonník z roku 2013, ktorý je ešte viac komercializovaný ako český občiansky

²⁰ Vo Švajčiarsku bol síce v roku 1907 prijatý samostatný občiansky zákonník (účinný od roku 1912) a v roku 1911 samostatný zákon o obligáciách (účinný od roku 1912), ale komercializovaný zákon o obligáciách sa považuje za piatu časť civilného kódexu.

²¹ Občiansky zákonník štátu Québec dalo v roku 1996 preložiť Ministerstvo spravodlivosti SR. Preklad civilného kódexu štátu Québec bol v roku 1998 použitý rekodifikačnou komisiou prof. Planka pri príprave návrhu nového občianskeho zákonníka.

zákonník (zahrnul aj právo obchodných spoločností), poisťnú zmluvu upravuje v ustanoveniach § 6:439 až § 6:490.

Tzv. superkodifikácie poisťného práva

Súkromné poisťné právo sa vo všeobecnosti vnútorne člení na tri veľké právne oblasti. Prvú tvorí súhrn právnych noriem, ktoré upravujú poisťnú zmluvu (ide vlastne o suchozemské poisťenie v tradičnom ponímaní). Druhú právnu oblasť predstavuje námorné poisťenie, ktoré z dôvodu rozvoja obchodu vyžaduje dispozitívnosť právnej úpravy (z toho dôvodu sa úprava námorného poisťenia aj v súčasnosti ponecháva v obchodných kódexoch). Napokon tu máme zaistenie, ktoré historicky vzaté nebolo nikdy kodifikované a ako nadnárodné právo sa spravuje obchodnými zvyklosťami. Rámcovú úpravu zaistenia možno nájsť len v niektorých zákonoch (napr. taliansky občiansky zákoník).

Posledných 30 rokov sme vo vzťahu k vyššie uvedeným oblastiam poisťného práva svedkami dvoch protichodných tendencií. Na jednej strane je zreteľná tendencia zvyrazňovať spotrebiteľské aspekty poisťného práva a snaha osobitne kodifikovať spotrebiteľskú časť poisťného práva, ktorá je stelesnená v inštitúte poisťnej zmluvy. Túto tendenciu posilňujú spotrebiteľsky orientované smernice Európskej únie, ktoré sa týkajú ochrany spotrebiteľov všeobecne a práv poisťených zvlášť. Výsledkom tohto pôsobenia je zdôrazňovanie súkromnoprávnej povahy poisťnej zmluvy a ponechanie právnej úpravy poisťnej zmluvy v osobitných zákonoch. Na druhej strane je to tendencia stierať hranice medzi vyššie uvedenými oblasťami poisťného práva. Táto tendencia je zreteľná v štátoch, v ktorých sa námorné a suchozemské poisťenie už v minulosti kodifikovali spoločne v jednom zákone (prevažne v obchodných kódexoch) a v štátoch, v ktorých neexistuje deliaca čiara medzi súkromným a verejným právom (štáty právneho systému *common law*). V niektorých štátoch bolo toto úsilie korunované úspechom vo forme tzv. suprekodifikácie poisťného práva.

Tendencia spoločnej kodifikácie súkromného a verejného poisťného práva je novým fenoménom svetovej, ale čiastočne aj európskej legislatívy. Priekopníkmi tejto formy kodifikácie poisťného práva sú najmä členské štáty USA. Súvisí to s tým, že v Spojených štátoch sa od polovice minulého storočia začala pociťovať všeobecná potreba kodifikácií. Zaujímavý je v tomto smere vývoj v Kalifornii. V Kalifornii bola rámcová úprava poisťnej zmluvy pôvodne zakotvená v obchodnom zákoníku z roku 1871. Na prelome 19. a 20. storočia bola táto úprava v mnohom prekonaná. Prax sa novým požiadavkám prispôbovala zmenami poisťných podmienok. Už začiatkom 30. rokov minulého storočia začali právnici

v Kalifornii pracovať na veľkej kodifikácii poistného práva. Výsledkom týchto prác bolo prijatie monumentálneho legislatívneho diela, publikovaného pod názvom *Insurance Code* z roku 1935, ktorý svojim rozsahom (16 030 článkov) ide nad rámec bežných kodifikácií.²² Poistný kódex štátu Kalifornia ovplyvnil v 50. rokoch minulého storočia kodifikáciu poistného práva v ostatných amerických štátoch. Poistný kódex bol prijatý napr. v štáte Texas (1951), Delaware (1953), Michigan (1956) a Alabama (1976).

Priekopníkom superkodifikácie poistného práva na európskom kontinente je Francúzsko. Príklad Francúzska je zaujímavý z toho hľadiska, že francúzsky právny poriadok v súlade s tradíciou rímskeho práva striktne rozlišuje medzi verejným a súkromným právom. Vo Francúzsku bola v roku 1976 uvedená do života monumentálna kodifikácia poistného práva pod názvom *Code des assurances*.²³ Tento kódex zahŕňa nielen úpravu poistnej zmluvy zo zákona z roku 1930, ale aj osobitné úpravy týkajúce sa kolektívneho životného poistenia (napr. penzijné fondy), povinné zmluvné poistenie (včítane úpravy garančných fondov), úpravu dohľadu nad poisťovníctvom, štandardy pri dojednávaní poistnej zmluvy a pri likvidácii poistných udalostí. Do tohto kódexu bola zapracovaná aj úprava námorného poistenia z obchodného zákonníka, leteckého poistenia a dokonca aj zaistenia.²⁴

Svedkami procesu superkodifikácie poistného práva sme aj v štátoch, ktoré nemajú v poistnej legislatíve dlhšie tradície. Ďalej ide najmä o bývalé socialistické štáty, v ktorých štátny dohľad nad poisťovňami v predchádzajúcom politickom režime neexistoval a právna úprava poistnej zmluvy v občianskom kódexe sa v nových ekonomických podmienkach ukázala ako nepoužiteľná. V roku 1993 prijalo zákony o poisťovníctve zlučujúce súkromné a verejné poistné právo Bielorusko a v rovnakom roku Azerbajdžan. Tieto zákony obsahujú úpravu poistnej zmluvy a dohľadu nad poisťovníctvom. Podobný zákon bol v roku 1996 prijatý v Litve, v roku 2001 v Ukrajine a v roku 2003 v Gruzínsku.

V roku 1995 bol nový zákon o poistnom práve prijatý v Číne (*Insurance Law of the People's Republic of China*). Konceptia čínskeho zákona o poisťovníctve, ktorý bol medzitým dvakrát podstatným spôsobom zmenený, je širšia, pretože do jedného zákona bola zahrnutá nielen právna úprava poistnej zmluvy a dohľadu nad poisťovníctvom, ale aj úprava

²² WEINSTOCK, S. L. - MALONEY, J. R.: History and development of insurance law in California. In: www.sandiego.edu/lrc/insurance_code.

²³ BERR, J. C. – GROUTEL, H.: Droit des assurances. Mémentos Dalloz. Paris 1990, ISBN 978-2-247-15218-6, s. 9.

²⁴ LAMBERT – FAIVRE, Y. – LEVENEUR, L.: Droit des assurances. 13. éd. Paris: Dalloz, 2011, ISBN 978-2-247-10136-8, s. 161.

právneho postavenia spoločností, ktoré sú oprávnené vykonávať poisťovaciu činnosť. Mimo tejto zákonnej regulácie zostalo iba námorné poistenie.²⁵

Európska dimenzia kodifikácie súkromného poistného práva

Vývoj súkromného poistného práva na európskom kontinente je v súčasnom období silne ovplyvňovaný európskym poistným právom, ktoré sa vstupom SR do EÚ 1. 5. 2004 stalo súčasťou aj nášho právneho poriadku.²⁶ Právny rámec európskeho poistného práva predstavuje okrem primárneho práva (zakladateľské dokumenty ES a EÚ, ktoré umožnili vznik jednotného európskeho poistného trhu) najmä o sekundárne poistné právo, ktoré bolo premietnuté do viac ako 40 poisťovacích smerníc, ktoré majú prienik naprieč celým súkromným poistným právom.²⁷ Zo zreteľa nemožno strácať ani judikačnú činnosť Súdneho dvora EÚ.

Pri formulovaní koncepcie budúcej právnej úpravy poistnej zmluvy na Slovensku je potrebné vziať do úvahy všetky komponenty európskeho poistného práva. Slovenský poistný trh predstavuje integrálnu súčasť jednotného európskeho poistného trhu, ktorý pod vplyvom zakladateľských dokumentov EÚ (ES) vyvoláva potrebu harmonizácie právnej úpravy poistnej zmluvy na európskej úrovni. Tá vychádza zo skutočnosti, že poistení ako spotrebiteľia musia mať na tomto trhu rovnaké práva a povinnosti, bez ohľadu na to, na území ktorého členského štátu EÚ sa nachádza poistné riziko a bez ohľadu na sídlo poisťovateľa.

Hnacím motorom harmonizácie poistného práva na celoeurópskej úrovni a modernizácie právnej úpravy poistnej zmluvy v rámci snáh o (re) kodifikáciu súkromného práva na úrovni členských štátov EÚ, sú najmä dve základné skutočnosti.

Po prvé: Voľné poskytovanie poistných produktov na území členských štátov EÚ vyvoláva problém kolízie právnych noriem poskytovateľa poisťovacích služieb a právnych noriem štátu, kde sa poistenie predáva. Smernice EÚ (ES) tento problém riešia len vo vzťahu k poisteniu veľkých rizík (smernica 88/357/EHS), vybraným druhom neživotného poistenia (napr. poistenie právnej ochrany), životnému poisteniu (smernica 2002/83/EU) a povinnému poisteniu motorových vozidiel (konsolidovaná motorová smernica 2009/103/ES). Snaha zabezpečiť spotrebiteľom rovnaké práva a rovnaký rozsah ochrany vedú k úvahám o potrebe

²⁵ XIE, L.: Versicherungsrecht in der VR China. Eine deutsch-chinesische Rechtsvergleichung mit besonderem Schwerpunkt auf Versicherungsvertragsrecht. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, ISBN 978-3-89952-543-4/2010, s. 25.

²⁶ Európske poistné právo niektorí autori považujú za súčasť európskeho súkromného práva. Pozri napr. BENACCHIO, G.: Diritto privato della Comunità Europea. Fonti, modelli, regole. 2. vyd., Cedam, Padova 2001, ISBN 978-8813343941, s. 263 a nasl.

²⁷ Pozri DAUSES, A., M.: Příručka hospodářského práva EU. ASPI, Praha 2002, ISBN 80-86395-32-4. 5, s. 532 a nasl.

prijatia akéhosi nadnárodného poistného práva, resp. jednotných zásad pre súkromné poistné právo, ktorými by sa mali riadiť všetky členské štáty EÚ.²⁸

Zámer vytvoriť akési jednotné právo poistnej zmluvy na celoeurópskej úrovni vznikol už pred 40 rokmi. Komisia ES už v roku 1979 predložila návrh smernice na koordináciu práva a správnych predpisov o poistných zmluvách. Tento návrh však nebol pre značný odpor Veľkej Británie prijatý.²⁹ Myšlienka zjednotiť právo poistnej zmluvy na úrovni EÚ opäť ožila, najmä v súvislosti so smernicou, ktorá kodifikovala dovtedajšie tri smernice o životnom poistení (2002/83/ES).³⁰ Nová konsolidovaná smernica obsahuje ustanovenia, ktoré priamo ovplyvnili národné súkromné poistné právo členských štátov EÚ.³¹

Po druhé: Komisia ES predstavila už v roku 2003 akčný plán pre viac koherentné európske zmluvné právo pod názvom *Common Frame of Reference* [COM(2003/C 63/01)]. Zmyslom tohto akčného plánu je vytvoriť jednotné zásady budúceho zmluvného práva pre všetky členské štáty EÚ. Súčasťou tohto plánu je vypracovať jednotné zásady práva poistnej zmluvy, na základe ktorých by sa (re) kodifikovalo poistné právo v členských štátoch EÚ (pozri čl. 48 a 49 akčného plánu).

Európsky výbor pre hospodárstvo a sociálne veci v materiáli prijatom pod názvom „Európska poistná zmluva“ (ABIEG 2005 C 157/1) zdôraznil, že jednotný trh vo zvýšenej miere vyžaduje zjednotenie právnej úpravy poistnej zmluvy. Na základe tohto projektová skupina pod názvom „*Restatement of European Insurance Contract Law*“ vypracovala v rámci projektu „*Common Principles of European Contract Law*“ – podporovaného Komisiou ES – materiál pod názvom „*Principles of European Insurance Contract Law*“, ktorý je známy pod skratkou PEICL. Tieto princípy obsahujú všeobecné pravidlá platné pre všetky druhy poistných zmlúv (s výnimkou zaistenia).³²

PEICL má slúžiť ako modelový zákon pre budúce (re) kodifikácie poistného práva v členských štátoch EÚ. Súčasne je koncipovaný tak, aby mohol slúžiť ako opčný model,

²⁸ Pozri REICHERT – FACILIDES, F.: Rechtsvereinheitlichung oder Rechtsvielfalt ? Überlegung vor dem Modell des Versicherungsvertragsrechts, In: Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht, Rechtsvergleichung, Wien, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften 1988, ISSN 2078-1059, s. 8 a nasl.

²⁹ Pozri MAYER – KAHLEN: Angleichung des Versicherungsvertragsrecht im Gemeinsamen Markt (1980). Vorschlag der Kommission der EG für eine Richtlinie des Rates zur Koordinierung der Rechts- und Verwaltungsvorschriften über Versicherungsverträge, Abl EG 1979 C 190, s. 2.

³⁰ BASEDOW, J. - FOCK, T.: Rechtsvergleich. In: Europäisches Versicherungsvertragsrecht. Band I, Tübingen: Mohr Siebeck, 2002. ISBN 3-16-147911-4, s. 4.

³¹ Pokiaľ ide o SR, do Občianskeho zákonníka boli doplnené tieto ustanovenia: § 788 ods. 2, § 792a, § 802a a § 803 ods. 4.

³² Posledná verzia tohto dokumentu pochádza z roku 2016 a zahŕňa tak nielen rámcovú úpravu poistnej zmluvy, ale aj úpravu základných druhov poistenia. Pozri BASEDOW, J. – BIRDS, J. - CLARKE, M. – COUSY, H.-HEISS, H. – LOACKER, L.: *Restatement of European Insurance Contract Law*. 2. Auflage, Köln: Otto Schmidt Verlag, 2016, ISBN 978-3-504-08002-0, s. 976.

ktorý má poisťovateľom a poisteným umožniť, aby namiesto národnej úpravy poistnej zmluvy mohli zvoliť úpravu danú v PEICL. Všeobecná časť PEICL má ďalej poisťovateľov nabádať k tomu, aby svoje služby na celom jednotnom trhu mohli poskytovať na základe jednotných pravidiel rešpektujúcich vysoký stupeň ochrany práv poistených. Tým sa občanom EÚ umožní prístup k poistným produktom poskytovaným v ostatných členských štátoch EÚ za rovnocenných podmienok.

Záverečné úvahy

Z vyššie uvedeného vyplýva, že vo svete existuje niekoľko modelov ako uchopiť (re) kodifikáciu súkromného poistného práva. Každé riešenie poskytuje určité výhody, ale súčasne i viaceré nevýhody. V súčasnosti je prevládajúcim modelom (re) kodifikácie poistného práva zahrnutie právnej úpravy poistnej zmluvy do civilného kódexu. Táto koncepcia je, zdá sa, priechodná aj na Slovensku. Treba však upozorniť na to, že nevýhodou detailnej úpravy poistnej zmluvy v civilnom kódexe (ako sa to stalo nedávno v Čechách) je tlak na pričasté novelizácie tejto úpravy v dôsledku spotrebiteľského charakteru poistnej zmluvy a prudko sa rozvíjajúceho európskeho poistného práva. Optimálne riešenie ako sa tomu problému vyhnúť ponúka tzv. švédsky model. Švédsky zákonodarcu upravuje základné otázky poistnej zmluvy v samostatnom zákone o poistnej zmluve z roku 1927 (*Försäkringsavtalslag*), ktorý bol dnes novelizovaný iba výnimočne. Tzv. spotrebiteľské poistné právo sa stalo v roku 1980 predmetom osobitnej právnej úpravy (*Konsumentförsäkringslag*), ktorá pružne reaguje na každú zmenu európskej legislatívy.³³ Pri (re) kodifikácii právnej úpravy poistnej zmluvy by sa na túto okolnosť nemalo zabúdať, pretože v opačnom prípade sa aj z nového občianskeho zákonníka opäť stane trhací kalendár.

³³ SCHERPE, J. M.: Nordische Länder (Dänemark, Schweden, Finnland). In: Europäisches Versicherungsvertragsrecht. Band II, Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, ISBN 3-16-147911-4, s. 910 a 911.

Zoznam bibliografických odkazov

- BASEDOW, J. – BIRDS, J. - CLARKE, M. – COUSY, H.- HEISS, H. – LOACKER, L.: Restatement of European Insurance Contract Law. 2. Auflage, Köln: *Otto Schmidt Verlag*, 2016, ISBN 978-3-504-08002-0.
- PICARD, M. – BESSON, A.: Les assurances terrestres. Tome premier: le contrat d'assurance. 5. vyd. Paris: LGDJ, 1982, ISBN 2-275-01356-3.
- CLARK, M. A.: The Law of Insurance Contracts. London, New York, Hamburg, Hong Kong: Lloyd's of London Press Ltd., 1989, ISBN: 1-85044-206-1.
- FEKETE, I.: Základné koncepcné otázky rekodifikácie poistnej zmluvy (úvahy de lege ferenda). In: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, ISBN 978-80-89363-14-8, Ministerstvo spravodlivosti SR, Poradca podnikateľa, Bratislava 2008, s. 259 – 278.
- FEKETE, I.: Základné smery kodifikácie poistného práva. Pojistné rozpravy, zv. XIV, Praha 2004, s. 48 – 74.
- HARDY IVAMY, E. R.: General Principles of Insurance Law. London: Butterworths Insurance Library, 1966.
- HERRMANNSDORFER, F.: Versicherungswesen. Berlin: Verlag von Julius Springer, 1928.
- KEETON, R. E.: Insurance Law. St. Paul: West Publishing Co, 1971.
- KOENIG, W.: Schweizerisches Privatversicherungsrecht. 3. Auflage, Bern: Verlag Herbert Lang, 1967.
- KOCH, P.: Versicherungswirtschaft. 2. Auflage. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 1989, ISBN 3-88487-188-9.
- KOCH, P.: Geschichte der Versicherungswirtschaft in Deutschland. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 2012, ISBN: 978-3899523713
- MANES, A.: Versicherungs-Lexikon. 3. Auflage. Berlin: Verlag von E. S. Mittler & Sohn, 1930.
- NEUGEBAUER, R.: Versicherungsrecht vor dem Versicherungsvertragsgesetz. Zur Entwicklung des modernen Binnenversicherungsrechts im 19. Jahrhundert. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1990, ISBN 978-3-465-02264-0.
- SCHUG, A.: Der Versicherungsgedanke und seine historischen Grundlagen. Göttingen: V & R Unipress. ISBN: 978-3-89971-647-4.
- WEINSTOCK, S. L. - MALONEY, J. R.: History and development of insurance law in California. In: *www.sandiego.edu/lrc/insurance_code*.

OSOBITOSTI DOKAZOVANIA V NOVÝCH CIVILNOPRÁVNÝCH PREDPISOCH SO ZAMERANÍM NA SPRÁVNY SÚDNY PORIADOK

THE PARTICULARITIES OF THE EVIDENCE IN THE NEW CIVIL- LAW LEGISLATION WITH THE INTENTION OF THE ADMINISTRATIVE COURT RULE

Daniela Gandžalová¹

Abstrakt

Procesné dokazovanie je objektívnym právom upravený postup súdu, ktorého cieľom je získanie skutkových a právnych poznatkov významných pre rozhodnutie vo veci samej. Pri koncipovaní novej právnej úpravy civilného procesu zákonodarca pristúpil k rozdeleniu pôvodne jediného kódexu, upravujúceho civilné súdne konanie, a teda aj dokazovanie, na tri nové kódexy. Členenie novej právnej úpravy civilného procesu vychádza z dôsledného oddelenia úpravy sporového konania, nespornového konania a osobitne upraveného konania pre veci správneho súdnictva. Príspevok sa venuje popisu základných rozdielností v právnej úprave dokazovania v jednotlivých nových procesnoprávných predpisoch.

Kľúčové slová

dokazovanie; nové civilnoprávne predpisy; Správny súdny poriadok, dôkaz, dôkazný prostriedok

Abstract

The procedural evidence is an objective, law-governed court procedure designed to obtain factual and legal knowledge relevant to the decision in the main proceedings. In drafting of the new legal regulation of the civil process, the legislator agreed to divide the originally single code governing civil procedure and thus also the evidence into three new codes. The division of the new civil procedure law is based on the scrupulous separation of the regulation of the litigation, the non-litigation proceedings and the special procedure of administrative justice. The article deals with the description of the fundamental differences in the legal regulation of the evidence in each of new procedural-law codes.

Keywords

Evidence; The New Civil-Law Legislation; Administrative Proceedings Code, Evidence, Proper Evidence

¹ Doc. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD., vedúca Katedry občianskeho práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Úvod

Právo, chápané ako súbor právnych noriem, je objektívnou realitou vonkajšieho sveta, ktorá existuje nezávisle od vedomia ľudí. Táto skutočnosť je predmetom poznávania ľudí v tej najvšeobecnejšej rovine. Pri plnení spoločenskej funkcie civilného procesu je však potrebné, aby si príslušný orgán, reprezentovaný fyzickou osobou, obstaral poznatky o subjektívnom práve s cieľom autoritatívne vysloviť, čo v konkrétnom prípade treba považovať za subjektívne právo. Ide teda o vytvorenie poznatkov o práve a určitých skutočnostiach za účelom posúdenia možnosti ich podriadenia pod skutkové podstaty právnych noriem. Súčasne súd musí určiť, o aké právne vzťahy v konkrétnom prípade ide a v náležitej forme určiť, čomu sa v danom prípade poskytne ochrana. Úlohou súdu je získať poznatky o stave veci, ktorý je základom rozhodnutia.

I. Dokazovanie

Dokazovanie úzko súvisí s kategóriou hľadania pravdy v civilnom procese. Civilný proces v nových procesných kódexoch zachováva diferenciáciu na sporové a mimosporové (pôvodne podľa Občianskeho súdneho poriadku nesporné) konanie. Táto diferenciácia sa aj po účinnosti nových kódexov odráža v priebehu dokazovania. Treba však doplniť, že v rámci sporových konaní dochádza k ďalšej vnútornej diferenciácii, ktorá sa odráža v procese dokazovania. Civilný sporový poriadok upravuje odlišné, pre účastníka miernejšie pravidlá pri dokazovaní v sporoch s ochranou slabšej strany. Dokazovanie výrazne dopomáha k dosiahnutiu cieľa civilného konania, ktorým je poskytnutie ochrany porušeným alebo ohrozeným právam a právam chráneným záujmom. Dokazovanie je podľa civilnoprocesných teoretikov² ústrednou časťou civilného procesu, ktorá sa uskutočňuje za aktívnej účasti súdu, strán sporu, resp. účastníkov konania, ich zástupcov, prípadne aj ďalších osobitných subjektov civilného procesu. Dokazovanie tvorí osobitnú činnosť súdu, ktorá je sústredená na nadobúdanie poznatkov o veci, ktorá je predmetom súdneho konania. Je to intelektuálna činnosť, vykonávaná počas celého súdneho konania, v rámci ktorého sudcovia získavajú poznatky o skutočnostiach potrebných na vydanie rozhodnutia prostredníctvom všeobecných poznávacích foriem, ktorými sú vnímanie a myslenie.³

Postupnosť pri vykonávaní dokazovania nie je ľubovoľná. To znamená, že postup pri

² FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M. a kol. 2010. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010 ISBN 978- 80-7400-312-7, s. 226.

³ FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M. a kol. 2010. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck 2010 ISBN 978- 80-7400-312-7, s. 222.

vykonávaní dokazovania je upravený v procesných kódexoch a sudy sú v záujme dodržania spravodlivého procesu povinné dodržiavať ho. Na rozdiel od postupu pri vykonávaní dokazovania, ktorý je upravený objektívnym právom, právny poriadok neustanovuje rozsah, resp. mieru, v ktorej sa má dokazovanie vykonať. Len súd má právo rozhodnúť o tom, ktoré z označených dôkazov vykonať. Rozsah dokazovania teda určuje súd. Procesné dokazovanie je objektívnym právom upravený postup občianskoprávneho súdu, ktorého cieľom je získanie skutkových a niekedy aj právnych poznatkov významných pre rozhodnutie vo veci samej. Nakoľko súd v civilnom procese rozhoduje autoritatívnym výrokom otázku, ktorá je predmetom daného konania, na to, aby súd mohol rozhodnúť vo veci, musí mať dostatočné množstvo skutkových, ale aj právnych poznatkov.

Pod právnymi poznatkami treba rozumieť znalosť objektívneho práva (resp. platného práva) ako súhrnu právnych noriem štátu získanú štúdiom mimo súdneho konania (mimoprocesnou cestou); sú to v podstate poznatky o existencii a obsahu právnych noriem, ako aj poznatky o tom, pod ktorý hmotnoprávny vzťah možno podriadiť skutkové poznatky v konkrétnej veci. Pod skutkovými poznatkami treba rozumieť znalosť individuálnych poznatkov týkajúcich sa konkrétneho prípadu získanú v rámci súdneho konania v procesnom dokazovaní. Cieľom procesného dokazovania je zabezpečenie optimálneho informačného základu relevantného pre vydanie súdneho rozhodnutia vo veci samej.⁴

V civilnom procese si súd zadovaňuje celý rad poznatkov, konkrétnych okolností pre posúdenie, či právo alebo oprávnený záujem, ktoré sú predmetom konania sú dôvodné alebo nie. Porovnanie zisteného skutkového stavu s určitou právnou normou objektívneho práva je v tomto prípade podkladom pre vytvorenie záveru o ich dôvodnosti.

Poznávanie je v civilnom procese činnosťou súdu, ktorej cieľom je poznávanie skutočností. Môže ísť o priame alebo nepriame poznávanie. Pri priamom poznávaní sa stretávame s tým, že je totožné s vnímaním súdu, kde predmety a javy pôsobia priamo na zmysly poznávajúceho. Priamym poznávaním je napr. ohliadka hnutelnej alebo nehnuteľnej vecí, poprípade osoby. U nepriameho poznávania sa súd oboznamuje so skutočnosťou v dôsledku myslenia, ktorá je ďalšou formou poznávania a má všeobecnú platnosť. Z toho vyplýva, že nepriame poznávanie súvisí so správami o poznávaných skutočnostiach.⁵ V rámci civilného procesu súd iné skutočnosti môže spoznávať nepriamo, teda sprostredkovane, a to napríklad najčastejšie využívaným inštitútom, teda výsluchom svedkov, ale aj znalcov

⁴ FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M. a kol. 2010. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-312-7, s. 221.

⁵ MAZÁK, J. a kol. 2009. Základy občianskeho procesného práva. 4. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2009. ISBN 978-80-8078-275-7, s. 324.

a podobne, alebo prostredníctvom rozličných správ o nich.

Hodnotenie poznávaných skutočností vyúsťuje do skutkových poznatkov. Za skutkové zistenia považujeme súhrn skutkových poznatkov, ktoré významne ovplyvňujú rozhodnutie vo veci samej. Opísanie rozhodujúcej skutočnosti je v podstate uvedenie skutkových tvrdení. Žalobca má podľa platnej právnej úpravy uviesť pravdivé a úplné opísanie rozhodujúcich skutočností, označenie dôkazov na ich preukázanie a žalobný návrh, teda to, čoho sa žalobca prostredníctvom súdu domáha. Avšak obidvom stranám sporu prináleží povinnosť tvrdiť skutočnosti, ktoré majú podľa nich význam pre skutkový základ žaloby. Ak súd neodmietol žalobu alebo nerozhodol o zastavení konania, súd má povinnosť doručiť žalobu spolu s prílohami žalovanému do vlastných rúk, kedy spolu s doručením žaloby súd žalovaného vyzve, aby sa v lehote určenej súdom k žalobe písomne vyjadril, a ak uplatnený nárok v celom rozsahu neuzná, uviedol vo vyjadrení rozhodujúce skutočnosti na svoju obranu, pripojil listiny, na ktoré sa odvoláva, a označil dôkazy na preukázanie svojich tvrdení. Podľa teórie civilného procesného práva je hlavnou úlohou súdu vo vzťahu k daným tvrdeniam v prvom rade určiť, ktoré z týchto skutkových tvrdení majú pre rozhodnutie podstatný význam so zreteľom na právny dôvod žaloby, resp. na obsah procesnej obrany voči žalobe, dôležité je vylúčiť tvrdenia, ktoré nemajú význam a nie je potrebné ich považovať za základ takých skutkových poznatkov, ktoré by bolo možné použiť podľa uplatneného právneho dôvodu žaloby alebo podľa právneho dôvodu procesnej obrany žalovaného, vylúčenie tvrdenia o skutočnostiach, pri ktorých sa dokazovanie nevykonáva z dôvodov uvedených v zákone, je potrebné zistiť, ktoré skutkové zistenia možno urobiť na základe zhodného tvrdenia strán sporového konania.

Poznatky o stave veci, najmä však o skutočnostiach, ktoré sú medzi stranami sporu, resp. účastníkmi konania v nesporových konaniach sporné, získava súd prostredníctvom dôkazných prostriedkov. Podľa aktuálnej právnej úpravy civilného procesu za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov. Právna úprava vo svojom demonštratívnom výpočte uvádza len najčastejšie využívané dôkazné prostriedky, najmä výsluch strany, výsluch svedka, listina, odborné vyjadrenie, znalecké dokazovanie a obhliadku.

Na základe výsledkov vykonaného dokazovania si súd utvára určité poznatky o skutočnostiach, relevantných pre posúdenie veci, resp. pre záver o dôvodnosti žalobcovho návrhu a vydanie príslušného rozhodnutia. Záver, ku ktorému súd v konkrétnej veci dospeje, musí byť vždy preskúmateľný v inštančnom postupe; tento záver nemôže byť svojvoľný. Keďže súdne rozhodovanie je mimoriadne náročný myšlienkový proces, ktorý nemôže byť

nahradený žiadnym mechanickým prostriedkom, najdôležitejšiu úlohu v ňom zohráva subjektívny prístup sudcu. Preto sa na osobu sudcu kladú veľmi vysoké a nekompromisné nároky.

II. Právna úprava dokazovania v nových procesnoprávných predpisoch

Pri koncipovaní novej úpravy civilného procesu zákonodarca pristúpil k rozdeleniu pôvodne jediného kódexu, upravujúceho civilné súdne konanie, na tri kódexy. Dôvodom bola podľa predkladateľov nielen zložitosť, ale predovšetkým rôznorodosť hmotnoprávných vzťahov, ktoré sú predmetom civilného súdneho konania, a preto bolo žiaduce, aby pre konania rôzneho druhu platili rôzne procesné pravidlá.

Členenie novej právnej úpravy civilného procesu vychádza z dôsledného oddelenia úpravy sporového konania, nespornového konania a osobitne upraveného konania pre veci správneho súdnictva.

Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej aj ako „CMP“) je k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej aj ako „CSP“) vo vzťahu špeciality. Úprava procesných inštitútov v CMP nie je komplexná, predpokladá sa subsidiárne použitie všeobecnej úpravy civilného procesu, ktorú obsahuje CSP. CMP upravuje len niektoré odchýlky.

Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok (ďalej aj ako „SSP“) upravuje postup súdu a účastníkov v správnom súdnom konaní tak, aby bolo rozhodovanie orgánov verejnej správy v súlade so zákonom, aby bolo v súlade s verejným záujmom a aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov. CSP je vo vzťahu k SSP *lex generalis*.

Základom delenia civilného súdneho konania na sporové a mimosporové je zodpovedanie otázky, či sa predpokladá spor o hmotné právo alebo nie. Odpoveď na túto otázku je potrebné hľadať v hmotnom práve, z ktorého vychádza charakter predmetu konania.

Nová právna úprava postupu súdu v procese dokazovania sa výrazne odlišuje od právnej úpravy v Zákone č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej aj ako „OSP“). Podľa novej právnej úpravy v sporovom konaní súd môže zásadne vykonať iba tie dôkazy, ktoré navrhli strany sporu. Proces dokazovania je teda v novej právnej úprave vybudovaný výlučne na prejednávacom princípe, princípe kontradiktórnosti konania, ale aj koncentračnej zásade. Súd má obmedzenú dôkaznú iniciatívu a táto sa v novej právnej úprave presunula na procesné strany.

Podľa predchádzajúcej právnej úpravy OSP nebol súd viazaný len tými dôkazmi, ktoré

navrhli účastníci konania (v úprave CSP sa účastníci konania označujú strany sporu). V zmysle § 120 ods. 1 OSP mohol súd výnimočne vykonať aj iné dôkazy, ako navrhli účastníci, ak bolo ich vykonanie nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Toto ustanovenie OSP je odrazom **princípu materiálnej pravdy**, t. j. povinnosti súdu zistiť skutkový stav čo možno najúplnejšie a najbližšie k skutočnosti.

Od tejto úpravy obsiahnutej v OSP sa zákonodarca pri koncipovaní CSP odchýlil a do ustanovenia § 185 CSP zaviedol **princíp formálnej pravdy**, čo predstavuje jednu z najzásadnejších zmien civilného procesu. Formálnou pravdou sa rozumie, že súd pri rozhodovaní vychádza výlučne z dôkazov, ktoré mu navrhli strany sporu. Súd sa tak nemusí dostať k úplnému zisteniu pravdy, vzhľadom na to, že si o spore môže urobiť svoj obraz iba v rozsahu, v akom mu ho vykreslia strany sporu svojimi tvrdeniami a súvisiacimi dôkazmi. Dôraz sa kladie na procesnú diligenciu strán sporu, čoho dôsledkom je obmedzenie dôkaznej iniciatívy súdu a jej presun takmer bezvýhradne na strany sporu.

Výnimočne môže súd vykonať aj tie dôkazy, ktoré strany nenavrhli, ak je to potrebné pre rozhodnutie vo veci, avšak iba v tých sporových konaniach, v ktorých to umožňuje explicitne zákon. Ide o nasledovné konania:

- Spotrebiteľské spory, v ktorých môže súd podľa § 295 CSP vykonať aj tie dôkazy, ktoré spotrebiteľ nenavrhoval, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Súd aj bez návrhu obstará alebo zabezpečí takýto dôkaz.
- Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, v ktorých môže súd podľa § 303 ods. 2 CSP vykonať aj tie dôkazy, ktoré neboli navrhnuté, ak je to nevyhnutné na rozhodnutie vo veci. Súd aj bez návrhu obstará alebo zabezpečí takýto dôkaz.
- Antidiskriminačné spory, v ktorých môže súd podľa § 311 CSP vykonať aj tie dôkazy, ktoré žalobca nenavrhoval, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Súd aj bez návrhu obstará alebo zabezpečí takýto dôkaz.
- Individuálne pracovnoprávne spory, v ktorých môže súd podľa § 319 CSP vykonať aj tie dôkazy, ktoré zamestnanec nenavrhoval, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Súd aj bez návrhu obstará alebo zabezpečí takýto dôkaz, na tento účel je zamestnávateľ povinný poskytnúť súčinnosť, ak to možno od neho spravodlivo žiadať.

Ako vyplýva z legislatívneho zámeru rekodifikácie civilného práva procesného,⁸ dôvodom pre takýto postup je ochrana slabšej strany, napr. zamestnanca, spotrebiteľa. V týchto prípadoch sa teda zmierni prísne uplatňovanie zásady formálnej pravdy a súd na základe vyšetrovacieho princípu vykoná aj vlastné šetrenie, avšak pri dodržaní zásady

hospodárnosti konania. V týchto prípadoch sa nenaplní ani prísna procesná preklúzia a CSP v odôvodnených a závažných prípadoch pripúšťa výnimky z prísnej zásady koncentrácie konania. V týchto typoch sporov bol teda zachovaný princíp materiálnej pravdy. Súd v predmetných konaniach aj bez návrhu vykoná taký dôkaz, ktorý považuje za nevyhnutný pre rozhodnutie vo veci, a zároveň sám tento dôkaz obstará alebo zabezpečí. Dôvodom pre výnimky zo zásady formálnej pravdy, ako bolo už vyššie spomenuté, je podľa zákonodarcu ochrana slabšej strany. Na základe vyšetrovacieho princípu tak súd vykoná aj vlastné šetrenie, avšak pri dodržaní zásady hospodárnosti konania.

Výnimky zo zásady, podľa ktorej súd môže vykonať iba tie dôkazy, ktoré navrhli strany sporu, sú upravené v odsekoch 2 a 3 ustanovenia § 185 CSP nasledovne: „(2) *Súd môže aj bez návrhu vykonať dôkaz, ktorý vyplýva z verejných registrov a zoznamov, ak tieto registre alebo zoznamy nasvedčujú, že skutkové tvrdenia strán sú v rozpore so skutočnosťou; iné dôkazy bez návrhu nevykoná, ak tento zákon neustanovuje inak.* (3) *Súd aj bez návrhu môže vykonať dôkazy na zistenie, či sú splnené procesné podmienky, či navrhované rozhodnutie bude vykonateľné, a na zistenie cudzieho práva.*“ Zároveň je však potrebné upriamiť pozornosť aj na skutočnosť, že napriek tomu, že podľa odseku 1 ustanovenia § 185 CSP, podľa ktorého platí, že súd rozhodne, ktoré z navrhnutých dôkazov vykoná, CSP zároveň predpokladá aj situáciu, keď súd napriek súhlasu s vykonaním navrhnutého dôkazu tento nevykoná z dôvodu, že strana v lehote určenej súdom nezloží preddavok na vykonanie takého dôkazu, s ktorým sú spojené výdavky (§ 253 ods. 3 CSP).

V mimosporových konaniach sa spor o hmotné právo nepredpokladá. Ich základná koncepcia je iná ako pri sporových konaniach. Mimosporové konania sú charakteristické zvýšeným zasahovaním štátu do konania z úradnej povinnosti. Dôvodom je potreba zvýšenej ochrany účastníkov konania pri súčasnom presadzovaní verejného záujmu, najmä ochrana rodiny, statusu, vyšší záujem maloletého a iné hodnoty. Princíp formálnej pravdy (zistenie skutkového stavu) ustupuje princípu materiálnej pravdy (zistenie skutočného stavu), v širšej miere sa uplatňuje vyšetrovací princíp a princíp oficiality. Kladie sa tak dôraz na procesnú aktivitu súdu, ktorý musí zistiť stav veci a v tejto súvislosti môže a musí zasahovať do dokazovania, čím ovplyvňuje procesné práva a povinnosti účastníkov konania.

V ďalšom texte príspevku sa v súlade s jeho názvom zameriame na právnu úpravu dokazovania a jeho osobitosti obsiahnuté v jednom z nových civilnoprávných predpisov, a to v Správnom súdnom poriadku, zákone NR SR č. 162/2015 Z. z.

III. Právna úprava dokazovania podľa Správneho súdneho poriadku

Správny súdny poriadok je, ako už bolo uvedené, súčasťou troch procesných kódexov (okrem Správneho súdneho poriadku sú to Civilný sporový poriadok a Civilný mimosporový poriadok), ktoré nahrádzajú Občiansky súdny poriadok č. 99/1963 Zb. Konanie v správnom súdnictve po jeho obnove novelou Občianskeho súdneho poriadku zákonom č. 519/1991 Zb. bolo upravené v piatej časti Občianskeho súdneho poriadku pod názvom Správne súdnictvo. Cieľom novej právnej úpravy konania v správnom súdnictve bolo vytvoriť také procesnoprávne inštitúty, ktoré umožnia čo najviac sa priblížiť k ideálu rýchlej a spravodlivej ochrany práv a právom chránených záujmov účastníkov konania za predpokladu zodpovedného prístupu subjektov k súdnemu konaniu a vytvoriť tak priestor pre kvalitnejšie súdne rozhodnutia. S uvedeným nevyhnutne súvisí aj ďalší cieľ, a to zlepšiť vymožitelnosť práva judikovaného v civilnom súdnom konaní, čo predpokladá vytvorenie efektívnych inštitútov procesu v správnom súdnictve. Nová právna úprava si taktiež kládla za cieľ zabezpečenie efektívneho výkonu správneho súdnictva prostredníctvom sudcov, ktorí budú špecializovaní na výkon tejto súdnej agendy. Základným článkom organizácie správneho súdnictva zostávajú krajské sudy ako sudy prvej inštancie s rozhodovaním Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“) na základe kasačnej sťažnosti ako nového opravného prostriedku proti právoplatným rozhodnutiam krajských súdov. V rámci tzv. kauzálnnej príslušnosti sa zachováva vnútorná špecializácia na správnych kolégiách krajských súdov (napr. Krajský súd v Bratislave a Krajský súd v Košiciach pre rozhodovanie vo veciach azylu, zaistenia a administratívneho vyhostenia, Krajský súd v Bratislave pre rozhodovanie v oblasti hospodárskej súťaže, jadrových udalostí a na konanie o vydaní súhlasu s inšpekciou, Krajský súd v Banskej Bystrici na rozhodovanie v oblasti priemyselného vlastníctva). Nová právna úprava zaviedla aj osobitnú úpravu niektorých typov konaní v správnom súdnictve, ktorú si vyžiadala súdna prax či zrušenie dovtedajšej tretej hlavy piatej časti Občianskeho súdneho poriadku.

V oblasti dokazovania zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou správneho súdnictva v Občianskom súdnom poriadku priniesol prehľadnosť, kedy sústreďuje zásadné ustanovenia o dokazovaní na jednom mieste. V oblasti dokazovania SSP predstavuje ucelenú, hoci nie komplexnú úpravu, nakoľko v zmysle § 25 SSP sa primerane použijú ustanovenia CSP, ak SSP neustanovuje inak, vrátane druhého dielu štvrtej hlavy druhej časti CSP o dôkazných prostriedkoch. Podľa § 25 SSP platí, že ak Správny súdny poriadok neustanovuje inak, použijú sa na konanie pred správnym súdom primerane ustanovenia prvej a druhej časti Civilného sporového poriadku okrem

ustanovení o intervencii. Ak niektorá otázka nie je riešená ani v Civilnom sporovom poriadku, správny súd postupuje primerane podľa základných princípov konania tak, aby sa naplnil účel správneho súdnictva.

Priebeh konania, dokazovanie a rozhodnutie vo veci samej v správnom súdnictve je upravené v druhej až štvrtej hlave druhej časti Správneho súdneho poriadku. Druhá časť druhej hlavy Správneho súdneho poriadku upravuje priebeh konania všeobecne. Dokazovanie je upravené v tretej hlave druhej časti Správneho súdneho poriadku.

Medzi základné princípy správneho konania, ktorými sa konanie riadi, okrem princípov, na ktorých spočíva Civilný sporový poriadok a ktoré sa použijú primerane aj na konanie pred správnym súdom, upravené v § 5 SSP, patrí aj princíp, podľa ktorého dokazovanie priamo vykonáva a dôkazy hodnotí správny súd podľa svojej úvahy, a princíp povinnosti účastníkov konania sú preukázať svoje tvrdenia.

Právna úprava dokazovania sa odvíja od zásady, podľa ktorej správny súd vychádza zo skutkového stavu zisteného orgánom verejnej správy, ak tento zákon neustanovuje inak. Podľa ustanovenia § 119 SSP platí, že správny súd môže vykonať dôkazy nevyhnutné na preskúmanie zákonnosti napadnutého rozhodnutia alebo opatrenia alebo na rozhodnutie vo veci. Prípady, v ktorých nie je správny súd viazaný skutkovým stavom zisteným orgánom verejnej správy, vymedzuje 120 SSP, pričom v takýchto prípadoch správny súd môže sám vykonať dokazovanie. Je tomu tak vtedy: keď to správny súd považuje za nevyhnutné na rozhodnutie vo veci; rozhoduje v konaní o správnych žalobách vo veciach správneho trestania, žalobách proti nečinnosti orgánu verejnej správy, žalobách proti inému zásahu orgánu verejnej správy, žalobách vo veciach politických práv, kompetenčných žalobách, alebo rozhoduje podľa § 192 SSP o peňažnej moderácii, pričom správny súd môže na základe výsledkov ním vykonaného dokazovania rozsudkom znížiť výšku peňažného plnenia alebo peňažnej náhrady škody, ktoré boli priznané napadnutým rozhodnutím orgánu verejnej správy, alebo opatrením verejnej správy, ak to žalobca navrhol, a priznaná výška peňažného plnenia alebo peňažnej náhrady škody je neprimeraná alebo voči žalobcovi likvidačná.

Ustanovenie § 120 SSP zakotvuje možnosť správneho súdu vykonať dokazovanie vo veciach, v ktorých nie je viazaný skutkovým stavom zisteným orgánom verejnej správy. Vo vzťahu k dokazovaniu by mali byť určujúce následné skutočnosti:

- Správny súd v zásade vychádza zo skutkových zistení orgánu verejnej správy.
- Správny súd musí mať možnosť sám a v plnom rozsahu vykonať dokazovanie.
- Dokazovanie vykonávané správnym súdom treba chápať ako jeho právo, a nie povinnosť.

- Ak správny súd bude chcieť zmeniť rozhodnutie orgánu verejnej správy (plná jurisdikcia), bude musieť byť táto zmena podložená aspoň sčasti vykonaným dokazovaním.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že podstata a princípy dokazovania v správnom súdnictve zostali v porovnaní v OSP zachované, avšak v konkrétnostiach došlo k spresneniam alebo zmenám.

Dôkazná povinnosť je upravená v ustanovení § 121 SSP, vo vzťahu ku ktorej i v správnom súdnictve platí, že účastníci konania sú povinní označiť v žalobe a vo vyjadrení k nej dôkazy na preukázanie svojich tvrdení. Správny súd rozhodne, ktoré z navrhnutých dôkazov vykoná. Správny súd môže vykonať aj iné dôkazy, ako sú navrhované, ak to považuje za potrebné na rozhodnutie vo veci. V SSP nie je osobitné ustanovenie, podľa ktorého by súd vychádzal zo zhodných tvrdení strán, ako je upravené v CSP.

Dôkazná povinnosť účastníkov sa týka tak žalobcu, ako aj žalovaného, prípadne i ďalších účastníkov, dôkazy sú povinní navrhnúť žalobca v žalobe a ostatní účastníci vo vyjadrení k nej. Správny súd rozhodne o tom, ktoré z navrhnutých dôkazov na pojednávaní vykoná, a môže vykonať aj iné dôkazy, ako sú navrhované, ak je to pre posúdenie zákonnosti rozhodnutia orgánu verejnej správy alebo postupu nevyhnutné.

Správny súd môže vykonať dôkazy aj *ex offio*, ak je to potrebné pre rozhodnutie vo veci.

V správnom súdnictve rovnako ako v civilnom sporovom konaní za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci, a čo sa získalo zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov. Totožný je i exemplifikatívny výpočet dôkazných prostriedkov, rovnako je upravená edičná povinnosť, domnienka aj viazanosť správneho súdu inými rozhodnutiami, okrem rozhodnutia o priestupku a inom správnom delikte, ak je takéto rozhodnutie predmetom samotného konania, a prejudicialita. SSP neobsahuje úpravu postupu pri vykonávaní jednotlivých dôkazných prostriedkov, ako je výsluch účastníka konania, výsluch svedka, listiny, odborné vyjadrenia, znalecké dokazovanie, posudok a obhliadka; aj tu sa použijú v zmysle § 25 ustanovenia CSP. Právna úprava v SSP tiež dôsledne rozlišuje pojem dôkaz a dôkazný prostriedok.

Vykonanie dôkazov zabezpečuje správny súd a dôkazy vykonáva spravidla na pojednávaní, okrem prípadov, keď sa pojednávanie nenariaďuje, v tom prípade vykonáva správny súd dokazovanie oboznámením sa s dôkazmi, ktoré sa nachádzajú v súdnom spise. Podľa ustanovenia § 122 SSP skutočnosti všeobecne známe alebo známe správne súdu z jeho činnosti, ako aj právne predpisy uverejnené alebo oznámené v Zbierke zákonov

Slovenskej republiky a právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a právne záväzné akty Európskej únie, ktoré boli uverejnené v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev O/O v Úradnom vestníku Európskej únie, sa nedokazujú. Právna úprava § 122 zotrváva naďalej na koncepcii tzv. notorií, teda skutočností, ktoré dokazovať netreba. Účastníci konania a osoby zúčastnené na konaní majú právo vyjadriť sa k návrhom na dôkazy a ku všetkým dôkazom, ktoré sa vykonali. Aj v správnom súdnom konaní sa vykonávajú dôkazy iba v štátnom jazyku, ak písomné podanie alebo dôkaz nie je v štátnom jazyku, správny súd vyzve toho, kto ich predložil, aby v určenej lehote zabezpečil preklad podľa osobitného predpisu, inak ho zabezpečí sám. Ak správny súd vykonáva dokazovanie, o takých procesných úkonoch vyhotovuje záznam technickým zariadením na zaznamenávanie zvuku, ak je to vhodné a účelné, vyhotovuje o nich zápisnicu.

Hodnotenie dôkazov v správnom súdnictve je upravené v zhode s CSP tak, že dôkazy hodnotí správny súd podľa svojej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti, pritom starostlivo prihliada na všetko, čo vyšlo počas konania najavo. Aj v správnom súdnictve môže byť vierohodnosť každého vykonaného dôkazu spochybnená, ak zákon neustanovuje inak. To znamená, že každý vykonaný dôkaz môže byť účastníkmi spochybnený tým, že sa pripúšťa dôkaz opaku dokazovanej skutočnosti.

V správnom súdnictve je obsiahnutá aj úprava rovnako totožná s CSP, a to vo vzťahu k viazanosti správneho súdu inými rozhodnutiami. Správny súd je viazaný rozhodnutím Ústavného súdu o tom, či určitý právny predpis nie je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavným zákonom alebo medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná. Správny súd je tiež viazaný rozhodnutím Ústavného súdu alebo Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré sa týkajú základných ľudských práv a slobôd. Správny súd je tiež viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin, a kto ho spáchal, rozhodnutím o osobnom stave a o vzniku alebo zániku spoločnosti. Rozhodnutím o priestupku a inom správnom delikte je správny súd viazaný, len ak takéto rozhodnutie nie je predmetom samotného konania.

Právna úprava § 131 SSP vychádza z konštantne verifikovanej právnej úpravy viazanosti správneho súdu ako orgánu ochrany práva rozhodnutiami iných právno-ochranných orgánov. Dôsledne sa uvažila potenciálna viazanosť i rozsudkami Súdneho dvora Európskej únie a dospelo sa k názoru, že viazanosť rozsudkami Súdneho dvora Európskej únie by asi nemala byť zakotvená. V práve Európskej únie platí, že rozsudky Súdneho dvora Európskej únie sú záväzné v zásade *inter partes*. Všeobecná záväznosť rozsudkov platí neformálne len pokiaľ ide o rozhodnutia v prejudiciálnych konaniach, a formálne, ak Súdny dvor Európskej

únie rozhodne o neplatnosti právneho aktu. Tiež je správny súd rozhodnutím Súdneho dvora Európskej únie viazaný, ak sa na Súdny dvor Európskej únie sám obrátil s prejudiciálnou otázkou. Nie je vhodné zavádzať viazanosť rozsudkom, ktorý bol vydaný v konkrétnom spore na všetky iné prípady, keďže sa skutkový stav môže a pravdepodobne aj bude líšiť od toho, v ktorom bolo vydané rozhodnutie, a dochádzalo by tak k nesprávnej aplikácii práva. Ak však sú skutkové okolnosti zhodné, povinnosť slovenského súdu prihliadať na rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vyplýva z práva Európskej únie.

Niektoré ustanovenia o dokazovaní obsahuje aj tretia časť – konania o správnej žalobe a štvrtá časť – osobitné konania Správneho súdneho poriadku. Osobitne je upravená v konaní o správnej žalobe medzi jej náležitosťami povinnosť žalobcu označiť dôkazy. V konaní o správnej žalobe vo veciach správneho trestania v súvislosti s tým, že správny súd vychádza zo skutkového stavu zisteného orgánom verejnej správy, je upravené oprávnenie správneho súdu doplniť dokazovanie vykonané orgánom verejnej správy, a to aj na návrh účastníka konania, ktorým však nie je viazaný, a na základe výsledkov dokazovania vykonaného pred správnym súdom moderovať sankciu uloženú orgánom verejnej správy, či od jej uloženia upustiť. V konaní o správnej žalobe v sociálnych veciach je jej náležitosťou označenie dôkazov, ak sa ich žalobca dovoľáva. Osobitne sa pri rozhodovaní v sociálnych veciach ustanovuje, že ak to nie je v rozpore s účelom správneho súdnictva, môže správny súd i bez návrhu doplniť dokazovanie vykonané orgánom verejnej správy. Označenie dôkazov, ktorých sa žalobca dovoľáva je náležitosťou správnej žaloby aj v konaniach vo veciach azylu, vo veciach zaistenia a administratívneho vyhostenia. Vo veciach zaistenia je predpokladom uplatnenia plnej jurisdikcie výsledok správnym súdom vykonaného dokazovania.

Podľa ustanovenia § 165 SSP platí, že aj v správnom súdnictve v konaní pred správnym súdom účastník konania navrhne vykonanie dôkazu, s ktorým sú spojené výdavky, správny súd mu môže uložiť povinnosť zložiť preddavok. Ak účastník konania v lehote určenej správnym súdom preddavok nezloží, správny súd navrhnutý dôkaz nevykoná.

IV. Záver

Dokazovanie má v správnom súdnictve iný charakter ako dokazovanie v konaní civilnom, trestnom či správnom (podľa správneho poriadku). Správny súd aj podľa navrhovanej právnej úpravy bude dokazovanie vykonávať len výnimočne. Správny súd v správnom súdnictve zásadne nevykonáva dokazovanie na zistenie skutkového stavu veci; môže však vykonať dôkazy nevyhnutné na preskúmanie napadnutého rozhodnutia. Zmyslom konania v správnom súdnictve totiž nie je vykonávať rozsiahle dokazovanie a vyvodzovať

z neho skutkové závery, a na ich základe posudzovať preskúmaný správny akt a zisťovať, či rozhodnutie alebo opatrenie orgánu verejnej správy zodpovedá ním zistenému skutkovému stavu. Správny súd najmä v konaní o správnej žalobe predovšetkým vykonáva kontrolu rozhodovacej činnosti orgánov verejnej správy; skúma, či orgán verejnej správy zistil skutkový stav veci dostatočne, či na základe takto zisteného skutkového stavu rozhodol správne a v súlade so zákonom. Druhú časť prvej vety bolo potrebné doplniť z dôvodu, že pri niektorých typoch konaní sa zakotvila výnimka. Správny súd ani podľa novej právnej úpravy nebude súdom skutkovým, bude môcť na návrh účastníkov vykonávať len dokazovanie za účelom preskúmania zákonnosti napadnutého rozhodnutia. V osobitných konaniach podľa štvrtej časti tohto zákona, ak správny súd rozhoduje vo veci, vykoná dôkazy potrebné na takéto rozhodnutie.

Zoznam bibliografických odkazov

FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné: Základné konanie. 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2005. 382 s. ISBN 80-7160-194-2.

FICOVÁ, S.–ŠTEVČEK, M. a kol.: Občianske súdne konanie. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 493 s. ISBN 978-80-7400-312-7.

MAZÁK, J.: Základy občianskeho procesného práva. 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2004. 699 s. ISBN 80-8078-016-1.

MAZÁK, J. a kol.: Základy občianskeho procesného práva. 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2007. 809 s. ISBN 978-80-8078-145-3.

MAZÁK, J. a kol.: Základy občianskeho procesného práva. 4. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2009. 845 s. ISBN 978-80-8078-275-7.

ŠTEVČEK, M.–FICOVÁ, S. a kol.: Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009. 955 s. ISBN 978-80-7400-159-8.

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2016, 1540 s. 978-80-7400- 629-6

VŠEOBECNÉ ZÁSADY SÚKROMNÉHO PRÁVA A ZMYSEL ZÁKLADNÝCH PRÁV PRE SÚKROMNÉ PRÁVO

GENERAL PRINCIPLES OF PRIVATE LAW AND THE PURPOSE OF FUNDAMENTAL RIGHTS IN PRIVATE LAW

Ivan Podhorec⁶, Lucia Petříková⁷

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou vybraných všeobecných zásad, ktoré sú charakteristické pre súkromné právo. Primárne postavenie má zásada rovnakého zaobchádzania, ktorá je jednou z kľúčových zásad, na ktorej je založené súkromné právo. V príspevku sa následne vysvetľuje aj význam základných práv pre súkromné právo v nadväznosti na všeobecné zásady súkromného práva.

Kľúčové slová

Všeobecné zásady. Súkromné právo. Základné práva. Európska únia. Pracovné právo.

Abstract

The article deals with the problem of chosen general principles that are typical for the private law. The main position has the principle of equal treatment, which is one of the dominant principles. However, the private law is based on that principle. After that, there is the explanation of the importance of basic rights for the private law with the connection on general principles of the private law.

Key words

General principles. Private law. Basic rights. European Union. Labour law.

Úvod

Všeobecné zásady súkromného práva sa skladajú z viacerých kategórií zásad, ktorých klasifikácia je nejednoznačná. Na jednej strane možno identifikovať skupinu axiomatických, prirodzenoprávných či ústavných zásad, ktoré sú vlastné každému právnemu poriadku založenému na panstve práva. Na druhej strane možno identifikovať súbor štrukturálnych,

⁶ doc. JUDr. Ivan Podhorec, PhD. – Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

⁷ JUDr. Lucia Petříková, PhD. – Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

regulačných a systémových zásad, ktoré sú charakteristické pre jednotlivé členské štáty Európskej únie. Autori sa v príspevku zaoberajú problematikou vybraných všeobecných zásad, ktoré sú charakteristické pre súkromné právo. Primárne postavenie má zásada rovnakého zaobchádzania, ktorá je jednou z kľúčových zásad, na ktorej je založené súkromné právo. Autori v príspevku následne vysvetľujú aj význam základných práv pre súkromné právo v nadväznosti na všeobecné zásady súkromného práva.

1./ Zásada rovnakého zaobchádzania a zásada zákazu diskriminácie

Právo Európskej únie (ďalej len „EÚ“), ako aj Súdny dvor EÚ považuje zásadu rovnakého zaobchádzania za základnú zásadu práva EÚ a súčasne za základné právo občanov EÚ.

Zásada rovnakého zaobchádzania je jednou z kľúčových zásad, na ktorej je založené súkromné právo (občianske, pracovné a iné odvetvia súkromného práva) vo všeobecnosti. Uvedená zásada neznamena len rovnaké zaobchádzanie s ľuďmi v rovnakých situáciách, ale uplatnenie tohto základného ľudského práva súčasne vyjadruje požiadavku pre orgány verejnej moci, aby sa s oprávnenými nositeľmi ľudských práv zaobchádzalo v nerovnakých situáciách nerovnako.⁸

Zásada rovnakého zaobchádzania (*principle of equal treatment, principe d'égalité de traitement, Grundsatz der Gleichbehandlung*) vyžaduje, aby sa s porovnateľnými prípadmi nezaobchádzalo rozdielne a aby sa s rozdielnymi prípadmi nezaobchádzalo rovnako, pokiaľ takéto zaobchádzanie nie je objektívne odôvodnené. Ak máme dve skupiny osôb, ktorých právne a faktické postavenie nie je podstatne odlišné, je potrebné, aby sa zaobchádzalo rovnakým spôsobom.⁹

Zo zákazu diskriminácie však existujú aj určité **výnimky**. V prípade priamej diskriminácie rozdielne zaobchádzanie je prípustné len na základe výnimky, upravenej priamo v právnych predpisoch a v prípade nepriamej diskriminácie právo EÚ pripúšťa za určitých podmienok výnimky na základe oprávnených dôvodov, ktorými sú často hospodárske dôvody. „Právo EÚ pritom vyžaduje, aby cieľ sledovaný poskytnutím výnimiek bol

⁸ PETRÍKOVÁ, L. 2015. Zásada rovnakého zaobchádzania ako fenomén európskeho pracovného práva. In *PRÁVNÝ PORIADOK SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO 25. ROKOCH – AKTUÁLNE VÝZVY: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „1. Banskobystrické dni práva“ usporiadanej pri príležitosti 20. výročia založenia Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2015. s. 416. ISBN 978-80-557-1073-0.

⁹ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 162. ISBN 978-80-89406-19-7.

oprávnený, prostriedok na dosiahnutie tohto cieľa bol primeraný a pokiaľ možno len v nevyhnutnom rozsahu zasiahol do zásady rovnakého zaobchádzania.“¹⁰

Výnimky zo zásady rovnakého zaobchádzania musia spĺňať určité právne charakteristiky nielen z hľadiska povahy, obsahu, ale aj početnosti. Platí to aj pre prípady pozitívnej diskriminácie, ktorú možno považovať tiež za výnimku zo zásady rovnakého zaobchádzania. **Výnimky však musia sledovať legitímny, resp. oprávnený cieľ.** Podľa judikatúry ESĽP o diskrimináciu v zmysle článku 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd ide vtedy, ak dochádza k rozdielnemu zaobchádzaniu s osobami, ktoré sa nachádzajú v obdobných situáciách bez objektívneho a rozumného zdôvodnenia. Objektívne a rozumné zdôvodnenie je zdôvodnenie, ktoré sleduje legitímny cieľ a rešpektuje zásadu primeranosti medzi použitými prostriedkami a zamýšľaným cieľom.

V rámci všeobecného zákazu diskriminácie možno rozlíšiť zákaz diskriminácie na základe jednotlivých diskriminačných znakov (dôvodov). **Diskriminačné dôvody možno charakterizovať ako určité črty osobnosti, ktorých presné legálne vymedzenie doteraz neexistuje. Podľa doterajšej judikatúry Súdneho dvora EÚ je nepochybné, že ide o pojmy práva EÚ. Znamená to, že národné právne úpravy členských štátov nemôžu pre účely svojich právnych poriadkov vymedziť tieto dôvody inak.**

Medzi základné diskriminačné dôvody (znaky) zaradíme:

- 1./ pohlavie a rod
- 2./ sexuálna orientácia (identita)
- 3./ rasa a etnická príslušnosť
- 4./ náboženstvo, viera a svetonázor
- 5./ zdravotné postihnutie
- 6./ vek

Aj keď momentálne chýba dostatočná judikatúra Súdneho dvora EÚ k niektorým diskriminačným znakom, v období posledných rokov sa dynamika rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ podstatne zvýšila, najmä pokiaľ ide o zákaz diskriminácie z dôvodu zdravotného postihnutia, sexuálnej orientácie a veku.¹¹

„Aj pri rozhodovacej činnosti súdov Slovenskej republiky bude dôležitá správna právna interpretácia diskriminačných znakov, od ktorej bude nepochybne závisieť aj správne

¹⁰ BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce – Komentár*. 4. vyd. Bratislava: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 21. ISBN 978-80-89603-31-2.

¹¹ BARANCOVÁ, H. 2014. *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014. s. 22. ISBN 978-80-89710-06-5.

rozhodovanie o existencii či neexistencii priamej diskriminácie alebo nepriamej diskriminácie.“¹²

V systéme súkromného práva sa zákaz diskriminácie prejavuje najmä ako obmedzenie zásady zmluvnej slobody. Zákaz diskriminácie je tak v rozpore so základnými zásadami súkromného práva, najmä so zásadou zmluvnej slobody. Zmluva je nástrojom diskriminácie, nakoľko umožňuje subjektu, ktorý zmluvu uzatvára, rozhodnúť sa, s ktorým subjektom zmluvu uzavrie a s ktorým nie. Zmluvná sloboda v sebe zahŕňa aj právo diferencovať a diskriminovať.¹³

*„Zákaz diskriminácie sa v súkromnom práve v špecifických podobách prejavuje najmä v oblasti pracovného práva, pričom zakotvenie špecifických antidiskriminačných prvkov aj v oblasti súkromného práva svedčí o tom, že zákaz diskriminácie a súkromné právo predsa nie sú apriórne nezlučiteľné. Všeobecný zákaz diskriminácie v európskom súkromnom práve však nemožno považovať za samostatnú zásadu so samostatným normatívnym obsahom, ale len za hermeneutickú zásadu, vo svetle ktorej treba vykladať pozitívne právo.“*¹⁴

2./ Zásada právnej istoty, zásada legitímnej dôvery (zásada ochrany legitímnych očakávaní), zásada ochrany nadobudnutých práv a zásada ochrany dobrej viery

Zásada právnej istoty (*principle of legal certainty, principe de sécurité juridique, Grundsatz der Rechtssicherheit*) zaručuje predvídateľnosť právnych situácií a vzťahov v rámci práva Únie. Uvedená zásada vyžaduje, aby boli právne pravidlá jasné, presné a predvídateľné, pokiaľ ide o ich účinky, a to najmä vtedy, keď môžu mať nepriaznivé dôsledky pre fyzické a právnické osoby, resp. ak ukladajú alebo umožňujú ukladať sankcie, pričom dotknuté osoby musia s istotou poznať svoje práva a povinnosti, ktoré z nich vyplývajú, aby mohli následne prijať nevyhnutné opatrenia.¹⁵

Zásada istoty je predpokladom stability trhových vzťahov v spoločnosti, do ktorých vstupujú ich účastníci s cieľom dosiahnuť určitý, najčastejšie hospodársky účel. Vyžaduje sa však splnenie elementárnej požiadavky, aby bol jeden účastník vo svojom konaní chránený voči druhému účastníkovi a aby obaja boli chránení voči štátu ako garantovi celkovej stability právneho poriadku.¹⁶

¹² Tamtiež, s. 22.

¹³ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 163. ISBN 978-80-89406-19-7.

¹⁴ Tamtiež, s. 164.

¹⁵ Tamtiež, s. 166.

¹⁶ LAZAR, J. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné I*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION s.r.o., 2010. s. 24. ISBN 978-808078-346-4.

Zásada legitímnej dôvery, resp. zásada ochrany legitímnych očakávaní (*principle of the protection of legitimate expectations, principe de confiance légitime, Grundsatz des Vertrauensschutzes*) vyplýva zo zásady právnej istoty. Ochrany legitímnej dôvery sa môže dotknutá osoba dovolávať, ak jej orgány Únie poskytli presné, nepodmienečné a zhodné záruky pochádzajúce z oprávnených a dôveryhodných zdrojov, pokiaľ sú tieto záruky schopné vyvolať legitímne očakávanie u toho, komu sú určené, a pokiaľ sú v súlade s uplatniteľnými normami. Na porušenie tejto zásady sa však nemôže odvolávať ten, kto zjavným spôsobom porušil platné predpisy Únie.¹⁷

„V rovine súkromného práva Únie sa zásada ochrany legitímnych očakávaní a legitímnej dôvery osobitne prejavuje ako zásada ochrany legitímnych očakávaní a legitímnej dôvery spotrebiteľa. Legitímne očakávania sú úzko späté s legitímnou dôverou, keďže spotrebiteľ práve na základe splnenia svojich očakávaní získava dôveru, čo má vplyv na jeho správanie na trhu.“¹⁸

Zásada ochrany nadobudnutých práv (*protection of acquired rights, protection des droits acquis, Schutz erworbener Rechte*) sa týka najmä práv nadobudnutých v sociálnej oblasti. Na túto zásadu sa však nemôžu odvolávať podnikatelia, aby si udržali výhody, ktoré im vyplývajú z aktuálnej spoločnej organizácie trhov na úrovni Únie.¹⁹

Zásada ochrany dobrej viery, resp. zásada dobrej viery (*principle of good faith, principe de bonne foi, Grundsatz von Treu und Glauben*) je súčasťou zásady legitímnej dôvery. Zásada ochrany dobrej viery je výslovne zakotvená vo viacerých súkromnoprávných smerniciach. Aj keď Súdny dvor vo svojich rozhodnutiach poukázal na túto zásadu, nevymedzil jej obsah autonómne. V súčasnosti na úrovni Únie neexistuje zásada ochrany dobrej viery so samostatným normatívnym obsahom, ktorý by bol odlišne a jednoznačne vymedzený vo vzťahu k pojmu dobrá viera vo vnútroštátnych právnych poriadkoch. V súkromnom práve Únie tak neexistuje všeobecná zásada ochrany dobrej viery.²⁰

3./ Zásada zákazu zneužitia práva

Zo zásady zákazu zneužitia práva (*abuse of rights, abus de droit, Rechtsmissbrauch*) vyplýva, že jednotlivci sa nemôžu podvodným alebo zneužívajúcim spôsobom domáhať práv, ktoré im vyplývajú z právneho poriadku Únie. V zmysle práva EÚ pod zneužitím práva

¹⁷ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 167. ISBN 978-80-89406-19-7.

¹⁸ Tamtiež, s. 167-168.

¹⁹ Tamtiež, s. 168.

²⁰ Tamtiež, s. 168-169.

možno rozumieť také konanie subjektu, ktoré sa neuskutočňuje v rámci bežného obchodného styku, ale ktorého jediným cieľom je neoprávnene získať výhody vyplývajúce z práva Únie.²¹

Pokiaľ ide o zneužitie práva, „nie každé správanie sa oprávneného subjektu, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, je aj zneužitím práva. Na druhej strane, každé zneužitie práva je správaním, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi. Z vyššie uvedeného vyplýva, že zákonný príkaz vykonávať subjektívne práva i právne povinnosti v súlade s dobrými mravmi má právny zmysel popri všeobecnom zákaze zneužitia práva.“²²

V súvislosti so zneužitím práva je potrebné spomenúť aj termín **dobré mravy**. Samotný termín dobré mravy je v teórii práva sporný. Zo všeobecného hľadiska ide o súbor nepísaných významných spoločenských a mravných pravidiel, ktoré sú v danej spoločnosti v prevažnej miere uznávané. „Preto pri neexistencii všeobecne platného vymedzenia pojmu dobré mravy treba pri zisťovaní ich obsahu v konkrétnom prípade vychádzať jednak z predpokladu, že pravidlá dobrých mravov nie sú niečím nemenným, podliehajú určitým vývojovým zmenám v závislosti od zmien v spoločnosti, ktoré podmieňujú úroveň spoločenského, morálneho a právneho cítenia spoločnosti, a jednak z toho, že okolnosti a prostredie sú v konkrétnom prípade vždy odlišné.“²³

Európsky právny vývoj a s tým súvisiaca literatúra rozlišovala medzi pojmom „dobré mravy“ a pojmami „mravnosť“ a „morálka“, pričom pojem „slušnosť“ považovala ako obsahovo identický pojem s pojmom „dobré mravy“.²⁴

Keďže pojem *dobré mravy* nemá žiadne zákonné vymedzenie, dôležitú úlohu zohráva práve aplikačná prax, ktorá dobré mravy vymedzuje ako súhrn určitých morálnych zásad a pravidiel.²⁵

Podľa aktuálnej súdnej judikatúry sú dobré mravy definované ako súhrn etických pravidiel, všeobecne zachovávaných a uznávaných zásad, ktorých dodržiavanie je zabezpečené i právnymi normami tak, aby každé konanie bolo v súlade so všeobecnými morálnymi zásadami demokratickej spoločnosti.²⁶

²¹ Vnútroštátny súd v takom prípade so zreteľom na konkrétne okolnosti prejednávanej veci nemusí priznať jednotlivcovi právo alebo nárok, ktorý mu vyplýva z práva Únie.

²² BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce – Komentár*. 4. vyd. Bratislava: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 62. ISBN 978-80-89603-31-2.

²³ LAZAR, J. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné I*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION s.r.o., 2010. s. 19. ISBN 978-808078-346-4.

²⁴ BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce – Komentár*. 4. vyd. Bratislava: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 60. ISBN 978-80-89603-31-2.

²⁵ KUNÍKOVÁ, L. 2015. Zodpovednosť zamestnanca za škodu s prezumpciou viny. In *Práce a Mzdy bez chýb, pokút a penále*. ISSN 1337-060X, 2015, roč. 10, č. 4-5, s. 80.

²⁶ BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce – Komentár*. 4. vyd. Bratislava: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 61. ISBN 978-80-89603-31-2.

Správanie sa v súlade s dobrými mravmi znamená vylúčiť pri výkone práva hrubé porušenie morálky a dodržať určité minimálne etické zásady pri výkone subjektívnych práv. Konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, je podľa ustanovení OZ o neplatnosti právnych úkonov postihnuté absolútnou neplatnosťou právneho úkonu.

Základné práva a ich význam pre súkromné právo

Základné práva (*fundamental rights, droits fondamentaux, Grundrechte*) je termín, ktorý sformuloval Súdny dvor vo svojej judikatúre a používa sa v európskom práve na označenie pojmu **Ľudské práva**.

Ochrana ľudských práv nebola pôvodne súčasťou integračných procesov súvisiacich s vytvorením Európskych spoločenstiev a zakladajúce zmluvy sa touto otázkou nezaoberali. Súdny dvor bol v počiatočných svojich rozhodovacej činnosti k otázkam ľudských práv veľmi zdržanlivý a zastával názor, že táto problematika patrí do právomoci členských štátov. Tento prístup sa však ukázal ako neudržateľný. V **právnej veci Stauder** Súdny dvor uznal ľudské práva za jednu zo základných súčastí právneho poriadku Spoločenstiev a vo svojej judikatúre vytvoril autonómny štandard ochrany základných práv. Tento štandard ochrany tak rozvinul do podoby rovnocennej s úrovňou ochrany základných práv vo vnútroštátnom práve a v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd.²⁷

*„Význam základných práv v práve Únie sa prejavuje najmä pri tvorbe sekundárneho práva, pri skúmaní súladu vnútroštátnych opatrení s právom Únie, pokiaľ ide o opatrenia, ktoré slúžia na vykonanie práva Únie alebo sa týkajú práva Únie súvisiaceho so základnými právami.“*²⁸

Základné práva možno považovať za základ európskeho súkromného práva, za jeho základnú štruktúru a dokonca za dôvod jeho existencie, a jednak európske súkromné právo umožňuje uplatňovanie základných práv vo vzťahoch medzi jednotlivcami a zabezpečuje ich efektívnosť.²⁹

„Rastúci vplyv základných práv na súkromné právo, ktorý sa označuje aj ako konštitucionalizácia súkromného práva, sa prejavuje najmä v oblasti zmluvného práva, deliktneho práva a vecných práv. Je zaujímavé poznamenať, že diskusiu o tejto v poslednej

²⁷ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 170. ISBN 978-80-89406-19-7.

²⁸ Tamtiež, s. 171.

²⁹ Nie je sporné, že základné práva ako všeobecné zásady práva Únie v koexistencii s európskym štandardom ochrany ľudských práv a základných slobôd podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva možno jednoznačne považovať za základ spoločnej európskej právnej kultúry, a to aj v oblasti súkromného práva. Avšak uplatňovanie základných práv v súkromnoprávných vzťahoch vyvoláva značné pochybnosti.

*dobe často pertraktovanej téme iniciovali najmä civilisti, ktorí nebrali do úvahy do určitej miery ustálené doktríny horizontálneho účinku ľudských práv a pozitívnych záväzkov štátu.*³⁰

Vo väčšine členských štátov však platí názor, že základné práva majú nielen vertikálny účinok vo vzťahu medzi štátom a jednotlivcom, ale aspoň do určitej miery aj horizontálny účinok vo vzťahu medzi jednotlivcami navzájom. Tento účinok sa označuje pojmom *Drittwirkung* (účinek voči tretím) v trojuholníkovom vzťahu medzi štátom, nositeľom práva a treťou súkromnou osobou. Avšak tento vzťah nie celkom zodpovedá súčasnej nadnárodnej súkromnoprávnej spoločnosti. Z tohto dôvodu je vhodnejšie hovoriť o horizontálnom účinku či o súkromnom účinku základných práv. Hoci je otázne, či majú mať základné práva len nepriamy horizontálny účinok (vyžadovať výklad súkromnoprávných noriem v súlade s príslušným základným právom) alebo aj priamy horizontálny účinok (spôsobovať súkromnoprávne následky), vo väčšine členských štátov sa priznáva základným právam aspoň nepriamy horizontálny účinok.³¹

V prospech priameho horizontálneho účinku základných práv možno považovať tvrdenie, že základné práva môže porušovať nielen štát, ale aj súkromnoprávne subjekty (banky, poisťovne, veľké korporácie). Možno však povedať, že základné práva sú zárukami, ktorých sa môžu jednotlivci dovolávať len voči štátu, ktorý im ich priznáva. Ďalším argumentom proti priamemu účinku základných práv je skutočnosť, že tento prístup poskytuje značný priestor pre sudcovskú tvorbu práva, ktorá môže odporovať deľbe moci. Nie každé základné právo môže mať priamy horizontálny účinok. Z tohto pohľadu je nepriamy horizontálny účinok základných práv miernejším a prijateľnejším riešením.

Priamy horizontálny účinok základných práv v súkromnom práve neguje vzťah špeciality a subsidiarity medzi všeobecnou právnou úpravou základných práv a osobitnou právnou úpravou súkromnoprávných vzťahov. Základné práva sú abstraktné a neposkytujú dostatočné riešenie pre súkromnoprávne vzťahy a neviažu jednotlivcov, ale štát. Z uvedeného možno konštatovať, že základné práva by nemali mať v súkromnom práve priamy horizontálny účinok. Priamy horizontálny účinok základných práv je potrebné odmietnuť aj z dôvodu rešpektovania súkromnej autonómie a rozdelenia právomocí.³²

Hoci horizontálny účinok základných práv má rôznu mieru v jednotlivých členských štátoch, súdy poskytujú týmto právam v zásade rovnocennú úroveň ochrany. Rovnocennú ochranu základných práv v Európskej únii možno dostatočne efektívne a legitímne zabezpečiť

³⁰ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 172. ISBN 978-80-89406-19-7.

³¹ Tamtiež, s. 172.

³² Tamtiež, s. 173.

aj bez legislatívnej harmonizácie, a to prostredníctvom systému, ktorý je založený na judikatúre.

„Napriek spomenutému trendu konštitucionalizácie súkromného práva teda význam základných práv v súkromnom práve nemožno preceňovať. Základné práva napokon vzhľadom na to, že nepredstavujú dostatočne konzistentný systém, nemôžu byť ani vhodným základom pre európsku kodifikáciu súkromného či zmluvného práva.“³³

Základné slobody vnútorného trhu a ich význam pre súkromné právo

Základnými slobodami vnútorného trhu sú **voľný pohyb tovaru, voľný pohyb osôb, voľný pohyb služieb a voľný pohyb kapitálu a platieb**. Súdny dvor vo svojej judikatúre, ktorá má svoj pôvod v rozsudkoch Dassonville a Cassis de Dijon, vyvodil zo základných slobôd, a to predovšetkým z voľného pohybu tovaru, voľného pohybu služieb a slobody usadiť sa, nielen zákaz diskriminácie, ale aj početný zákaz prekážok vnútorného trhu.

Zo základných slobôd vyplýva jednak zákaz diskriminácie, ktorý zakazuje diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti alebo iných kritérií, a jednak zákaz obmedzení vnútorného trhu, ktorý sa vzťahuje aj na právnu úpravu, ktorá nie je diskriminačná. Základné slobody ukladajú členským štátom **deregulačnú povinnosť** (povinnosť odstrániť prekážky vnútorného trhu), ale taktiež aj **aproximačnú povinnosť** (majú viesť k priblíženiu vnútroštátnych právnych úprav).³⁴

Možno povedať, že základné slobody sú predovšetkým slobodami ponuky, nakoľko dodávatelia tovaru a poskytovatelia služieb majú prevažne väčšiu mobilitu ako spotrebiteľia.³⁵

„Význam základných slobôd vnútorného trhu pre súkromné právo Únie a členských štátov spočíva v negatívnej integrácii a aproximácii práva, ktorá je založená na rozporoch vnútroštátneho práva s týmito základnými slobodami. Ak vnútroštátne právo bráni výkonu základných slobôd vnútorného trhu, členský štát je povinný tieto prekážky zakotvené vo vnútroštátnom práve odstrániť a umožniť jednotlivcom úplnú realizáciu základných slobôd, ktoré im priznáva právo Únie.“³⁶

Základné slobody sa uplatňujú len v cezhraničných vzťahoch, a tak skúmaniu súladu so základnými slobodami podliehajú len ustanovenia, ktoré sú uplatniteľné v týchto vzťahoch. Keďže od dispozitívnych noriem sa môžu zmluvné strany odchýliť, do rozporu so základnými

³³ Tamtiež, s. 174.

³⁴ Tamtiež, s. 175.

³⁵ S výnimkou prípadu, ak sa záujmy dopytu zhodujú so záujmami ponuky, a tak základné slobody je potrebné považovať za slobody ponuky.

³⁶ JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. s. 176. ISBN 978-80-89406-19-7.

slobodami vnútorného trhu sa môžu dostať len kogentné normy, teda normy, ktoré nemožno v medzinárodných vzťahoch vylúčiť voľbou práva (medzinárodne kogentné normy).

„Medzinárodne dispozitívne zmluvné právo teda nemôže predstavovať obmedzenia základných slobôd. V praxi však zmluvná strana vždy nemá faktickú možnosť vylúčiť uplatňovanie dispozitívnych ustanovení, a preto nemožno vylúčiť, že aj tieto ustanovenia môžu odporovať základným slobodám.“³⁷

Normy súkromného práva možno rozdeliť na dve kategórie podľa kritérií sformulovaných **v rozsudku Keck** v súvislosti s voľným pohybom tovaru, a to na **normy týkajúce sa samotných výrobkov**, ktoré nesmú byť diskriminačné a ani nesmú obmedzovať vnútorný trh a na **normy zodpovedajúce pravidlám predaja**, v prípade ktorých sa vyžaduje, že nesmú byť diskriminačné. Z tohto pohľadu by väčšina noriem súkromného práva zodpovedala iba pravidlám predaja, keďže tieto normy v tomto zmysle iba všeobecne upravujú predaj výrobkov a nestanovujú obmedzenia ich predaja, čo by znamenalo, že na normy súkromného práva sa vzťahuje len kritérium diskriminácie.³⁸

„Judikatúra Súdneho dvora však tento záver nepotvrdila, a naopak z nej vyplýva, že niektoré súkromnoprávne normy nemožno zaradiť ani do jednej z uvedených kategórií alebo že ich jednotlivé aspekty možno zaradiť do oboch kategórií. Treba teda konštatovať, že takáto klasifikácia noriem súkromného práva podľa rozsudku Keck nie je vhodná.“³⁹

Prípadný rozpor noriem súkromného práva so základnými slobodami možno vylúčiť naliehavými dôvodmi všeobecného záujmu, ktoré sú uznané zo strany Súdneho dvora. Z noriem zmluvného práva sú spôsobilé odporovať základným slobodám najmä tie, ktoré vymedzujú predmet transakcie (výrobok alebo službu), a ustanovenia o zodpovednosti za výrobky a služby. Na druhej strane ustanovenia, ktoré sa týkajú samotnej transakcie, spravidla nemôžu odporovať základným slobodám, pokiaľ sa osobitne netýkajú cezhraničného dopytu a ponuky.⁴⁰

Záver

Súkromné právo a osobitne zmluvné právo, ako ucelený systém noriem, ktorý je predpokladom fungovania vnútorného trhu, by malo podliehať len obmedzenej kontrole súladu so základnými slobodami, keďže neprimerané zásahy do jeho systému by mohli ohroziť jeho základné funkcie. Ak je súkromné právo zárukou základných práv a slobôd,

³⁷ Tamtiež, s. 176.

³⁸ Tamtiež, s. 176-177.

³⁹ Tamtiež, s. 177.

⁴⁰ Tamtiež, s. 177.

znamená to, že nediskriminačné normy súkromného práva nemôžu odporovať základným slobodám.

Zoznam bibliografických odkazov

Knižné publikácie a monografie

BARANCOVÁ, H. 2014. *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014. 280 s. ISBN 978-80-89710-06-5.

BARANCOVÁ, H. a kol. 2012. *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. 377 s. ISBN 978-80-7380-422-0.

BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce – Komentár*. 4. vyd. Bratislava: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 1240 s. ISBN 978-80-89603-31-2.

JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. a kol. 2012. *Európske súkromné právo*. Bratislava: EUROIURIS, 2012. 542 s. ISBN 978-80-89406-19-7.

LAZAR, J. a kol. 2010. *Občianske právo hmotné I*. 4. vyd. Bratislava: IURA EDITION s.r.o., 2010. 732 s. ISBN 978-808078-346-4.

Odborné články, periodiká

KUNÍKOVÁ, L. 2015. Zodpovednosť zamestnanca za škodu s prezumpciou viny. In *Práce a Mzdy bez chýb, pokút a penále*. ISSN 1337-060X, 2015, roč. 10, č. 4-5, s. 80-83.

PETRÍKOVÁ, L. 2016. Diskriminačné dôvody v pracovnom práve. In *AGROKONFERA medzinárodná vedecká konferencia: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej v dňoch 18. – 19. februára 2016 v Beladiciach*. 1. vyd. Nitra: Garmond, 2016. ISBN 978-80-89703-24-1, s. 5-12.

PETRÍKOVÁ, L. 2015. Zásada rovnakého zaobchádzania ako fenomén európskeho pracovného práva. In *PRÁVNÝ PORIADOK SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO 25. ROKOCH – AKTUÁLNE VÝZVY: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „I. Banskobystrické dni práva“ usporiadanej pri príležitosti 20. výročia založenia Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-1073-0, s. 416-423.

PODHOREC, I. – PETRÍKOVÁ, L. 2016. Právo na súkromný život v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*. ISSN 1339-8652, 2016, roč. 2, č. 2, s. 2-9.

PETRÍKOVÁ, L. – PODHOREC, I. 2016. Vek ako dôvod diskriminácie v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*. ISSN 1339-8652, 2016, roč. 2, č. 3, s. 7-15.

Právne predpisy

SMERNICA RADY 2000/78/ES z 27. novembra 2000, *ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani.*

SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2006/54/ES z 5. júla 2006 *o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie).*

Zákon č. 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky* v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. *Zákonník práce* v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 365/2004 Z. z. *o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou* a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

PRÍČINNÁ SÚVISLOSŤ AKO PREDPOKLAD VZNIKU ZODPOVEDNOSTI

CAUSALITY AS ASSUMPTION OF LIABILITY

Marian Ďurana¹

Abstrakt

Článok sa zaoberá otázkou vymedzenia príčinnej súvislosti ako predpokladu za škodu a jej skúmaním v právnom slova zmysle. V tomto smere rozoberá a popisuje jednotlivé teórie, ktoré sa uplatňujú pri skúmaní právne relevantnej kauzality, ako predpokladu vzniku zodpovednosti za škodu.

Kľúčové slová

Príчинná súvislosť, podmienky sine qua non, teória ochranného účelu, teória adekvátnosti, strata šanci, zodpovednosť

Abstract

The article deals with the definition of a causality as a presumption of liability and its examination in legal terms. In this respect, It discusses and describes individual theories that apply to the examination of legally relevant causality, as to the assumption of liability for damage.

Keywords

Causality, sine qua non, the theory of the protective purpose, the theory of adequacy, the loss of chance, liability

Úvod

Predpokladom existencie zodpovednostného vzťahu je okrem iného i existencia vzťahu kauzality medzi právnym následkom (škodou) a skutočnosťou, z ktorej zodpovednosť pramení - protiprávnym úkonom resp. nastoleným protiprávnym stavom. Inak povedané, povinnosť nahradiť škodu sa ukladá osobe, ktorej správanie viedlo k vzniku škody, resp. osobe, ktorej prameň vzniku zodpovednosti (zodpovednostného vzťahu) je možné pričítať. Medzi správaním sa škodcu a vznikom škody musí existovať vzťah príčiny a následku, teda príčinnej súvislosti. Vzťah príčinnej súvislosti - kauzality je teda tradičnou podmienkou sine qua non, bez ktorej zodpovednosť konkrétneho škodcu nevzniká. David Hume definoval kauzalitu nasledovne: „Príčinu môžeme definovať keď po jednej veci nasleduje druhá

¹ JUDr. Marian Ďurana, PhD. - asistent na Katedre Občianskeho práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

podobná tej prvej a túto druhú nasledujú ďalšie podobné tej druhej, inými slovami príčina znamená, že bez existencie veci prvej, ďalšie na ňu nadväzujúce vôbec nevzniknú.“²“R Descartes presadzoval, že iba analýza kauzy, príčiny vedie k predvídaní účinkov, teda dôvod účinku treba hľadať v príčine.“³

Samotný vzťah pojmu príčinnej súvislosti (kauzality) v podmienkach Slovenského právneho poriadku a ani českého právneho poriadku nie je právne vymedzený. V právnej teórii sa vzťah príčinnej súvislosti (kauzality a kauzálneho nexu) označuje ako priama väzba javov (objektívnych súvislostí), v rámci ktorého jeden jav (príčina) vyvoláva druhý jav (následok). O vzťah príčinnej súvislosti ide, ak je medzi skutočnosťou, z ktorej vyviera zodpovednosť a škodou (ujmou) vzťah príčiny a následku. A contrario, v prípade absencie vzťahu príčiny a následku a nemožnosti pripočítania ujmy pôsobeniu konkrétnemu škodcovi, t.j. ak príčinou vzniku škody je iná skutočnosť, zodpovednosť za škodu nenastáva. Medzi konaním a následkom musí byť preukázaná príčinná súvislosť (kauzálny nexus). To znamená, že určitý subjekt môže byť zodpovedným za delikt iba v prípade, že jeho konanie určitý následok priamo vyvolalo.⁴ DCFR príčinnú súvislosť ako právnu kategóriu vymedzuje v čl. 4:101, v zmysle ktorého právne významná škoda bola spôsobená určitou osobou, ak sa škoda považuje za dôsledok správania sa tejto osoby alebo zdroja nebezpečenstva, za ktoré je táto osoba zodpovedná. PETL zas vymedzuje vzťah kauzality ako vzájomný pomer medzi konaním alebo opomenutím ako príčiny a následku (škody), ak by bez tohto konania škoda nevznikla.

Otázka príčinnej súvislosti nie je otázkou právnou, ide o skutkovú otázku, ktorá môže byť riešená len v konkrétnych súvislostiach. Vyriešenie tejto otázky preto nemožno uložiť znalcovi (ten môže poskytnúť len odborné podklady, z ktorých súd pri zisťovaní skutkového stavu veci vychádza). Právnym posúdením v danom prípade je vymedzenie a zistenie, či medzi ujmou (následkom) je súvislosť, t.j. aká skutočnosť vzniknutú ujmu vyvolala. Pre posúdenie vzniku zodpovednosti za škodu má preto zásadný význam otázka, z čoho konkrétne pramení škoda (ujma), za ktorú je náhrada požadovaná.

² HUME, D., *An Enquiry concerning Human Understanding*, vol. 37 part 3, P.F. Collier & Son 1909 – 14, New York, kap. 7

³ ŠEVCOVÁ, K., *Kauzálny nexus v civilných konaniach o zodpovednosti za škodu spôsobenú medicínskym úkonom*. INTERPOLIS 2016. Zborník vedeckých prác. XIII. medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, 10. november 2016, Banská Bystrica. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. 2016, s.565.

⁴ GERLOCH, A., *Teorie práva*, 4. upravené vydání, Plzeň : Aleš Čeněk s. r. o., 2007, str. 197

Vzťah príčinnej súvislosti sa určuje podľa zákonov a daností fyzikálneho sveta a zisťuje sa, či práve vo vzťahu medzi konkrétnou ujmom poškodeného (pokiaľ vznikla) a konkrétnym konaním škodcu (ak je protiprávne) je vzťah vzájomného vzťahu príčiny a následku, teda či jeden jav vyvolal daný následok. Veľmi podrobne rozobral kauzalitu Weinberger v knihe *Norma a inštituce*. Kauzálny vzťah podľa Weinbergera existuje v nasledujúcej situácii: „Jav A je príčinou javu B vtedy, keď A spôsobí (vyvolá) jav B. Potom je B účinkom A. Príčina a účinok sú teda korelatívne pojmy definované prostredníctvom kauzálného vzťahu. Ten je určený tým, že príčina predchádza následku.⁵ Kauzalitu je možné ponímať v prírodovedeckom zmysle a právnom slova zmysle. Pri kauzalite v prírodovedeckom zmysle sa stretávame s problémom, že určitý účinok nie je vyvolaný a/alebo nevyvoláva jedinou príčinu. Hovorí sa o tzv. komplexnej príčine, tzn., že je príčina zložená z viacerých faktorov a je možné, že by rovnaký následok nastal i pri modelácii týchto faktorov. Kauzálne súvislosti nevznikajú len ako kauzálne reťazce, ale pri osobitne komplikovaných situáciách príčin a následkov vzniká systém kauzálného sieťovania. Toto sieťovanie nie je možné vždy riešiť pomocou podmienkových viet v rámci kauzálnych procesov, a je potrebné odlišovať kauzálny zákon („nomicky všeobecná podmienková veta, ktorá uvádza, že za predpokladu východzieho stavu určitého druhu, nastane s nomickou nutnosťou následok určitého druhu“) a kauzálny princíp (princípom odmetajúcim empiriu – po každej noci príde deň, ale táto noc nie je jeho príčinou; „príčinou A nie sú všetky predchádzajúce javy, ale len tie, ktoré postačujú k tomu, aby privodili vznik účinku B nevyhnutným). Naproti tomu v juristickom kontexte vystupuje pojem kauzality podľa Weinbergera najčastejšie do súvislosti s otázkou pripočítania výsledku konania alebo iných udalostí. „Pri pripočítaní na základe kauzálného poznania je určené konanie alebo opomenutie správania, na ktoré bol niekto povinný, ako faktor, ktorý spôsobil daný stav (udalosť, situáciu). Kauzálna reťaz vedie iba ku konajúcemu, presnejšie povedané, je sledovaná späť až k bodu správania sa konajúceho alebo opomenutia, správania, na ktoré bol niekto povinný, v ktorom je (správaní alebo opomenutí) videná príčina výsledku. Prírodná kauzalita tu však na rozdiel od tej juristickej nekončí, keďže v rámci skúmania príčin určitého javu sa môžeme dostať až k tzv. prapríčine (Adamovi a Eve resp. k veľkému tresku). Prírodovednú kategóriu kauzality je potrebné pri určovaní zodpovedných osôb a vyvolaných následkov teda pri skúmaní a vyvodzovaní zodpovednosti zošnúrovať za účelom dosiahnutia rozumných

⁵ WEINBERGER, O., *Norma a inštituce*, Úvod do teórie práva, Masarykova univerzita Brno, 1995, str. 141

výsledkov. Kauzalita preto pri skúmaní zodpovednosti nadobúda charakter právnej, nie prírodovednej príčinnej súvislosti. Nejde už o to, kto škodu spôsobil, ale komu sa môže škoda pričítať. V právnom ponímaní ako uvádza nemecká právna škola reprezentovaná Ernstom Rabelom je kauzalita hodnotovou úvahou a je potrebné nájsť tzv. relevantnú a podstatnú príčinnú súvislosť.

Hľadanie relevantnej kauzálnej príčiny je potrebné najmä v prípadoch tzv. alternatívnych kauzalít. Alternatívna kauzalita nastáva vtedy, ak do úvahy ako zodpovednostné subjekty, kedy na seba viacero nezávislých podmienok (príčin) pôsobí súčasne a každá z nich je spôsobilá privodiť následok. Kumulatívna kauzalita predstavuje prípad, kedy dve príčiny nastanú súčasne a každá z nich nie je samostatne schopná spôsobiť škodu. Atypická kauzalita predstavuje situáciu, kedy určité konanie, ktoré spôsobí škodu, je vyvolané určitou inou prvotnou príčinou. Prípad prerušenej kauzality nastáva, pokiaľ dve príčiny pôsobia zároveň a následok jednej preruší možnosť následku príčiny druhej. Všetky tieto prípady je možné vyriešiť aplikáciou predchádzajúcich teórií pre určenie príčinnej súvislosti. Pri skúmaní právne relevantnej príčinnej súvislosti sa uplatňujú nasledovné teórie, a to teória (1) nevyhnutnej podmienky, (2) adekvátnosti, (3) relevancie, (4) objektívneho pričítania.

Teória nevyhnutnej podmienky (*sine qua non*) resp. ekvivalencie stanovuje, že kauzalita medzi príčinnou súvislosťou a následkom je vtedy, pokiaľ by následok bez príčiny nenastal. Podľa toho je príčinou každá skutočnosť, ktorú si nemožno odmyslieť tak, aby následok nenastal (*conditio sine qua non*), pričom v prípade opomenutia je opomenutie v príčinnej súvislosti so škodou vtedy, ak je zjavné žeby v dôsledku uskutočnenia konania následok s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou nestal. Ak je preukázané, že nebyť protiprávneho úkonu, ku škode by nedošlo, je podmienka príčinnej súvislosti v podstate splnená, inými slovami, príčinou vzniku môže byť len tá okolnosť, bez ktorej by škodlivý následok nenastal. O vzťah príčinnej súvislosti ide vtedy, ak vznikne majetková ujma následkom konkrétného protiprávneho úkonu škodcu; príčinou vzniku škody môže byť len také protiprávne konanie, bez ktorého by škodový následok nevznikol. Nemusí síce ísť o príčinu jedinú, ale len o jednu z príčin, ktorá sa podieľa na nepriaznivom následku, o ktorého odškodnenie ide, avšak musí ísť o príčinu podstatnú. Ak je viac príčin, ktoré pôsobia súbežne alebo následne, je pre existenciu príčinnej súvislosti nevyhnutné, aby reťazec postupne nasledujúcich príčin a následkov bol vo vzťahu ku vzniku škody natoľko prepojený (prvotná príčina bezprostredne vyvolala ako následok príčinu inú a tá postupne prípadne

príčinu ďalšiu), že už z pôsobenia prvotnej príčiny je možné dôvodne odvodzovať vecnú súvislosť so vznikom škodlivého následku. Príčinou vzniku môže byť len tá okolnosť, bez ktorej existencie by škodný následok nevznikol. Teória podmienky (*condicio sine qua non*) pri určovaní príčinnej súvislosti sú dané tri znaky a jej existencia je daná, ak príčina a následok sú (1) dostatočne konkrétne (konkrétne majetková ujma je následkom konkrétneho protiprávneho konania škodcu), (2) ide o príčinu bezprostrednú a v prípade, ak pôsobilo na vznik škody viacero príčin ide o príčinu podstatnú a (3) reťazec postupne nastupujúcich príčin je natoľko prepojený, že je možné dôvodne odvodzovať vecnú súvislosť medzi príčinou a následkom.

Teória adekvátnosti vychádza z postulátu, že príčinná súvislosť je daná vtedy, ak je škoda podľa všeobecnej povahy, obvyklého chodu vecí a skúseností adekvátnym dôsledkom protiprávneho úkonu alebo škodovej udalosti a súčasne sa musí preukázať, že škoda by nebola nastala bez tejto príčiny. Teória adekvátnosti vychádza zo skutočnosti, že škoda je pričítateľná určitej osobe iba vtedy, ak jej správanie bolo podľa objektívnych kritérií spôsobilé privolať škodlivý následok vo všeobecnosti, a nie len za splnenia obzvlášť špecifických, celkom nepravdepodobných podmienok, resp. okolností, ktoré za bežného sledu udalostí nie sú predvídateľné. Teória adekvátnosti kauzálneho nexu vychádza z toho, že zmyslom subjektívnej zodpovednosti za škodu je nariadiť náhradu škody tam, kde škodca škodu spôsobil, hoc mu je možné vytknúť, že ju spôsobiť nemusel, že mohol konať inak. Táto zodpovednosť teda predpokladá, že vôbec nebolo v ľudských silách predvídať, že predmetné konanie bude mať za následok danú škodu. Základným kritériom, z ktorého vychádza teória adekvátnosti, je teda predvídateľnosť škodlivého následku. Tým sa veľmi podobá ďalšiemu predpokladu subjektívnej zodpovednosti za škodu, a to kritériu zavinenia, a to jeho nedbanlivostnej forme. Odlišujú sa len subjektom, podľa ktorého sa predvídateľnosť následku pomeruje.⁶ V prípade zavinenia je ním sám (typizovaný) konajúci subjekt, zatiaľ čo pri zisťovaní adekvátnosti príčinnej súvislosti je kritérium postavené na hypotetickom, skúsenom (tzv. optimálnom) pozorovateľovi a zahrňuje všetku skúsenosť vtedajšej doby. Tento optimálny pozorovateľ tak personifikuje znalosti a skúsenosti doby. Je zrejmé, že čo je predvídateľné pro konkrétny subjekt, musí byť predvídateľné i pre tzv. optimálneho pozorovateľa; avšak nie naopak. Platí teda, že každý nedbanlivostne zavinený následok je teda tiež adekvátnym následkom príslušného konania. Naopak to však nemusí vždy platiť.

⁶ Uznesenie Ústavného súdu ČR zo dňa 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05

Teória ochranného účelu je založená na tom, že škodca nezodpovedá za všetky následky porušenia práva, ale len za porušenie tých záujmov, ktorých ochrana bola účelom príslušnej normy. Osoba, ktorá porušila určitú normu musí nahradiť škodu, pred ktorou mala uvedená norma chrániť. Podľa teórie ochranného účelu právnej normy sa nemusí nahradiť tá škoda, ktorá by síce pri správaní sa v súlade s právom nevznikla, ale nebolo účelom porušenej právnej normy chrániť pred vznikom takejto škody. Podľa tejto teórie osoba, ktorá porušila svoju povinnosť a spôsobila tým škodu nebude zodpovedať za škodu, pre absenciu príčinnej súvislosti vymedzenej ochranným účelom právnej normy. Uvedená teória sa uplatňuje najmä v rakúskom zmluvnom práve a dlžník nezodpovedá za všetky následky porušenia zmluvy, ale len za porušenie tých záujmov, ktorých ochrana bola účelom príslušnej normy. Pri skúmaní ochranného účelu normy nie je podstatné výslovné vyjadrenie zmluvných strán, ale to, či tieto záujmy ležia v smere a v rámci zmluvne prevzatých povinností. Teória ochranného účelu normy vychádza z toho, že tak zmluvné ako i zákonné normy upravujúce zodpovednosť a s tým spojená obvyklá opatrnosť slúži na ochranu konkrétnych záujmov. Ochrana týchto záujmov je v normách buď priamo vyjadrená alebo je možné ju z nich teleologickým výkladom abstrahovať. Uvedená teória je protikladom kanonickej zásady *versari in re illicita*, ktorá počíta s tým, že kto sa dopustí protiprávneho konania, zodpovedá za všetky následky z toho prameniace. Významným aspektom teórie ochranného účelu normy z hľadiska kauzality je možnosť obmedzenia zodpovednosti škodcu, i keď jeho konanie zakladá zodpovednosť. Škodca teda v určitých prípadoch nebude zodpovedať za vzniknutú ujmu, ktorá bola následkom jeho protiprávneho konania, ale iba za tie, ktoré je možné označiť ako právne relevantné – t.j. tie, ktoré sú zahrnuté v ochrannom účele normy. Teória ochranného účelu normy však na rozdiel od inštitútu tzv. predvídateľnosti škody obmedzuje kauzalitu.

V rámci relevantnej judikatúry slovenských súdov pre skúmanie kauzality je dané, že v postupnom slede javov je každá príčina niečím vyvolaná (sama je následkom niečoho) a každý ňou spôsobený následok sa stáva príčinou ďalšieho javu. Zodpovednosť však nemožno robiť závislou na neobmedzenej kauzalite. Atribútom príčinnej súvislosti je totiž „priamosť“ pôsobenia príčiny na následok, pri ktorej príčina priamo (bezprostredne) predchádza následku a vyvoláva ho. Vzťah príčiny a následku musí byť preto priamy, bezprostredný, neprerušovaný; nestačí, ak je iba sprostredkovaný. Pri zisťovaní príčinnej súvislosti treba v dôsledku toho skúmať, či v komplexe skutočností prichádzajúcich do úvahy ako (priama) príčina škody existuje skutočnosť, s ktorou zákon spája zodpovednosť za škodu.

Pri zisťovaní príčinnej súvislosti treba škodu izolovať zo všeobecných súvislostí a skúmať, ktorá príčina ju vyvolala. Pritom nie je rozhodujúce časové hľadisko, ale vecná súvislosť príčiny a následku; časová súvislosť ale napomáha pri posudzovaní vecnej súvislosti (porovnaj R 21/1992). Príčinnú súvislosť súd nevytvára, ale iba zisťuje jej existenciu. Zistenie príčinnej súvislosti je otázkou skutkovou a nie otázkou právneho posúdenia.⁷ K vzniku zodpovednosti za škodu nestačí iba pravdepodobnosť či domnienka existencie príčinnej súvislosti; existencia príčinnej súvislosti musí byť podľa platného práva preukázaná.

Základným variantom príčinného vzťahu je situácia, keď jedno konanie vedie k jednému konkrétnemu následku. V živote však dochádza k zložitým situáciám, kedy na spôsobenie následku pôsobí viacero skutočností, viacero osôb, ktoré môžu konať či už vo vzájomnej zhode alebo nezávisle na sebe. Vtedy hovoríme o alternatívnej kauzalite, kumulatívnej kauzalite, atypickej kauzalite a v konečnom dôsledku o prerušení kauzality.

Okrem už spomínaných teórií sa pri skúmaní kauzality stále častejšie ozývajú hlasy po uplatňovaní teórie straty šancí. Teória straty šancí je modelom zodpovednosti založenej na pravdepodobnosti, avšak v tom, že prichádza s novým druhom ujmy – stratou.⁸ Zatiaľ čo súčasná úprava náhrady škody vychádza v rámci úvah o zodpovednosti zo skutočne spôsobenej škody, teória straty šancí ponecháva túto problematiku stranou a za nahraditeľnú ujmu považuje už samotnú stratu šance. Ujma teda spočíva nie v majetkovej ujme, ale v nemajetkovej ujme v strate šance. Podstatné v rámci teórie straty šance je, že ostatné predpoklady zodpovednosti za ujmu zostávajú nedotknuté. Dôkaz o existencii príčinnej súvislosti sa však nevzťahuje k spôsobeniu skutočnej ujmy (napr. na zdraví), ale k strate šance. Teória straty šance však nie všeobecne akceptovaná a prináša so sebou niekoľko problematických aspektov. Primárne zavádza nový druh ujmy – straty šance, sekundárne v odlíšení zvýšenia rizika a straty šance, terciálne vyriešenia prípadného súbehu odškodnenia ujmy na zdravý a strate šance, a v konečnom dôsledku v možnosti jej vyčíslenia.

⁷ HAMANOVÁ, L. Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis, Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2011

⁸ JANSEN, N. The Idea of a Lost Chance. Oxford Journal of Legal Studies. 1999, Vol. 19, No. 2 (Summer), s. 282;

Zoznam bibliografických odkazov

JANSEN, N. The Idea of a Lost Chance. Oxford Journal of Legal Studies. 1999, Vol. 19, No. 2 (Summer);

DOLEŽAL, Adam. Wrongful life, wrongful birth žaloby – etické a právní úvahy. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, vol. 3, no. 3, s. 38–57.

DOLEŽAL, Tomáš, Problematické aspekty vzťahu lékaře a pacienta zejména s ohledem na institut tzv. informovaného souhlasu. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2011, Vol. 1, no. 1.

DOLEŽAL, Tomáš. Úvod do problematiky „wrongful birth“ a „wrongful life“ žalob. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, Vol. 3, No. 3.

DOLEŽAL, Tomáš. Náhrada škody za nechtěné dítě? Právní rozhledy. 2006, No. 21, s. 785 a násl.

GERLOCH, A., Teorie práva, 4. upravené vydání, Plzeň : Aleš Čeněk s. r. o., 2007,

HAMANOVÁ, L, Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis, Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2011

HUME, D., An Enquiry concerning Human Understanding, vol. 37 part 3, P.F. Collier & Son 1909 – 14, New York, kap. 7

ŠEVCOVÁ, K., Kauzálny nexus v civilných konaniach o zodpovednosti za škodu spôsobenú medicínskym úkonom. INTERPOLIS 2016. Zborník vedeckých prác. XIII. medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, 10. november 2016, Banská Bystrica. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. 2016, s. 564-568. ISBN 978-80-557-1249-9

WEINBERGER, O., Norma a instituce, Úvod do teorie práva, Masarykova univerzita Brno, 1995

PREMLČACIA DOBA V OBČIANSKOM A OBCHODNOM PRÁVE

LIMITATION PERIOD IN CIVIL AND COMERCIAL LAW

Juraj Takáč¹

Abstrakt

Príspevok rieši otázku duálnej právnej úpravy premlčacej doby v súkromnom práve. Jedná sa o občianskoprávnu a obchodnoprávnu úpravu všeobecnej premlčacej doby, ktorá je v jednotlivých právnych oblastiach rozdielna. Príspevok sa zameriava na potrebu zjednotenia premlčacej doby ako aj na problematiku stanovenia jej dĺžky. Zároveň stručne poukazuje aj na vývoj a riešenie predmetnej problematiky v českej právnej úprave.

Kľúčové slová

Premľanie, premlčacia doba, unifikácia, občianske právo, obchodné právo.

Abstract

The article deals with the question of the dual legal regime of the limitation period in private law. Specifically with civil and commercial regulation of the general limitation, which is in these legal areas different. The article focuses on the need to harmonize the limitation as well as on the question of determining its length. At the same time, it briefly points on development and solution of this issue in the Czech legal system.

Key words

Limitation, limitation period, unification, civil law, commercial law.

Premľacia doba

Dlhodobou otázkou, ktorá zaťažuje právnickú obec na Slovensku, je riešenie problematiky dualizmu v súkromnom práve. Otázka spočíva najmä v tom, či je potreba zjednotiť občianskoprávne a obchodnoprávne inštitúty v jednom kódexe, alebo či by bolo vhodnejšie ponechať súčasný stav. Problematika je o to markantnejšia, že súčasný Občiansky zákonník po obsahovej ako aj systematickej stránke nevyhovuje dnešnej dobe a vyžaduje si rozsiahlu rekodifikáciu. Práve s myšlienkou prijatia nového Občianskeho zákonníka sa naskytá otázka možného zlúčenia a zjednotenia spoločných inštitútov, ktoré sú upravené rozdielne v Občianskom a Obchodnom zákonníku. Jedná sa najmä o oblasť právnej regulácie

¹ JUDr. Juraj Takáč, PhD. odborný asistent na Katedre občianskeho práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

záväzkovoprávných vzťahov. Stručne možno uviesť, že existujú dva názorové prúdy, týkajúce sa unifikácie súkromnoprávných inštitútov občianskeho a obchodného práva v spoločnom kódexe. Jedna skupina poukazuje na dostatočnú a kvalitnú úpravu obchodnoprávných vzťahov v platnom Obchodnom zákonníku, kde možnou unifikáciu v spoločnom kódexe by došlo k jeho zániku a tým pádom aj k strate významného a funkčného právneho predpisu. Na druhej strane máme skupinu, ktorá poukazuje na praktickosť zjednotenia týchto dvoch oblastí pod jeden zákonník (ako aj určitý trend unifikácie vid'. Česká republika), čo by mohlo napomôcť k zjednodušeniu uplatňovania predmetných právnych inštitútov v praxi.

Vzhľadom na rozsiahlosť a komplikovanosť predmetnej problematiky nie je cieľom príspevku analyzovať tento problém ako celok, ale iba zamerať sa na parciálne možné riešenie problematiky rozdielnej premlčacej doby upravenej v Obchodnom a Občianskom zákonníku. Či už by došlo k zlúčeniu obchodného a občianskeho práva do spoločného kódexu alebo nie som toho názoru, že sú určité oblasti, ktoré by mali byť pre obidve oblasti jednotné.

Jedným z takýchto inštitútov je všeobecná premlčacia doba a jej dĺžka. Tá je rozdielna v občianskoprávnej a obchodnoprávnej úprave. V praxi to následne v určitých prípadoch spôsobuje problémy a to vtedy, keď nie je celkom zrejmé, či právny vzťah má občiansko resp. obchodnoprávny charakter, a teda ktorá právna úprava premlčania sa naň bude vzťahovať.

Premlčacia doba a jej uplynutie predstavuje významnú objektívnu skutočnosť, spočívajúcu v plynutí času, ktorá má za následok premlčanie práva. Na rozdiel od Obchodného zákonníka, Občiansky zákonník premlčanie špecificky nedefinuje.² Účelom premlčania je obmedzenie vymáhateľnosti práva za účelom stimulácie veriteľa k včasnému uplatneniu práva v zmysle zásady právo patrí bdelym (vigilantibus iura).³ „Premlčanie („inveteratio“) je jedným z právnych následkov márneho uplynutia času ustanoveného zákonom bez toho, aby oprávnený subjekt (veriteľ) svoje právo vykonal, resp. uplatnil na súde.“⁴ Znamená to, že veriteľ má okrem práva aj určitú povinnosť spočívajúcu v tom, že v stanovenej dobe by si mal svoje právo vykonať resp. uplatniť na súde. Ak tak nespraví a v predmetnej dobe – premlčacej si právo na súde neuplatní, dôjde k premlčaniu tohto práva. Následkom premlčania je skutočnosť, že veriteľ síce nepríde o svoje právo ako také, ale zanikne jeho nárok. V praxi to znamená, že v prípade uplatnenia si premlčaného práva žalobcom na súde, súd takúto žalobu nezamietne „ex off“, ako tomu býva pri preklúzii, keďže právo nezaniklo. Avšak v takomto

² Ust. § 388 ods. 1 ObchZ „Premlčaním právo na plnenie povinnosti druhej strany nezaniká, nemôže ho však priznať alebo uznať súd, ak povinná osoba namietne premlčanie po uplynutí premlčacej doby.“

³ ĎURANA, M.: Premlčanie práva priznaného právoplatným rozhodnutím súdu. In: Štát a právo: odbornoteoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republike. roč. 1, 2014, č. 2, s. 249

⁴ CIRÁK, J. – FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo obecná časť, 2008. s. 323

případe žalovaný (dlžník) nadobudne možnost uplatnit před soudem námitku premlčania, ktorú ak využije, súd žalobcovi z titulu premlčania právo neprizná.

Z uvedeného je zrejmé, že premlčanie predstavuje inštitút, ktorý vo významnej miere môže ovplyvniť to, či veriteľ (žalobca) bude pri uplatňovaní svojho práva na súde úspešný alebo nie. Preto je nanajvýš dôležité presne vedieť, kedy dôjde k premlčaniu práva dôsledkom uplynutia premlčacej doby.

Premlčacia doba má všeobecne objektívny charakter, ktorý spočíva v tom, že začne plynúť okamihom, kedy sa právo mohlo prvýkrát uplatniť na súde. Tento princíp môžeme nájsť tak v občianskoprávnej ako aj obchodnoprávnej úprave. Samozrejme, aj tu sú výnimky, ktoré však zákon, tak v jednej ako aj druhej oblasti, konkrétne špecifikuje (napr. náhrada škody).

Tak v Občianskom ako aj Obchodnom zákonníku rozoznávame dva druhy premlčacích dôb. Jedna tzv. všeobecná premlčacia doba predstavuje časový úsek, počas ktorého by si mal veriteľ uplatniť svoje právo na súde, pričom jej trvanie je presne stanovené zákonom. Občiansky ako aj Obchodný zákonník vychádza z princípu, že všeobecná premlčacia doba sa aplikuje v prípade, ak zákon nestanovuje niečo iné. Možno konštatovať, že sa jedná o určitý princíp subsidiarity. Ak zákon stanovuje dlhšiu resp. kratšiu premlčaciu dobu na určitý prípad, bude sa prioritne prihliadať na túto osobitnú premlčaciu dobu. Ak však právna úprava nerieši vo svojich ustanoveniach pre určitý prípad konkrétnu dĺžku premlčacej doby, bude sa naň vzťahovať všeobecná premlčacia doba.

Prioritný problém, ktorý nastáva v prípade právnej úpravy všeobecnej premlčacej doby v Občianskom a Obchodnom zákonníku, je ich rozdielna dĺžka. Kým v Občianskom zákonníku je dĺžka premlčacej doby tri roky, v obchodnoprávných vzťahoch upravených Obchodným zákonníkom je všeobecná premlčacia doba stanovená na dĺžku štyroch rokov.

Otázka spočíva v tom, či je nutnosť ponechania rozdielnych všeobecných premlčacích dôb pre obchodné a občianske právo a zároveň, v prípade ich unifikácie, aká by mala byť ich dĺžka.

Trojročná premlčacia doba sa v rámci občianskoprávných vzťahov uplatňuje dlhodobo. Môžeme sa s ňou stretnúť už v strednom Občianskom zákonníku č. 141/1950 Zb. (§ 90), kde jeho prijatie je zdôvodnené potrebou zjednodušenia rozmanitých premlčacích dôb, ktoré boli dovtedy upravené.⁵ Predmetná lehota bola zakotvená a platí dodnes aj v rámci Občianskeho zákonníka 40/1964 Zb. V súčasnosti platný Občiansky zákonník upravuje dĺžku všeobecnej premlčacej doby v ustanovení § 101 OZ. Z predmetného ustanovenia je zrejmé, že v prípade,

⁵ Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník, https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_11.htm

ak v ďalších ustanoveniach Občianskeho zákonníka nie je uvedené niečo iné, premlčacia doba bude trojročná a začne plynúť odo dňa, kedy sa právo mohlo vykonať po prvý raz. „Za tento deň sa všeobecne považuje deň, kedy sa právo mohlo po prvý raz uplatniť na súde, teda len čo mohla byť dôvodne podaná žaloba (actio nata).“⁶ Predmetné začatie plynutia premlčacej doby má objektívny charakter, čo znamená, že rozhodný deň sa považuje deň, kedy sa právo mohlo po prvýkrát vykonať a to bez ohľadu na to, či veriteľ reálne mal možnosť predmetné právo vykonať alebo nie (napríklad nemožnosť vykonania tohto práva z titulu choroby veriteľa, jeho nevedomosti o existencii takéhoto práva, resp. inej prekážky). Ak by sme si to chceli uviesť do praktického príkladu, v prípade peňažného záväzku je to deň, kedy sa dlh stal splatný t.j. v deň, kedy dlžníkovi vznikla povinnosť dlh veriteľovi uhradiť a to bez ohľadu na to, či veriteľ mal vedomosť o splatnosti tohto dlhu alebo nie.

Z predmetného ustanovenia Občianskeho zákonníka jasne vyplýva, že všeobecná premlčacia doba začne plynúť v daný rozhodný deň iba v prípade, ak ustanovenia Občianskeho zákonníka pre daný prípad neupravujú niečo iné. Napríklad, pri právach na plnenie z poistenia začína plynúť premlčacia doba za rok od poistnej udalosti (§104 OZ). V prípade práv oprávnených dedičov na vydanie dedičstva, začne premlčacia doba plynúť od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým sa dedičské konanie skončilo (§105 OZ). Osobitný režim začatia plynutia, ako aj dĺžky premlčacej doby, môžeme nájsť v prípadoch práv na náhradu škody a práv na vydanie bezdôvodného obohatenia. Ide o tzv. kombinovanú premlčaciu dobu vytvorenú kombináciou plynutia objektívnej doby a subjektívnej doby. Objektívna premlčacia doba je trojročná a začína plynúť odo dňa, kedy došlo ku škodovej udalosti resp. bezdôvodnému obohateniu (obdobný princíp ako pri všeobecnej premlčacej dobe). Výnimku tvorí prípad, kedy ku škode resp. k bezdôvodnému obohateniu došlo úmyselne. V takom prípade sa dĺžka premlčacej lehoty predlžuje na desať rokov (§§ 106 ods. 2, 107 ods. 2 OZ). Subjektívna premlčacia doba je v týchto prípadoch dvojročná a plynie odo dňa, kedy sa poškodený dozvie o škode a kto za ňu zodpovedá.

Podobne premlčanie pri náhrade škody na zdraví upravuje Občiansky zákonník v § 106. „Teda od okamihu protiprávneho úkonu lekára alebo od nastúpenia škodnej udalosti v prípade objektívnej zodpovednosti začína plynúť 3.r objektívna premlčacia lehota, ktorej plynutie sa predlžuje na 10r. pokiaľ išlo o úmyselné konanie. Stanovuje tiež subjektívnu dvojročnú premlčaciu lehotu, ktorá začína plynúť od momentu, keď sa poškodený dozvie o škode

⁶ FEKETE, I.: Občiansky zákonník 1. Veľký komentár, 2011. s. 497

a o tom, kto za ňu zodpovedá. Táto konštrukcia vychádza z predpokladu, že ujma na zdraví sa častokrát môže prejavieť až po mnohých rokoch a subjekt by stratil možnosť uplatnenia.“⁷

Osobitnú (desaťročnú) premlčaciu dobu Občiansky zákonník ustanovuje pri právach, ktoré boli priznané právoplatným rozhodnutím štátneho orgánu, pri právach písomne uznaných dlžníka, čo do dôvodu a výšky (§ 110 ods. 1 OZ), ako aj pri právach zodpovedajúcich vecnému bremenu (§ 109 OZ). Na druhej strane, Občiansky zákonník upravuje aj osobitnú premlčaciu dobu, ktorá naopak je kratšia ako všeobecná premlčacia doba. Jedná sa o práva z prepravy s výnimkou práv na náhradu škody pri preprave osôb, kde premlčacia doba má dĺžku jedného roka (108 OZ).⁸

Obchodný zákonník, rovnako ako Občiansky zákonník, rozoznáva všeobecnú a osobitnú premlčaciu dobu. Čo sa týka dĺžky všeobecnej premlčacej doby, tá je v Obchodnom zákonníku upravená v ustanovení § 397 ObchZ. z ktorého vyplýva, že ak zákon neustanovuje túto dobu pre jednotlivé práva inak, je premlčacia doba štvorročná. Možno konštatovať, že predmetná štvorročná dĺžka premlčacej doby bola do nášho právneho poriadku zakomponovaná práve prijatím Obchodného zákonníka. Predtým platiaci Hospodársky zákonník č. 109/1964 Zb. taktiež reguloval problematiku dĺžky premlčacej doby, pričom však všeobecná premlčacia doba bola rovnaká ako v občianskom práve t.j. tri roky. Z uvedeného je zrejmé, že v období pred prijatím Obchodného zákonníka bola otázka všeobecnej dĺžky premlčacej doby v obchodných (hospodárskych) a občianskych vzťahoch rovnaká. Zmenu dĺžky všeobecnej premlčacej doby prijatím Obchodného zákonníka ozrejmuje jeho dôvodová správa. Z nej vyplýva, že jej dĺžka vychádza z článku 8 Dohovoru OSN o premlčaní pri medzinárodnej kúpe tovaru, pričom prijatím štvorročnej premlčacej doby sa má zamedziť, aby sa práva zo vzájomne komerčne nadväzujúcich právnych vzťahov premlčovali v premlčacej dobe rôznej dĺžky.⁹ Je zrejmé, že prvotným zámerom zákonodarcov bola snaha o určitú harmonizáciu a snahu o prispôsobenie sa k medzinárodným unifikovaným predpisom. Na druhej strane to však vytvorilo určitú disharmóniu v rámci vnútroštátnej legislatívy v oblasti súkromného práva.

Potreba zjednotenia premlčacej doby

Je možné konštatovať, že v snahe o určité zjednodušenie a sprehľadnenie úpravy súkromného práva, v súčasnej dobe prevláda myšlienka zjednotenia rozdielnych premlčacích dôb. Či už je

⁷ ŠEVCOVÁ, K.: Kapitoly z medicínskeho práva, 2016. s.102,103

⁸ Bližšie pozri: LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné I., 2010. s. 210 a nasl.

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník
https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_19.htm

to medzi odbornou verejnosťou občianskeho práva, vid' prof. Lazar, ktorý v rámci legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka poukazoval na potrebu unifikácie občianskeho a obchodného práva nielen v otázke premlčania: „Nie je nijaký dôvod aby boli inak upravené v Občianskom zákonníku a inak v Obchodnom zákonníku také otázky, akými sú napríklad premlčanie, preklúzia, zodpovednosť za vady, zodpovednosť za škodu a ďalšie. Z týchto nedostatkov koncepčnej povahy vyplývajú permanentné problémy a ťažkosti v aplikačnej praxi najmä vtedy, keď v konkrétnych prípadoch vzniká častá otázka určenia, či ide o obchodný alebo neobchodný vzťah, či sa majú použiť ustanovenia jedného alebo druhého zákonníka, alebo vtedy, keď treba použiť súčasné ustanovenia Občianskeho zákonníka i Obchodného zákonníka. To všetko vytvára nejasnosti i neistotu v dôležitých majetkových vzťahoch, často komplikuje vzniknuté spory a neúmerne predlžuje súdne konanie. Značná časť týchto problémov pramení práve z koncepčne a systémovo nevhodnej základnej právnej úpravy súkromného práva.“¹⁰

Obdobné úvahy boli taktiež badateľné v českej odbornej verejnosti, ktorá riešila identickú otázku, keďže tak česká ako aj slovenská právna úprava obchodných a občianskoprávných vzťahov bola regulovaná rovnakými kódexami prijatými ešte v čase existencie spoločného štátu. Profesor Švestka už vo svojom komentári k Občianskemu zákonníku z roku 2009 poukazuje na potrebu zjednotenia dĺžky premlčacej doby. „Takto existujúci rozdíly v délce promlčecích lhůt ztěžují přehlednost soukromnoprávního řádu jako celku, a to v jeho velmi frekventované praktické části. Proto bude nutno tyto délky promlčecích lhůt v nově připravovaném občanském zákoníku, kdy pro to vznikne vhodná příležitost, jednotně uspořádat.“¹¹ Možno pripomenúť, že prijatím nového Občianskeho zákonníka č. 89/2012 Sb. došlo v Českej republike k unifikácii nielen inštitútu premlčania.

Tendenciu zjednotenia dĺžky premlčacej doby možno badať aj v obchodnoprávnej obci. Prof. Ovečková vo svojom komentári k Obchodnému zákonníku uvádza: „Ukázalo sa, že štvorročná premlčacia doba v obchodných vzťahoch nemá opodstatnenie už aj preto, že poskytuje väčšiu ochranu podnikateľom ako občanom, ako aj preto, že tendenciou je všeobecnú premlčaciu dobu skracovať“.¹² Taktiež v komentári prof. Patakyovej sa poukazuje na problematiku dualizmu dĺžky premlčacej doby s poukazom na problematiku premlčania nároku z bezdôvodného obohatenia titulom plnenia bez právneho dôvodu, kde je nejasná

¹⁰ LAZAR, J. a kol.: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, 2008. s. 14

¹¹ ŠVESTKA, J. a kol.: Občanský zákoník I., Komentář, 2. vydání, 2009. s. 596

¹² OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, zväzok II. 2017. s. 516

otázka, podľa ktorej právnej úpravy sa bude predmetný vzťah riadiť.¹³ Poukazovanie na potrebu zjednotenia právnej úpravy dĺžky premlčania možno badať aj v komentári prof. Mamojku a kolektívu „Odlišnosť občianskoprávnej a obchodnoprávnej dĺžky premlčacej doby vedie k debatám o zosúladení uvedených dôb s tým, že vo všeobecnosti je preferované práve ich skracovanie“.¹⁴

Dĺžka premlčacej doby

Ako už bolo vyššie načrtnuté, ďalšou otázkou vynárajúcou sa v prípade unifikácie premlčacej doby je, akú dĺžku by mala mať. Či trojročnú tak, ako to upravuje Občiansky zákonník, alebo štvorročnú, podľa obchodnoprávnej regulácie, resp. by mala mať inú dĺžku. Zároveň je na mieste otázka možnej autonómie vôle v tejto oblasti tak, ako je to v Českej republike alebo v Nemecku, kde si strany dĺžku premlčacej doby môžu predĺžiť alebo skrátiť.

V legislatívnom zámere Občianskeho zákonníka z roku 2008 sa navrhuje zjednotenie všeobecnej premlčacej doby, pričom jej dĺžka bola prevzatá z obchodnoprávnej úpravy a teda stanovená na štyri roky.¹⁵ Ako vyplýva zo zápisnice zo zasadnutia Predsedníctva komisie pre rekodifikáciu súkromného práva konaného dňa 20.04.2017, aj v súčasnej dobe naďalej trvá myšlienka zjednotenia právnej úpravy premlčania a stanovenia jej dĺžky na štyri roky.¹⁶

Česká právna úprava si vybrala cestu kratšej dĺžky premlčacej doby opierajúc sa o to, že v súčasnej dobe je skôr možné badať tendenciu spočívajúcu v skracovaní premlčacích dôb s odôvodnením, že trojročná premlčacia doba by mala byť adekvátne a postačujúca na to, aby veriteľ mal možnosť, v prípade ak si dlžník nesplní svoju povinnosť, dobrovoľne uplatniť svoje právo na súde.

Možno badať, že aj v medzinárodnomprávnej regulácii dochádza k stanovovaniu všeobecnej premlčacej doby na tri roky. Či už sa pozrieme na Princípy európskeho zmluvného práva (The Principles of European Contract Law /PECL/), čl. 14:201, alebo sú to Zásady medzinárodných obchodných zmlúv (UNIDROIT) čl. 10.2. ods. 1, resp. Smernica 85/374/EHS týkajúca sa zodpovednosti za vadné výrobky, sú tu stanovené trojročné premlčacie doby. Na druhej strane máme však viacero európskych štátov, kde premlčacia doba je dlhšia, v niektorých prípadoch až výrazne, v rozsahu od päť až po tridsať rokov (napr. Holandsko, Belgicko, Francúzsko, Taliansko, Rakúsko).

¹³ Bližšie pozri: PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník, Komentár, 4 vydanie. 2013. s. 1272

¹⁴ MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, 2. zväzok. 2016. s. 217

¹⁵ Bližšie pozri: LAZAR, J. a kol.: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, 2008. s. 55

¹⁶ <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Nase-projekty/Obciansky-zakonnik/Obciansky-zakonnik.aspx>

Z uvedeného sa domnievam, že v súčasnej dobe nie je potreba v nevyhnutnej miere sa snažiť o skracovanie premlčacej doby, už aj vzhľadom na to, že zatiaľ trend medzi európskymi štátmi v tejto otázke nie je jednotný, a keďže premlčanie sa týka oslabenia postavenia oprávneného v právnom vzťahu, nemyslím si, že, už aj vzhľadom na určitý princíp ochrany oprávneného subjektu a jeho práva, by malo byť prioritou skracovanie premlčacej doby.

Ďalšia diskutovaná téma je možnosť dohody strán na dĺžke premlčacej doby. Ako je už vyššie uvedené, v niektorých krajinách táto možnosť existuje. Pokiaľ by sme však vychádzali z legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka z roku 2008, predmetné stanovenie dĺžky premlčacej doby (lehoty) by malo mať kogentný charakter, ktorú by si strany nemohli zmluvne zmeniť. Premlčacia lehota by sa dala predĺžiť iba v prípade jednostranného uznania dlhu tak, ako to umožňuje aj súčasná právna úprava.

Pre porovnanie s Českou republikou, ktorá v riešení predmetnej problematiky vychádzala z totožnej právnej úpravy ako je u nás a proces unifikácie zavŕšila prijatím Občianskeho zákonníka č. 89/2012 Sb. možno skonštatovať, že v otázke premlčacej doby sa v značnej miere od nej odkláňame, keďže česká právna úprava stanovila dĺžku premlčacej doby na tri roky (prevzala občianskoprávnu úpravu) a zároveň zaviedla aj možnosť strán si dohodnúť kratšiu alebo dlhšiu premlčaciu dobu, ako je všeobecne stanovená. V prípade Českej republiky sa jedná o odklon od doterajšej kogentnej úpravy dĺžky premlčacej doby. Český občiansky zákonník umožňuje stranám si dohodnúť kratšiu alebo dlhšiu premlčaciu dobu, ktorá však nesmie byť dlhšia ako jeden rok a kratšia ako pätnásť rokov. Obdobnú právnu úpravu má aj nemecký BGB, ale netreba zabudnúť, že s možnosťou úpravy dĺžky premlčacej doby sme sa mohli v určitom rozsahu stretnúť aj v našom právnom poriadku a to konkrétne v Zákonníku medzinárodného obchodu č. 101/1963 Zb.

Záver

Premlčacia doba predstavuje kvalifikované plynutie času, ktorého uplynutie má za následok zánik nároku oprávnenej osoby a teda sťaženia možnosti uplatnenia a priznania jeho práva súdom. Z tohto dôvodu je viac než zřejmý význam a potreba jasnosti v tom, aká je dĺžka premlčacej doby pre jednotlivý právny vzťah. Vzhľadom k tomu, že všeobecná premlčacia doba v obchodnom a občianskom práve je rozdielna, čo vo viacerých prípadoch aplikačnej praxe spôsobuje nejasnosti a komplikácie, javí sa ako užitočné uskutočniť jeho unifikáciu a tým pádom zjednodušiť a sprehládniť jeho praktické uplatňovanie. Predmetný príspevok má

za cieľ stručne poukázať na túto potrebu, ako aj možnosť stanovenia dĺžky jednotnej všeobecnej premlčacej doby.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice

CIRÁK, J. – FICOVÁ, S. a kol.: Občanské právo obecná časť. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2008. 359 s. ISBN 978-80-7418-002-6.

FEKETE, I.: Občiansky zákonník 1. Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2011. 1254 s. ISBN 978-80-89447-50-3

LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné 1. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2010. 715 s. ISBN 978-80-8078-346-4

LAZAR, J. a kol.: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008. 295 s. ISBN 978-80-89363-14-8

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, 2. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2016. 651 s. ISBN 978-80-8155-067-6

OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, zväzok II. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o. 2017. 1448 s. ISBN 978-80-8168-573-6

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník, Komentár, 4 vydanie. Bratislava: C.H. Beck, 2013. 1704 s. ISBN 978-80-89603-12-1

ŠEVCOVÁ, K. : Kapitoly z medicínskeho práva. Banská Bystrica: Belianum, 2016. 102,103 s. ISBN 978-80-557-1150-8

ŠVESTKA, J. a kol.: Občanský zákoník I., Komentár, 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 1394 s. ISBN 978-80-7400-108-6

Periodiká a zborníky

ŽURANA, M.: Premlčanie práva priznaného právoplatným rozhodnutím súdu. In: Štát a právo: odborný-teoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republike. roč. 1, 2014, č. 2, ISSN: 1339-7753 s. 249-257.

Internetové zdroje

Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník,
https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_11.htm

Dôvodová správa k zákonu č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník
https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_19.htm
<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Nase-projekty/Obciansky-zakonnik/Obciansky-zakonnik.aspx>

Právne predpisy

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v platnom znení

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník

Zákon č. 101/1963 Zb. Zákonník medzinárodného obchodu

ŠPECIFIKÁ ČLENSKÉHO PODIELU V BYTOVOM DRUŽSTVE AKO PREDMETU DEDIČSKÉHO KONANIA

SPECIFICS OF A MEMBER'S SHARE IN A HOUSING COOPERATIVE AS A SUBJECT OF INHERITANCE PROCEEDINGS

Andrea Barancová¹, Monika Némethová²

Abstrakt

V predkladanom príspevku sa autorky sústreďujú v prvom rade na problematiku vzniku členstva v družstve dedením členského podielu. Pre bytové družstvá je stanovená špecifická úprava prechodu členstva v prípade dedenia, nakoľko sa nevyžaduje súhlas predstavenstva. Členský podiel v bytovom družstve má v dedičskom konaní aj svoje ďalšie osobitosti, na ktoré príspevok poukazuje.

Kľúčové slová

družstvo, členský podiel v družstve, prechod členstva v družstve, dedičské konanie

Abstract

In the present paper, the authors concentrate first of all on the issue of cooperative membership by inheriting a member share. For housing cooperatives, a specific legislation is provided for the transfer of membership in the case of inheritance, as the Board of Directors' consent is not required. The membership share in the housing cooperative has also other specificities in its inheritance proceeding to which the paper refers.

Key words

cooperative, member's share in cooperative, inheritance of member's share, inheritance proceeding

Úvod

Pojem členský podiel v družstve nebol v pôvodnom znení Obchodného zákonníka (OBZ) definovaný. Vtedajší text zákona používal nejednotnú terminológiu ako prevod „členských práv a povinností“ (§ 229 OBZ), alebo prevod „práv a povinností spojených s členstvom“ v bytovom družstve (§ 230 OBZ) alebo „prevod členstva“ (§ 230 OBZ). Do

¹ JUDr. Andrea Barancová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra Finančného a správneho práva, odborná asistentka

² JUDr. Monika Némethová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra Obchodného a hospodárskeho práva, odborná asistentka

znenia Obchodného zákonníka bol pojem členský podiel zavedený až jeho novelou vykonanou zákonom č. 19/2007 Z. z., pričom jeho súčasné vymedzenie je v podstate analógiou vymedzenia pojmu obchodný podiel v spoločnosti s ručením obmedzeným. Predstavuje teda mieru účasti člena na družstve. Jeho kvalitatívna stránka je určená obsahom konkrétnych práva a povinností vyplývajúcich jednotlivému členovi družstva zo zákona a stanov a kvantitatívna stránka je zákonom dispozitívne určená pomerom vkladu k základnému imaniu družstva.³ Každý člen v družstve môže mať len jeden členský podiel. Napriek definícii členského podielu citovaná novela neodstránila spomínanú terminologickú nejednotnosť a Obchodný zákonník vo svojom ďalšom texte pojem členský podiel nepoužíva a naďalej vychádza z pôvodnej terminológie prevodu „členských práv a povinností“.

V predkladanom príspevku sa budú autorky zaoberať členským podielom v družstve ako predmetom dedičského konania. Ide totiž o predmet, ktorý v prípade bytového družstva vykazuje určité špecifiká a tieto je potrebné v dedičskom konaní zohľadniť.

Vznik členstva v družstve na základe dedenia členského podielu

Členmi družstva môžu byť fyzické aj právnické osoby. U fyzických osôb nie je podmienkou členstva dosiahnutie určitého veku. Len v družstvách, v ktorých je podľa stanov je členstvo podmienené pracovným vzťahom k družstvu, môže sa členom stať fyzická osoba, ktorá skončila povinnú školskú dochádzku a dosiahla 15 rokov svojho veku. Úprava dôvodov vzniku členstva v družstve je obsiahnutá v ustanovení § 227 ods. 2 Obchodného zákonníka, v zmysle ktorej môže členstvo vzniknúť buď pri založení družstva dňom jeho vzniku, alebo za trvania družstva prijatím za člena na základe písomnej členskej prihlášky, prevodom členstva (ak ho stanovy nevylučujú), alebo spôsobom ustanoveným v zákone. Jedným z takýchto prípadov vzniku členstva je aj vznik členstva prechodom po smrti fyzickej osoby - člena družstva.

Dedič tejto osoby sa členom družstva nestane automaticky, musí o členstvo požiadať družstvo a predstavenstvo mu musí udeliť súhlas. Výnimku zákon upravuje len pre bytové družstvá, v ktorých sa súhlas predstavenstva nevyžaduje, pre ostatné družstvá môžu túto výnimku určiť stanovy. V stanovách taktiež môžu byť uvedené prípady, v ktorých nesmie

³ K vymedzeniu pojmu členský podiel v družstve pozri aj Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.10.2010, sp. zn. 1 Cdo 230/2009: „Členský podiel je nesporne predmetom právnych vzťahov. Nejde tu však o vec, ale (berúc zreteľ na jeho majetkovú zložku) o majetok nehmotnej povahy; v zmysle § 118 ods. 1 Občianskeho zákonníka je členský podiel inou majetkovou hodnotou. Členský podiel v podielovom spoluvlastníctve, keďže nie je vecou, ale inou majetkovú hodnotu (kde vlastníctvo je pojmovovo vylúčené), byť nemôže.“

predstavenstvo dedičove členstvo odmietnuť. Aj v bytových družstvách sa však musí dedič o členstvo prihlásiť. Odlišne je však koncipovaná právna úprava § 706 ods. 3 a 707 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktorá predpokladá automatický prechod členstva, bez toho, aby dedič musel o členstvo žiadať. Práve na tieto špecifiká sa sústredíme v ďalšom texte príspevku.

Len pre porovnanie uvádzame, že aj na prechod obchodného podielu v spoločnosti s ručením obmedzeným sa v minulosti vyžadovalo, aby sa dedič o účasť v spoločnosti prihlásil. Daná úprava bola zmenená s účinnosťou od 1.1.2002 tak, že obchodný podiel sa dedí zo zákona, ak nie je dedenie obchodného podielu spoločenskou zmluvou vylúčené. Táto úprava vychádza z charakteru dedenia ako univerzálnej sukcesie, pri ktorej nie je dedičovi daná možnosť vyberať si z dedičstva len niektoré zložky, môže jedine odmietnuť dedičstvo ako celok. Ak je teda súčasťou dedičstva obchodný podiel v s.r.o. a jeho dedenie nie je vylúčené spoločenskou zmluvou (resp. ak nejde o spoločnosť s jedným spoločníkom, kde nemôže spoločenská zmluva dedenie obchodného podielu vylúčiť), dedič automaticky nadobudne účasť a ak nie je jediným spoločníkom môže sa následne na súde domáhať zrušenia svojej účasti za predpokladu, že od neho nemožno spravodlivo požadovať, aby bol spoločníkom.

Pokiaľ sa dedič nestane členom družstva (z dôvodu, že sa o členstvo neprihlási, alebo predstavenstvo nedá na nadobudnutie členských práv a povinností súhlas, vzniká dedičovi nárok na vyrovnací podiel člena, ktorého členstvo zaniklo. Úprava vyrovnacieho podielu je obsiahnutá v § 233 a 234 Obchodného zákonníka. Ak dedičovi vznikne členstvo na základe splnenia vyššie uvedených podmienok, vznikne dané členstvo ku dňu smrti poručiteľa.⁴

⁴ Podľa Rozsudku Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.10.2010, sp. zn. 1 Cdo 230/2009: „Právna úprava určuje, že s výnimkou spoločného členstva manželov v bytovom družstve platí princíp individuálneho členstva v družstve. Nie je však vylúčené, že za určitých okolností sa členský podiel v bytovom družstve stane spoločným majetkom viacerých osôb (nepôjde tu však ani o spoločné členstvo v bytovom družstve a ani o spoločný nájom družstevného bytu). Účastníci tohto konania však manželmi neboli a nešlo v tomto spore ani o druhý spomenutý prípad (spoločný majetok). V tejto spojitosti dovolací súd poukazuje na citované ustanovenie § 706 ods. 3 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého ak zomrie nájomca družstevného bytu a ak nejde o byt v spoločnom nájme manželov, prechádza smrťou nájomcu jeho členstvo v družstve a nájom bytu na toho dediča, ktorému pripadol členský podiel. Ak zomrel manžel, ktorý nadobudol právo na družstevný byt pred uzavretím manželstva, prechádza jeho smrťou členstvo v družstve a nájom družstevného bytu na toho dediča, ktorému pripadol členský podiel (§ 707 ods. 2 tretia veta Občianskeho zákonníka). Podľa § 700 ods. 3 Občianskeho zákonníka pri družstevnom byte môže spoločný nájom vzniknúť len medzi manželmi. Ak v konaní o dedičstve nedôjde medzi dedičmi k dohode o vyporiadaní dedičstva (§ 482 Občianskeho zákonníka), predmetom ktorého je členský podiel v bytovom družstve, a pokiaľ tento členský podiel nepatrí pozostalému manželovi (§ 707 ods. 2 druhá veta Občianskeho zákonníka), súd potvrdí nadobudnutie členského podielu v bytovom družstve podľa dedičských podielov všetkým dedičom, ktorých dedičské právo bolo preukázané [§ 484 prvá veta Občianskeho zákonníka a § 175q ods. 1 písm. d/ O.s.p.]. Na dedičov ale v takom prípade nemôže prejsť spoločné členstvo v bytovom družstve a ani spoločný nájom družstevného bytu, lebo tomu bránia kogentné ustanovenia § 700 ods. 3, § 706 ods. 3 a § 707 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Ak sa dedičia následne nedohodnú, na koho z nich pripadne členský podiel v bytovom družstve a kto sa stane nájomcom družstevného bytu, môže sa každý z nich žalobou domáhať, aby tento spor prejednal a rozhodol súd (porovnaj napr. R 98/1998). Pri absencii výslovnej právnej úpravy dopadajúcej na daný právny vzťah sa pri rozhodovaní o žalobe v takom prípade vychádza z analogického

Členský podiel v bytovom družstve ako predmet dedičského konania

Prechod členských práv v družstve v prípade smrti fyzickej osoby je v princípe riešený predpismi Obchodného zákonníka. Ako už bolo vyššie uvedené špecifický postup sa aplikuje v prípade prechodu členského podielu v bytovom družstve. Táto problematika je osobitným spôsobom, s ohľadom na charakter tohto majetkového práva, riešená aj ustanoveniami Občianskeho zákonníka.

V prípade členského podielu v bytovom družstve je v prvom rade potrebné sa vysporiadať s otázkou jeho zaradenia do majetku patriaceho do dedičstva. Ustálená judikatúra jednoznačne zaraďuje členský podiel v bytovom družstve medzi majetkové práva, hodnota ktorého sa určuje ako cena všeobecná, t.j. cena, za ktorú by bolo možné v danom čase a mieste nadobudnúť členské práva a povinnosti k bytu porovnateľnej veľkosti, polohy, vybavenia, veku a podobne, pričom obvykle sa táto trhovú hodnota zisťuje porovnaním s už realizovanými prevodmi členských podielov (podobných bytov) v danom čase a mieste.⁵ Určenie hodnoty členského podielu v bytovom družstve je spojené s právom člena družstva ako nájomcu individuálne určeného družstevného bytu, tento byt nadobudnúť do vlastníctva. Z uvedeného dôvodu sa hodnota členského podielu odvíja od trhovej ceny družstevného bytu ako nehnuteľnosti. Ak je potrebné stanoviť obvyklú cenu členského podielu v bytovom družstve pre účely určenia obvyklej ceny dedičstva, je nutné vychádzať z ceny, ktorú by bolo možné za prevod takéhoto členského podielu v rozhodnej dobe (t.j. v dobe smrti poručiteľa) a mieste dosiahnuť.⁶

Keďže je nepochybné, že členský podiel v bytovom družstve je majetkovou hodnotou, ako majetok bude predmetom dedičského konania v prípade smrti člena bytového družstva. V rámci dedičského konania je potrebné brať do úvahy špecifický charakter tohto majetkového práva.

V rámci dedičského konania sa robí súpis majetku a dlhov poručiteľa. Ak bol poručiteľ v čase smrti ženatý/vydatá, aby bolo možné urobiť súpis majetku a dlhov, ktoré

(§ 853 ods. 1 Občianskeho zákonníka) použitia najmä ustanovení § 139 ods. 1 a § 142 ods. 1 Občianskeho zákonníka ako ustanovení tohto právneho predpisu, ktoré upravujú vzťahy obsahom aj účelom najbližšie“.

⁵ KRAJČO, J.: Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie). Príručka pre notárov a dedičov (s judikatúrou súdov). EUROUNION, spol. s r.o., Bratislava 2016, s.245

⁶ FIALA, R.: Prehľad judikatúry v dedičských veciach. ASPI, a.s., Praha 2006, s. 122

budú predmetom dedičského konania, je v takomto prípade potrebné najprv vyporiadať bezpodielové spoluvlastníctvo manželov.⁷

Pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov sa postupuje podľa ustanovení §150 Občianskeho zákonníka, kde sa vychádza z toho, že podiely oboch manželov sú rovnaké. Uvedené ustanovenie je v prípade družstevného podielu potrebné aplikovať modifikovane. Princípy uvedené v ustanovení §150 Občianskeho zákonníka je potrebné chápať v spojení s §707 Občianskeho zákonníka. Ide o jedno z (mála) kogentných ustanovení týkajúcich sa vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov, od ktorého sa nie je možné odchýliť, a to ani dohodou medzi pozostalým manželom a dedičmi.⁸ Pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov v súvislosti s členským podielom v bytovom družstve je potrebné prihliadať naň nielen ako na majetkové právo, ale aj na súbor práv a povinností, ktoré sú s ním spojené, najmä na s družstevným podielom spojený nájom bytu.

Ak poručiteľ, ktorý bol členom družstva, bol ženatý/vydatá, je právne relevantné zistenie, či nadobudol členský podiel počas manželstva alebo v čase pred uzatvorením manželstva. V zmysle ustanovenia § 704 Občianskeho zákonníka ak sa niektorý z manželov stal nájomcom bytu pred uzavretím manželstva, vznikne obom manželom spoločný nájom bytu uzavretím manželstva. Ak vznikne len jednému z manželov za trvania manželstva právo na uzavretie zmluvy o nájme družstevného bytu, vznikne so spoločným nájomom bytu manželmi aj spoločné členstvo manželov v družstve.⁹

Pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov účastníci musia postupovať v zmysle kogentného ustanovenia §707 Občianskeho zákonníka. Tu je potrebné rozlišovať práve skutočnosť, či poručiteľ nadobudol členský podiel počas manželstva alebo pred manželstvom. Ak sa právo na družstevný byt nadobudlo za trvania manželstva, členom bytového družstva zostáva pozostalý manžel, pričom na túto skutočnosť sa v súlade s §150 Občianskeho zákonníka prihliadne pri súpise majetku patriaceho do dedičstva. S prihliadnutím na §150 Občianskeho zákonníka vzniká dedičom voči pozostalému manželovi, ktorému zostal (resp. nadobudol) členský podiel v družstve, pohľadávka pozostávajúca z 1/2-ice hodnoty družstevného podielu, ktorá je zaradená do majetku patriaceho do dedičstva po vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Ak poručiteľ

⁷ §195 ods. 1 zákona č. 161/2015 Z.z. civilný mimosporový poriadok: „Ak zaniklo manželstvo poručiteľa jeho smrťou alebo vyhlásením za mŕtveho, vyporiada sa bezpodielové spoluvlastníctvo manželov v konaní o dedičstve po poručiteľovi.“

⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dedičské právo v praxi. 1.vydanie. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 139

⁹ §703 ods. 2 Občianskeho zákonníka

nadobudol členský podiel v družstve pred manželstvom, družstevný podiel bude patriť v celosti do dedičstva.¹⁰ V takomto prípade sa vychádza z určenia, či členom družstva bol len jeden z manželov a tento bol nadobudnutý pred manželstvom. Z uvedeného vyplýva, že zákon v týchto prípadoch chráni majetkové práva toho, kto získal právo na pridelenie družstevného bytu a uzavrel nájomnú zmluvu o nájme družstevného bytu pred uzavretím manželstva. Členský podiel pokiaľ má majetkovú hodnotu, tak možno považovať za majetok, ako i pri prevode vlastníctva družstevného bytu do výlučného vlastníctva člena družstva, nedochádza k transformácii družstevných práv oboch manželov (aj keď sú spoločnými nájomcami bytu) ale iba k transformácii družstevných práv toho z manželov, ktorý je zároveň členom družstva (ide o majetok nadobudnutý jedným z manželov za majetok patriaci do výlučného vlastníctva tohto manžela). To znamená, že v takomto prípade nedochádza k nadobudnutiu nového majetku, ani o rozmnoženie doterajšieho majetku za trvania manželstva, ale ide iba o zmenu, ktorá nemá vplyv na povahu veci ako predmetu osobného vlastníctva. Preto v tomto prípade nedochádza ani k vzniku bezpodielového spoluvlastníctva manželov.¹¹

Ak poručiteľ v čase smrti nebol ženatý/vydatá, a teda nevznikol spoločný nájom k družstevnému bytu, družstevný podiel v rámci dedičského konania sa chápe ako majetkové právo a ako také patrí do majetku dedičstva. Členstvo v družstve a nájom družstevného bytu nadobúda dedič, ktorému pripadol členský podiel. V rámci dedičského konania sa teda dedičia dohodnú, ktorý z nich nadobúda členský podiel v družstve, a teda nadobúda aj s ním spojené práva a povinnosti. Jediným obmedzením pri nadobúdaní členského podielu je ustanovenie §700 ods. 3 Občianskeho zákonníka¹², v zmysle ktorého tento podiel môže nadobudnúť len jedna osoba (dedič). Zákonná úprava vylučuje nadobudnutie členského podielu do podielového spoluvlastníctva viacerých osôb (dedičov).¹³

¹⁰ §707 ods. 2 tretia veta Občianskeho zákonníka: „Ak zomrel manžel, ktorý nadobudol právo na družstevný byt pred uzatvorením manželstva, prechádza jeho smrťou členstvo v družstve a nájom družstevného bytu na toho dediča, ktorému pripadol členský podiel.“

¹¹ KRAJČO, J.: Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie). Príručka pre notárov a dedičov (s judikatúrou súdov). EUROUNION, spol. s r.o., Bratislava 2016, s.245

¹² pri družstevnom byte môže spoločný nájom vzniknúť len medzi manželmi

¹³ bližšie viď: rozsudok NS SR 3Cdo 30/2003: „...na dedičov, ktorý nadobudli zostatkovú hodnotu členského podielu v bytovom družstve podľa výšky dedičských podielov, neprechádza (pokiaľ nie sú manželmi) spoločné členstvo v bytovom družstve a ani spoločný nájom družstevného bytu....“

Záver

Na rozdiel od iného majetku riešeného v rámci dedičského konania, možnosť usporiadať vzájomné vzťahy medzi dedičmi v prípade členského podielu v bytovom družstve je značným spôsobom obmedzená, čo sa prejavuje najmä pri obmedzení voľnosti pri uzatvorení dedičskej dohody. Právne predpisy pri tomto špecifickom predmete dedičstva určujú smer, akými spôsobmi môže byť dedičská dohoda uzatvorená. Účelom takejto úpravy je zachovanie charakteru členského podielu v bytovom družstve (jeho spojenie s bytom).

Zoznam bibliografických odkazov

FIALA, R.: Prehľad judikatúry v dedičských veciach. ASPI, a.s., Praha 2006, ISBN: 80-7357-182-X, s. 496

KRAJČO, J.: Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie). Príručka pre notárov a dedičov (s judikatúrou súdov). EUROUNION, spol. s r.o., Bratislava 2016, ISBN: 978-80-89374-36-6, s. 608

SVOBODA, J., KLIČKA, O.: Dedičské právo v praxi. 1.vydanie. Praha: C.H.Beck, 2014, ISBN: 978-80-7400-266-3, s. 408

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 28.10.2010, sp. zn. 1 Cdo 230/2009

HMOTNOPRÁVNE A PROCESNOPRÁVNE SÚVISLOSTI ZÁKAZU ZNEUŽITIA PRÁVA A VÝCHODISKÁ „TESTU“ ZNEUŽITIA PRÁVA¹

SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL FEATURES OF THE PROHIBITION OF ABUSE OF LAW AND BASICS OF „TEST“ OF ABUSE OF RIGHT

Jaroslav Čollák²

Abstrakt

Autor sa v predkladanom príspevku zaoberá procesnoprávnymi a hmotnoprávnymi východiskami a vlastnosťami zákazu zneužitia práva, ktoré tvoria predpoklady aplikácie tohto korekčného právneho mechanizmu s potenciálom korekcie a limitácie výkonu subjektívnych práva v oblasti celého, súkromného práva. Uvažuje o význame korekčných mechanizmov v interdisciplinárnej rovine na základe tvrdenia o negatívnych vlastnostiach kazuistického prístupu zákonodarcu k tvorbe právneho poriadku ako najvýznamnejšieho normatívneho systému dnes existujúceho spoločenského zriadenia.

Kľúčové slová

Zneužitie práva, zákaz zneužitia práva, aplikácia, procesné právo, hmotné právo, test zneužitia práva.

Abstract

In presented article, the author deals with the procedural and substantive bases and features of the prohibition of abuse of law, that constitute the preconditions for the application of this corrective legal mechanism with the potential for correction and limitation of the exercise of subjective rights - in private law area. Author thoughts about the importance of correction mechanisms at the interdisciplinary view, based on the argumentation of the negative features of the lawmakers casuistic approach of law-making as the most important normative system of today's social establishment.

Keywords

Abuse of law, the prohibition of abuse of law, application, procedural law, substantial law, test of abuse of right.

¹ Tento príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantového projektu VVGS-2016-326, s témou "Postavenie spotrebiteľa v novom civilnom procese". Autor JUDr. Jaroslav Čollák, PhD. je jeho riešiteľom ako asistent Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Katedra občianskeho práva.

² JUDr. Jaroslav Čollák, PhD. je absolventom Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Aktuálne pôsobí na Právnickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, konkrétne ako asistent na Katedre občianskeho práva s odborným zameraním na procesné právo, a rovnako športové právo. V advokátskej kancelárii Čollák a partneri pôsobí od roku 2013 ako advokátsky koncipient. Je členom legislatívno-právnej a etickej komisie Slovenského futbalového zväzu, členom Komory SFZ pre riešenie sporov, členom legislatívnej komisie Slovenského olympijského výboru, stálym členom Rady občianskeho združenia Učená právnická spoločnosť. Kontakt: j.collak@ak-kosice.sk / jaroslav.collak@upjs.sk / jaroslav.collak@gmail.com

„Aplikácia zákazu zneužitia práva je interdisciplinárnou hmotnoprávnou a procesnoprávnou odvahou prekonávať zažitú pozitivistickoprávnu a formálnoprávnu schému právneho myslenia.“

I. ZÁKAZ ZNEUŽITIA PRÁVA AKO KOREKČNÝ PRÁVNÝ MECHANIZMUS

Východiskovým postulátom predkladaného príspevku by malo byť pochopenie historického vývoja úvah, ktoré v minulosti korešpondovali dnešnému zákazu zneužitia práva, prípadne tých, na základe ktorých bol tento inštitút historicky vytvorený. Zákaz zneužitia práva ako ho poznáme dnes sa vyvíjal na základe historicky mladších úvah o limitácii ničím neobmedzeného výkonu subjektívneho práva ako takého, ktoré má v historickom priesečníku právneho a spoločenského vývoja taktiež významné miesto.

V zásade je potrebné konštatovať, že názory na existenciu zneužitia práva v historicky skorších obdobiach nadobúdajú protichodné kontúry. Východiskovým názorovým sporom podľa nášho názoru dnes je, či sa inštitút zneužitia práva nachádzal **v rímskom práve**. Časť autorov tvrdí, že tento právny inštitút a jeho zákaz v rímskom práve existoval³, avšak v inej časti právnej spisby sa je možné stretnúť s názormi, že rímske právo inštitút zákazu zneužitia práva vyslovene nepoznalo. Podľa nášho názoru je možné uzavrieť, že aj bez výslovného ustanovenia konkrétneho predpisu existujúceho v období existencie tzv. „rímskeho práva“ je možné formulovať záver, že vtedajšie spoločenstvo explicitným znením právneho poriadku v rozsahu inštitútu zákazu zneužitia práva ako právnym inštitútom v jeho dnešnom vecnom a obsahovom rozsahu nedisponovalo, ale premýšľalo a pracovalo s možnosťou výkonu práva, ktoré bolo zneužívané. Preukazujú to podľa nášho názoru napríklad (i) formulácia právneho pravidla Digest *„nemáme však zneužívať svoje právo“*⁴, či (ii) klauzuly správania sa formulované Celsom *„nemožno trpieť zlomyseľnosti“*⁵. Myslíme si, že podstatu zneužitia práva tak, ako ju poznáme dnes, a jej prípadný zákaz môžeme vidieť aj v známom výroku ktoré je taktiež súčasťou Digest, a to *„právo je umenie dobrého a spravodlivého“*.⁶ Potvrďuje to Blaho keď uvádza, že rímsky právnici vypracovali ucelenú a podrobnú systematiku (*kazuistiku*) konkrétnych prípadov zamedzenia zneužívania (*avšak len, pozn.*

³ BLAHO, P.: *Vývojové tendencie zákazu zneužitia práva v rímskom súkromnom práve*, IN: *Zákaz zneužitia práva, Verbot des rechtsmissbrauchs. DIES LUBY IURISPRUDENTIAE* Nr. 6, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, IURA EDITION, ISBN: 80-89047-00-9., str. 103 a nasl.

⁴ *„Male enim nostro iure uti non debemus“*.

⁵ *„Malitis non est indulgendum“*.

⁶ *„Ius est ars boni et aequi“*.

aut.) vlastníckeho práva.⁷ Pre úplnosť možno dodať, že išlo napríklad o príklady, kedy dlžník predal svoj majetok pod cenu⁸, alebo prípad, kedy veriteľ včas nežaloval svojho dlžníka⁹. Všeobecne však možno uzavrieť, že **aj keď Rimania nevypracovali ucelenú teóriu a východiská zneužívania práva (ako takého), konania pri ktorých dochádzalo k stretu medzi spoločenským, ekonomickým či právnym účelom vykonávaného práva a následkami jeho výkonu, sankcionovali.** Okrem výslovných ustanovení vtedajších zákonov to však bolo možné aj na základe viacerých vtedy existujúcich tzv. **spravodlivostných klauzúl, či etických postulátov**, ktoré boli vtedajšej spoločnosti vlastné a dá sa povedať z ktorých vychádzali objektívne stanovované právne pravidlá.

Je prirodzené, že vtedajšie vnímanie zneužitia práva sa nechápalo v tak širokých významových a obsahových súvislostiach, či tak interdisciplinárne a v takých právnych oblastiach výskytu, ako je tomu dnes. Je taktiež pochopiteľné, že o zneužití práva sa uvažovalo predovšetkým v nadväznosti na vlastnícke právo. Aj z uvedených dôvodov – historicky - právna spisba považuje za jeden z prejavov zákazu zneužitia práva inštitút tzv. „*aemulatio iuris*“. Tento inštitút sa viazal k obdobiu rozmachu stredovekých miest, ktorým bola formulovaná nedovolenosť zásahov do cudzích práv výkonom svojho vlastníckeho práva – predovšetkým postavením stavby.¹⁰ *Aemulatio* ako právny nástroj stredovekého práva mal slúžiť k zabráneniu realizácii práva s úmyselným spôsobením škody inému subjektu, to v záujme vyváženého právneho stavu a proporcionality a vyváženosti dotknutých záujmov. Niektorí autori považujú za predchodcu tohto inštitútu právnu zásadu nemeckého partikulárneho práva, tzv. „*neidbau*“, podľa ktorej sa zakazovala šikana, t.j. výkon práva, ktorého jediným účelom bolo spôsobiť inému škodu¹¹.

Z dostupnej spisby je známe, že vo Všeobecnom pruskom zemskom práve z roku 1794 bol obsiahnutý všeobecný zákaz šikany, keďže sa v ňom uvádzalo, že „...*nikto nesmie svoje vlastníctvo zneužívať k trápeniu alebo poškodeniu iného*“. Lazar to potvrdzuje ak uvádza, že

⁷ Ibid BLAHO, P.: *Vývojové tendencie zákazu zneužitia práva. Dielo cit. v p. p. č. č. 3.*

⁸ Paulus D 42,8,7.

⁹ Paulus D42,8,4, ULPIANUS D 42,8,3,1.

¹⁰ K tomu bližšie pozri: GAMBARO, A.: *Abuse of right in civil law tradition, European Review of private law* 4, 561-570, 1995, *Kluwer law international*, 1995, str. 561 a nasl.

¹¹ HAGER, L.: *Chikane und rechts missbrauch im heutigen bürgerlichen Rechte. München, 1913, s.26; LEHMAN, H.O.: Handbuch des deutschen Privatrecht. Band 2/1 Berlin 1896, s.353. (Cit v diele Lazar, Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného práva, Zákaz zneužitia práva, VI Lubyho právnické dni, Medzinárodná vedecká konferencia, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, ISBN: 80-89047-00-9, str. 29.)*

„všeobecná zásada zákazu zneužitia práva bola po prvý raz kodifikovaná v Allgemeines preußisches Landrecht – Všeobecné pruské zemské právo (ďalej len „ALR“) v roku 1794. Uvádza, že podľa § 27 ALR „nikto nesmie svoje vlastníctvo zneužívať k trápeniu alebo poškodeniu iného“. Ustanovenie § 28 vymedzovalo pojem zneužitia práva ako „také užívanie vlastníctva, ktoré v dôsledku svojej povahy môže mať len zámer trápenie iného.“ Lazar súčasne podotýka, že tieto ustanovenia sa nevzťahovali iba na vlastnícke právo v jeho reštriktívnom význame, no chápali sa pod ním aj iné subjektívne práva.¹² Na tomto mieste je potrebné upozorniť, že je nepochybné, že isté odtiene obsahu dnes vnímaného zneužívania práva môžeme vidieť aj v týchto zákonných opatreniach. Zneužívanie práva sa chápalo ako také užívanie vlastníctva, ktoré v dôsledku svojej povahy môže mať len zámer trápenia iného.¹³ Pri výskume zneužitia práva nie je možné opomenúť kodifikačné aktivity pretavené v prijatí Code Civil v roku 1804, či rakúskeho Všeobecného občianskeho zákonníka v roku 1811. Práve toto obdobie považujeme za obdobie, ktoré výraznou mierou prispelo k neskoršiemu vývoju úvah a kodifikačných aktivít zákazu zneužitia práva, nakoľko preferovalo pozíciu subjektov práv **individualistickým vnímaním** pozície subjektu práva. Kodifikácie kládli dôraz na individualitu, na osobu jednotlivca, čím zakotvili silný právny individualizmus. Tak napríklad Code civil historicky nadviazal na zásadu „nikomu neškodí (nikoho nepoškodzuje) ten, kto využíva svoje právo“.¹⁴ Tým **došlo zvýrazneniu individuality a potlačeniu neprijateľnosti následkov takto vykonávaného subjektívneho práva.** Absolutistické vnímanie ničím nelimitovaného a neobmedzeného výkonu subjektívnych práv bolo neskôr korigované francúzskou judikatúrou a predovšetkým tlakom francúzskej právnej vedy, no malo to vplyv na formovanie dvoch významných právnych názorov týkajúcich sa výkonu subjektívneho práva ako takého, o ktorých pojednávame v nasledujúcich častiach textu (individualistická a sociologická teória výkonu subjektívnych práv). Dovoľme si tvrdiť, že práve tieto názorové platformy sa stali moderným základnom pre moderné vnímanie zneužitia práva, prípadne pre vnímanie potreby obmedzenia či limitácie ničím neobmedzeného a absolutisticky vnímaného subjektívneho práva.

¹² LAZAR, J.: Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného práva. In: IN: Zákaz zneužitia práva, Verbot des rechtsmissbrauchs. DIES LUBY IURISPRUDENTIAE Nr. 6, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, IURA EDITION, ISBN: 80-89047-00-9., str. 21 a nasl.

¹³ Ibid LAZAR, J.: Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného práva. In: str. 21 a nasl.

¹⁴ „Neminem laedit qui iure suo utitur“. K významu právnych princípov a pravidiel bližšie pozri: ČOLLÁK, J.: Právne princípy a pravidlá: nedôležité súčasti právneho poriadku? In: Magister Officiorum : odborný časopis Učenej právnickej spoločnosti. - ISSN 1338-5569. - Roč. II, č. 3 (2012), s. 42-52.

Na vývoj zneužitia práva sa významne podpísala francúzska právna veda. Je možné stretnúť sa s názorom, že diskusia na tému zneužitia práva a jeho teoretické základy boli v podmienkach Francúzska zdrojom troch kríz. Kríza vo vývoji Code Civil vo vzťahu k zahraničným zákonníkom, kríza doktrínálneho – generačného nástupníctva, a kríza ohľadne vzájomného vzťahu univerzít a súdnej praxi¹⁵. Bin uvádza, že pojem zneužitia práva nebol súčasťou francúzskeho právneho poriadku budovaného na základe Code Civil od roku 1804. **V pôvodných textoch sa pojem zneužitia práva neobjavuje, nájdeme ho až v textoch o 100 rokov mladších pričom začiatok úvah o zneužití práva.** Bin pripisuje zásluhu komparatistike ako vednej disciplíne, ktorá pravdepodobne práve úvahami a náukou o zneužití práva upozornila na možné medzery francúzskeho právneho poriadku. Prvýkrát bol pojem zneužitia práva použitý v zákone o pracovnej zmluve v roku 1890. O recepcii zákazu zneužitia práva do francúzskeho práva možno hovoriť predovšetkým na základe komparácie Code Civil predovšetkým s Code Suisse, pričom Bin uvádza obsah správy pre Komisiu pre revíziu Code Civil, pričom v nej R. Saleilles píše: *„Ako som deklaroval vyššie, bolo by vhodné, aby Vaša komisia prihliadala ku slovám švajčiarskeho právnika zo štúdie pre prípravu Code Suisse, venovaným zneužitiu práva; Code Napoléon je písanou spravodlivosťou: autori Code Suisse by si taktiež priali trochu toho písaného svedomia. Nenechajme tak túto česť iba budúcemu Code Suisse. A pretože naše poslanie zaväzuje, chcime vytvoriť nový francúzsky občiansky zákonník, ktorý bude zároveň ako výrazom spravodlivosti, tak svedomia.“*¹⁶ Následne sa vo francúzskej právnej vede odohral akýsi dogmatický súboj medzi doktrínami venujúcimi sa zneužitiu práva, pričom ako uvádza Bin, je možné rozlišovať medzi (i) klasickou zdržanlivou doktrínou, a (ii) mladou doktrínou presadzujúcou „sociálnu“ obnovu civilného práva.

Na už prezentovaný názor Saleillesa nadviazali neskôr F. Géný a R. Demog, ktorý podľa Bina obhajovali socializáciu práva. Neskôr nadobudli význam vo vzťahu k doktríne zneužitia práva prepracované právne názory dekana právnickej fakulty v Lyone v rokoch 1913 – 1935, francúzskeho právnika **Louisa Josseranda (1868-1941)** ktoré založili mohutnejšie vnímanie doktríny zneužívania práva, to už od roku 1905. Josserand – a podľa nášho názoru správne - tvrdil, že **každé právne relevantné konanie má nejaký sociálny účel, sociálne priradenie,**

¹⁵ BIN, F.: *Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu*, IN: *Zneužití práva* / Luboš Tichý, Solange Maslowski, Tomáš Sroup (eds). – Praha : Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016. – 298 stran – Nakladatelství Eva Roztokova, ISBN: 978-80-87975-43-5, str. 13.

¹⁶ SALEILLES, R.: *De l'abus des droits*, Dijon, 1901, 221 (citované z Bin, F.: BIN, F.: *Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu*, str. 16)

pričom existuje sociálny motív práva. Tento sociálny motív práva má byť naplnený tak, že súd vytýči hranice podľa „*legitímneho dôvodu*“, ktorému odpovedá „*duch (zmysel) zákonov*“¹⁷. Okrem uvedeného Josserand rozlišoval rozlišovaním medzi subjektívnym a objektívnym právom pričom tvrdil, že subjektívne práva sú chápané ako funkčné práva s altruistickým zmyslom. Už na tomto mieste uvádzame, že myšlienka o tom, že hranice dovoleného výkonu subjektívneho práva by mal stanoviť predovšetkým súd v prípade *in concreto* sa podľa nášho názoru dá považovať ako racionálna, nakoľko stanovenie účelu, určenia, sociálneho zmyslu, obsahu a rozsahu konkrétneho práva nie je možná cestou explicitného znenia konkrétneho právneho predpisu. Jednoducho povedané, objektívne právo nemá kapacitu na to, aby stanovilo tieto kategórie práva ako takého, a nemá kapacitu ani na to, aby stanovilo podmienky či vlastnosti dovoleného výkonu subjektívnych práv. Dovoľnosť výkonu práva sa podľa nášho názoru prekrýva s tým, že **môže dochádzať k excesom**, ktorým dokáže predchádzať práve aplikácia zákazu zneužitia práva. **Prístup zákonodarcu aktívne pomenovávať a definovať dovoľnosť výkonu subjektívneho práva, to akoukoľvek legislatívnoprávnou technikou, by bola istým znakom kazuistiky zákonodarstva, čo v nadhľadovom – ako aj historickoprávnom význame nepovažujeme za správne.**

Z obsahu týchto úvah plynula jeho ďalšia nadväzujúca premisa, že subjekt výkonu musí prihliadať aj na záujmy ostatných subjektov spoločnosti. Josserand získal svojich názorových nasledovníkov, čo sa prejavilo napríklad aj v samotných definíciách zneužitia práva v konkrétnych slovníkoch. Bin uvádza že pri štúdiu zneužitia práva je nutné nahliadnuť do dvoch významných slovníkov. Slovník do autorov R. Guilliena (1906 - 1980) a J. Vincenta (1909 – 1996) pojednáva o terminologickom vymedzení zneužitia práva nasledovne: „*Na strane osoby majúcej právo dôjde k uplatneniu práva tak, že toto právo presiahne svoj účel, alebo podľa iného kritéria – tak, že je právo uplatnené bez vlastného záujmu osoby, ale s cieľom ublížiť inému. Následkom tohto porušenia môže byť občianskoprávna zodpovednosť za škodu podľa objektívneho práva*“. Josserand a jeho prívrženci boli predstaviteľmi spomínanej mladej doktríny stotožňujúcom sa s teóriou zneužitia práva. Bin podotýka, že slovník prvý bol prejavom práve zástancov dekana Josseranda, a prejavilo sa to aj v definičnom obsahu pojmu zneužitia práva.

¹⁷ JOSSERAND, L.: *De l'esprit des droits et de leur relativité: Théorie dite de l'abus des droits*, Paris 1938, 2.vyd., odstr. 245,333 (Citované z Bin: BIN, F.: *Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu*, str. 17)

Na tomto základe sa vyvinula koncepcia vnímania výkonu subjektívnych práv, ktorá hovorila o istej – ohraničiteľnosti (fakticky o dovoľnosti a právnej súladnosti) výkonu subjektívnych práv. Zhrnutím je možné uzavrieť, že každé právo má svoje určenie, sociálny zmysel a funkciu, pričom tento účel nie je definovateľný nositeľom práva, ale existuje mimo neho, pričom dovoľný výkon práva nie je určovaný jednotlivcom a jeho vôľou, ale účelom právnej normy, zákona ako prameňa práva či konkrétneho práva, ktoré je vykonávané. Nositeľ práva by teda mal zodpovedať nie iba v prípadoch protiprávneho konania (a následku), ale taktiež v prípadoch, kedy vykonával svoje právo v rozpore s jeho určením, ak ho vykonával nesprávnym spôsobom – pričom nie je nevyhnutné, aby sme takéto výkony práva označovali za protiprávny. Kto sa odchyľuje od účelu vykonávaného práva, toto právo zneužíva a zodpovedá za následky. **Uvedené vnímanie a nazeranie na dovoľnosť výkonu subjektívnych práv je podľa nášho názoru uspokojivým východiskom pre prekonávanie a korekciu neželaných následkov výkonu subjektívneho práva najmä v prípadoch, kedy právny poriadok neposkytuje exaktné a implicitné postihnutie konkrétneho práva v konkrétnom prípade.**

Práve na takto chápaných základoch vnímania výkonu subjektívnych práv bola podľa nášho názoru vytvorená doktrína korekčných mechanizmov, ktoré korigovali, a dnes na základe ďalšieho následného vývoja aj korigujú, neželaný výkon subjektívnych práv, ktorý zasahoval do pozícií a postavenia tretích subjektov. **To, čo sa v prípade tejto pozície alebo postavenia tretieho subjektu chránilo mohlo – a aj sa tak dialo – historicky nadobúdať rozličnú podobu a formu. Táto skutočnosť má dopad na to, že esenciálne vlastnosti korekčných mechanizmov, ako aj vlastností chránených objektov sa historicky menili.** To je podľa nášho názoru prípad aj zákazu zneužitia práva, ktorý má potenciál historicky absorbovať a do svojho zákazového obsahu a rozsahu subsumovať rozličné funkcie, účel, charakter a vlastnosti pôsobenia - vrátane typologicky rozličných následkov zneužitia práva. To všetko v závislosti od prístupu zákonodarcu a od preferencie či prioritizácie hodnôt, ktoré sú v danom spoločenskom zriadení chránené, a ktoré zákonodarca v svojej legislatívnej činnosti pomenováva ako preferované a chránené záujmy.

Systematika vytvárania zákonov a právnych predpisov v poslednej dobe a charakter normotvorby potvrdzuje kazuistický prístup k príprave všeobecne záväzných právnych predpisov. Dnes je dôležité klásť si otázku - a to nielen z pozície zákonodarcu, ale rovnako z pozície orgánov aplikujúcich právo (najmä súdov) – ako má vyzeráť právny poriadok

konkrétneho štátu, konkrétneho štátneho zriadenia, a ako má vyzerat' jeho aplikácia na prípady *in concreto*? Má mať známku a vlastnosti *kaziustického normatívneho systému* s charakterom častých zmien jeho vlastného obsahu, alebo má byť čo do obsahu rigidný, stály a schopný reagovať na posuny spoločenských vzťahov? Má potenciál náš právny poriadok svojim korekčným obsahom, ktorý by mal byť použiteľný na akýkoľvek spoločenský vzťah vyžadujúci si korekciu? Myslíme si, že správnu odpoveďou je možnosť druhá, ktorá otvára priestor pre aplikáciu a prehĺbenie znalostí o korekčných mechanizmoch, ktoré sú súčasťou právneho poriadku už dnes. Medzi tieto patria korekčné mechanizmy, ktoré mnohokrát pracujú s *extralegálnymi kategóriami* na základe ktorých vyhodnocujú konkrétne konanie subjektov práva ako dovolené, alebo nedovolené. Takýmito korekčnými mechanizmami sú napríklad dobré mravy, poctivý obchodný styk, zákaz zneužitia práva, obchádzanie zákona a pod.

Ak by sme sa mali vysporiadať s otázkou nastolenou v úvode tejto časti, uzavrieme nasledovné závery: (i) právny poriadok nedokáže stanoviť podmienky výkonu subjektívnych práv tak, aby rozsahovo a obsahovo upravil právne súladný výkon práva v každom jednotlivom prípade. Je preto logické, že právny poriadok obsahuje (ii) korekčné klauzuly, ktoré uvádzajú, že výkon práva nesmie byť v rozpore napr. s dobrými mravmi, poctivým obchodným stykom a pod. Mnohokrát sa jedná o tzv. *spravodlivostné klauzuly*, či všeobecne platné princípy alebo zásady, ktoré sa tiahnu naprieč celým právnym poriadkom, či už *explicitne* alebo *implicitne*. Za týmto účelom právny poriadok stanovuje aj existenciu (iii) zákazu zneužitia práva, pričom je nutné konštatovať, že **právny poriadok Slovenskej republiky je jedným z tých, ktoré zákaz zneužitia práva obsahujú, ale vyjadrujú ho implicitne.**

I.I. ČIASTKOVÉ ZHRNUTIE LEGISLATÍVNYCH TECHNÍK LEGÁLNEHO UCHOPENIA ZÁKAZU ZNEUŽITIA PRÁVA:

Ak by sme sa mali komplexne pozrieť na všetky dostupné právne úpravy a legislatívne uchopenia zákazu zneužitia práva a jeho konkrétneho vyjadrenia zistíme, že sú známe „*de iure*“ tri cesty normatívneho vyjadrenia zákazu zneužitia práva. O tejto problematike však je nutné uvažovať aj v rovine *de lege ferenda*, z vedeckého pohľadu – inak povedané, ako by mohol byť zákaz zneužitia práva do právneho poriadku inkorporovaný v rozsahu všetkých dostupných variánt a legislatívnych techník.

1. Ako súčasť generálnej klauzuly upravujúcej právnu súladnosť výkonu práva platnej pre celé súkromné právo

- a. Niekedy stotožňujúc zneužitie práva s konaním proti extralegálnym mechanizmom korekcie výkonu subjektívneho práva¹⁸
 - i. s explicitným vyjadrením zákazu zneužitia práva¹⁹
 - ii. s implicitným vyjadrením zákazu zneužitia práva²⁰

2. Explicitné samostatné vyjadrenie zákazu zneužitia práva

3. Explicitné samostatné vyjadrenie zákazu zneužitia práva s precizáciou špecifických vlastností zneužitia práva.²¹

4. Explicitné vyjadrenie zákazu zneužitia práva s pomenovaním konkrétnych skutkových podstát pri výkone práv, ktoré sú zneužitím práva.

- a. Taxatívne vymedzenie skutkových podstát²²
- b. Demonstratívne vymedzenie skutkových podstát.

Je potrebné konštatovať, že konkrétna zákonná úprava zneužitia práva je priamo závislá od vôle zákonodarcu a jeho predstáv o charakterizovaní zneužitia práva ako celku. Nie je však dnes pozitívne uvažovať o kazuistickom prístupe k úprave zneužitia práva, nakoľko zneužitie práva a jeho zákaz je (a mal by byť) podľa nášho názoru **otvoreným regulačným mechanizmom**, ktorý by jeho kazuistickým právnym a zákonným uchopením stratil na opodstatnenosti, flexibilitu a korekčných vlastnostiach, ktoré sú m vlastné.

II. HMOTNOPRÁVNA INTERDISCIPLINARITA

Východiskom znalosti dotknutej problematiky v rovine hmotného práva a v rovine právneho poriadku Slovenskej republiky je skutočnosť, že tento pracuje so zákazom zneužitia práva vo viacerých právnych oblastiach. Rovnako, druhým východiskovým poznatkom, ktorý môže tvoriť hmotnoprávne východiská zákonnej regulácie zákazu zneužitia práva je skutočnosť, že generálne je možné konštatovať jeho existenciu v ustanovení § 3 ods. 1 z.č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj „OZ“) s už spomínaným implicitným vyjadrením.

¹⁸ Ako napr. dobré mravy, poctivý obchodný styk, zodpovednosť za škodu a pod.

¹⁹ napr. ustanovenie § 8 NOZ v podmienkach Českej republiky, čl. 281 gréckeho občianskeho zákonníka, čl. 13 ods. 1 holandského občianskeho zákonníka.

²⁰ Slovenská republika – ustanovenie § 3 ods. 1 OZ.

²¹ napr. intenzita Česká republika, rovnako Švajčiarsko.

²² Maďarská republika, ustanovenie § 5 občianskeho zákonníka.

Právny poriadok Slovenskej republiky pozná v hmotnoprávnom význame zákaz zneužitia práva v nasledujúcom rozsahu:

- **§ 3 ods. 1 OZ**

- *“Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.”*

- **§ 56a ObZ:**

- *„(1) Zneužitie práv spoločníka, najmä zneužitie väčšiny alebo menšiny hlasov v spoločnosti, sa zakazuje.*
- *„(2) Akékoľvek konanie, ktoré znevýhodňuje niektorého zo spoločníkov zneužívajúcim spôsobom, sa zakazuje.“*

- **§ 176b ods.1 ObZ**

- *„(1) Akcionár nesmie vykonávať práva akcionára na ujmu práv a oprávnených záujmov ostatných akcionárov.*
- *„(2) Spoločnosť musí zaobchádzať za rovnakých podmienok so všetkými akcionármi rovnako.“*

- **§ 265 ObZ²³:**

- *„Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu.“*

- **§ 3 ods. 6 Zákona č. 563 /2009 Z.z. o správe daní (Daňový poriadok):**

- *„Pri uplatňovaní osobitných predpisov pri správe daní sa berie do úvahy skutočný obsah právneho úkonu alebo inej skutočnosti rozhodujúcej pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane. Na právny úkon alebo inú skutočnosť rozhodujúcu pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane, ktoré nemajú ekonomické opodstatnenie a ktorých výsledkom je účelové obchádzanie daňovej povinnosti alebo získanie takého daňového zvýhodnenia, na ktoré by inak nebol daňový subjekt oprávnený, alebo ktorých výsledkom je účelové zníženie daňovej povinnosti, sa pri správe daní neprihliada.*

²³ Podotýkame, že toto ustanovenie právneho poriadku do komplexu zákazu zneužitia práva uvádzame len preto, lebo tak zvyknú robiť viacerí autori v rozsahu dostupnej odbornej a vedeckej spisby (Ovečková, Žitňanská a pod.), kedy toto ustanovenie chápú ako následok zneužitia práva v obchodnom práve. S týmto záverom v rovine de lege ferenda nesúhlasíme, avšak je korektné, aby pre účely odbornej dišputy aj tento uvedený bol.

- **Čl. 2 z.č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov**

- *Pracovnoprávne vzťahy podľa tohto zákona môžu vznikať len so súhlasom fyzickej osoby a zamestnávateľa. Zamestnávateľ má právo na slobodný výber zamestnancov v potrebnom počte a štruktúre a určovať podmienky a spôsob uplatnenia tohto práva, ak tento zákon, osobitný predpis alebo medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak. Výkon práv a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávnych vzťahov musí byť v súlade s dobrými mravmi; nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať na škodu druhého účastníka pracovnoprávneho vzťahu alebo spoluzamestnancov.*

Hmotnoprávne východiská zákonnej úpravy zákazu zneužitia práva vytvárajú zaujímavé právne otázky. Tou základnou z nášho pohľadu je nasledujúca otázka: **„Existuje v právnom poriadku singulárny zákaz zneužitia práva?“**. Rozsah tejto otázky vytvára zaujímavé konotácie. Pri snahe o jej zodpovedanie si treba klásť ďalšie podotázky, ako napr., či pracuje právny poriadok s uceleným hmotnoprávnym konceptom zákazu zneužitia práva, alebo či pracuje s diverzifikovanými, tzv. „odvetvovými“ zákazmi zneužitia práva, ktoré nemusia a ani nehľadajú svoj generálny pôvod a vlastnosti v *lex generalis* – teda občianskoprávnej úprave. Tieto úvahy následne – a logicky – modifikujú vedecké prístupy skúmania zákazu zneužitia práva a jeho hmotnoprávneho základu, nakoľko determinujú to, či metóda skúmania bude hľadať súvislosti, podmienenosti a vzájomné či spoločné črty napr. obchodnoprávnej úpravy zneužitia práva a jeho zákazu, a jej občianskoprávných východísk ako generálnej hmotnoprávnej úpravy, teda či výskum bude obsahovať interdisciplinárnu komparáciu, alebo nie a aké závery táto vyprodukuje do výskumu „odvetvových zneužití práva“.

Slovami Lazara, *„ukazuje sa, že význam zákazu zneužitia práv v súčasnosti, a zrejme aj v budúcnosti, neklesá, práve naopak. Je to tak preto, že modernej, postindustriálnej či informačnej spoločnosti sa právny systém, vrátane systému súkromného práva stáva ešte rozvetvenejší a zložitejší, pričom sa vytvárajú podmienky na to, aby v hromadnom meradle a intenzívne výkonom subjektívnych práv dochádzalo k zásahom do verejného záujmu, aby dochádzalo k stretu viacerých subjektívnych práv, resp. oprávnených záujmov viacerých osôb. Preto sa v modernom demokratickom právnom poriadku dobre fungujúci inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv stáva indikátorom stability právnych vzťahov“²⁴*.

²⁴ LAZAR, J.: Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného práva, IN: VI. Lubyho právnické

Predkladaný príspevok nemá rozsahové možnosti podrobne pojednávať o **následkoch zneužitia práva**, pričom tejto problematike sme sa venovali v samostatnom výstupe²⁵, preto je výskum venovaný tejto oblasti pre účely tohto príspevku zhrnutý v nasledovnej konštatácii následkov zneužitia práva *de lege lata*:

- *absolútna neplatnosť právneho úkonu, ktorým bolo zneužitie práva (OZ)*
- *zodpovednosť za náhradu škody vzniknutej pri konaní majúceho znaky zneužívania práva (OZ)*
- *neposkytnutie právnej ochrany zneužitiu práva (ObZ)*
- *prekonanie právnej samostatnosti kapitálovej obchodnej spoločnosti s možnosťou postihnutia majetkovej sféry jej spoločníka (aj napriek existencii obmedzeného ručenia spoločníka) (ObZ)*
- *neprihliadanie na uskutočnený právny úkon v prípade zneužitia práva (v rozsahu špeciálneho zákonodarstva) (ObZ, DP)*
- *nepriznanie (žalovaného) práva alebo pozície (OZ, ObZ)*

Následky zneužitia práva sú dôležitou štruktúrou tohto právneho inštitútu. Je predsa zrejmé, že nemožno priznať ochranu takému výkonu práva, ktorý účelovo, v rozpore s právnou normou, sociologickým, sociálnym, spoločenským, ekonomickým či iným účelom práva, jeho duchom zasahuje do právneho postavenia tretieho subjektu bez akejkoľvek kauzy prínosnej pre subjekt vykonávaného práva, Vojčík správne podotýka, že „*nemožno priznať ochranu napríklad takému výkonu práva, v dôsledku ktorého iný stratí také práva, ktoré by za určitých okolností mohol mať, alebo ktorým by došlo k neodôvodnenému, neprimeranému a jednostrannému zvýhodneniu oproti inému subjektu, resp. k nadobudnutiu prospechu, ktorý vzhľadom na doterajšie správanie a konanie vo všeobecnosti nemožno považovať za korektné.*“²⁶ Ak však ale ochranu nemožno priznať, treba vedieť a mať jasno v spôsobe akým to orgán aplikujúci právo urobí, ergo – aký následok zákazu zneužitia práva použije.

dni, Zákaz zneužitia práva, str

²⁵ Bližšie pozri: ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva v práve obchodných spoločností a následky zneužitia práva: na hranici obchodného a občianskeho práva / Jaroslav Čollák ml. ; recenzenti Peter Vojčík, Marián Rušin. In: Slovenské a české obchodné právo v roku 2015 : vybrané problémy : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : 11. - 12. jún 2015, Košice. - Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. - ISBN 9788081523632. - S. 84-102.

²⁶ Ibid VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník, komentár, Tretie, prepracované a doplnené vydanie, str. 38. K výkladu o ochranárskych ustanoveniach zákonov ktoré majú potenciál byť korektívom ničím nelimitovaného výkonu subjektívneho práva - bližšie pozri aj: VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné I. : Základy súkromného práva / Peter Vojčík. - Košice : UPJŠ, 2010. - 334 s. - 4. prepracované a doplnené vydanie. - ISBN 9788070978160 (brož.)

III. PROCESNOPRÁVNE VÝCHODISKÁ

Limitácia subjektívnych práv sa v právnych vzťahoch nemusí udiat len v rovine hmotného práva. Pre koherentné pochopenie výkonu práv a ich možnej limitácie je nutné uviesť, že realizácia konkrétneho práva môže byť podmienená jej súdnym uplatňovaním pred na to príslušným orgánom, *ergo* súdom, či iným orgánom pred ktorým zákonodarca umožňuje subjektom práva riešiť spory²⁷ vyplývajúce z ich vzájomných vzťahových štruktúr.

Je všeobecne známe, že zásadný vývoj zažilo rekodifikované slovenské procesné právo, pričom do z.č. 160/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej aj „CSP“) sa zákonodarca rozhodol explicitne vyjadriť princíp zákazu zneužitia práva, to zákonnej úprave základných zásad civilného konania (čl. 5 CSP):

- *„Zjavné zneužitie práva nepožíva právnu ochranu. Súd môže v rozsahu ustanovenom zákonom v tomto zákone odmietnuť a sankcionovať procesné úkony, ktoré celkom zjavne slúžia na zneužitie práva alebo na svojvoľné a bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva, alebo vedú k neodôvodneným prieťahom v konaní.“*

Rovnako v zákone č. 162/2015 Z.z. Správny súdny poriadok (ďalej aj „SSP“):

Ustanovenie § 5 ods. 12:

- Správny súd výnimočne neposkytne ochranu právam alebo právom chráneným záujmom fyzickej osoby a právnickej osoby, ak nimi podaný návrh sleduje zjavné zneužitie práva.

Procesnoprávne zneužitie práva a jeho existenciu konštatoval už viackrát aj Ústavný súd Slovenskej republiky, kedy už v jeho judikatórnej činnosti bolo konštatované **zneužitie práva podania sťažnosti** pred tento súd. Z ďalšieho uvádzame príkladmo:

- **ÚS 132/2011-12:**
 - *„Taktiež správanie sťažovateľa, ktorého cieľom je znevážiť samotný ústavný súd, možno označiť za zneužitie práva na podanie sťažnosti a je v rozpore s účelom takéhoto práva.“*

²⁷ Ako príklad uvádzame (i) stále rozhodcovské sudy, či prípadne ďalšie atypické orgány riešenia sporov ako napr. orgány v zmysle ustanovenia § 52 z.č. 440/2015 Z.z. Zákona o športe v znení neskorších predpisov. K tomu bližšie pozri: ČOLLÁK, J.: Organizácia súdov a prokuratúry - Štruktúra, postavenie a úlohy orgánov ochrany práva / Jaroslav Čollák ; recenzenti Gabriela Gandžalová, Ladislav Duditš. - 1. vyd. - Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. - 314 s. - ISBN 9788073806477 (brož.).

- **III. ÚS 193/2010-7:**

- *„Ústavný súd je toho názoru, že sťažovateľ v tomto prípade výrokmi obsiahnutými v jeho podaniach prekročil hranicu normálnej kritiky a hrubo urážal druhého účastníka konania (okresný a krajský súd), a to v rozpore s princípom zachovávanía úcty k právam iných, ktorý má byť v rámci občianskoprávneho konania v súlade s § 1 a § 2 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“) rešpektovaný všetkými účastníkmi konania a z ktorého vyplýva i požiadavka, aby účastníci konania rešpektovali ľudskú dôstojnosť, občiansku česť i osobnosť ďalších účastníkov konania, ale i samotného vo veci konajúceho súdu tak vo svojich písomných, ako i verbálnych prejavoch. Správanie sťažovateľa, ktorého cieľom je uškodiť reputácii druhého účastníka konania, teda podľa názoru ústavného súdu možno označiť za zneužitie práva na podanie sťažnosti a je v rozpore s účelom takéhoto práva.“*

- **III. ÚS 270/09-7:**

- *„Správanie sťažovateľa, ktorého cieľom je uškodiť reputácii samotných rozhodujúcich súdov, je teda podľa názoru ústavného súdu možné označiť za zneužitie práva na podanie sťažnosti a je v rozpore s účelom takéhoto práva.“*

IV. APLIKAČNÉ OTÁZKY NA POMEDZÍ HMOTNÉHO A PROCESNÉHO PRÁVA:

Právne a skutkové vákuum, nedefinovateľnosť obsahu právneho priestoru medzi dovolenosťou výkonu subjektívneho práva a zákazu zneužitia práva neumožňujú definovať objektívne a vždy platiacu hranicu, pri existencii ktorej môžeme konštatovať zneužitie práva. Posúdenie zneužitia práva bude vždy otázkou posúdenia situácie *in concreto*. Ako sme uvádzali na viacerých miestach doterajšieho obsahu práce, vyhodnocovacími predpokladmi na základe ktorých môže dochádzať k vyhodnoteniu zneužitia práva môže byť množstvo extralegálnych veličín. Tichý na podporu tohto typu argumentácie uvádza, že *„ako objektívne merítka prichádzajú do úvahy všetky tie kritériá, ktoré určujú spoločenskú funkciu subjektívneho práva a jeho výkon. Tu patria napríklad merítka ako spoločenský úžitok, normálny a ohľaduplný výkon, absencia a nedostatočnosť oprávneného záujmu, účel*

právneho pomeru, vecný účel a pod. Zvláštne postavenia majú tie merítka, ktoré sú podľa zásady dobrej viery určené s ohľadom na mravnosť a zvyky, respektíve miestnej a obchodnej zvyklosti.“ Tichý podľa nášho názoru veľmi správne ďalej uvádza, že tieto merítka (predpoklady zneužitia práva) sú záväzné, pokiaľ na nich zákonodarca odkazuje. Pokiaľ nie, môžu byť využité pri posudzovaní konkrétneho prípadu ak ho posudzuje konkrétny orgán – teda súd, pričom ide o medzeru v zákone²⁸. Významným je Vojčíkové tvrdenie že ak sa konanie – konkrétny výkon práva bude vyhodnocovať na základe znenia ustanovenia § 3 OZ, nemožno tento právny úkon posudzovať iba z prejavu samotného, z úkonu uplatňovania práva, ale na základe posúdenia ďalších skutkových okolností, či konaní.²⁹ Z uvedeného plyní, že pri možnej konštatácii o zneužití práva je nutné prihliadať na konkrétne skutkové okolnosti, s čím je nutné súhlasiť a myslíme si, že aj sám Vojčík v tomto výroku veľmi správne nadviazal na pôvodné sociologické vnímanie výkonu subjektívnych práv, ktoré položilo základy neskoršiemu vývoju zákazu zneužitia práva.

Opodstatnenie existencie zneužitia práva a jeho súvisiacemu legislatívnemu zákazu je reflektované vo viacerých právnych poriadkoch, pričom právny poriadok Slovenskej republiky sa zaraďuje medzi tie, v ktorých sa zákaz zneužitia práva vyskytuje implicitne, bez výslovného legislatívneho vyjadrenia v generálnom predpise súkromného práva – OZ. Vojčík zaujímavo podotýka, že v ustanovení § 3 ods. 1 OZ je ustanovený zákaz zneužitia práva, pričom uvádza, že ide o zásadu, ktorá sa týka už existujúcich práv³⁰, z čoho vyplýva racionálny záver o tom, že **zneužiť nemožno práva, ktorými subjekt nedisponuje alebo ktoré nadobudne subjekt práva až v budúcnosti**. Nie je rovnako novinkou tajomstvom, že

²⁸ TICHÝ, L.: Zneužití práva – základní kategorie, str. 37.

²⁹ Ibid VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník, komentár, Tretie, prepracované a doplnené vydanie, str. 39. Typickým príkladom takéhoto prístupu môže byť prax obchodných spoločností v športovom sektore, tj. športových klubov²⁹, ktoré formou novácie svojich splatných záväzkov plynúcich z nevyplatených odmien voči svojim zmluvným partnerom – profesionálnym športovcom prenášajú tieto do ďalších sezón. Treba podotknúť, že touto nováciou záväzkov de facto obchádzajú povinnosti ustanovené cestou licenčných podmienok národného športového zväzu za účelom získania licencie na štart v novej sezóne (licenčné podmienky zväžu ustanovujú zákaz „prenášania“ dlhov „zo sezóny do sezóny“). Ak by sme toto konanie chápali izolovane, museli by sme dôvodiť právnu súladnosť daného konania v rozsahu oprávneného využívania inštitútu novácie záväzkoch. Ak sa však na dané konanie pozrieme objektívne pod prizmou zodpovedania otázky, za akým účelom prebehla novácia týchto záväzkov, zistíme, že ním bolo obídenie licenčných podmienok daného národného športového zväzu, čo môžeme logicky považovať za zneužitie práva. Argumenty hovoriace o tom, že o zneužitie práva v tomto prípade nemôže ísť, pretože novácia takýchto záväzkov je dvojstranným právnym úkonom s ktorým súhlasil tak športový klub ako aj hráč síce pripúšťame, no pod prizmou vedomosti o pozícii športovcov ako slabšej zmluvnej strany, ktorej by mal zákonodarca poskytovať ochranu (viď stále rozrastajúca sa ochrana spotrebiteľa) ho nemôžeme považovať za správny²⁹. Vojčíkové argumenty o nutnosti vnímania okolností výkonu konkrétneho práva nadobúdajú v tomto smere na vážnosti a správnosti.

³⁰ VOJČÍK, Peter et al. Občianske právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012, 637 s., ISBN 978-80-7380-402-2., str. 30.

zákaz zneužitia práva na základe pochopenia jeho korekčných schopností prelamuje aj také právne inštitúty ako je napr. inštitút premlčania. Ovečková dodáva, že ako sa uvádza v správe z jesennej školy, *podpredseda Ústavného súdu SR JUDr. Milan Lalík* tento názor odôvodnil **princípom proporcionality**³¹, kedy sudca v poslednom kroku vyvažuje na jednej strane hodnotu právnej istoty a na druhej strane hodnotu vlastníckeho práva“. V tejto súvislosti je nutné pripomenúť názor Pulkrábka pojednávajúci o vzájomnom vzťahu námietky premlčania a potencionálneho zneužitia práva: „*Hovoríme totiž, že zákaz zneužitia sa uplatní v individuálnych prípadoch, ale tieto prípade je možné veľmi často (pravda, nie vždy) zovšeobecniť tak, aby mohli pojať aj iné prípady so všeobecnými znakmi (tak s nimi tiež pracuje súdna prax). Napr. námietka premlčania za situácie, že dlžník vyvolal u veriteľa silné a dôvodne presvedčenie, že zaplatí, a veriteľ preto podal žalobu neskoro. Pod tento popis je možné iste subsumovať viac skutočných prípadov a na všetky by mal zákaz zneužitia dopadať. Výsledkom je, že rozsah právneho pravidla je užší oproti zákonnému textu neplatí kategorické pravidlo, že po uplynutí premlčacej lehoty môže dlžník namietnuť premlčanie, ale pravidlo, že tak môže urobiť, pokiaľ k premlčaniu nedošlo v dôsledku toho, že u veriteľa vyvolal dôvodné presvedčenie, že včas zaplatí*“³². Ako môžeme vidieť podľa názorov citovaných autorov, uvažujú o prípadoch, kedy korekčný mechanizmus zákazu zneužitia práva priamym spôsobom neguje právne pravidlo – v tomto prípade hovoriace o existencii práva námietky premlčania – pričom ako odôvodnenie, zákaz zneužitia práva vťahuje do samotnej korekcie extralegálne východiská. Túto aplikačnú schému však je potrebné odlišiť od prípadov, kedy sa námietka premlčania považuje za rozpornú s dobrými mravmi³³. Práve k tejto problematike sa vyjadril aj Ústavný súd Českej republiky³⁴ pričom sa vyjadril k situácii, kedy môže mať námietka premlčania povahu zneužitia práva s tým záverom, že cit. „*námietka premlčania zásadne dobrým mravom neodporuje, ale môžu nastať situácie (napr. v pomere medzi najbližšími príbuznými), že uplatnenie tejto námietky je výrazom zneužitia práva na úkor účastníka, ktorý márne uplynutie premlčacej doby nezavinil, a voči nemu by za takejto situácie zánik nároku v dôsledku uplynutia premlčacej doby bolo neprimerane tvrdým postihom v porovnaní s rozsahom a charakterom ním uplatňovaného práva a s dôvodmi, pre ktoré svoje právo včas neuplatnil.*“

³¹ Ibid OVEČKOVÁ, O.: *Premľčanie v obchodnom práve*, str. 148.

³² Ibid PULKRÁBEK, Z.: *Zákaz zneužití práva v soukromém právu*, str. 215.

³³ K tomu bližšie pozri: Ústavný súd Slovenskej republiky v rozhodnutí sp. zn. II ÚS 176/2011 pomenoval situácie, za ktorých je možné námietku premlčania považovať za rozpornú s dobrými mravmi.

³⁴ Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 6.9.2005, sp.zn. I. ÚS 643/04.

V. TEST ZNEUŽITIA PRÁVA – HMOTNOPRÁVNA A PROCESNOPRÁVNA OPTIKA APLIKÁCIE ZÁKAZU ZNEUŽITIA PRÁVA

Dôležitým aplikačným momentom pri práci so zákazom zneužitia práva v jeho hmotnoprávnom zmysle je jeho aplikácia pri konkrétnom výkone subjektívneho práva, a korekcia dotknutého vzťahu jeho vlastnosťami. Aj preto sme sa pokúsili formulovať akýsi **test zneužitia práva**, ktorý by mohol dávať odpovede na otázky, čo je potrebné vyhodnotiť, ako sme mohli konštatovať existenciu zneužitia práva.

Prvou podmienkou, ktorú je nutné pri možnej konštatácii zneužitia práva nutné v dotknutom vzťahu konštatovať je skutočnosť, že ide o situáciu **(1) existencie subjektívneho práva**, ktorým disponuje konkrétna oprávnená entita. Hodnotili sme, že nemôže dôjsť k zneužitiu práva, ktorým bude subjekt disponovať budúcnosti, inak povedané – v čase zneužitia práva toto právo musí existovať, oprávnená entita ním musí disponovať v rozsahu všetkých významov práva ako takého (konať, strpieť, nekonať a pod.) V tomto momente je potrebné toto **(2) právo kvalitatívne identifikovať**, to v zmysle jeho pomenovania, zaradenia v právnom poriadku a pod. Ide z nášho pohľadu o akúsi „**prvotnú identifikáciu práva**“.

V tomto rozsahu nie je nosné, či ide o subjektívne právo relatívne alebo absolútne, prípadne či ide o právo – v teoretickej rovine právnym poriadkom pomenované, či nepomenované. K tomuto základnému východisku pristupuje ďalšia podmienka a to **(3) charakter vzťahu**, v ktorom toto subjektívne právo (3.1) existuje, resp. z ktorého toto subjektívne právo (3.2) vyplýva. Podstatné je pre nás zistenie, že k zneužitiu práva nemusí dôjsť vo vzťahu, z ktorého subjektívne právo vyplýva, ale môže byť zneužitie v inom – pôvodným právnym vzťahom - nesúvisiacom vzťahu³⁵. Charakter tohto vzťahu môže mať neskorší význam pre voľbu následkov zneužitia práva v prípade, ak bude konštatované³⁶. Následne, toto konkrétne právo muselo byť **(4) vykonané**, nakoľko zneužitie práva sa viaže k výkonnostnej fáze disponovania so subjektívnymi právami. V tejto fázy dochádza k podstatnému hodnotiacemu procesu zneužitia práva. Musí dôjsť k identifikácii účelu vykonávaného práva *e ratione legis*, musí dôjsť k ustáleniu sa na účele práva, prípadne na jeho *funkciách*³⁷, k pomenovaniu jeho

³⁵ Príkladom je práve vzájomný vzťah povedzme spoločníkov obchodnej spoločnosti, z ktorých pre spoločníkov vyplývajú práva, avšak k realizácii týchto práv dochádza vo vzťahu medzi spoločnosťou a spoločníkmi, povedzme na valnom zhromaždení.

³⁶ Ako sme mohli vidieť v prípade zaradenia vzťahu pod ustanovenia § 56a či 176b, na rozdiel od vzťahov subsumovateľných pod ustanovenie §265 ObZ. Následky porušenia týchto ustanovení (teda zneužitia práva) boli v oboch prípadoch rozličné.

³⁷ Vyvažovanie nerovnakého zmluvného postavenia, ochranná funkcia konkrétnej entity (napr. spoločníka obchodnej spoločnosti, spoločnosti, veriteľa a pod.), ochrana slabšej zmluvnej strany, ochrana minority v obchodnej spoločnosti, ochrana majority v obchodnej spoločnosti a pod. C

*sociologického určenia*³⁸, k určeniu jeho charakteristík v zmysle *systematického výkladu* časti zákonného predpisu, z ktorej vychádza³⁹ a pod. Predovšetkým pri účele práva je potrebné zamyslieť sa, že **účel práva môže stanoviť jednak objektívne právo, ale aj napr. zmluva** (ak napr. zmluva – povedzme spoločenská - zmení účel práva v prostredí obchodnej spoločnosti, čo je logicky možné vzhľadom na *zákonnú licenciu* akceptujúc limity kogentných ustanovení právneho poriadku). Z uvedeného vyvstáva, že musí sa pri zneužití skúmať aj prípadná **dobrovoľná „variácia účelu právnej normy“**. Konajúci (vyhodnocujúci orgán) by si nemal vystačiť so zákonným účelom vykonávaného práva⁴⁰. Túto časť by sme označili ako **druhotnú identifikáciu vlastností práva**.

V tomto momente musí nasledovať (5) **zhrnutie záverov prvotnej, a druhotnej identifikácie práva a ich vyhodnotenie v nadväznosti na (6) konkrétny výkon práva**, to s prirodzeným zameraním sa na prípadné odchýlky medzi vlastnosťami práva, a jeho realizáciou. Úvahy o zneužití práva by (6a) nemali byť aktuálne pri porušení právnej povinnosti. Pri výkone práva by malo dôjsť k posúdeniu, **či entita vykonávajúca právo (7) vedela o zneužití**. V tomto rozsahu je nutné konštatovať, že entita vykonávajúca právo nemusí mať vedomosť o zneužití práva, ale musí mať úmysel škodiť alebo inak zasiahnuť do práv tretej osoby, zmariť ho či negovať práva iného, prípadne vykonať právo v rozpore s jeho účelom, bez jeho hospodárskeho odôvodnenia, bez smerovania ku kauze výkonu práva⁴¹, pričom cieľom je získanie výhody⁴².

V ďalšom postupe je podstatná (8) **proporcionalita dotknutých vzťahov** a jej zhodnotenie. Vykonaním práva z charakterom zneužitia by malo dochádzať k narušeniu rovnovážneho stavu medzi subjektmi práva, malo by byť zasiahnuté do rovnováhy právnych záujmov (tak, ako sú predvídané právnym poriadkom⁴³).

Na základe uvedeného je potrebné vyhodnotiť, to testom proporcionality, aké pozície sa na strane subjektu vykonávajúceho právo získali, a na úkor akých pozícií boli tieto pozície

³⁸ Napr. ochrana spotrebiteľa.

³⁹ Môže ísť o záväzkové subjektívne právo, alebo vecné právo a pod.

⁴⁰ Inak povedané, ak si subjekty vzťahu špecifikovali účel konkrétneho práva, ktorý charakterizuje zákonný predpis a mohli to urobiť, súd nemôže konštatovať zneužitie práva na základe rozporu s účelom práva predvídaným zákonom. Musí sa zohľadniť možnosť variácie účelu práva na základe zákonnej licencie, ergo na základe existencie zásady „čo nie je zakázané, je dovolené“.

⁴¹ Toto je odzrkadlením aj prístupu SDEU k zneužitiu práva, ktorý produkoval viacero poznatkov práve vo vzťahu k týmto skutočnostiam (odkazujeme na rešerš judikatúry SDEU v rozsahu pomenovania hlavných vlastností zneužitia práva).

⁴² Výhoda získaná zneužitím práva môže mať jednak materiálny, ale aj nemateriálny charakter.

⁴³ Tak napríklad, ak je zákonom (ObZ) predvídaný a vyžadovaný stav, že žiaden spoločník nemôže byť konaním spoločnosti zvýhodnený, toto zákonné pravidlo – zákonný mechanizmus garancií stability vnútrokorporačných vzťahov – žiadnym výkonom práva by do tejto pozície nemalo byť zasiahnuté. Ak bolo, je splnený predpoklad konštatácie zásahu do zákonom pomerovaných hodnôt – to konkrétne pozície výkonom práva dotknutých entít.

získané. Tento akýsi test proporcionality pre účely konštatácie zneužitia práva je právnym testom, pričom by sa mali pomerovať právne pozície, ktoré nemusia verne odrážať objektívnu realitu⁴⁴. Tu musí dochádzať k pomerovaniu, a ak prevažuje vyhodnotenie že subjekt vykonávajúci právo získal pozíciu na úkor iného a to v rozpore s účelom práva ktoré vykonal, môže sa jednať o zneužitie práva. Na základe tohto postupu môže dôjsť ku konštatácii zneužitia práva, to predovšetkým na základe existencie týchto vlastností výkonu práva:

- *úmysel škodiť inému bez vlastného priameho úžitku či inej výhody*⁴⁵,
- *poškodenie oprávneného záujmu alebo práva iného subjektu,*
- *rozpor so spoločenským významom a určením konkrétneho práva,*
- *šikanózný výkon práva – účelom výkonu práva je len zásah do pozície iného,*
- *konanie poškodzujúce veriteľa*⁴⁶.

Po **konštatácii zneužitia práva (9)** prichádza na rad preskúmanie tzv. **(9a) osobnostného filtra** – to znamená, či je daná osoba osobou, ktorá môže zneužiť právo. Tak napríklad ak sme v prostredí obchodnej spoločnosti nevyhodnotili veriteľa ako osobu s potenciálom zneužiť právo, potom by v tomto teste – na tomto mieste vylúčila pozícia veriteľa konštatáciu zneužitia práva v obchodnej spoločnosti.

Následne, ako ďalší krok testu zneužitia práva prichádza, hoci by sme to mohli označovať ako následok pozitívneho zhodnotenia a testu zneužitia práva **(10) korekcia právneho vzťahu dotknutého zneužitím práva. Korekcia**, tak ako bolo uvádzané na viacerých miestach práce **spočíva predovšetkým vo voľbe následkov**, ergo sankcií za zneužitie práva. Aj na základe už uvedeného širšieho rozsahu možných následkov zneužitia práva došlo k formulácii prvotnej a druhotnej identifikácii práva v tomto „teste zneužitia práva“, pričom od samotného charakteru práva či vzťahu sa odvíja aj charakter následkov zneužitia práva, o ktorom sme pojednávali v skoršom texte.

⁴⁴ Napr. či subjekt aj reálne zasiahol do práv a postavenia tretieho subjektu zneužitím práva. Vznik škody (napr.) nie je podmienkou zneužitia práva.

⁴⁵ Napr. výhody daňovej, rozhodnutie NSSR vo veci 5Sžf/66/2011

⁴⁶ Môže ísť o rôzne formy, napr. poškodzovanie majetkových práv tretích osôb (majúce snahu napr. zníženia vymáhateľnosti záväzku), alebo úmyselné zbavovanie sa majetku za účelom zníženia platobnej

VI. KEROAC-OVSKÉ „ON THE ROAD“ – PROCESNÉ PRÁVO AKO IHRISKO VÝVOJA?

Myslíme si, že vynikajúce skutkové prostredie pre aplikáciu procesnoprávneho zákazu zneužitia práva na pozadí prípadného hmotnoprávneho zneužitia práva bolo prednedávnom rozoberané na právnom diskusnom fóre Lexforum⁴⁷.

V už prebehnutéj – a stále prebiehajúcej diskusii – diskutéri debatovali o otázke „účelového postúpenia pohľadávky“ počas prebiehajúceho civilného sporového konania. Prirodzene, diskutovanou bola situácia, kedy žalobca ako *dominus litis* na základe procesného poznatku o možnosti neúspechu v konaní (*povedzme vzhľadom na prebehnuté dokazovania a nazhromaždenú dôkaznú materiu, prípadne vzhľadom na možné – žalobcom kvalifikované popretie žalovanej pohľadávky a pod.*) hmotnoprávnym úkonom vo forme postúpenia pohľadávky túto previedol na inú právnu entitu, zovšeobecnene povedané – ktorá vykazuje znaky korporátneho označenia „biely kôň“ – *ergo* obchodnej spoločnosti bez akéhokoľvek majetku, spravidla s pozíciou štatutárneho orgánu obsadeného nekontaktnou fyzickou osobou (*osoba bez domova, prípadne objektívne ťažko kontaktovateľný štatutár z inej krajiny*). Je zrejmé, že v tomto procesnom momente vývoja sporu ide o hmotnoprávny úkon žalobcu vykonaný s úmyslom ovplyvniť procesnoprávnu situáciu ohľadne povinnosti úhrady trov konania (vrátane trov právneho zastúpenia), ktoré bude povinný uhradiť strane sporu – teda žalovanému – ako strane úspešnej v spore, nakoľko žaloba by mala byť v tomto prípade zo strany konajúceho orgánu zamietnutá, a v rozhodnutí ktorým sa konanie končí by mal súd priznať žalovanému nárok na náhradu trov konania v plnom rozsahu.

Po takto vykonanej systematike právnych úkonov v hmotnoprávnom meradle je zrejmé, že z hľadiska procesného práva by malo dôjsť v predmetnom prebiehajúcom civilnom sporovom konaní k zmene účastníka konania v zmysle ustanovenia § 80 CSP, to prirodzene na návrh strany sporu.

Cum grano salis cítime v uvedenom skutkovom vývoji na jazyku akúsi pachuť procesnoprávneho úsmevu žalobcu nad tým, ako sa kulantným spôsobom vyhol povinnosti nahradiť trovy (*predpokladaná povinnosť – pre účely ďalších úvah ju považujeme za danú*)

⁴⁷ Diskusia dostupná online: <http://www.lexforum.cz/652> (navštívené dňa 18.12.2017).

konania žalovanému. Podstatná otázka pre účely predkladaného príspevku však v skutočnosti znie - a kladie isté poľená pod nohy strohému právnemu pozitivistovi ohľadne odpovede „...*všetko je v súlade s pozitívnym právom*“ – **nie je možné spomínanej pachuti v skutočnosti zabrániť?**

V snahe o odpoveď na predmetnú otázku sa do prvej rady právnych úvah tlačia predovšetkým – práve v tomto článku spomínané, a historickoprávnym vývojom velebené – korekčné právne mechanizmy. Máme za to, že uvedenú situáciu tak v rovine (i) hmotného práva, ako aj v rovine (ii) procesného práva dokáže značne efektívne korigovať, a produkovať rozumné výsledky práve zákaz zneužitia práva. Konajúci orgán by mohol svojou rozhodovacou činnosťou zabrániť jednak postúpeniu pohľadávky korekciou tohto právneho úkonu absolútnou neplatnosťou tak, ako sme uvádzali tento následok v rovine hmotného práva už skôr. Navyše, konajúci orgán by mohol túto situáciu riešiť kulantne aj v rovine procesného práva, kedy by procesnoprávny úkon zmeny účastníka konania nepovolil, to na základe existencie procesnoprávneho zákazu zneužitia práva tak, ako je tento upravený v CSP v súlade so skôr citovaným textom. Voľba cesty je v tomto prípade jedine na rozhodnutí cestujúceho – *ergo* nie pozitivisticky a rýdzo formalisticky zmýšľajúceho sudcu.

VII. ZÁVER:

Bez ohľadu na aktuálny stav poznania ohľadne zneužitia práva a jeho zákazu je nutné konštatovať, že zneužitie práva jednak všeobecne v generálnej rovine, a jednak v konkrétnych právnych oblastiach – odvetviach - sa bude podľa nášho názoru aj naďalej kvalitatívne vyvíjať. Je viac ako pravdepodobné, že zákonodarca sa po ukončení a zavŕšení procesu rekodifikácie súkromného práva k jeho ďalšej novelizácii či zásadnej rekodifikácii v blízkom časovom horizonte nedostane.

Preto všetky nami uvádzané argumenty potrebnosti legálneho uchopenia doktríny zákazu zneužívania práva v generálnom predpise súkromného práva – OZ - nadobúdajú charakter odporučení *de lege ferenda*. Ustanovenie hovoriace o zákaze zneužívania práva by bolo podstatným posunom vpred, ktoré by negovalo dnes nevyhnutné hľadanie tohto zákazu z platných ustanovení právneho poriadku rôznymi výkladovými prostriedkami. Uvedené platí aj napriek tvrdeniam o existencii explicitného zákazu zneužitia práva napr. v obchodnom práve.

Tieto však logicky neplatia pre celú oblasť súkromného práva, pričom tak ako bolo dôvodené na viacerých miestach príspevku, potrebnosť tohto zákazu a založenia doktríny zákazu zneužívania práva explicitným znením zákona je nanajvýš potrebná, obzvlášť pri existencii už spomínanej, všadeprítomnej snahy subjektov práva o maximalizáciu svojich práv či oprávnení cestou ničím nekorigovaného výkonu subjektívnych práv, ktoré im adresuje platný právny poriadok⁴⁸.

Snaha entít súkromného práva pod váhou zákonnej licencie maximalizovať svoje subjektívne práva bude oscilovať medzi dvomi základnými princípmi súkromného práva – (i) kto vykonáva svoje práva, nikoho nepoškodzuje a (ii) sociologickým chápaním výkonu práva. Sociologickým chápaním výkonu práva, ktorý zohľadňuje práva, postavenie a status osôb potencionálne ovplyvnených samotným výkonom práva. Výsledkom je hodnotový a záujmový rozpor medzi pozíciami entít vykonávajúcimi svoje práva, a pozíciami a právami osôb, do ktorých bude výkonom práva s charakterom zneužitia práva zasahované.

Zneužitie práva je akýmsi atómom, ktorý svojou existenciou rozleptáva na prvý pohľad koherentné vzťahy existujúce v rozsahu súkromného práva. Jeho aplikácia rúca klasické *pozitivistickoprávne* schémy právnych hodnotiacich mechanizmov, nakoľko v mnohých oblastiach stavia na *extralegálnych právnych kategóriách*. Orgány aplikujúce právo na prípady *in concreto* majú možnosť pri potrebe korekcie vykonaného práva, ktoré môže byť skutkovým podkladom v rozsahu nazhromaždenej dôkaznej matérie prejednávaného sporu korigovať jeho následky, to práve aplikáciou zákazu zneužitia práva.

Orgán aplikujúci právo na konkrétny vzťah medzi subjektmi práva **môže pracovať s procesnoprávnymi predispozíciami** zákazu zneužitia práva v prípadoch, ak sa vykonávané právo prejavilo v procesnoprávnej oblasti, a rovnako môže pracovať **s hmotnoprávnymi východiskami zákazu**, ak je potrebné limitovať výkon práva prostredníctvom hmotnoprávnej optiky. Uvedená konštatácia vytvára rozumné predpoklady pre **využívanie zákazu zneužitia práva v prípadoch, kedy sa javí ako proporcionálne následky výkonu konkrétneho subjektívneho práva korigovať z dôvodu ich systematického nesúladu s obsahom, charakterom, ochrannou funkciou a určením právneho poriadku prípadne v situáciách, kedy bolo predmetným výkonom práva zasiahnuté do právnej pozície dotknutého**

⁴⁸ K tomu bližšie pozri: ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva - právny inštitút vo svetle vývoja a rekodifikácie súkromného práva na Slovensku; recenzenti Kristián Csach, Jaromír Kožíak, Dana Ondřejová et al. In: Dny práva 2013 - Days of law 2013 : 7. ročník mezinárodní konference : 13. a 14. november 2013, Brno : část VI. Reforma soukromého práva. - Brno : Masarykova univerzita, 2014. - ISBN 9788021068131. - S. 18-42.

subjektu v neopodstatnenej a neželanej miere a rozsahu. Aj napriek uvedenému - výskyt judikatúry využívajúcej argumentáciu zákazom zneužitia práva je možné vystupovať v podmienkach Slovenskej republiky z pohľadu autora predkladaného článku len v minimálnej možnej miere, čo vytvára predpoklady pre konštatáciu istých rezerv v tejto oblasti.

Judikatúrna činnosť - predovšetkým najvyšších súdnych autorít – ktorá vytvára možnosť konštatácie o (i) právnom poriadku a (ii) súvisiacej rozhodovacej činnosti súdov s nedostatočnou silou a schopnosťou korigovať právne vzťahy, dôvodiac (iii) vágnym obsahom právneho poriadku alebo (iv) tzv. medzerami v zákona nie je elementom posilňujúcim princípy právnej istoty, ktorý tvorí základy právneho štátu. Myslíme si, že práve korekčné mechanizmy ako zákaz zneužitia práva majú potenciál prelamovať *pozitivistickoprávny* nadhľad na vzťahy súkromnoprávneho charakteru, negovať konanie subjektov v rozsahu zákonnej licencie a proporcionálne vyvažovať nerovnovážne postavenie subjektov vznikajúce na základe konania (výkonu subjektívnych práv) v súlade s právnym poriadkom, ale so zámerom vykonať dotknuté práva inak a iným spôsobom, ako predpokladá právny poriadok.

Je ale zároveň potrebné konštatovať, že práca s inštitútom zákazu zneužitia práva je prácou náročnou, nakoľko sa v nej miešajú prvky *interdisciplinarity* hmotnoprávnej, ktorá hovorí o špecifikách zákazu zneužitia práva v každom právnom odvetví, v každej typologickej odlišnej zmluvnej, mimozmluvnej alebo inej vzťahovej štruktúre. Ak ale druhým dychom dodávame, že právna veda a právny poriadok Slovenskej republiky pracuje aj s procesnoprávnymi východiskami zneužívania práva, priestor pre jeho aplikáciu nadobúda generálny, takpovediac „*všadeplatiaci*“ význam. Ak *Antoine de Saint-Exupéry* vo svojej *Citadele* uviedol „*Zakazujú se ptát, neboť vím, že není odpovědi, jež by uhasila žízeň. Kdo se ptá, hledá především propast*“, my musíme konštatovať, že je aj naďalej našou úlohou klásť otázky týkajúce sa zneužitia práva a aj naďalej rozvíjať úvahy o kvalite a kvalitatívnych vlastnostiach zákazu zneužitia práva.

Zoznam bibliografických odkazov

BIN, F.: Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu, IN: Zneužití práva / Luboš Tichý, Solange Maslowski, Tomáš Sroup (eds). – Praha : Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2016. – 298 stran – Nakladatelství Eva Roztokova, ISBN: 978-80-87975-43-5, str. 13.

BLAHO, P.: Vývojové tendencie zákazu zneužitia práva v rímskom súkromnom práve, IN: Zákaz zneužitia práva, Verbot des rechtsmissbrauchs. DIES LUBY IURISPRUDENTIAE Nr. 6, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, IURA EDITION, ISBN: 80-89047-00-9., str. 103 a nasl.

ČOLLÁK, J.: Právne princípy a pravidlá: nedôležité súčasti právneho poriadku? In: Magister Officiorum : odborný časopis Učenej právnickej spoločnosti. - ISSN 1338-5569. - Roč. II, č. 3 (2012), s. 42-52.

ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva v práve obchodných spoločností a následky zneužitia práva: na hranici obchodného a občianskeho práva / Jaroslav Čollák ml. ; recenzenti Peter Vojčík, Marián Rušín. In: Slovenské a české obchodné právo v roku 2015 : vybrané problémy : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : 11. - 12. jún 2015, Košice. - Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. - ISBN 9788081523632. - S. 84-102

ČOLLÁK, J.: Organizácia súdov a prokuratúry - Štruktúra, postavenie a úlohy orgánov ochrany práva / Jaroslav Čollák ; recenzenti Gabriela Gandžalová, Ladislav Dudíťš. - 1. vyd. - Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. - 314 s. - ISBN 9788073806477 (brož.).

ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva - právny inštitút vo svetle vývoja a rekodifikácie súkromného práva na Slovensku; recenzenti Kristián Csach, Jaromír Kožiak, Dana Ondřejová et al. In: Dny práva 2013 - Days of law 2013 : 7. ročník mezinárodní konference : 13. a 14. november 2013, Brno : část VI. Reforma soukromého práva. - Brno : Masarykova univerzita, 2014. - ISBN 9788021068131. - S. 18-42.

GAMBARO, A.: Abuse of right in civil law tradition, European Review of private law 4, 561-570, 1995, Kluwer law international, 1995, str. 561 a nasl.

HAGER, L.: Chikane und rechts missbrauch im heutigen bürgerlichen Rechte. München, 1913, s.26; LEHMAN, H.O.: Handbuch des deutschen Privatsrecht. Band 2/1 Berlin 1896, s.353. (Cit v diele Lazar, Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného

práva, Zákaz zneužitia práva, VI Lubyho právnické dni, Medzinárodná vedecká konferencia, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, ISBN: 80-89047-00-9, str. 29.

JOSSERAND, L.: De l'esprit des droits et de leur relativité: Théorie dite de l'abus des droits, Paris 1938, 2.vyd., odstr. 245,333 (Citované z Bin: BIN, F.: Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu, str. 17)

LAZAR, J.: Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv v systéme súkromného práva. In: IN: Zákaz zneužitia práva, Verbot des rechtsmissbrauchs. DIES LUBY IURISPRUDENTIAE Nr. 6, Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, IURA EDITION, ISBN: 80-89047-00-9., str. 21 a nasl.

PULKRÁBEK, Z.: Zákaz zneužití práva v soukromém právu, str. 215.

SALEILLES, R.: De l'abus des droits, Dijon, 1901, 221 (citované z Bin, F.: BIN, F.: Recepce teorie zneužití práva ve francouzském právu, str. 16)

TICHÝ, L.: Zneužití práva – základní kategorie, str. 37.

VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník, komentár, Tretie, prepracované a doplnené vydanie, str. 38. K výkladu o ochranárskych ustanoveniach zákonov ktoré majú potenciál byť korektívom ničím nelimitovaného výkonu subjektívneho práva - bližšie pozri aj: VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné I. : Základy súkromného práva / Peter Vojčík. - Košice : UPJŠ, 2010. - 334 s. - 4. prepracované a doplnené vydanie. - ISBN 9788070978160 (brož.)

VOJČÍK, Peter et al. Občianske právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012, 637 s., ISBN 978-80-7380-402-2., str. 30.

ZMLUVNÁ SLOBODA V ZMLUVE O TICHOM SPOLOČENSTVE

CONTRACTUAL FREEDOM IN SILENT PARTNERSHIP AGREEMENT

Martin Orviský¹, Andrea Peleščáková²

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá možnosťou obmedzenia podielu tichého spoločníka na strate na základe zmluvnej voľnosti účastníkov zmluvy. Príspevok uvádza argumenty z právnej teórie a judikatúre súdov, ktoré sa prikláňajú k názoru podľa ktorého je možné podiel tichého spoločníka na strate ako aj argumenty prikláňajúce sa k opačnému názoru. Autori na záver uvádzajú svoj názor na túto otázku a uvádzajú svoj názor na zlepšenie súčasnej právnej úpravy a výkladu ustanovení zákona o zmluve o tichom spoločenstve.

Kľúčové slová

Zmluva o tichom spoločenstve. Zmluvná voľnosť. Určenie podielu tichého spoločníka na strate.

Abstract

The contribution is dealt with the possibility of limiting the silent partnership contribution to loss on the basis of contractual freedom of the parties to the contract. The contribution presents arguments from the legal theory and case-law of the courts, which suggest that the share of the silent partnership may be lost, as well as arguments opposing the opposite view. Finally, the authors give their opinion on the question and state their point of view on improving the current legislation and interpretation of the provisions of the Act on the Silent partnership agreement.

Keywords

Silent partnership agreement. Contractual freedom. Determining the silent partner's share of the loss.

Úvod

Súčasná Slovenská právna úprava Zmluvy o tichom spoločenstve (*ďalej v texte len „ZoTS“*) je koncipovaná ako obligačný (záväzkový) vzťah medzi podnikateľom a tichým spoločníkom, ktorý sa nazýva aj tiché spoločenstvo alebo v reminiscencii na právnu úpravu

¹ Mgr. Martin Orviský – denný doktorand na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

² JUDr. Ing. Andrea Peleščáková – denná doktorandka na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

prvej ČSR platnú v Českej časti prvej ČSR³ tiež tichá spoločnosť.⁴ ZoTS zakladá medzi jej účastníkmi záväzkový vzťah, v zmysle ktorého sa tichý spoločník zaväzuje poskytnúť podnikateľovi určitý vklad a podieľať sa ním na podnikaní podnikateľa a podnikateľ sa zaväzuje na platenie časti zisku. Právna úprava ZoTS sa nachádza v Obchodnom zákonníku, a to konkrétne v ust. § 673 a nasl., pričom v zmysle zákonných ustanovení ZoTS sa tichý spoločník účastní na podnikaní podnikateľa len svojím majetkovým vkladom, za ktorého využitie sa podnikateľ zaväzuje poskytnúť tichému spoločníkovi podiel na zisku a tichý spoločník sa naopak zaväzuje, že okrem poskytnutia vkladu sa bude podieľať aj na prípadnej strate v prípade, ak podnikanie podnikateľa neprinesie zisk, ale stratu. Na rozdiel od zmluvy o úvere je teda vzťah medzi zmluvnými stranami ZoTS dynamický - tichý spoločník nemá dopredu zaistený výnos zo svojej investície do podnikania, ale jeho zisk prípadne strata, sú závislé na výsledkoch podnikania podnikateľa. ZoTS je tak určitým prejavom kapitálového vstupu/investície tichého spoločníka do podnikania podnikateľa, s určitým očakávaním vyplatenia podielu na zisku, ale aj s určitým rizikom, že v prípade neúspechu v podnikaní, vklad tichého spoločníka nebude zhodnocovaný o právo na časti zisku, ktorý má byť v zmysle ust. § 676 Obchodného zákonníka vyplácaný po vyhotovení ročnej účtovnej závierky, ale bude o podiel tichého spoločníka na strate znížený.⁵ Teda základným princípom tohto zmluvného typu je vyjadriť podiel tichého spoločníka na čistom zisku, vyplývajúceho z podielu tichého spoločníka na výsledku podnikania, pričom tento podiel má byť odplatom pre tichého spoločníka.⁶ Napriek tomuto charakteru ZoTS sa možno v praxi stretnúť s názorom, že je možné obmedziť alebo dokonca aj vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate podnikateľa. Cieľom tohto príspevku preto bude poskytnúť odpoveď na túto otázku, či je vzhľadom na charakter a účel ZoTS možné v zmluve na základe dohody zmluvných strán platne obmedziť alebo vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate podnikateľa.

³ Počas prvej ČSR platil právny dualizmus a teda na Slovensku a Podkarpatskej Rusi platilo naďalej Uhorského obvyčajové právo a to až do prijatia zákona č. 141/1950 Zb. Občianskeho zákonníka (tzv. stredný občiansky zákonník), pričom Uhorský Obchodný zákon – zák. čl XXXVII/1875 tiché spoločenstvo nepoznal, nakoľko síce prebral väčšinu inštitútov všeobecného rakúskeho obchodného zákonníka avšak nebral ustanovenia o tichom spoločenstve a komanditnej spoločnosti na akcie. Bližšie pozri RANDA, A. *Soukromé obchodní právo Rakouské (1908)*. Vysoká škola aplikovaného práva, 2008. s. 211

⁴ ŠTENGOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M a kol. *Obchodní zákoník 12. Vydání*. Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 1207

⁵ Bližšie k porovnaniu zmluvy o tichom spoločenstve pozri aj: NÉMETHOVÁ, M.: *Zmluvy a úkony (Zmluva o tichom spoločenstve)* In: SUCHOŽA, J. a kol.: *Slovenské obchodné právo : obchodné záväzky [1.vyd.]*, Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela Právnická fakulta, 2004 s. 159

⁶ Pozri Rozsudok Krajského súdu Žilina zo dňa 24.03.2016 sp. zn. 14 Cob 148/2015

Kogentné a dispozitívne ustanovenia Zmluvy o tichom spoločenstve

Určenie podielu tichého spoločníka na podnikaní podnikateľa je jednou z podstatných náležitostí ZoTS. V prípade, ak si zmluvné strany podiel tichého spoločníka na podnikaní podnikateľa v zmluve neurčia, ZoTS bude neplatná z dôvodu absencie jednej z jej podstatnej náležitostí. Výsledkom podnikania podnikateľa môže byť zisk ale aj strata. Napriek tomu ale ust. § 677 Obchodného zákonníka⁷ upravujúce podiel tichého spoločníka na strate nie je zaradné podľa § 263 ods. 1 Obchodného zákonníka medzi kogentné ustanovenia. Vzhľadom na výpočet kogentných ustanovení podľa § 263 ods. 1 a 2 Obchodného zákonníka by sa mohlo zdať, že právna úprava ZoTS je prevažne dispozitívna, keď Obchodný zákonník výslovne určuje, že kogentným ustanovením je len § 673 (základné ustanovenie ZoTS definujúce ZoTS ak osamostatný zmluvný typ a určenie, že zmluva pre svoju platnosť vyžaduje písomnú formu), § 675 (zakotvujúce právo tichého spoločníka na informácie) a § 676 ods. 1 a 2 Obchodného zákonníka (úprava spôsobu ako sa určí podiel tichého spoločníka na výsledku podnikania podnikateľa). Napriek tomuto vymedzeniu kogentných ustanovení Najvyšší súd SR vo svojej judikatúre uvádza, že kogentnú povahu majú aj ďalšie ustanovenia ZoTS aj keď nie sú výslovne uvedené v § 263 Obchodného zákonníka a tento právny názor je možné tiež nájsť aj v odbornej literatúre.⁸ Kogentnými ustanoveniami, od ktorých sa nemožno odchyliť tak okrem uvedených ustanovení sú podľa judikatúry Najvyššieho súdu SR aj ustanovenia § 682 ods. 2 Obchodného zákonníka (ručenie tichého spoločníka za záväzky podnikateľa) z dôvodu zásady verejného poriadku a nutnej ochrany tretích osôb, ktoré nemôžu poznať obsah zmluvy medzi podnikateľom a tichým spoločníkom, § 680 (povinnosť podnikateľa po skončení zmluvy vrátiť tichému spoločníkovi jeho vklad upravený o jeho podiel na výsledku podnikania podnikateľa) a § 681 Obchodného zákonníka (určenie, že pokiaľ z ustanovení ZoTS nevyplýva inak, tichý spoločník má voči podnikateľovi postavenie veriteľa) z dôvodu, že odchylné dojednanie napr. predčasného vrátenia vkladu by bolo v rozpore s pojmovou charakteristikou záväzku a § 679 ods. 1 Obchodného zákonníka (spôsoby ukončenia ZoTS) z dôvodu, že odchylná úprava v zmluve by bola podľa

⁷ Podľa § 677 ods. 1 Obchodného zákonníka.: „O podiel na strate sa znižuje vklad tichého spoločníka. O podiel na zisku v ďalších rokoch sa znížený vklad zvyšuje a nárok na podiel na zisku vzniká spoločníkovi po dosiahnutí pôvodnej výšky vkladu.“

⁸ V tejto súvislosti pozri napr. PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník Komentár* 4. vydanie. Nakladateľstvo C. H. Beck, 2013. s. 1556, kde sa uvádza: „napriek tomu, že ustanovenie § 679 o ručení tichého spoločníka za záväzky podnikateľa je dispozitívne, nemožno súhlasiť, že by si zmluvné strany Zmluvy o tichom spoločenstve mohli dohodnúť v zmluve odchylnú úpravu, nakoľko by išlo o porušenie princípu ochrany tretích osôb, ktoré nepoznajú obsah zmluvy a sú v dobrej viere, že tichý spoločník za splnenia podmienok uvedených v zákone za záväzky podnikateľa ručí.“

Najvyššieho súdu SR v rozpore s § 2 ods. 3 Občianskeho zákonníka, teda z dôvodu, že z povahy zákona vyplýva, že sa od tejto úpravy zmluvné strany nemôžu odchýliť.⁹ Z uvedeného vyplýva, že posúdenie kogentných a dispozitívnych ustanovení v prípade ZoTS je pomerne zložité a aj napriek tomu, že väčšina ustanovení o ZoTS nie je uvedená v § 263 Obchodného zákonníka (teda nie sú zaradené medzi kogentné ustanovenia) a malo byť možné sa od nich odchýliť alebo ich aplikáciu vylúčiť, majú niektoré z týchto ustanovení kogentný charakter, čo môže spôsobiť značné problémy najmä pri úprave práv a povinností účastníkmi (v rámci zmluvnej slobody) v samotnej zmluve.

Argumentácia v prospech možnosti vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate

Vzhľadom na skutočnosť, že ust. § 677 ods. 1 Obchodného zákonníka nie je zaradené medzi kogentné ustanovenia podľa § 263 Obchodného zákonníka, ale podľa právneho názoru Najvyššieho súdu SR predstavuje dispozitívne ustanovenie, sa súčasná rozhodovacia prax Najvyššieho súdu SR prikláňa k záveru, že podiel tichého spoločníka na strate je možné obmedziť alebo dokonca aj úplne vylúčiť. Základ tohto právneho názoru tvorí práve argumentácia, že ust. § 677 Obchodného zákonníka je dispozitívne a preto na základe zmluvnej slobody tichého spoločníka a podnikateľa je možné podiel tichého spoločníka na strate podnikateľa obmedziť alebo aj vylúčiť. Najvyšší súd SR v rozhodnutí, ktorým tento právny názor odôvodňuje uvádza: „Zmluva o tichom spoločenstve vyvažuje jednak možný zisk tichého spoločníka z podnikania podnikateľa, s určitou povinnosťou znášať prípadnú stratu na podnikaní znížením vkladu tichého spoločníka. Ak ale účastníci vylúčili podiel tichého spoločníka na strate podnikateľa, čo dispozitívne ustanovenia zmluvy o tichom spoločenstve umožňujú, potom by nemal byť nárok tichého spoločníka navyšovaný o ďalšie finančné výhody, ktoré nie sú upravované v paragrafovom znení Obchodného zákonníka, týkajúcom sa zmluvy o tichom spoločenstve.“¹⁰ Najvyšší súd SR však v tomto rozhodnutí neposudzoval prípustnosť takéhoto výkladu zmluvného dojednaní z hľadiska zásady poctivého obchodného styku a samotného účelu ZoTS. Možnosť vylúčenia podielu tichého spoločníka na strate z hľadiska rozporu takejto zmluvnej úpravy so zásadou poctivého obchodného styku však v jednom zo svojich rozhodnutí posudzoval Najvyšší súd ČR, ktorý dospel k rovnakému záveru, že je možné obmedziť alebo aj vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate podnikateľa. Najvyšší súd ČR v tomto prípade posudzoval právnu úprav českého Obchodného

⁹ Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 16.12.2009 sp. zn. 1 Obdo 7/2008

¹⁰ Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 16.12.2009 sp. zn. 1 Obdo 7/2008

zákonníka účinného do prijatia zákona č. 501/2001 Sb.,¹¹ pričom vyslovil nasledujúci právny názor: „*Odvolariemu súdu nemožno vytknúť ani nesprávne právne posúdenie, ak dospel k záveru, že dojednanie ohľadne podielania sa tichého spoločníka na podnikaní je ku dňu uzatvorenia zmluvy platné, ak sa v danom prípade tichý spoločník v článku I zmluvy zaviazal, že poskytne podnikateľovi (žalovanej) vklad – finančné prostriedky vo výške 100 000 Kč a svoje znalosti v oblasti prevádzkovania kasína, a bude sa podieľať svojím vkladom na podnikaní žalovanej tak, že sa nebude v žiadnom prípade zúčastňovať na strate pri podnikaní podnikateľa (žalovanej), nakoľko toto dojednanie je v súlade s § 673 odst. 1, prvej vety obch. zák., v znení ku dňu uzatvorenia zmluvy dňa 24.01.1996. Odvolací súd tiež správne uzavrel, že predmetné dojednanie nebolo v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, pokiaľ tak účastníci urobili na základe ich slobodnej vôle a v súlade so zákonom.*”¹² Nakoniec je potrebné dodať, že k rovnakému záveru, že je možné v zmluve vylúčiť alebo obmedziť podiel tichého spoločníka na strate dospela aj súčasná odborná literatúra v SR, keď v komentári k Obchodnému zákoníku od prof. Patakyovej a kol. sa uvádza, že napriek tomu že tiché spoločenstvo je možné charakterizovať podieľaním sa tichého spoločníka na kladnom i zápornom výsledku podnikania podnikateľa, vzhľadom na to, že určenie podielu tichého spoločníka na stratenie nie je podstatnou náležitosťou ZoTS, je možné jeho podiel na strate podnikateľa zmluvou úplne vylúčiť¹³ a rovnaký právny názor uvádza vo svojom komentári k Obchodnému zákoníku aj prof. Suchoža a kol.¹⁴ Je však tento záver správny aj z hľadiska účelu ZoTS?

Argumentácia v neprospech možnosti vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate

Z hľadiska účelu ZoTS pôvodná dôvodová správa k Obchodnému zákoníku uvádza, že postavenie tichého spoločníka sa líši od postavenia veriteľa (v prípade porovnania ZoTS a zmluvy o úvere), ktorý poskytol podnikateľovi úver tým, že jeho vklad môže byť zmenšený

¹¹ Do účinnosti novely OBCHZ. ČR, ktorá bola vykonaná zákonom č. 501/2001 Sb. bola právna úprava ZoTS v ČR aj SR totožná. Uvedenou novelou v ČR zmenili základné ustanovenie ZoTS nasledovne: „*Zmluvou o tichom spoločenstve sa zaväzuje tichý spoločník poskytnúť podnikateľovi určitý vklad a podieľať sa ním na jeho podnikaní a podnikateľ sa zaväzuje k plateniu časti čistého zisku po odpočítaní povinného prídeltu do rezervného fondu, ak je podnikateľ povinný tento fond vytvárať, vyplývajúcu z podielu tichého spoločníka na výsledku podnikania. V zmluve o tichom spoločenstve musí byť dohodnutý rozsah účasti tichého spoločníka na zisku a strate rovnaký.*“ Teda v ČR sa od účinnosti tohto zákona zaviedla povinnosť pre tichého spoločníka podieľať sa na strate a preto dohodou zmluvných strán už nebolo možné podiel tichého spoločníka na strate vylúčiť.

¹² Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 28.06.2005 sp. zn. 32 Odo 688/2005

¹³ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákoník Komentár 4.* vydanie. Nakladateľstvo C. H. Beck, 2013. s.1554.

¹⁴ SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákoník a súvisiace predpisy Komentár.* Vydavateľstvo EUROUNION, 2016. s. 1180

pri neúspechu podnikania a namiesto úrokov má nárok podieľať sa na zisku.¹⁵ Preto pokiaľ aj pôvodná dôvodová správa vyjadruje pri základnom ustanovení odlíšenie tichého spoločníka od veriteľa z úverového vzťahu práve tým, že vklad tichého spoločníka môže byť zmenšený, máme za to, že úmyslom zákonodarcu bolo, aby sa tichý spoločník podieľal v prípade neúspechu podnikania podnikateľa aj na strate podnikateľa. Z hľadiska výkladu právnych noriem je pritom potrebné poukázať na judikatúru Ústavného súdu ČR zaoberajúcu sa výkladom právnych noriem, ktorá uvádza: „*všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona ale sa od neho môže a musí odchýliť, pokiaľ to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systemetická súvislosť alebo niektorý z princípov, ktoré majú svoj základ v ústevne konformnom právnom poriadku ako významnom celku. Povinnosť súdov vyhľadávať právo totiž neznamena len vyhľadávať priame a výslovné pokyny v zákonnom texte, ale tiež povinnosť zisťovať a formulovať, čo je konkrétnym právom aj tam, kde ide o interpretáciu abstraktných noriem a ústavných zásad.*“¹⁶ A rovnako Ústavný súd SR k výkladu právnych noriem uvádza, že „...*K výkladu právnych predpisov a ich inštitútov nemožno pristupovať len z hľadiska textu zákona, a to ani v prípade, keď sa text môže javiť ako jednoznačný a určitý, ale predovšetkým podľa zmyslu a účelu zákona.*“¹⁷ Vzhľadom na závery Ústavných súdov je potom z hľadiska účelu ZoTS podľa nášho názoru nutné ustanovenia o ZoTS vykladať vzhľadom na vôľu zákonodarcu tak, že podiel na strate nemôže byť v ZoTS vylúčený dohodou zmluvných strán, nakoľko je to v rozpore s účelom ZoTS.

Na podporu záveru, že nie je možné dohodou zmluvných strán vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate možno poukázať aj na základnú definíciu ZoTS podľa § 673 Obchodného zákonníka a históriu vzniku inštitútu ZoTS. Podľa § 673 ods. 1 Obchodného zákonníka: „*Zmluvou o tichom spoločenstve sa zaväzuje tichý spoločník poskytnúť podnikateľovi určitý vklad a podieľať sa ním na jeho podnikaní a podnikateľ sa zaväzuje na platenie časti zisku vyplývajúcej z podielu tichého spoločníka na výsledku podnikania.*“ Toto ustanovenie je v zmysle § 263 ods. 2 Obchodného zákonníka kogentným ustanovením, keďže ide o základné definičné ustanovenie zmluvného typu, pričom toto ustanovenie výslovne uvádza, že „...*zaväzuje tichý spoločník poskytnúť podnikateľovi určitý vklad a podieľať sa ním na jeho podnikaní...*“ Podnikaním sa v zmysle Obchodného zákonníka rozumie sústavná činnosť

¹⁵ Pozri bližšie dôvodová správa k § 673 OBCHZ., v ktorej sa uvádza „*Z navrhovanej úpravy vyplýva, že tichý spoločník neručí za záväzky podnikateľa. Jeho postavenie sa však líši od postavenia veriteľa, ktorý poskytol podnikateľovi úver tým, že jeho vklad môže byť zmenšený pri neúspechu podnikania a namiesto úrokov má nárok podieľať sa na zisku. Rozsah jeho podielu musí byť dojednaný v zmluve, lebo podľa 673 je podstatnou časťou zmluvy.*“

¹⁶ Pozri Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 13.03.2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/2012

¹⁷ Pozri Nález Ústavného súdu SR zo dňa 23.05.2013 sp. zn. IV. ÚS 71/2013

vykonávaná podnikateľom samostatne vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku. Podmienkou podnikania však nie je dosiahnutie zisku, podnikanie je vykonávané za účelom dosiahnutia zisku, avšak výsledkom podnikaťania môže byť rovnako aj strata a preto pokiaľ sa tichý spoločník má podieľať na podnikaní podnikateľa, mal by sa rovnako ako na zisku podieľať aj na strate. Tento právny názor zastávala v komentári k českému Obchodnému zákonníku (účinnému v ČR do 31.12.2013) aj doktorka Štenglová, ktorá v tomto komentári uviedla, že: „*Novela obchodného zákonníka, prijatá zák. č. 501/2001 Sb., upravila poslednú vetu § 673 ods. 1, ktorá teraz znie: „V zmluve o tichom spoločenstve musí byť dohodnutý rozsah účasti tichého spoločníka na zisku a strate rovnaký.“ Podľa nášho názoru ide len o zmenu gramatickú, i keď nová dikcia by mohla evokovať aj iné závery.*“¹⁸ Rovnako potom aj z hľadiska historického vývoja ZoTS bola na území SR upravená len v Hospodárskom zákonníku (pred úpravou v Hospodárskom zákonníku náš právny poriadok ZoTS nepoznal a to ani za prvej Československej republiky), pričom táto právna úprava vyžadovala, aby sa tichý spoločník podieľal aj na strate podnikateľa. Vzhľadom na dôvodovú správu k Obchodnému zákonníku, ako aj povahu samotnej ZoTS ako investície, s ktorou je spojené riziko straty, máme za to, že zákonodarca pri právnej úprave v Obchodnom zákonníku nemal v úmysle zmeniť koncepciu ZoTS v našom právnom poriadku a teda aj v súčasnosti by sa mala právna úprava ZoTS vykladať tak, že neumožňuje vylúčenie podielu tichého spoločníka na strate.

Záver

Vzhľadom na uvedenú argumentáciu máme za to, že v ZoTS nie je na základe zmluvnej voľnosti účastníkov zmluvy možné vylúčiť podiel tichého spoločníka na strate, nakoľko je to v rozpore s účelom ZoTS, a aj podľa základného definičného ustanovenia ZoTS a histórie vzniku právnej úpravy ZoTS by sa tichý spoločník mal podieľať aj na strate podnikateľa. Napriek tomu, aby sa zabránilo pochybnostiam vo výklade ZoTS, bude podľa nášho názoru nutné novelizovať ustanovenia Obchodného zákonníka a výslovne v právnej úprave zakotviť, že tichý spoločník sa podieľa aj na strate podnikateľa alebo zaradiť aj ust. § 677 Obchodného zákonníka medzi kogentné ustanovenia podľa § 263 Obchodného zákonníka. V praxi môže zrejme často nastať aj situácia, že zmluvné strany si v ZoTS určia podiel tichého spoločníka na zisku, ale neurčia podiel tichého spoločníka na strate. Takúto

¹⁸ ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M a kol. *Obchodní zákoník 12. Vydání*. Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 1209

zmluvu potom podľa nášho názoru nie je možné považovať za neplatnú pre absenciu jednej z podstatných náležitostí, zohľadňujúc pritom judikatúru Ústavného súdu SR, podľa ktorej *„Prehnane formalistické požiadavky všeobecného súdu na formuláciu predmetu zmluvy sú ústavne neakceptovateľné. Úloha všeobecného súdu pri hľadaní riešenia súdnej právnej veci a interpretácii relevantných právnych úkonov totiž nespočíva vo „vyhľadávaní“ dôvodov neurčitosti predmetu zmluvy (prípadne iných dôvodov jeho neplatnosti), ale v poskytnutí súdnej ochrany účastníkom občianskeho súdneho konania. Táto má byť založená okrem iného aj na zohľadnení a plnej aplikácii všetkých zákonných kritérií platných pre výklad právnych úkonov a súčasnej preferencii výkladu v prospech platnosti, a nie neplatnosti právneho úkonu.“*¹⁹ Vzhľadom na citované rozhodnutie Ústavného súdu máme za to, že aj ZoTS, v ktorej si zmluvné strany nedohodli podiel tichého spoločníka na strate, je potrebné považovať za platnú a aplikovať na ňu právny názor vyjadrený v rozhodnutí Krajského súdu v Bratislave, podľa ktorého v prípade, ak si účastníci ZoTS dohodli podiel tichého spoločníka na zisku, ale nedohodli si podiel tichého spoločníka na strate, platí fikcia, že podiel na strate je rovnaký, ako podiel na zisku.²⁰ Teda je možné zhrnúť, že v prípade, ak si zmluvné strany osobitne nedohodnú podiel tichého spoločníka na strate ale dohodnú si podiel tichého spoločníka na zisku, platí že rovnaký je aj podiel tichého spoločníka na prípadnej strate podnikateľa.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

RANDA, A.: Soukromé obchodní právo Rakouské (1908). Vysoká škola aplikovaného práva, 2008. 345 s. ISBN 978-80-86775-14-2

ŠTENGLOVÁ, I. a kol.: Obchodní zákoník 12. Vydání. Nakladatelství C. H. Beck, 2009. 1286 s. ISBN 978-80-7400-055-3

PATAKYOVÁ, M. a kol. 2013 Obchodný zákonník Komentár 4. vydanie. C. H. Beck, 2013. 1677 s. ISBN 978-80-89603-12-1

SUCHOŽA, J. a kol. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy Komentár*. Vydavateľstvo EUROUNION. 2016. 1335 s. ISBN 978-80-89374-34-2

¹⁹ Pozri Nález Ústavného súdu SR zo dňa 01.04.2015 sp. zn. I. ÚS 640/2014

²⁰ Pozri Rozsudok Krajského súdu Bratislava zo dňa 03.06.2010 sp. zn. I Cob/275/2009

NÉMETHOVÁ, M.: Zmluvy a úkony (Zmluva o tichom spoločenstve) In: SUCHOŽA, J. a kol.: Slovenské obchodné právo : obchodné záväzky [1.vyd.], Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela Právnická fakulta, 2004, ISBN 80-8083-006-1

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 13.03.2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/2012

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 23.05.2013 sp. zn. IV. ÚS 71/2013

Nález Ústavného súdu SR zo dňa 01.04.2015 sp. zn. I. ÚS 640/2014

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 28.06.2005 sp. zn. 32 Odo 688/2005

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 16.12.2009 sp. zn. 1 Obdo 7/2008

Rozsudok Krajského súdu Žilina zo dňa 24.03.2016 sp. zn. 14 Cob 148/2015

Iné:

Dôvodová správa k zákonu č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

OBCHODNÉ TAJOMSTVO V ZRKADLE ZMIEN OBCHODNÉHO ZÁKONNÍKA

TRADE SECRET IN THE MIRROR OF THE CHANGES IN COMMERCIAL CODE

Martin Kubinec¹

Abstrakt

Obchodné tajomstvo ako jedna z potenciálnych a následne kľúčových majetkových hodnôt podnikateľa je upravené a chránené normami Obchodného zákonníka. Za viac než 25 rokov jeho účinnosti bola v zásade statická a nemenná. K zmene právnej úpravy došlo až prijatím novely Obchodného zákonníka zákonom č. 264/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorá, vo vzťahu k úprave obchodného tajomstva, nadobudla účinnosť 1. januára 2018. Príspevok je preto venovaný analýze vykonaných zmien v právnej úprave, a to aj vo väzbe na transpozíciu Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/943 z 8. júna 2016 o ochrane nesprístupneného know-how a obchodných informácií (obchodného tajomstva) do Obchodného zákonníka.

Kľúčové slová

obchodné tajomstvo, podnikateľ, ochrana, právne prostriedky nápravy

Abstract

Business secrets as one of the potential and subsequently key assets of the entrepreneur are modified and protected by the Commercial Code. For more than 25 years, its effectiveness was basically static and unchangeable. The amendment of the legal regulation occurred only after the adoption of the amendment to the Commercial Code by Act No. 264/2017 Coll. amending Act no. 513/1991 Coll. The Commercial Code as amended and amending certain laws which was enter into force on 1 January 2018 in relation to trade secrecy. The contribution is therefore devoted to analyzing the changes made to the legislation, including the transposition of the European Parliament and Council Regulation (EU) 2016/943 of 8 June 2016 on the protection of unauthorized know-how and commercial information (trade secrets) in the Commercial Code.

Keywords

business secret, entrepreneur, protection, legal remedies

¹ JUDr. Martin Kubinec, PhD. (1978), odborný asistent Katedry obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

1. Úvod do problematiky

Doktrínálne je obchodné tajomstvo ideálny objekt, nehmotný statok, ktorý prináleží k podniku a je predmetom absolútneho práva podnikateľa, ktorý podnik ako hromadnú vec vlastní.² Legálne vymedzenie obchodného tajomstva vychádza z ustanovenia § 17 ods. 1 OBZ – podľa neho obchodné tajomstvo tvoria všetky skutočnosti obchodnej, výrobnjej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, ktoré majú skutočnú alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu, nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, majú byť podľa vôle podnikateľa utajené a podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie zabezpečuje.

Z toho možno vyvodiť, že na to, aby mohli byť určité skutočnosti považované za obchodné tajomstvo, musia byť kumulatívne (súčasne) splnené nasledovné podmienky (predpoklady):

- a) skutočnosti obchodnej, výrobnjej alebo technickej povahy, ktoré súvisia s podnikom,
- b) skutočná alebo aspoň potenciálna materiálna alebo nemateriálna hodnota,
- c) bežná nedostupnosť týchto skutočností v príslušných obchodných kruhoch,
- d) prítomná a trvajúca vôľa podnikateľa na ich utajení,
- e) zabezpečenie ich utajenia zodpovedajúcim spôsobom zo strany podnikateľa.³

Ak ktorákoľvek z týchto podmienok prestane byť naplnená, zaniká obchodné tajomstvo v právnom zmysle a nebude ďalej požívať právnu ochranu podľa § 20 OBZ⁴; do úvahy potom budú prichádzať zodpovednostné nároky prostredníctvom právnych prostriedkov na ochranu pred nekalou súťažou.

Obchodné tajomstvo nepodlieha žiadnej osobitnej registrácii, ako niektoré iné predmety priemyselného vlastníctva (napr. ochranné známky, dizajny a pod.) vo verejno-právnych registroch, ale vzniká už momentom, keď sú splnené všetky podmienky vzniku obchodného tajomstva, uvedené v § 17 OBZ, v dôsledku čoho je vznik práva k obchodnému tajomstvu výrazne neformálny.⁵

² PATAKYOVÁ, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016, str. 70

³ Bližšie k charakteru a obsahu obchodného tajomstva pozri napr.: MUNKOVÁ, J.: Právo proti nekalé súťaži. 3. vydání. Komentář. C.H.Beck. Praha. 2008, 244 s.

⁴ Obdobne aj: ŠTENGLOVÁ, I. a kol. Obchodní tajemství - praktická příručka. Praha: Linde, 2005, str. 39

⁵ PATAKYOVÁ, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016, str. 70

Za viac než 25 rokov účinnosti Obchodného zákonníka úprava obchodného tajomstva nezaznamenala prakticky žiadnu zmenu, stalo sa tak až účinnosťou novely Obchodného zákonníka zákonom č. 264/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorá, vo vzťahu k úprave obchodného tajomstva, nadobudla účinnosť 1. januára 2018 (ďalej aj ako len „Novela“).

Príspevok je preto venovaný analýze vykonaných zmien v právnej úprave, a to aj vo väzbe na transpozíciu Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/943 z 8. júna 2016 o ochrane nesprístupneného know-how a obchodných informácií (obchodného tajomstva) (ďalej aj ako len „Smernica“) do Obchodného zákonníka, ktorá sa dotkla nielen základných ustanovení o obchodnom tajomstve (§ 17 až 20 OBZ), ale aj porušenia obchodného tajomstva ako osobitnej pomenovanej skutkovej podstaty nekalej súťaže (§ 51 OBZ) a napokon právnych prostriedkov na ochranu obchodného tajomstva v nových normách § 55a až § 55d OBZ.

2. Vymedzenie obchodného tajomstva po Novele

Základné vymedzenie obchodného tajomstva v zmysle jeho zákonnej definície zostalo po Novele takmer nedotknuté; jedinou zmenou je nahradenie slova „podnikateľ“ novým pojmom „majiteľ“, ktorý je v § 17 ods. 2 OBZ aj legislatívne definovaný tak, že ide o fyzickú alebo právnickú osobu, ktorá oprávnené nakladá s obchodným tajomstvom, ktoré sa vzťahuje na podnik prevádzkovaný touto osobou pri výkone podnikania podľa § 2 ods. 1 OBZ.

Hoci by sa táto legislatívna skratka mohla javiť ako nadbytočná, vzhľadom na jej obsah je zrejmé, že mala zahrnúť prakticky akúkoľvek osobu, ktorá prevádzkuje podnik pri výkone podnikateľskej činnosti a má oprávnenie nakladať s obchodným tajomstvom, vytvoreným pri vykonávaní podnikateľskej činnosti podnikateľa. Môže tak ísť napr. aj o nájomcu podniku, nielen majiteľa podniku v užšom zmysle; je však vhodné podotknúť, že táto definícia nebola zo Smernice prevzatá doslovne⁶.

1) Pokiaľ ide o definičné vymedzenie obchodného tajomstva v Smernici, tá v porovnaní s vymedzením obchodného tajomstva v Obchodnom zákonníku vykazuje niektoré odlišnosti – podľa čl. 2 ods. 1 Smernice „obchodné tajomstvo“ sú informácie, ktoré spĺňajú všetky tieto požiadavky:

⁶ Podľa čl. 2 ods. 2 Smernice: „**vlastník** obchodného tajomstva“ je fyzická alebo právnická osoba, ktorá oprávnené nakladá s obchodným tajomstvom.

- a) sú tajné v tom zmysle, že nie sú ako celok alebo pri presnom usporiadaní a spojení ich častí všeobecne známe alebo bežne prístupné osobám v kruhoch, ktoré sa dotknutým druhom informácií bežne zaoberajú;
- b) majú obchodnú hodnotu, pretože sú tajné;
- c) osoba, ktorá s týmito informáciami oprávnene nakladá, podnikla za daných okolností primerané kroky, aby ich udržala v tajnosti.

Definícia obchodného tajomstva v zmysle Smernice je, podľa nášho názoru, širšia, už len vo vzťahu k prvej podmienke, keďže používa mimoriadne široký termín „informácie“ bez toho, aby ho rámcovala určením ich charakteru (porovnaj legálnu definíciu obchodného tajomstva v § 17 OBZ: „... skutočnosti obchodnej, výrobnéj alebo technickej povahy...“).

Dôvodová správa dôvod, pre ktorý neprevzala doslovnú definíciu obchodného tajomstva zo Smernice, neuvádza; na druhej strane pri definícii pojmov majiteľ, rušiteľ a tovar porušujúci právo k obchodnému tajomstvu slovenský zákonodarca postupoval prakticky doslovným prekladom (s malými formulačnými úpravami v záujme zosúladenia terminológie) týchto pojmov zo Smernice a tieto boli doplnené do § 17 ods. 2 až 4 OBZ.⁷

3. Ochrana obchodného tajomstva

Ustanovenie § 18 OBZ zakotvuje, že majiteľ obchodného tajomstva prevádzkujúci podnik, na ktorý sa vzťahuje obchodné tajomstvo, má výlučné právo, ak osobitný zákon neustanovuje niečo iné, s týmto tajomstvom nakladať, najmä udeliť dovoľenie na jeho využitie a určiť podmienky takeho využitia. V novelizovanom ustanovení § 20 OBZ⁸ je legislatívne ukotvená norma, podľa ktorej proti porušeniu alebo ohrozeniu práva na obchodné tajomstvo prislúcha majiteľovi obchodného tajomstva právna ochrana.

Doterajšia úprava ochrany obchodného tajomstva mala celkom zjavne dve roviny – absolútnu a relatívnu. V prvej z nich bolo zrejmé, že sa právna ochrana vzťahovala *erga omnes* (proti všetkým), bez akejkoľvek priamej väzby na prípadný súťažný vzťah medzi

⁷ Podľa § 17 ods. 2 až 4 OBZ:

(2) Majiteľ obchodného tajomstva je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá oprávnene nakladá s obchodným tajomstvom, ktoré sa vzťahuje na podnik prevádzkovaný touto osobou pri výkone podnikania podľa § 2 ods. 1.

(3) Rušiteľ obchodného tajomstva je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá porušuje alebo ohrozuje obchodné tajomstvo.

(4) Tovar porušujúci právo k obchodnému tajomstvu je tovar, ktorého návrh, vlastnosti, fungovanie, výrobný proces alebo uvedenie na trh má podstatné výhody z obchodného tajomstva, ktoré bolo porušené.

⁸ Ustanovenie § 20 OBZ pred účinnosťou Novely znelo nasledovne: *Proti porušeniu alebo ohrozeniu práva na obchodné tajomstvo prislúcha podnikateľovi právna ochrana ako pri nekalej súťaži.*

majiteľom obchodného tajomstva a rušiteľom obchodného tajomstva; ohroziť alebo porušiť obchodné tajomstvo jeho majiteľa tak mohol ktokoľvek, bez ohľadu na jeho súťažné postavenie v hospodárskej súťaži (napr. zlodej sa vlámал do trezora majiteľa obchodného tajomstva a odcudzil okrem cenností aj uložený pracovný postup alebo receptúru na výrobu produktu, ktorý podliehal obchodnému tajomstvu).

Absolútna ochrana obchodného tajomstva sa pritom odvodzovala z predchádzajúceho znenia § 20 OBZ, zo súčasného znenia však už tak priamo (explicitne) nevyplýva.

V relatívnej rovine bolo obchodné tajomstvo chránené v prípadoch, ak k jeho porušeniu došlo v rámci hospodárskej súťaže a spadalo pod pomenovanú skutkovú podstatu nekalej súťaže a pri splnení kvalifikačných znakov osobitnej skutkovej podstaty nekalej súťaže, formulovaných v § 51 OBZ v znení po účinnosti Novely.⁹

Domnievame sa preto, že zásadnou novelizáciou úpravu obchodného tajomstva došlo k istému narušeniu absolútnej a relatívnej ochrany obchodného tajomstva, keď prakticky celá úprava ochrany obchodného tajomstva bola presunutá do relatívnej roviny (v rámci hospodárskej súťaže), čo vyvoláva zdanie, že obchodné tajomstvo je chránené len vtedy, keď k jeho ohrozeniu alebo porušeniu došlo v rámci hospodárskej súťaže pri splnení kvalifikačných prvkov osobitnej skutkovej podstaty nekalej súťaže, formulovaných v § 51 OBZ v znení po účinnosti Novely.

Domnievame sa však, že je vhodné a namieste trvať na tom, že obchodné tajomstvo je naďalej chránené aj v absolútnej rovine voči všetkým (nielen súťažiteľom) a minimálne

⁹ Podľa § 51 OBZ: (1) Porušením obchodného tajomstva je konanie rušiteľa obchodného tajomstva spočívajúce v neoprávnenom získaní, využití alebo sprístupnení obchodného tajomstva.

(2) Neoprávneným získaním obchodného tajomstva je získanie obchodného tajomstva bez súhlasu jeho majiteľa konaním, ktoré je v rozpore so zásadou poctivého obchodného styku, ktoré spočíva v neoprávnenom prístupe k dokumentom, predmetom, materiálom, látkam alebo elektronickým súborom alebo ich častiam, s ktorými oprávnené nakladá majiteľ obchodného tajomstva a ktoré obsahujú obchodné tajomstvo, alebo z ktorých možno obchodné tajomstvo odvodiť, ako aj ich privlastnenie alebo kopírovanie.

(3) Neoprávneným využitím alebo neoprávneným sprístupnením obchodného tajomstva je využitie alebo sprístupnenie obchodného tajomstva bez súhlasu majiteľa obchodného tajomstva tým, kto

a) získal obchodné tajomstvo neoprávnené,

b) porušuje dohodu o zachovaní dôvernosti alebo inú povinnosť týkajúcu sa nesprístupnenia obchodného tajomstva,

c) porušuje zmluvnú alebo inú povinnosť týkajúcu sa obmedzenia využitia obchodného tajomstva.

(4) Neoprávneným získaním, využitím alebo sprístupnením obchodného tajomstva je aj konanie osoby, ak v čase získania, využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva vedela alebo za daných okolností mala vedieť, že obchodné tajomstvo sa získalo priamo alebo nepriamo od osoby, ktorá obchodné tajomstvo neoprávnené využívala alebo neoprávnené sprístupňovala podľa odseku 3.

(5) Neoprávneným využitím obchodného tajomstva je aj výroba, ponúkanie alebo uvádzanie tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na trh alebo dovoz, vývoz alebo skladovanie tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na účel jeho uvedenia na trh, ak osoba, ktorá takéto aktivity vykonávala, vedela alebo za daných okolností mala vedieť, že obchodné tajomstvo sa využívalo neoprávnené podľa odseku 3.

analogicky by sa mali preto tento prípad použiť právne prostriedky na ochranu pred nekalou súťažou, uvedené v § 53 OBZ.

Pre odstránenie akýchkoľvek pochybností by však bolo vhodné pôvodnú úpravu normovať aj v novom znení § 20 OBZ po Novele, a to už len preto, že absolútna ochrana obchodného tajomstva má vo svojej podstate chrániť obchodné tajomstvo už pred jeho ohrozením, nielen porušením; išlo by tak o ochranu pred ohrozením obchodného tajomstva ako tzv. ohrozovacieho deliktu, na rozdiel od nekalosúťažného konania v zmysle § 51 OBZ, ktorý má charakter porušovacieho deliktu.

4. Porušenie obchodného tajomstva ako skutková podstata nekalej súťaže

Porušenie obchodného tajomstva ako osobitná (pomenovaná) skutková podstata nekalej súťaže v § 51 OBZ je po transpozícii Smernice do Obchodného zákonníka zmenená zásadne; koncipovaná je ako tzv. porušovací delikt, čo znamená, že pre naplnenie tohto deliktu musí dôjsť k porušeniu práv majiteľa obchodného tajomstva v rámci hospodárskej súťaže, konaním iného súťažiť a pri porušení dobrých mravov hospodárskej súťaže (minimálne podmienky generálnej klauzuly podľa § 44 OBZ).¹⁰

K naplneniu tejto skutkovej podstaty môže dôjsť fakticky viacerými spôsobmi nekalosúťažného konania – toto ustanovenie totiž formuluje tri rôzne druhy porušenia obchodného tajomstva, a to v podobe:

- a) neoprávneného získania obchodného tajomstva;
- b) neoprávneného využitia, alebo
- c) neoprávneného sprístupnenia obchodného tajomstva.

Ad a) Neoprávnené získanie obchodného tajomstva

Podľa § 51 ods. 2 OBZ je neoprávneným získaním obchodného tajomstva získanie obchodného tajomstva bez súhlasu jeho majiteľa konaním, ktoré je v rozpore so zásadou poctivého obchodného styku, ktoré spočíva v neoprávnenom prístupe k dokumentom, predmetom, materiálom, látkam alebo elektronickým súborom alebo ich častiam, s ktorými

¹⁰ K ochrane obchodného tajomstva v rámci hospodárskej súťaže v znení pred Novelou pozri najmä: VOZÁR, J.: Právo proti nekalej súťaži. VEDA. Bratislava. 2013, str. 218 a nasl.

oprávnene nakladá majiteľ obchodného tajomstva a ktoré obsahujú obchodné tajomstvo, alebo z ktorých možno obchodné tajomstvo odvodiť, ako aj ich privlastnenie alebo kopírovanie.

V tomto prípade je chránené obchodné tajomstvo pred jeho získaním inak, než so súhlasom jeho majiteľa. Iná osoba, než jeho majiteľ, je oprávnená získať obchodné tajomstvo len so súhlasom (licenciou) jeho majiteľa, najčastejšie na základe licenčnej zmluvy na predmet priemyselného vlastníctva (§ 508 a nasl. OBZ), prípadne aj obdobnej pomenovanej alebo nepomenovanej zmluvy (napr. franšízová zmluva).

O naplnenie podstaty neoprávneného získania obchodného tajomstva má ísť v prípade, keď dôjde k prístupu k nemu v rozpore so zásadou poctivého obchodného styku – túto podmienku však považujeme za celkom nadbytočnú, pretože ak bol prístup k obchodnému tajomstvu neoprávnený, bude musieť byť toto konanie v rozpore so zásadou poctivého obchodného styku prakticky vždy; toto legislatívne riešenie vzniklo zrejme nedokonalou implementáciou Smernice¹¹.

Formulácia „získanie obchodného tajomstva bez súhlasu jeho majiteľa konaním, ktoré je v rozpore so zásadou poctivého obchodného styku, ktoré spočíva v neoprávnenom prístupe...“, podľa nášho názoru nemôže znamenať, že k naplneniu tejto skutkovej podstaty dôjde tým, že neoprávnená osoba napr. náhodou alebo omylom získala prístup k obchodnému tajomstvu, ale takto môže byť kvalifikované len aktívne, zámerné konanie neoprávnenej osoby s cieľom získať prístup k obchodnému tajomstvu, pričom k zamýšľanému získaniu prístupu k obchodnému tajomstvu aj musí fakticky dôjsť.

V súlade s ustanovením § 51 ods. 6 OBZ nepôjde o neoprávnené získanie obchodného tajomstva v prípadoch, ak k nemu došlo:

- a) nezávislým objavom alebo vytvorením,
- b) pozorovaním, skúmaním, demontážou alebo testovaním výrobku alebo predmetu, ktorý bol sprístupnený verejnosti alebo ktorý oprávnene vlastní osoba, ktorá informácie získala a na ktorú sa nevzťahuje právna povinnosť obmedziť získanie obchodného tajomstva,
- c) výkonom práva zamestnancov alebo zástupcov zamestnancov na informácie podľa slovenského právneho poriadku a práva Európskej únie, alebo

¹¹ Podľa č. 4 ods. 2 Smernice: Získanie obchodného tajomstva bez súhlasu vlastníka obchodného tajomstva sa považuje za neoprávnené, ak sa uskutoční prostredníctvom:

- a) neoprávneného prístupu k dokumentom, predmetom, materiálom, látkam alebo elektronickým súborom, s ktorými oprávnene nakladá vlastní obchodného tajomstva a ktoré obsahujú obchodné tajomstvo alebo z ktorých možno obchodné tajomstvo odvodiť, ako aj prostredníctvom ich privlastnenia alebo kopírovania;
- b) akéhokoľvek iného konania, ktoré sa za daných okolností považuje za konanie, ktoré je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.

d) iným spôsobom, ktorý je v súlade so zásadou poctivého obchodného styku a súčasne nezasahuje do práv tretích osôb.

Ad b) a c) Neoprávnené využitie a neoprávnené sprístupnenie obchodného tajomstva

Podľa § 51 ods. 3 OBZ je neoprávneným využitím alebo neoprávneným sprístupnením obchodného tajomstva využitie alebo sprístupnenie obchodného tajomstva bez súhlasu majiteľa obchodného tajomstva tým, kto

- a) získal obchodné tajomstvo neoprávnene,
- b) porušuje dohodu o zachovaní dôvernosti alebo inú povinnosť týkajúcu sa nesprístupnenia obchodného tajomstva,
- c) porušuje zmluvnú alebo inú povinnosť týkajúcu sa obmedzenia využitia obchodného tajomstva.

Dikcia ustanovení § 51 ods. 4 OBZ ďalej ešte rozširuje možné spôsoby neoprávneného získania, využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva aj o konanie osoby, ak v čase získania, využitia alebo sprístupnenia obchodného tajomstva vedela alebo za daných okolností mala vedieť, že obchodné tajomstvo sa získalo priamo alebo nepriamo od osoby, ktorá obchodné tajomstvo neoprávnene využívala alebo neoprávnene sprístupňovala.

Napokon, podľa § 51 ods. 5 OBZ neoprávneným využitím obchodného tajomstva je aj výroba, ponúkание alebo uvádzanie tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na trh alebo dovoz, vývoz alebo skladovanie tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na účel jeho uvedenia na trh, ak osoba, ktorá takéto aktivity vykonávala, vedela alebo za daných okolností mala vedieť, že obchodné tajomstvo sa využívalo neoprávnene.

Za neoprávnené nemožno považovať získanie, využitie alebo sprístupnenie obchodného tajomstva, ak k nemu došlo za účelom ochrany verejného záujmu, najmä v súvislosti s odhalením protiprávneho konania alebo inej protiprávnej činnosti, resp. rovnako získanie, využitie alebo sprístupnenie obchodného tajomstva nie je neoprávnené v rozsahu, v akom získanie, využitie alebo sprístupnenie vyžaduje alebo umožňuje slovenský právny poriadok (napr. na účely trestného konania) alebo právo Európskej únie (§ 51 ods. 7 a 8 OBZ).

5. Právne prostriedky na ochranu obchodného tajomstva

Právna úprava prostriedkov na ochranu obchodného tajomstva bola do účinnosti Novely pomerne jednoduchá – v rovine absolútnej ochrany obchodného tajomstva sa s odkazom na ustanovenie § 20 OBZ v znení pred účinnosťou Novely¹² mali použiť, rovnako ako v prípade porušenia obchodného tajomstva ako nekalosúťažného konania, právne prostriedky na ochranu pred nekalou súťažou (§ 53 až 55 OBZ pred Novelou).

Novelou však boli právne prostriedky na ochranu obchodného tajomstva výrazne rozšírené v tom zmysle, že Obchodný zákonník v nových ustanoveniach § 55a až 55d OBZ doplnil právne prostriedky ochrany obchodného tajomstva o špecifickú, doplňujúcu a modifikujúcu úpravu tzv. neodkladných a tzv. nápravných opatrení.

V princípe naďalej platí, že pre ochranu obchodného tajomstva možno využiť všetky právne prostriedky na ochranu pred nekalou súťažou (§ 55a OBZ)¹³, ibaže by v ustanoveniach § 55b až 55d OBZ bolo uvedené inak. Tieto normy tak majú prednosť pred normami § 53 až 55 OBZ a treba ich vykladať ako normy špeciálne.

Predovšetkým, § 55b OBZ dopĺňa procesnú úpravu v Civilnom sporovom poriadku o neodkladnom opatrení (§ 324 a nasl. CSP) o špeciálne ustanovenia, upravujúce právo majiteľa obchodného tajomstva domáhať sa vydania neodkladného opatrenia na príslušnom súde, pričom súd môže na návrh majiteľa obchodného tajomstva nariadiť, popri iných povinnostiach (obvykle v rozsahu zdržovacieho petitu) rušiteľovi obchodného tajomstva jednu alebo viac povinností spočívajúcich v:

- a) ukončení alebo zákaze využívania alebo sprístupňovania obchodného tajomstva,
- b) zákaze výroby, ponúkania, uvádzania na trh alebo využívania tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu,
- c) zákaze dovozu, vývozu alebo skladovania tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na účel jeho výroby, ponúkania, uvádzania na trh alebo využívania,
- d) zaistení alebo odovzdaní tovaru, ktorým bolo porušené právo k obchodnému tajomstvu, vrátane dovážaného tovaru, s cieľom zabrániť jeho uvedeniu na trh alebo obehu na trhu.

Nepochybne zaujímavým inštitútom je oprávnenie súdu (aj bez návrhu) uložiť majiteľovi obchodného tajomstva povinnosť zložiť zábezpeku určenú na zabezpečenie

¹² § 20 OBZ v znení účinnom do 31. decembra 2017 uvádzal: *Proti porušeniu alebo ohrozeniu práva na obchodné tajomstvo prislúcha podnikateľovi právna ochrana ako pri nekalej súťaži.*

¹³ K uplatňovaniu nároku na náhradu škody pozri napr. zaujímavý príspevok: ZAVADOVÁ, D.: Náhrada škody a určovanie výšky škody v sporoch vo veciach nekalej súťaže. In.: *Justičná revue*, 68, 2016, č. 12, s. 1395 – 1407.

náhrady škody alebo inej ujmy, ktorá by vznikla nariadením neodkladného opatrenia. Výška zábezpeky a lehota na jej zloženie je pritom ponechaná na rozhodnutí súdu po zohľadnení konkrétnych okolností sporovej situácie. Sankciou za porušenie povinnosti zložiť zábezpeku zo strany majiteľa obchodného tajomstva bude zamietnutie návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia.

Na druhej strane súd môže namiesto neodkladného opatrenia na návrh majiteľa obchodného tajomstva nariadiť rušiteľovi obchodného tajomstva povinnosť zložiť do úschovy súdu zábezpeku na náhradu škody alebo ujmy vzniknutej porušením obchodného tajomstva. Zložením zábezpeky pritom nevzniká rušiteľovi obchodného tajomstva právo domáhať sa sprístupnenia obchodného tajomstva.

V ustanovení § 55b ods. 4 OBZ je prelomená procesná zásada kontradiktórnosti civilného procesu, keďže súd môže majiteľa obchodného tajomstva vyzvať na doplnenie dôkazov potrebných na preukázanie, že

- a) obchodné tajomstvo existuje,
- b) ten, kto podal návrh na nariadenie neodkladného opatrenia, je majiteľom obchodného tajomstva, a
- c) obchodné tajomstvo bolo ohrozené alebo porušené.

Súd pri rozhodovaní o návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia prihliada na

- a) hodnotu a iné špecifické vlastnosti obchodného tajomstva,
- b) opatrenia prijaté na ochranu obchodného tajomstva,
- c) konanie rušiteľa obchodného tajomstva pri jeho získaní, využití alebo sprístupnení a jeho oprávnené záujmy,
- d) spôsob a následok porušenia obchodného tajomstva,
- e) oprávnené záujmy majiteľa obchodného tajomstva a tretích osôb,
- f) verejný záujem a
- g) ochranu práv.

V konaní o návrhu na vydanie neodkladného opatrenia bude súd postupovať, ak Obchodný zákonník v § 55b neurčuje inak, primerane podľa ustanovení Civilného sporového poriadku s výnimkou § 327 v časti vety za bodkočiarkou.

Novým inštitútom, smerujúcim k účinnej ochrane práv k obchodnému tajomstvu, sú aj tzv. nápravné opatrenia, upravené v § 55c OBZ. Vo veci samej (rozsudkom) môže súd na návrh majiteľa obchodného tajomstva uložiť rušiteľovi obchodného tajomstva jedno alebo viac nápravných opatrení spočívajúcich v:

- a) ukončení alebo zákaze využívania alebo sprístupňovania obchodného tajomstva,

- b) zákaze výroby, ponúkania, uvádzania na trh alebo využívania tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu,
- c) zákaze dovozu, vývozu, skladovania tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu na účel jeho výroby, ponúkania, uvádzania na trh alebo využívania,
- d) zničení všetkých dokumentov, predmetov, materiálov, látok alebo elektronických súborov alebo ich častí obsahujúcich alebo tvoriacich obchodné tajomstvo alebo ich odovzdaní majiteľovi obchodného tajomstva.

Okrem týchto nápravných opatrení sa môže majiteľ obchodného tajomstva domáhať voči rušiteľovi obchodného tajomstva:

- a) úpravy tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu tak, aby bola odstránená vlastnosť tohto tovaru porušujúca právo k obchodnému tajomstvu,
 - b) stiahnutia tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu z trhu, ak týmto opatrením nedôjde k narušeniu ochrany obchodného tajomstva,
 - c) zničenia tovaru porušujúceho právo k obchodnému tajomstvu,
- a to takmer bezvýnimčne na náklady rušiteľa obchodného tajomstva.

Alternatívou nápravných opatrení uvedených vyššie je oprávnenie súdu uložiť rušiteľovi obchodného tajomstva povinnosť poskytnúť majiteľovi obchodného tajomstva peňažnú náhradu, ak

- a) v čase využitia alebo sprístupnenia nevedel ani nemohol za daných okolností vedieť, že obchodné tajomstvo získal od osoby, ktorá toto obchodné tajomstvo využila alebo sprístupnila neoprávnene,
- b) vykonanie dotknutých opatrení by rušiteľovi obchodného tajomstva spôsobilo neprimeranú ujmu a
- c) peňažná náhrada sa javí ako dostatočne uspokojivá.

Výška peňažnej náhrady však nemôže presiahnuť výšku odmeny alebo poplatkov, ktoré by musel rušiteľ obchodného tajomstva zaplatiť, ak by požiadal o oprávnenie využívať obchodné tajomstvo, a to za obdobie, počas ktorého sa mohlo zakázať využívanie obchodného tajomstva.

V prípade, že súd uložil niektoré z nápravných opatrení, naďalej zostáva nedotknuté právo majiteľa obchodného tajomstva na náhradu škody. Súd ďalej môže (§ 55d OBZ) na návrh majiteľa obchodného tajomstva uložiť rušiteľovi obchodného tajomstva povinnosť zverejniť rozhodnutie vo veci samej alebo jeho časť na jeho náklady, ak je to potrebné vzhľadom na závažnosť porušenia obchodného tajomstva.

Záver

Obchodné tajomstvo ako špecifický ideálny objekt právnych vzťahov, ktorého vznik je vo svojej podstate úplne neformálny, musí požívať osobitnú právnu ochranu, a to aj s ohľadom na potrebu chrániť inovačnú činnosť podnikateľov; je preto správne, že sa tejto problematike venuje pozornosť aj v komunitárnom rámci.

Implementácia Smernice do Obchodného zákonníka rozhodne nie je bezchybná, ako sme už uviedli vyššie – kriticky vnímame najmä nekorektný zásah do absolútnej a relatívnej roviny jeho ochrany, ktorý je *de lege lata* minimálne nejasný.

Na druhej strane treba predbežne pozitívne hodnotiť zakotvenie nových prevenčných a reparačných prostriedkov v ustanoveniach § 55b až 55d OBZ, ktoré sú, i keď napohľad kauzisticky upravené, minimálne vhodnou pomôckou pri koncipovaní žalôb o ochranu obchodného tajomstva. Ich hlbšia analýza by si však vyžiadala výrazne väčší priestor, než je rozsah tohto príspevku, ako veľmi otázne sa nám však javí sudcovské rozhodovanie vo veciach zloženia zábezpeky podľa § 55b OBZ.

Čas a aplikačná prax ukáže, či tieto sporné alebo naopak pozitívne momenty v novej právnej úprave zásadným spôsobom skomplikujú alebo naopak posilnia právne postavenie inovatívnych podnikateľov a ich práva k obchodnému tajomstvu a či nebude nevyhnutné opätovné legislatívne „otvorenie“ témy ďalšou novelou Obchodného zákonníka...

Zoznam bibliografických odkazov

MUNKOVÁ, J.: Právo proti nekalé soutěži. 3. vydání. Komentář. C.H. Beck. Praha. 2008, 244 s.

PATAKYOVÁ, M. a kolektív. Obchodný zákonník. Komentár. 5.vydanie. Praha: C.H. Beck, 2016

ŠTENGLOVÁ, I. a kol. Obchodní tajemství - praktická příručka. Praha: Linde, 2005,

VOZÁR, J.: Právo proti nekalej súťaži. VEDA. Bratislava. 2013, 320 s.

VYPARINA, S.: Ohrozenie alebo porušenie obchodného tajomstva. Justičná revue, 54, 2002, č. 3, s. 271 – 281

ZAVADOVÁ, D.: Náhrada škody a určovanie výšky škody v sporoch vo veciach nekalej súťaže; Justičná revue, 68, 2016, č. 12, s. 1395 – 1407.

APLIKÁCIA § 107 ODS. 3 OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA V OBCHODNOPRÁVNÝCH VZŤAHOCH

APPLICATION § 107 PAR. 3 OF THE CIVIL CODE IN BUSINESS RELATIONS

Jakub Kajba¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá parciálnou problematikou aplikovateľnosti ustanovení Občianskeho zákonníka o premŕčaní na obchodnoprávne vzťahy, a to možnosťou aplikácie riešenia stretu premŕčateľného a nepremŕčateľného práva pri vzájomnej reštitučnej povinnosti strán v synallagmatickom obchodnoprávnom vzťahu, podľa § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka, hodnotiac doterajší vývoj právnej teórie a judikatúry, s cieľom hľadať riešenie, ktoré je konformné nielen so znením právnej úpravy, ale i so zásadou rovnosti zmluvných strán v súkromnom práve.

Kľúčové slová

premlčanie, obchodné právo, občianske právo, synallagmatický vzťah

Abstract

The article deals with the partial issue of the applicability of the provisions of the Civil Code relating to limitation on business relations, by the possibility of applying a collision of lapsable and non-lapsable right with the reciprocal restitution obligation of the parties in a synallagmatic business relationship, according to § 107 par. 3 of the Civil Code, evaluating the current development of the legal theory and case law, to seek a solution that is consistent not only with the wording of the legal form, but also with the principle of equality of parties in private law.

Keywords

limitation, Commercial law, Civil law, synallagmatic relation

¹ JUDr. Jakub Kajba, interný doktorand, Katedra obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, advokát

Úvod

Na začiatku považujem za potrebné zdôrazniť, že príspevok nemá ambíciu zaoberať sa možnosťou aplikácie ustanovení zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“) o premlčaní na obchodnoprávne vzťahy v širšom rozsahu než vyplýva z jeho názvu, naopak cieľom je zamyslenie nad otázkou, či abstrahujúc od vyriešenia iných otázok (možnosť aplikácie iných ustanovení Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy, napr. ustanovenia o dĺžke premlčacej doby pre prípad premlčania bezdôvodného obohatenia) je možné aplikovať ustanovenie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka, riešiace situáciu, ktorú zák. č. 513/1991Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“) nerieši, aj na obchodnoprávne vzťahy.

Ustanovenie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka

Pri vzájomnej reštitučnej povinnosti zmluvných strán, ktoré si navzájom poskytli plnenia na základe zmluvy, a následne nastal stav, že si boli povinné navzájom poskytnuté plnenia vrátiť, v dôsledku absolútnej neplatnosti zmluvy v kontexte premlčania práva na vrátenie poskytnutého plnenia, právna prax v minulosti podľa pôvodného znenia Občianskeho zákonníka čelila mnohým ťažkostiam, *vyplývajúcim z toho, že najmä pri neplatných alebo zrušených kúpnych zmluvách nebolo vydanie veci uplynutím času pre nepremlčateľnosť vlastníckeho práva ohrozené, zatiaľ čo podľa doslovného znenia zákona právo na vydanie peňažného plnenia premlčaniu podliehalo*².

Riešením tohto stavu zo strany zákonodarcu bola novelizácia § 107 Občianskeho zákonníka zákonom č. 131/1982 Zb., ktorým sa menil a dopĺňal Občiansky zákonník, v rámci ktorej bol do § 107 Občianskeho zákonníka doplnený ods. 3 v znení : „ak sú účastníci neplatnej alebo zrušenej zmluvy povinní navzájom si vrátiť všetko, čo podľa nej dostali, prihliadne súd na námietku premlčania len vtedy, ak by aj druhý účastník mohol premlčanie namietat“.

Účelom právnej úpravy bolo odstrániť nevyhovujúci stav, kedy v dôsledku dovtedajšej právnej úpravy bolo pri vzájomnej reštitučnej povinnosti výrazne znevýhodnené postavenie zmluvnej strany, ktorá poskytla plnenie, nárok na vrátenie ktorého bol vzhľadom na druh plnenia premlčateľný (nárok na peňažné plnenie) oproti osobe, ktorá poskytla plnenie, nárok n

² dôvodová správa k zákonu č. 131/1982 Zb., ktorým sa menil a dopĺňal Občiansky zákonník

a vrátenie ktorého je nepremlčateľný (vlastnícke právo) v prípade, že k dobrovoľnému vráteniu vzájomne poskytnutých plnení nedošlo. V prípade napr. kúpnej zmluvy sa mohol predávajúci domáhať vrátenia veci z titulu vlastníckeho práva k veci, a kupujúci vrátenia kúpnej ceny veci, predávajúci však mohol vzniesť námietku premlčania práva kupujúceho na vrátenie kúpnej ceny, avšak kupujúci námietku premlčania vzniesť z dôvodu nepremlčateľného vlastníckeho práva predávajúceho nemohol. Dôsledkom bola v praxi povinnosť kupujúceho vrátiť vec, bez toho, aby mu bola vrátená kúpna cena (v dôsledku premlčania nároku na jej vrátenie), čo poškodzovalo kupujúceho tak, že nebolo možné hovoriť o rovnosti postavenia účastníkov neplatnej alebo zrušenej zmluvy.

Súdna prax sa vysporiadala aj s námietkami, že takáto právna úprava poskytuje nedôvodnú ochranu kupujúceho, ktorý má sám dbať o uplatnenie svojich práv tak, aby sa nepremlčali, s odôvodnením, že *zmyslom ustanovenia § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka je zachovanie rovnováhy práv oboch zmluvných strán neplatnej alebo neskôr zrušenej zmluvy, pričom jeho závery neoslabujú právnu istotu účastníkov zmluvy ani neodporujú zásade „vigilantibus iura“*. Vyjadrujú naopak v súlade so zákonnou úpravou rovné postavenie účastníkov neplatnej zmluvy.³

V kontexte posudzovanej problematiky je podľa môjho názoru potrebné vnímať zásadu rovnosti z pohľadu, že právo by nemalo bezdôvodne zvýhodňovať alebo znevýhodňovať jednu zo strán, a pokiaľ k zvýhodneniu dochádza, musí byť odôvodnené, a dôvod musí byť ústavne akceptovateľný.

Možnosť aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy

Po nadobudnutí účinnosti Obchodného zákonníka sa právna teória i súdna prax musela vysporiadať s otázkou, či ustanovenie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka možno aplikovať i na obchodnoprávne vzťahy⁴, pričom sa vytvorili dva opozitné názory právnej teórie i súdnej praxe, pričom však oba sa venovali prevažne ustanoveniam § 107 ods. 1 a 2.

Aplikácia § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy bola vnímaná prevažne len ako súčasť širšej problematiky možnosti subsidiárneho použitia právnej úpravy premlčania nároku z bezdôvodného obohatenia v Občianskom zákonníku na právny

³ pozri rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky spis. zn. 28Cdo 3649/2012

⁴ širšiu diskusiu spustil najmä príspevok K. Marka k možnosti aplikácie § 107 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy publikovaný v *Bulletine advokacie* č. 10/20105 a *Právním zpravodaji* č. 5/2006

vzťah z bezdôvodného obohatenia, vzniknutý v dôsledku absolútne neplatnej obchodnej zmluvy. Pri odôvodneniach právnych názorov právnej teórie i súdnej praxe sa § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka stal tak „obetou“ predchádzajúcich dvoch odsekov tohto paragrafu, napriek tomu, že hoc sú systematicky zaradené v jednom ustanovení, upravujú rôzne právne skutočnosti, konkrétne § 107 Občianskeho zákonníka upravuje v ods. 1 začiatok plynutia a trvanie subjektívnej premlčacej doby a v ods. 2 začiatok plynutia a trvanie objektívnej premlčacej doby pri premlčaní práva na vydanie plnenia z titulu bezdôvodného obohatenia. Nemožnosť aplikácie § 107 Občianskeho zákonníka ako takého na obchodnoprávne vzťahy bola odôvodňovaná predovšetkým komplexnosťou úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku a z toho vyplývajúcej nemožnosti aplikácie Občianskeho zákonníka. Komplexnosť úpravy premlčania nároku z titulu bezdôvodného obohatenia v Obchodnom zákonníku bola pri plnení z absolútne neplatnej zmluvy odôvodňovaná jednak odkazom na osobitné ustanovenie o začatí plynutia premlčacej doby v tomto prípade (podľa § 394 ods. 2 Obchodného zákonníka pri práve na vrátenie plnenia uskutočneného podľa neplatnej zmluvy začína premlčacia doba plynúť odo dňa, keď k plneniu došlo) a pri absencii osobitného ustanovenia o trvaní tejto lehoty prioritou subsidiárneho použitia všeobecnej premlčacej doby v Obchodnom zákonníku pred subsidiárnym použitím právnej úpravy premlčacej doby v Občianskom zákonníku. Nemožnosť aplikácie § 107 ods. 3 bola často vyvodzovaná len z tejto argumentácie⁵, hoc k situácii v nej upravenej Obchodný zákonník špecifickú úpravu nemá. Stotožňujem sa pritom s opačným pohľadom, že práve zo skutočnosti, že § 107 Občianskeho zákonníka obsahuje aj ods. 3, nepostačuje pre odôvodnenie nemožnosti použitia § 107 Občianskeho zákonníka v obchodnoprávných vzťahoch poukázať len na ustanovenie § 394 Obchodného zákonníka⁶.

V Českej republike, kde sa diskusia právnej teórie i závery právnej praxe tejto téme venovali podrobnejšie, bolo relevantným pre oba názorové prúdy rozhodnutie veľkého senátu

⁵ napr. rozsudok Krajského súdu v Prešove spis. zn. 4 Cb 622/1998, potvrdený rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky spis. zn. 4 obo 202/2007: „nakoľko Obchodný zákonník má osobitnú úpravu premlčania nárokov z neplatnej obchodnej zmluvy (§ 394 ods. 2,3) nemôže sa na rozhodovanie vo veci aplikovať ust. § 107 Občianskeho zákonníka, čo v konečnom dôsledku znamená, že v obchodných veciach môže byť námietka premlčania vznesená účastníkom neplatnej zmluvy aj vtedy, ak druhý účastník nemôže premlčanie namietat“ alebo

rozsudok Krajského súdu v Nitre 26Cob 65/2014: „Vzhľadom na komplexný charakter úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku sa aj premlčanie práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodných vzťahoch bude spravovať výlučne právnou úpravou obsiahnutou v Obchodnom zákonníku a aplikácia žiadneho z ustanovení upravujúcich premlčanie v Občianskom zákonníku preto neprichádza v takýchto prípadoch do úvahy. Do úvahy preto podľa názoru odvolacieho súdu neprichádza ani aplikácia ustanovení § 107 ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka, ktorej sa navrhovateľ v predmetnej veci dovoľáva“.

⁶ vid' napr. odlišné stanovisko sudcu Ústavného súdu Slovenskej republiky Jána Mazáka k nálezu II. senátu Ústavného súdu Slovenskej republiky spis. zn. IV. ÚS 214/04 vyhláseného 13. decembra 2005

Najvyššieho súdu Českej republiky spis. zn. 35Odo 619/2002⁷, v ktorom bol prijatý právny názor, že *právna úprava premlčania v Obchodnom zákonníku má komplexnú povahu. V ustanovení § 387 je upravený predmet premlčania, v ustanoveniach § 388 - § 390 účinky premlčania, v ustanoveniach § 391 - § 401 začiatok a trvanie premlčacej doby, v ustanoveniach § 402 - § 407 zastavanie a pretrhnutie premlčacej doby a v ustanovení § 408 všeobecné obmedzenie premlčacej doby* (čo bolo vnímané jednoznačne ako podpora nemožnosti aplikácie ustanovení Občianskeho zákonníka, a teda žiadneho z jeho ustanovení o premlčaní na obchodnoprávne vzťahy). Najvyšší súd však v danom rozhodnutí zároveň uviedol aj to, že *skutočnosť, že Obchodný zákonník výslovne neupravuje začiatok plynutia premlčacej doby a jej trvanie, pokiaľ ide o právo na vydanie bezdôvodného obohatenia (na rozdiel od Občianskeho zákonníka – porovnaj jeho § 107), neznamená nutnosť aplikácie právnej úpravy Občianskeho zákonníka, ale iba to, že tieto otázky je potrebné riešiť podľa všeobecných ustanovení Obchodného zákonníka o premlčaní (podľa jeho § 391 a § 397). Keďže Obchodný zákonník je v pomere k Občianskemu zákonníku predpisom špeciálnym (lex specialis), čo platí i pre všeobecné ustanovenia Obchodného zákonníka upravujúce premlčanie (§ 391 a § 397) v pomere k ustanoveniu § 107 Občianskeho zákonníka, platí, že pri riešení otázky premlčania práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodných vzťahoch, sa použije predovšetkým právna úprava obsiahnutá v Obchodnom zákonníku*“ (táto časť odôvodnenia rozhodnutia bolo zástancami možného použitia § 107 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy vnímaná tým spôsobom, že nie je v protiklade s ich názorom, naopak vzhľadom na použitie pojmu „predovšetkým“ a prostredníctvom § 1 ods. 2 Obchodného zákonníka možno dospieť k záveru o tom, že ako subsidiárnu právnu úpravu je možné použiť úpravu Občianskeho zákonníka).

Vyššie uvedený právny názor bol v rámci vývoja judikatúry prehodnotený (i keď v prípade jeho vnímania zástancami možnosti aplikácie Občianskeho zákonníka je to skôr vnímané ako odstránenie vnútorného rozporu vyššie citovaného rozhodnutia) rozsudkom veľkého senátu Najvyššieho súdu Českej republiky spis. zn. 31 Cdo 4781/2009⁸, v ktorom bolo jednoznačne judikované, že *ustanovenie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka je možné aplikovať aj v prípade premlčania v obchodných záväzkových vzťahoch. Komplexnosť právnej úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku je potrebné chápať v tom zmysle, že Obchodný zákonník upravuje beh a dĺžku všetkých premlčacích dôb. V prípade nároku na vrátenie plnení z neplatnej zmluvy sa teda neaplikuje ustanovenie § 107 ods. 1 a 2, ale ustanovenia §*

⁷ Publikované pod č. 26/2004 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek ako R 26/2004

⁸ Publikované pod č. 105/2012 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek ako R 105/2012

394 ods. 2 a § 397 Obchodného zákonníka. Tým však nie je vylúčená aplikácia ustanovenia § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka, pretože tento prípad Obchodný zákonník neupravuje. V takomto prípade sa potom použije ustanovenie všeobecného predpisu, teda Občianskeho zákonníka. Argument komplexnosti právnej úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku s cieľom vylúčiť možnosť aplikácie určitých ustanovení Občianskeho zákonníka nemôže práve s ohľadom na princíp špeciality Obchodného zákonníka vyjadrený v § 1 Obchodného zákonníka obstať“.

K možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy bol i právnou teóriou v Českej republike zaujatý záver, že *niet žiadneho dôvodu, pre ktorý by použitie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka nemalo prichádzať do úvahy aj v obchodnoprávných vzťahoch, kde úprava tohto druhu chýba*⁹.

Vyššie uvedený názor Najvyššieho súdu Českej republiky i právnej teórie a prijatie nového Občianskeho zákonníka¹⁰ znamenali v Českej republike uzavretie polemiky na túto tému.

V Slovenskej republike rovnako prebehla právna diskusia k možnosti aplikácie § 107 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy¹¹, v rámci tejto diskusie však žiadna z rôzne argumentujúcich strán vôbec nespomenula existenciu § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka a vecou sa nezaoberala z pohľadu možnosti aplikácie práve tohto ustanovenia i v obchodných vzťahoch. V rámci nielen teórie, ale i súdnej praxe sa opäť prezentovali argumenty o absolútnej komplexnosti právnej úpravy premlčania v Obchodnom zákonníku všeobecne, resp. nemožnosti použitia § 107 Občianskeho zákonníka ako takého na obchodnoprávne vzťahy, bez špecifickej odpovede na možnosť aplikácie ods. 3.

V poslednom období sa Ústavný súd zaoberal problematikou aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy v Uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky spis. zn. I. ÚS 421/2016 zo dňa 07. júla 2016. Napriek tomu, že súd sťažnosť sťažovateľa odmietol ako zjavne neopodstatnenú, podľa môjho názoru naznačil nielen odôvodnením ale i svojim postupom priestor pre aplikáciu § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy v kontexte ústavnoprávneho prieskumu práva vlastníť majetok. Ústavný súd vo vzťahu k porušeniu práva na súdnu ochranu konštatoval, že rozhodnutia všeobecných súdov založené na názore, že § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka

⁹ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2008, ISBN: 80-740-00041

¹⁰ Zák. č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

¹¹ diskusia začala najmä článkom prof. Ovečkovej s názvom Premlčanie práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodnoprávných vzťahoch, publikovanom v Bulletin slovenskej advokácie, roč. 12, 2006, č. 10, str. 14-21

nemožno aplikovať na obchodnoprávne vzťahy, vzhľadom na doterajšiu judikatúru všeobecných súdov i ústavného súdu, nie sú arbitrárne ani ústavne neakceptovateľné. Zároveň však poukázal na to, že opačnému názoru prezentovanému sťažovateľom nemožno uprieť ráciu, pričom je reprezentovaný i novšou právnou teóriou¹² i v tomto príspevku uvádzanou judikatúrou v Českej republike. Vzhľadom na uvedené, a tu vidím priestor pre budúcnosť, Ústavný súd vzhľadom na nejednotnosť názorov pristúpil k prieskumu, či pri akceptácii názoru o možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka v obchodnoprávných vzťahoch prichádzala do úvahy možnosť jeho aplikácie v danom konaní. Vzhľadom na skutočnosť, že § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka nebol na daný prípad aplikovateľný ani za akceptovania možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy vo všeobecnosti, sa však súd ďalej vecou nezaoberal.

Pri posudzovaní možnosti aplikácie § 107 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy boli odôvodnenia oboch názorových prúdov v zásade z hľadiska interpretácie relevantných právnych noriem akceptovateľné, obe teórie sa problematike venovali sofistikovane, o žiadnom závere nemožno konštatovať, že by bol len arbitrárnym názorom, nakoľko obe boli podporené erudovanou argumentáciou. Za negatívum pri diskusii možno považovať nielen to, že možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka izolovane (bez ohľadu na možnosť použitia § 107 ods. 1 a 2) nebola najmä z počiatku venovaná žiadna pozornosť, a v prípade, ak sa mu pozornosť venovala, je negatívom predovšetkým skutočnosť, že miestami formalistická diskusia nezohľadňovala osobitosť právnej úpravy § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka, dôvody jeho zavedenia a jeho povahu.

Pri analýze otázky možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy je potrebné podľa môjho názoru akcentovať skutočnosť, že § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka bol do právneho poriadku včlenený ako korektív takého právneho stavu, ktorý výrazne narúšal princíp rovnosti účastníkov zmluvného vzťahu, a ktorý nebol v dôsledku toho zlučiteľný so všeobecnou predstavou spravodlivosti. Pri zmene právnej úpravy je vzhľadom na dobu jej prijatia tiež možno poukázať na to, že nebolo účelom zákonodarcu obmedziť tento korektív len na občianskoprávne vzťahy vzhľadom na ich osobitosti, ale bol korigovaný stav v občianskoprávných zmluvných z dôvodu, že v danom období išlo o jediné súkromnoprávne zmluvné vzťahy.

Ako nespravodlivý teda podľa môjho názoru nemožno vnímať stav, ku ktorému by pri absencii § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka došlo, tým spôsobom, že je nespravodlivý len

¹² s odkazom na Števček, M., Dulak, A., Bajánková, J., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M. a kol. Občiansky zákonník II. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 1612

v občianskoprávných vzťahoch vzhľadom na ich charakter, ale tak, že je nespravodlivý v akomkoľvek synalagmatickom vzťahu, vzhľadom na jeho podstatu. Po úvahe v zmysle vyššie uvedeného sa v tejto súvislosti stotožňujem s názorom, že *nemožnosť aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na vzťahy z bezdôvodného obohatenia medzi podnikateľmi by bola proti samotnej podstate synalagmatického právneho vzťahu, v rámci ktorého sú záväzky vzájomne podmienené a kde vždy existuje vzájomný vzťah medzi týmito záväzkami, ktorá by tým bola narušená*¹³.

V súvislosti s obchodnoprávnymi vzťahmi je tiež potrebné racionálne odpovedať na otázku, či z toho, že zákonodarca, ktorý nespravodlivý následok v občianskoprávných vzťahoch korigoval, prijatím Obchodného zákonníka bez výslovnej úpravy obdobného korektívu, mienil dosiahnuť návrat tohto stavu, výrazne poškodzujúceho jednu zo v zásade rovnoprávných strán, do právneho poriadku, špecificky pre obchodnoprávne vzťahy vzhľadom na ich charakter.

Som toho názoru, že pri akceptovaní možného rôzneho výkladu relevantných ustanovení (z ktorých ani jednému nemožno vyčítať arbitrárnosť), je potrebné na vec nahliadať nielen z hľadiska formálneho, ale i z hľadiska materiálneho vnímania práva i odpoveďami na vyššie uvedené otázky a podľa ich zodpovedania zvoliť výklad, ktorý je potrebné uprednostniť.

Záver

De lege ferenda je možné pre prípad, ak bude v právnej teórii i súdnej praxi v Slovenskej republike pretrvávať rozpornosť názorov a rôzna rozhodovacia činnosť súdov pri posudzovaní možnosti aplikácie § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy, vzhľadom na závažnosť problematiky a jej následkov v súkromnoprávných vzťahoch, potrebné zvážiť i zmenu právnej úpravy Obchodného zákonníka formou doplnenia rovnakého korektívu pre riešenie situácie i v obchodnoprávných vzťahoch.

V rámci rozhodovacej činnosti súdov je podľa môjho názoru vhodné sa v odôvodneniach súdnych rozhodnutí vysporiadať podrobnejšie s odôvodnením výberu právneho názoru z dvoch možných a to i s prihliadnutím na materiálne ponímanie práva. I v prípade, ak súd dospeje k záveru, že § 107 ods. 3 Občianskeho zákonníka nie je

¹³ PETŘÍK, J. – STRNAD, M.: K možnosti aplikace § 107 odst. 3 Občanského zákoníku na promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích. In: Bulletin advokacie, 2007, č. 1. ISSN: 1210-6348, s. 16-17

aplikovateľný na posudzovaný právny vzťah len preto, že ide o vzťah obchodnoprávny, bolo by vhodné sa v súdnych rozhodnutiach vysporiadať s dopadom na zmluvné vzťahy synalagmatického charakteru a práva ich účastníkov, predovšetkým v zmysle, či na odstránenie nespravodlivého stavu nie je možné použiť iný, právom upravený korektív.

Zoznam bibliografických odkazov

BUZINGER, M.: Premlčanie práva na vydanie bezdôvodného obohatenia. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 13, 2007, č. 7-8, ISSN: 1335-1079, str. 55-67

HOŠOVSKÝ, R.: K problematike premlčania práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodnoprávných vzťahoch. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 12, 2006, č. 10, ISSN: 1335-1079, str. 22-24

HROMEK, V.: Několik poznámek do diskuse o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení. In: Bulletin advokacie, 2007, č. 7-8. ISSN: 1210-6348, s. 34

KOČOVÁ, K.: Další poznámka k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení. In: Bulletin advokacie, 2007, č. 7-8. ISSN: 1210-6348, s. 37

KŘETÍNSKÝ, D.: K promlčení práva na vydání předmětu bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích. Právní rozhledy, 1998, č. 1, str. 18-22

MAREK, K.: K promlčení v obchodních závazkových vztazích. In: Bulletin advokacie, 2007, č. 5. ISSN: 1210-6348, s. 23-28

MAREK, K.: poznámka k promlčení bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích. In: Bulletin advokacie, 2005, č. 10. ISSN: 1210-6348, s. 48-49

OVEČKOVÁ, O.: Ešte raz k premlčaniu práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodných vzťahoch, In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 12, 2006, č. 12, ISSN: 1335-1079, str. 28-35

OVEČKOVÁ, O.: Premlčanie práva na vydanie bezdôvodného obohatenia v obchodnoprávných vzťahoch. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 12, 2006, č. 10, ISSN: 1335-1079, str. 14-21

PATAKYOVÁ, M.: K premlčaniu v obchodných záväzkových vzťahoch. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 14, 2008, č. 6, ISSN: 1335-1079 str. 4

PETRÍK, J. – STRNAD, M.: K možnosti aplikace § 107 odst. 3 Občanského zákoníku na promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích. In: Bulletin advokacie, 2007, č. 1. ISSN: 1210-6348, s. 16-17

SMUTNÝ, L.: K promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích. In: Právní rozhledy, 2009, č. 15, s. 552-555

ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník II. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2015, ISBN: 978-80-7400-597-8, 3148 strán

ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2008, ISBN: 80-740-00041

TOTH-VAŇO, P.: Premlčanie bezdôvodného obohatenia v obchodnoprávných vzťahoch výlučne podľa Obchodného zákonníka?. In: Justičná revue, roč. 62, 2010, č. 10, ISSN: 1335-6461, str. 1088-1098

VLK, V.: O promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení – metoda výkladu. Bulletin advokacie, 2008, č. 1-2. ISSN: 1210-6348, s. 53

ZLÁMAL, A.: K promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích trochu jinak. Bulletin advokacie, 2006, č. 4. ISSN: 1210-6348, s. 30-31

HUML, O.: Promlčení v Obchodním zákoníku: Komplexní úprava, či nikoliv?. Dostupné na internete: <https://www.epravo.cz/top/clanky/promlцени-v-obchodnim-zakoniku-komplexni-uprava-ci-nikoliv-84642.html?mail>

Odlišné stanovisko sudcu Ústavného súdu Slovenskej republiky Jána Mazáka k nálezu II. senátu Ústavného súdu Slovenskej republiky spis. zn. IV. ÚS 214/04 vyhláseného 13. decembra 2005, Dostupné na internete:

<https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DmsSearchHtmlView>

K ZABEZPEČOVACÍM INŠTITÚTOM V OBČIANSKOM A OBCHODNOM PRÁVE

ABOUT SECURITY INSTITUTES IN CIVIL AND COMMERCIAL LAW

Peter Hunák¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá zabezpečením pohľadávok v občianskom a obchodnom práve, resp. jeho určitými aspektmi. Aj z dôvodu obmedzeného rozsahu približuje zabezpečovacie inštitúty v zmysle príslušných právnych predpisov vo všeobecnosti ale súčasne nahliada na zákonné zakotvenie jednotlivých zabezpečovacích inštitútov. Špecifickejšie je obsahom príspevku stručná analýza zabezpečovacích inštitútov vo všeobecnosti, ich funkcie a delenie. Ťažiskom práce tak je všeobecná charakteristika zabezpečenia ako takého.

Kľúčové slová

veriteľ, dlžník, záväzok, zabezpečovacie právo, zabezpečovací inštitút

Abstract

The paper deals with the securing of claims in civil and commercial law, or more precisely with its particular aspects. Because of its limited scope, it approaches security institutes under the relevant legislation in general but at the same time it oversees the legal establishment of individual security institutes. More specifically, the content of the contribution is a brief analysis of security institutes in general, their functions and division. The focus of this paper is thus the general characteristic of security as such.

Keywords

creditor, debtor, obligation, security law, security institute

Úvod

Aplikácia a výkon subjektívnych práv a povinností vyplývajúcich zo záväzkovoprávných vzťahov je zabezpečený celým systémom záruk. Za pojmový znak každého subjektívneho práva je možné považovať existenciu možnosti domáhať sa ochrany tohto svojho práva, ak povinnosť z daného záväzkovoprávného vzťahu nebola riadne a včas splnená. Veriteľ, v postavení oprávnenej osoby v takomto záväzkovoprávnom vzťahu, tak môže svoje právo, aby záväzok bol splnený riadne a včas, uplatniť prostredníctvom súdu

¹ JUDr. Peter Hunák, externý doktorand, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

žalobou na splnenie povinnosti. Účinné právne predpisy poskytujú veriteľovi okrem uvedeného aj ďalšie prostriedky, ktoré môžu, a ktorých účelom je posilniť právne postavenie veriteľa voči dlžníkovi a zabezpečiť uspokojenie jeho pohľadávok iným, náhradným spôsobom, v prípade, že dlžník nie je subjektívne, či objektívne schopný alebo ochotný splniť svoj záväzok riadne a včas. Týmto prostriedkami sú práve zabezpečovacie inštitúty.

Zabezpečovacie inštitúty

Základom pre vymedzenie pojmu „záväzkovoprávny vzťah“ je vzťah medzi veriteľom a dlžníkom eo ipso môžeme záväzkovoprávny vzťah definovať ako právny vzťah, z ktorého veriteľovi (na jednej strane) vzniká právo na plnenie od dlžníka (na druhej strane) a zároveň dlžníkovi vzniká povinnosť poskytnúť uvedené plnenie veriteľovi (príp. tretej osobe). Z hľadiska obsahu tohto právneho vzťahu, môže byť povinnosťou dlžníka veriteľovi niečo dať, niečo konať, niečoho sa zdržať, alebo niečo strpieť. Záväzky vznikajú z rôznych právnych skutočností, hlavne však z právnych úkonov (najmä zo zmlúv), ale aj zo spôsobenej škody, z bezdôvodného obohatenia alebo z iných právnych skutočností.²

Záleží len na rozhodnutí veriteľa, či má záujem svoje právo, resp. pohľadávku (na druhej strane záväzok dlžníka) chrániť alebo nie. V prípade, že sa pre túto „preventívnu“ ochranu rozhodne, je len na ňom, aký inštitút, či kombináciu inštitútov, si zvolí. Táto jeho voľba by mala záležať od zhodnotenia rizikovosti celej situácie, ako aj majetnosti dlžníka a tretích osôb. Preto by tomuto rozhodnutiu malo predchádzať dôkladné due diligence nielen z právneho a ekonomického hľadiska, ale aj z hľadiska účtovného, či daňového. Až výsledok tohto komplexného posúdenia všetkých činiteľov môže v očiach veriteľa zvýšiť istotu splnenia dlžníkovej povinnosti v danom záväzkovoprávnom vzťahu.

Uvedomelý veriteľ, ako strana záväzkovoprávneho vzťahu by mal už pri jeho vzniku predpokladať možnosť vzniku situácie, že strana z daného záväzkovoprávneho vzťahu zaviazaná, ho nebude schopná alebo ochotná dobrovoľne splniť. Práve to je dôvod existencie určitých inštitútov (zabezpečovacích inštitútov) v našom právnom poriadku, ktoré posilňujú postavenie veriteľa voči dlžníkovi. Je len na posúdení veriteľa, či vôbec niektorý z týchto zabezpečovacích inštitútov, alebo aj viacero z nich, využije. V prípade, že sa ho rozhodne využiť, dôjde k zabezpečeniu splnenia hlavného záväzku záväzkom vedľajším a tým vedľa seba budú existovať dva záväzkovoprávne vzťahy.

² Dlžník [online]. Verzia 3.0. Bratislava : Jozef Piaček, 1999. [cit. 2017-11-11]. Dostupné na internete: <<http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvd/dlznik.html>>.

Vo všeobecnosti môžeme tvrdiť, že právny osud vedľajšieho záväzkovoprávneho vzťahu bude nasledovať právny osud hlavného záväzkovoprávneho vzťahu a teda so zánikom hlavného záväzkovoprávneho vzťahu zanikne vedľajší záväzkovoprávny vzťah. Je dôležité dať do pozornosti, že toto neplatí naopak, a teda zánikom vedľajšieho záväzkovoprávneho vzťahu hlavný záväzkovoprávny vzťah automaticky nezaniká.³

Funkcie zabezpečovacích inštitútov

Základné funkcie zabezpečovacích inštitútov sú štyri. Neuplatňujú sa však v rovnakej miere s ohľadom na odlišnosť jednotlivých foriem zabezpečenia záväzkov (či už zákonnými, príp. podzákonnými právnymi predpismi medzi zabezpečovacie prostriedky zaradených alebo nie). Sú nimi:

a) Zabezpečovacia funkcia.

Táto funkcia je zrejmá, nakoľko vyplýva aj zo samotného názvu „zabezpečovacích“ prostriedkov. Je vyjadrená vo forme istoty na strane oprávneného subjektu. Poskytuje značnú výhodu veriteľovi a posilňuje jeho postavenie tým, že v prípade nesplnenia záväzku dlžníka voči nemu, bude jeho pohľadávka uspokojená určitým iným spôsobom vyplývajúcim práve zo zabezpečovacieho právneho vzťahu (napríklad speňažením zálohu pri záložnom práve a uspokojením veriteľovej pohľadávky z výťažku zo speňaženia).

b) Preventívna funkcia.

Táto ďalšia funkcia sa nepripisuje v prospech veriteľa, ako predchádzajúca, ale pôsobí najmä voči dlžníkovi. Jej podstatou je vedenie dlžníka k zodpovednému plneniu svojej povinnosti tak, aby neboli ohrozené záujmy veriteľa a reálne zabezpečenie záväzkovej povinnosti – teda upevnenie postavenia veriteľa.

c) Uhradzovacia funkcia.

Táto funkcia oprávňuje veriteľa po splatnosti záväzku uspokojiť svoju pohľadávkou subsidiárne z majetku obligačného dlžníka, alebo tretej osoby (náhradného dlžníka), ak preventívna funkcia nebola naplnená, teda ak sa dlžník nesprával tak, aby splnil zabezpečovanú povinnosť riadne a včas.

d) Represívna funkcia.

Táto funkcia predstavuje určitú formu represie, trestu za porušenie povinnosti.

³ FEKETE, I. 2015. Občiansky zákonník : veľký komentár . 3. zväzok , Dedenie. Záväzkové právo - všeobecná časť (§ 460 až § 587). 2. aktualizované a rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex , 2015. 931 s. ISBN 978-80-8155-041-6.

Rozdelenie zabezpečovacích inštitútov

Existujú rôzne delenia zabezpečovacích prostriedkov, avšak za najvšeobecnejšie je podľa nášho názoru možné považovať rozdelenie na všeobecné zabezpečovacie prostriedky a špeciálne občianskoprávne prostriedky.

a) Všeobecné zabezpečovacie prostriedky.

Všeobecné zabezpečovacie prostriedky, sú prostriedkami nezávislými od vôle, čo znamená, že nastupujú ex lege bez ohľadu na vôľu veriteľa či dlžníka. Nevznikajú teda na základe jednostranných, či dvojstranných právnych úkonov. Sú nimi napríklad úroky z omeškania, poplatok z omeškania, náhrada škody a podobne. Tieto prostriedky však zákonodarca zabezpečovacími nenazýva. Ich funkcia je hlavne preventívna, nakoľko vedú dlžníka ku riadnemu a včasnému splneniu svojho záväzku.

b) Špeciálne občianskoprávne prostriedky.

Špeciálne občianskoprávne prostriedky sa vyznačujú tým, že k hlavnému, teda pôvodnému, právnomu vzťahu (zabezpečovanému) medzi veriteľom a dlžníkom, pristupuje nový, vedľajší, právny vzťah (zabezpečovací), ktorý má spravidla akcesorickú a subsidiárnu povahu. Subsidiarita a akcesorita sú v zásade základnými princípmi zabezpečovacieho práva. Subsidiarita sa uplatní v prípade, ak hlavný právny vzťah, respektíve hlavný záväzok nie je možné realizovať a dochádza k podpornému uplatneniu vedľajšieho zabezpečovacieho záväzku. Uvedené znamená, že napríklad k uspokojeniu veriteľa treťou osobou (napríklad ručiteľom) môže dôjsť len, pokiaľ nie je možné dosiahnuť uspokojenie od dlžníka samotného. Akcesorita predstavuje existenčnú závislosť zabezpečovacieho záväzku od zabezpečovaného záväzku. To znamená, že pokiaľ by nevznikol hlavný záväzok nemôže vzniknúť ani záväzok vedľajší – napríklad, ak nedôjde k platnému uzatvoreniu kúpnej zmluvy, nebude dohodnutá ani zmluvná pokuta. Uvedené platí spravidla aj pri zániku – napríklad, ak je pohľadávka zo zmluvy o úvere uhradená, zaniká týmto dohodnuté záložné právo.

Okrem vyššie uvedeného delenia je možné zabezpečovacie inštitúty klasifikovať podľa rôznych kritérií, napríklad:

a) podľa vzniku:

a. vznik na základe právneho úkonu:

- i. jednostranného právneho úkonu dlžníka (uznanie dlhu)
- ii. dvojstranného právneho úkonu veriteľa s dlžníkom (zmluvná pokuta),
- iii. dvojstranného právneho úkonu veriteľa a tretej osoby (ručenie),

b. vznik na základe zákona (zákonné záložné právo),

b) podľa úpravy v právnych predpisoch:

- a. upravené v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov,
- b. upravené v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov,
- c. upravené v inom predpise.

V nadväznosti na vyššie uvedené je vhodné poukázať na to, že základná právna úprava prostriedkov zabezpečenia záväzkov sa nachádza v zákone č. 40/1964 Zb. Občianskom zákonníku v znení neskorších predpisov. Okrem toho, je pre oblasť obchodnozväzkových vzťahov v niektorých prípadoch právna úprava doplnená, príp. modifikovaná úpravou obsiahnutou v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodnom zákonníku v znení neskorších predpisov. Dávame do pozornosti, že Obchodný zákonník je *lex specialis* vo vzťahu k Občianskemu zákonníku (ktorý je teda voči Obchodnému zákonníku *lex generalis*). V neposlednom rade uvádzame, že určité zabezpečovacie inštitúty sú upravené aj len v špeciálnych predpisoch (odlišných od dvoch vyššie spomenutých), a to napr. zmenka (zákon č. 191/1950 Zb. zmenkový a šekový v znení neskorších predpisov).

Zabezpečovacími inštitútmi upravenými v Občianskom zákonníku v ôsmej časti, prvej hlave, piatom oddiele (Zabezpečenie záväzkov) sú nasledovné⁴:

1. Zmluvná pokuta;
2. Ručenie;
3. Dohoda o zrážkach zo mzdy a iných príjmov;
4. Záložné právo;
5. Zádržné právo;
6. Zabezpečovací prevod práva;
7. Zabezpečovacie postúpenie pohľadávky;
8. Zábezpeka;
9. Uznanie dlhu.

Zabezpečovacími inštitútmi upravenými v Obchodnom zákonníku tretej časti, hlave I, diele VI (Zabezpečenie záväzku) sú nasledovné⁵:

1. Zmluvná pokuta – doplnkovo k úprave v Občianskom zákonníku;
2. Ručenie – samostatná práva úprava;
3. Banková záruka;
4. Uznanie záväzku;

⁴ Zákon č. 40/1946 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

⁵ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

Okrem vyššie uvedených zabezpečovacích inštitútov upravených v častiach týkajúcich sa zabezpečenia záväzkov je možné nájsť aj ďalšie prostriedky slúžiace a využívajúce sa k zabezpečeniu pohľadávok. Môže ním byť napríklad výhrada vlastníctva (úprava aj v Občianskom, aj v Obchodnom zákonníku), akreditív (úprava v Obchodnom zákonníku) alebo pri niektorých zmluvných typoch zádržné právo (úprava v Obchodnom zákonníku).

Niektoré ďalšie využívané zabezpečovacie inštitúty upravené v iných právnych predpisoch, napríklad:

1. Zmenka – zákon č. 191/1950 Zb. zmenkový a šekový v znení neskorších predpisov;
2. Zmluvné záložné právo k cenným papierom, či zabezpečovací prevod cenných papierov – zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch v znení neskorších predpisov;
3. Záložné právo – zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v znení neskorších predpisov.

Okrem spomínanej klasifikácie podľa vzniku, či podľa právneho predpisu, ktorý obsahuje predmetnú právnu úpravu, môžeme vo všeobecnosti rozdeliť zabezpečovacie inštitúty aj podľa toho, kto je poskytovateľom zabezpečenia, tzn. či zabezpečenie poskytuje priamo obliganý dlžník alebo tretia osoba. Podľa uvedeného rozlišujeme nasledovné zabezpečovacie prostriedky:

- a) zabezpečenie poskytuje len dlžník – napríklad zmluvná pokuta, uznanie dlhu, zrážky zo mzdy a iných príjmov, príp. prevod práv,
- b) zabezpečenie poskytuje aj dlžník, aj tretia osoba – napríklad záložné a zádržné právo, postúpenie pohľadávky, zábezpeka, zmenka,
- c) zabezpečenie poskytuje len tretia osoba – napríklad ručenie, banková záruka, či bankový (alebo iný) akreditív.⁶

Záver

Záverom je možné zhrnúť, že zabezpečovacie inštitúty sú prostriedkami, ktoré môžu posilniť, a fakticky aj posilňujú, právne postavenie veriteľa voči dlžníkovi a zabezpečujú uspokojenie jeho pohľadávok iným, náhradným spôsobom, v prípade, že dlžník nie je subjektívne, či objektívne schopný alebo ochotný splniť svoj záväzok riadne a včas. Zabezpečovacie inštitúty tak plnia významnú úlohu pri vymožitelnosti práva a je škoda, že nie sú využívané viac, vo väčšej miere, nakoľko máme za to, že pri ich dôslednejšej aplikácii by sa jej úroveň zvyšovala.

⁶ PODHRADSKÁ, M. Zabezpečenie záväzkov [online]. epi.sk, 2005. [cit. 2017-12-17]. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Zabezpecenie-zavazkov.htm>>.

Zoznam bibliografických odkazov

FEKETE, I. 2014. Občiansky zákonník : veľký komentár . 1. zväzok , Všeobecná časť (§ 1 až § 122). 2. aktualizované a rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2014. 816 s. ISBN 978-80-8155-039-3.

FEKETE, I. 2015. Občiansky zákonník : veľký komentár. 3. zväzok, Dedenie. Závazkové právo - všeobecná časť (§ 460 až § 587). 2. aktualizované a rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2015. 931 s. ISBN 978-80-8155-041-6.

JAKUBOVIČ, D. 2005. Závazkové vzťahy a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve. Bratislava : Veda, 2004. 221 s. ISBN 80-224-0800-X.

OVEČKOVÁ, O., ŽITŇANSKÁ, L. a kol. 2013. Obchodné právo. 2., Závazkové právo. 2. dopl. a preprac. vyd. Bratislava : Iura edition, 2013. 419 s. ISBN 978-80-89635-07-8.

PATAKYOVÁ, M. a kol. 2014. Obchodný zákonník. Komentár. 4. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2014. 1677 s. ISBN 978-80-89603-12-1.

Zákon č. 40/1946 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 563/2009 Z. z. daňový poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 191/1950 Z. z. zmenkový a šekový v znení neskorších predpisov.

Dlžník [online]. Verzia 3.0. Bratislava : Jozef Piaček, 1999. Dostupné na internete: <<http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvd/dlznik.html>>.

Zabezpečenie záväzkov [online]. Žilina : M. Podhradská. 2005. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Zabezpecenie-zavazkov.htm>>.

ZABEZPEČOVACIE PRÁVNE INŠTITÚTY V OBCHODNOM PRÁVE

SECURITY LAW INSTITUTES IN COMMERCIAL LAW

Michaela Kútiková¹

Abstrakt

Právny poriadok upravuje systém zabezpečujúcich inštitútov, ktorých primárnym účelom je zvýšiť istotu veriteľa, aby bol jeho záväzok splnený včas a riadne pri zachovaní motivácie dlžníka aj pod hrozbou sankcie. Obsahom príspevku je úprava zmluvnej pokuty, ktorá je súčasťou systému zabezpečujúcich inštitútov v rámci normatívneho prostredia v Slovenskej republike a jej komparácia s právnou úpravou v Českej republike.

Kľúčové slová

Zmluvná disciplína. Zabezpečenie záväzku. Zmluvná pokuta.

Abstract

The legal system regulates the system of insurers whose primary purpose is to increase the confidence of the creditor in order to fulfill his obligation in a timely and proper manner while maintaining the motivation of the debtor even under threat of sanction. The content of the contribution is an adjustment of the contractual fine that is part of the system providing institutions within the normative environment in the Slovak Republic and its comparison with legislation in the Czech Republic.

Keywords

Contract discipline. Securing the contract. Contractual penalty.

Úvod

Zmluvná disciplína účastníkov zmluvných vzťahov nie je v dnešnej dobe ideálna, aj napriek preventívnemu pôsobeniu právnych noriem a konkrétnemu vymedzeniu práv a povinností zmluvných strán, dochádza k porušovaniu dohôd, čo je pre poškodenú stranu nežiaduce. Práve z týchto dôvodov upravuje právny poriadok systém zabezpečujúcich inštitútov, ktorých primárnym účelom je zvýšiť istotu veriteľa, aby bol jeho záväzok splnený včas a riadne pri zachovaní motivácie dlžníka aj pod hrozbou sankcie. Okrem zákonných prostriedkov zabezpečenia záväzku, ktorými sú napríklad úroky z omeškania, poplatok za

¹ JUDr. Michaela Kútiková – Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, externá doktorandka

omeškanie, náhrada škody a podobne, Občiansky zákonník ako aj Obchodný zákonník poskytujú veriteľovi ďalšie prostriedky právnej ochrany, ktoré posilňujú hmotnoprávne, ale aj procesnoprávne postavenie voči dlžníkovi. V danom príspevku sa budem zaoberať právnou úpravou špeciálnych zabezpečujúcich prostriedkov, ku vzniku ktorých je vždy potrebný právny úkon. Vyznačujú sa práve tým, že k pôvodnému právnemu vzťahu medzi veriteľom a dlžníkom ako hlavnému pristupuje nový právny vzťah, ktorý sa nazýva zabezpečovací alebo vedľajší (akcesorický). Obsahom príspevku je úprava zmluvnej pokuty, ktorá je súčasťou systému zabezpečujúcich inštitútov v rámci normatívneho prostredia v Slovenskej republike a jej komparáciou s právnou úpravou v Českej republike.

Zabezpečovacie právne inštitúty v rámci právneho poriadku v Slovenskej republike

Súkromnoprávna úprava záväzkov je v normatívnom prostredí Slovenskej republiky daná predovšetkým existenciou dvoch nosných súkromnoprávných kódexov, ktorým je Občiansky zákonník upravujúci oblasť civilistiky a Obchodný zákonník upravujúci oblasť komercionalistiky. Každý z týchto kódexov obsahuje vlastný výpočet zabezpečovacích inštitútov vzhľadom ku skutočnosti, že vzájomný vzťah Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka je vymedzený v § 1 ods. 2 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (*ďalej len „OBZ“*), ako normy *lex generalis* k *lex specialis*. Normatívna úprava Obchodného zákonníka je nezávislá vo vzťahu k inštitútom, ktorými sú ručenie, banková záruka uznanie záväzku a zmluvná pokuta. V prípade záväzkových vzťahov, ktoré sa spravujú Obchodným zákonníkom platí zásada vyjadrená v § 261 ods. 7 OBZ, a teda zabezpečujúce záväzky nasledujú osud hlavného záväzku. *„V zmysle § 261 ods. 7 OBZ, touto časťou zákona sa spravujú aj vzťahy, ktoré vznikli pri zabezpečení plnenia záväzkov v záväzkových vzťahoch, ktoré sa spravujú touto časťou zákona podľa predchádzajúcich odsekov, ako aj záložné právo k nehnuteľnostiam pri zabezpečení práv spojených s dlhopismi a záložné právo k cenným papierom v rozsahu ustanovenom osobitným zákonom.“*² V prípade voľby použitia režimu Obchodného zákonníka je všeobecne platná zásada vyjadrená v § 261 ods. 7 OBZ určitým spôsobom modifikovaná. Ide o špecifickú situáciu, lebo zmluvné strany môžu takúto dohodu počas trvania zmluvy zrušiť, ale aj uzavrieť a tým môžu dohodou meniť režim, pod ktorý spadá ich zmluva. Uvedené je možné len za podmienky vyjadrenej v § 262 ods. 3 OBZ a to tak, že osoba poskytujúca zabezpečenie prejavila súhlas s voľbou Obchodného zákonníka

² § 261 ods. 7 OBZ

alebo v čase vzniku zabezpečenia vedela, že zabezpečený záväzok sa spravuje Obchodným zákonníkom.

„Zabezpečovacie právne inštitúty používané v rámci obchodnoprávných záväzkových vzťahov (nezriedka kedy i zodpovednostných vzťahov ako priamo príčinných vzťahov rezultujúcich z porušenia príslušnej právnej povinnosti zmluvnej strany) sa samozrejme neobmedzujú len na vyššie uvádzané 4 základné inštitucionálne zákonodarcom expressis verbis upravené zabezpečovacie inštitúty. V praxi je bežné použitie aj iných alternatív.“³

Realizácia subjektívnych práv a povinností vyplývajúcich zo záväzkových právnych vzťahov je zabezpečená systémom obchodnoprávných ako aj občianskoprávných inštitútov, ktoré plnia funkciu záruk. Vo všeobecnom zmysle slova je táto záruka poskytovaná už samotnou povahou práva. Esenciálnym znakom každého subjektívneho práva je existencia možnosti domáhať sa jeho ochrany, ak povinnosti zo záväzkového vzťahu neboli riadne a včas splnené. Oprávnená osoba z takéhoto vzťahu – veriteľ môže svoje právo, uplatniť na súde žalobou. S ohľadom na samotnú realizáciu subjektívnych práv a povinností vyplývajúcich zo záväzkových právnych vzťahov je najpodstatnejší účel a funkcie, ktoré majú plniť. Zabezpečovacie právne inštitúty primárne plnia zabezpečovaciu, preventívnu, reparačnú a represívnu funkciu.

Zabezpečovacia funkcia je vyjadrená vo forme istoty na strane oprávneného subjektu. Je výhodou pre veriteľa, keď si je istý do splatnosti záväzku, že v prípade nesplnenia záväzku dlžníka bude jeho pohľadávka uspokojená z akcesorického záväzku. Preventívna funkcia spočíva v prospech veriteľa tak, že pôsobí najmä voči dlžníkovi. Jej podstatou je reálne zabezpečiť záväzkovú povinnosť, čím upevňuje postavenie veriteľa a zároveň vedie dlžníka k zodpovednému plneniu svojej povinnosti tak, aby neboli ohrozené záujmy veriteľa. Ak je splnená zabezpečovacia funkcia prevencia je úspešná. Reparačná funkcia oprávňuje veriteľa po splatnosti záväzku uspokojiť svoju pohľadávku subsidiárne z majetku dlžníka alebo náhradného dlžníka, ak preventívna funkcia nebola naplnená. Represívna predstavuje formu trestu za porušenie povinnosti.

Zabezpečovací vzťah je závislý od existencie hlavného záväzku, resp. zabezpečovaného záväzku, má teda akcesorickú povahu. Akcesorická povaha zabezpečovacieho právneho vzťahu spočíva v tom, že v súvislosti so vznikom predpokladá existenciu hlavného zabezpečovacieho záväzku. V súvislosti so zánikom takisto závisí od zániku hlavného záväzkového vzťahu. Okamih zániku vedľajšieho právneho vzťahu nemusí byť totožný

³ JAKUBOVIČ, D.: Záväzkové vzťahy a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve: Bratislava: VEDA, 2004, s. 127.

s okamihom zániku hlavného právneho vzťahu, kým vznik zabezpečovacieho vzťahu je vždy viazaný na zabezpečovací právny vzťah, jeho zánik môže nastať v niektorých prípadoch samostatne, nezávisle od zániku hlavného právneho vzťahu, a to tak, že vedľajší zabezpečovací právny vzťah z určitých dôvodov zanikne, kým hlavný trvá ďalej. Akcesorická povaha zabezpečovacieho záväzku napokon spočíva v tom, že čo do svojho obsahu je zabezpečovací právny úkon podmienený zásadne obsahom hlavného právneho vzťahu, i keď nemusí byť vždy rovnaký.⁴

Zmluvná pokuta

S ohľadom na duálnu štruktúru súkromnoprávných záväzkov v podmienkach SR je inštitút zmluvnej pokuty upravený v Občianskom zákonníku, pričom pre účely obchodnoprávne obsahuje Obchodný zákonník jeho doplnenú úpravu. Zmluvná pokuta ako zabezpečujúci prostriedok je dobre známy už z dôb rímskeho práva, kedy jeho funkcia mala odlišný charakter než je známe dnes. Používanie inštitútu zmluvnej pokuty v praxi je spojené s úskaliaми, a to najmä z dôvodu rozdielných pohľadov nielen súdnej praxe a právnej teórie, ale i názorov jednotlivých súdov navzájom. Zmluvná pokuta ako zaist'ovací právny inštitút predstavuje nástroj ochrany a posilňuje postavenie veriteľa z dôvodu, že zaist'uje pohľadávku a signalizuje zvýšený záujem veriteľa na náležitom splnení povinnosti včas a riadne, čo motivuje dlžníka vyhnúť sa sankciám a následne plniť.

V rímskom práve bola zmluvná pokuta definovaná ako stipulationes poenae (prísľub pokuty alebo konvenčná pokuta). Dlžník sa formou stipulácie zaväzoval zaplatiť veriteľovi určitý obnos peňazí za nesplnenie svojich zmluvných povinností. V prípade porušenia zmluvných povinností dlžníkom nemusel veriteľ dokazovať výšku vzniknutej škody a mohol žalovať stipulovanú čiastku. Ak bola táto stipulácia dohodnutá pre prípad, že by dlžník neplnil včas alebo na určitom mieste, mohol veriteľ kumulatívne požadovať tak zaplatenie tejto pokuty, ako aj splnenie primárnej povinnosti, ktorá vyplývala zo samotnej stipulácie. Je nutné poukázať na to, že rímske právo poznalo popri sebe dva druhy pokút, pravú konvenčnú pokutu a nepravú konvenčnú pokutu. Pravá konvenčná pokuta zaist'ovala už existujúci záväzok a nepravá pokuta slúžila k vynúteniu, ktoré nebolo predmetom žiadneho právneho záväzku. V súvislosti s historickými reminiscenciami je možné konštatovať, že zmluvná

⁴ JAKUBOVIČ, D.: Zmluvná disciplína a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve. Bratislava: EPOS, 2005, s. 299.

pokuta ako právny inštitút bola vplyvom recepčnej normy zákona č. 11/1918 Zb. prebratá do Občianskeho zákonníka, ktorý platil na našom území až do roku 1950. Po roku 1950 bola systematicky zaradená do časti upravujúcej zabezpečenie záväzkov namiesto zaradenia do časti upravujúcej náhradu škody. Občiansky zákonník z roku 1964 zmluvnú pokutu až do roku 1991 v žiadnej podobe neupravoval. Zmluvná pokuta bola upravená len v zákone o medzinárodnom obchode, t.j. zákon č. 101/1963 Zb.

V súčasnosti je zmluvná pokuta frekventovaným inštitútom v súkromnom práve a môže byť chápaná ako sankcia, ktorá nepôsobí erga omnes, ale inter partes. Vzhľadom k tomu, našla svoj odraz aj v európskom súkromnom práve. Zakotvenie inštitútu zmluvnej pokuty je možné si všimnúť napríklad v Princípoch európskeho zmluvného práva (PECL konkrétne v článku 9509). Pojem zmluvnej pokuty je tu nahradený anglickým výrazom „agreed payment for non – performance“ čo by sa dalo predložiť ako dohodnutá platba za neplnenie. Terminologicky je tento inštitút uvedený v PECL rozdielne, avšak pri jeho bližšom posudzovaní je možné zistiť, že čo do funkcie zodpovedá zmluvnej pokute tak, ako ju poznáme zakotvenú v právnom poriadku SR.

V súvislosti so spomínanou podobou zabezpečovacích záväzkov má zmluvná pokuta akcesorickú povahu čo znamená, že záväzok akcesorický je čo do existencie závislý na hlavnom záväzku. Akcesorita je daná tým, že zabezpečovaný záväzok nemôže vzniknúť bez trvania hlavného záväzku a nemôže bez neho existovať. Povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu nevzniká ex lege, ale zabezpečenie záväzku zmluvnou pokutou možno dojednať. Účastník záväzkového vzťahu, ktorý poruší povinnosť zabezpečenú zmluvnou pokutou, je povinný zmluvnú pokutu zaplatiť a to bez ohľadu na to, či druhej strane vznikla porušením povinnosti škoda. Písomná forma, výška alebo spôsob určenia sú obligatónymi náležitosťami, pričom spôsob určenia môže byť stanovený percentuálne alebo jednorázovo. Skutočnosť, že určenie zabezpečovanej povinnosti je podstatnou náležitosťou dohody o zmluvnej pokute vyplýva z ustanovenia § 544 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka (*ďalej len „OZ“*), ako aj z ustanovenia § 37 ods. 1 OZ. Uvedené potvrdil aj Najvyšší súd ČR v rozsudku zo dňa 27. novembra 2003, sp. zn. 33 Odo 794/2002, v ktorom judikoval nasledovne: *„Ak má byť záväzok na zaplatenie zmluvnej pokuty dojednaný platne, z dojednania o zmluvnej pokute musí jednoznačne vyplývať, splnenie akej konkrétnej povinnosti je týmto inštitútom zabezpečené, to znamená, pri porušení ktorej konkrétnej povinnosti vzniká nárok na zaplatenie zmluvnej pokuty, a táto zabezpečená povinnosť musí platne vzniknúť, aby mohla*

*byť zmluvnou pokutou zabezpečená.*⁵ . Pri formulácii textu dohody o zmluvnej pokute, preto musia zmluvné strany dôsledne dbať nato, aby presne, určito a zrozumiteľne vymedzili povinnosť, ktorej porušenie má za následok vznik práva na zmluvnú pokutu. Zabezpečovanou povinnosťou nemusí byť iba zmluvná povinnosť výslovne uvedená v zmluve, ktorá nie je predvídaná zákonom, ale môže ísť aj o povinnosť, ktorú má dlžník voči veriteľovi priamo zo zákona, pokiaľ je táto zákonná povinnosť v zmluve konkretizovaná (prevzatá do textu zmluvy), alebo zmluva aspoň obsahuje odkaz na príslušné zákonné ustanovenie, z ktorého táto povinnosť vyplýva. Obdobne judikoval aj Najvyšší súd ČR vo svojom rozhodnutí zo dňa 30. apríla 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2011, kde uviedol: „*Zmluvnou pokutou možno zabezpečiť akúkoľvek právnu (zmluvnú alebo zákonnú) povinnosť.*“⁶ Otázkou spojenou so zabezpečovanou povinnosťou je, či možno zmluvnou pokutou zabezpečiť aj povinnosť, ktorá je už zabezpečená iným spôsobom (najčastejšie úrokmi z omeškania). V takomto prípade, je však možné, že takéto „dvojité“ zabezpečenie sa dostane do rozporu s dobrými mravmi, či zásadami poctivého obchodného styku, preto by zmluvné strany mali venovať takémuto dojednaniu vždy zvýšenú pozornosť. Zaplatením zmluvnej pokuty však povinnosť vyplývajúca zo zmluvy nezaniká, ak sa strany nedohodli inak a teda dlžník je povinný plniť aj po zaplatení zmluvnej pokuty. Právna úprava obsiahnutá v Obchodnom zákonníku sa od právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku odlišuje v troch smeroch: Obchodný zákonník predpokladá, že na vznik povinnosti k úhrade zmluvnej pokuty nemajú vplyv prípadné okolnosti vylučujúce zodpovednosť za škodu, tzv. liberačné dôvody § 374 OBZ, teda presadzuje objektívnu zodpovednosť. Ďalším rozdielom je prelomenie princípu akcesority záväzku k zaplateniu zmluvnej pokuty, podľa § 302 OBZ odstúpením od zmluvy, teda zánik záväzku hlavného, sa nedotýka nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty, ktorá vznikala pred odstúpením od zmluvy. Posledným špecifikom Obchodného zákonníku je ustanovenie, ktoré stanovuje možnosť súdu využiť moderačné právo, t.j. oprávnenie znížiť neprimeranú vysokú zmluvnú pokutu § 301 OBZ. Je možné konštatovať, že súčasná právna úprava obsahuje niekoľko sporných ustanovení, ktoré môžu vyvolať mnoho otázok a rôznych právnych názorov. Samotný predmet zmluvnej pokuty, t.j. plnenie, ktoré je dlžník v prípade zabezpečovacej povinnosti povinný plniť druhej zmluvnej strane, je v právnej úprave dosť nejasné. Obchodný zákonník a ani Občiansky zákonník neobsahujú prípustnosť, resp. neprípustnosť nepeňažného plnenia. Právna teória, ale skoro vo všetkých prípadoch pripúšťa existenciu aj iných zmluvných pokút než peňažných plnení.

⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. novembra 2003, sp. zn. 33 Odo 794/2002

⁶ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. apríla 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2011

Zabezpečovacie právne inštitúty v rámci právneho poriadku v Českej republike

V Českej republike platí od 1.1.2014 nový Občiansky zákonník, ktorý predstavuje významnú rekodifikačnú zmenu súkromného práva. V porovnaní s dosiaľ platnou normatívnou úpravou v SR sa výrazne odlišuje súčasná česká právna úprava záväzkového práva najmä v tom, že sa odstránila duálna štruktúra záväzkových vzťahov. Zabezpečovacie právne inštitúty sú zaradené do dielu s názvom „*Zajištění a utvrzení dluhů*“.

*„Zákonodarca terminologicky rozlišuje mezi Zajištěním a utvrzením dluhů, zároveň však připouští určité zhodné rysy těchto inštitútov čo sa prejavuje tým, že oba upravuje v rámci tohto dielu. V prípade zajištění dluhů neupravuje len jednotlivé právne inštitúty, ale pokúša sa v komentovaných ustanoveniach vystihnúť ich spoločné znaky, akým spôsobom možno dlh zaistiť. V prípade utvrzení dluhů sa omedzuje len na výpočet dvoch právnych inštitútov, ktorými sú zmluvná pokuta a uznanie dlhu“.*⁷

Špecifiká právnej úpravy zmluvnej pokuty

Zmluvná pokuta je súčasťou oddielu „*utvrzení dluhů*“. Ako „*zajištění dluhů*“, tak „*utvrzení dluhů*“ slúži predovšetkým ako určitá poistka proti zlyhaniu povinného subjektu. Predchádzajúca právna úprava zaraďovala zmluvnú pokutu do oddielu zabezpečovacích záväzkov, pričom nebolo nijako vymedzené čo sa vlastne pod pojmom zabezpečenie myslí. Interpretácia tohto pojmu bola výlučne na doktríne alebo judikatúre. Rozlišovanie medzi „*zajištění dluhů*“ a „*utvrzení dluhů*“ je odôvodnené tak, že dojednanie o zmluvnej pokute, záväzok v skutočnosti nezaisťuje a len prehľbuje tým, že posilňuje povinnosť zaviazanej, resp. povinnej strany o ďalšiu povinnosť k plneniu.

Z hľadiska obsahových náležitostí nový Občiansky zákonník rozoznáva vymedzenie zabezpečovanej zmluvnej povinnosti a vymedzenie zmluvnej pokuty ako spôsobu jej určenia. Čo sa týka interpretácie alebo výkladu dojednania o zmluvnej pokute, tak je zhodné, ako u ktoréhokoľvek iného právneho úkonu. Vo väčšine prípadov je dojednanie formulované tak, že pri jeho výklade nevznikajú vážnejšie problémy. Niekedy sa však stáva, že sa jednotlivé výklady rôznia, a tak je možné sa stretnúť so situáciou, kedy nie je jasné, či sa jedná o dojednanie o zmluvnej pokute alebo o dojednanie celkom odlišné. Pre riešenie tejto situácie

⁷ PETROV, J. a kol.: OBČANSKÝ ZÁKONÍK – KOMETÁŘ. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2032-2033.

nový Občiansky zákonník poskytuje interpretačné pravidlá. Nový Občiansky zákonník opúšťa dôraz na formálne hľadisko prejavu a kladie dôraz na skutočnú vôľu konajúcich subjektov, pričom právne dojednanie má byť posudzované predovšetkým podľa svojho obsahu. Pokiaľ má byť právnym dojednaním (fiktívnym) zastreté iné skutočné dojednanie, tak sa právne dojednanie posúdi podľa jeho skutočnej povahy. Čo sa týka formy dojednania zmluvnej pokuty nová právna úprava priniesla určité zmeny. Predtým bola obligatórne stanovená písomná forma, a to až pod hrozbou neplatnosti. Oproti tomu nová právna úprava je postavená na neformálnosti zmluvnej pokuty čo de facto znamená, že zmluvná pokuta môže byť dojednaná tak ústne, ako aj konkludentne. Uvedené môže byť prínosné hlavne v prípadoch, kedy sa pôvodná písomná zmluva vrátane dojednaní o zmluvnej pokute, ktorá je v nej obsiahnutá, ukáže ako neplatná pre nedostatok formy. Čo sa týka začlenenia zmluvnej pokuty do zmluvy je kladený dôraz na zásadu autonómie vôle zmluvných strán. Táto zásada sa v praxi prejavuje tak, že zmluvná pokuta môže byť súčasťou zmluvy, v ktorej je uvedená zabezpečovacia povinnosť a môže byť dojednaná aj samostatne len s odkazom na zabezpečovaciu povinnosť. Zmluvná pokuta môže byť súčasťou rámcovej zmluvy, zmluvy o budúcej zmluve alebo môže byť uvedená odkazom na obchodné podmienky, čo je využívané najmä medzi podnikateľmi. Z časového hľadiska možno zmluvnú pokutu dohodnúť i po uzavretí zmluvy. Limitácia tohto dojednania spočíva v tom, že účinnosť dohody o zmluvnej pokute musí nastať skôr než dôjde k porušeniu zabezpečovacej povinnosti a až potom sa dohoda o zmluvnej pokute stáva účinnou.

Záver

Aktuálne je zmluvná pokuta jedným z najčastejšie využívaných zabezpečovacích prostriedkov, najmä v oblasti obchodného práva, čo kladie na zmluvné strany zvýšenú požiadavku dbať nato, aby dohoda o zmluvnej pokute mala všetky náležitosti vyžadované právnym poriadkom, najmä, aby v tejto dohode správne vymedzili povinnosť, ktorá má byť zmluvnou pokutou zabezpečená a nevystavovali sa riziku, že súd v konaní rozhodne o jej neplatnosti. Pri porovnaní právnej úpravy zmluvnej pokuty v Slovenskej republike a v Českej republike je možné konštatovať, že prvotnou zmenou v českej právnej úprave je zaradenie tohto inštitútu (spoločne s uznaním dlhu) do oddielu s názvom „*utvrzení dluhů*“, ktorého zmyslom nie je dlh zabezpečiť, ale posilniť postavenie veriteľa iným spôsobom. Zachované ostalo právo veriteľa na nárok na zmluvnú pokutu bez ohľadu na vznik škody. Poňatie zmluvnej pokuty ako paušalizovanej náhrady škody je totožné s úpravou na Slovensku. Ďalej

v podmienkach Českej republiky došlo k výslovnej formulácii a teda možnosti dojednať zmluvnú pokutu i ako nepeňažné plnenie s prihliadnutím na skutočnosť, že vždy je nutné určiť jej výšku alebo minimálny spôsob jeho určenia, čo náš právny poriadok priamo neupravuje. V neposlednom rade došlo k vylúčeniu zániku práva na zmluvnú pokutu v prípade nezavineného porušenia zmluvnej povinnosti. Z princípu zmluvnej voľnosti však vyplýva, že môže byť zmluvnými stranami dohodnuté inak. Z dôvodovej správy k zákonu č. 89/2012 Sb. Občanského zákoníka vyplýva, že nie je vylúčené, aby si strany dohodli tzv. nepravú zmluvnú pokutu. Moderačné právo zostáva zachované s tým rozdielom, že súd k moderácií pristupuje na návrh dlžníka, a teda sa stotožňuje s našou právnou úpravou. Najpodstatnejšou zmenou je absencia imperatívu z hľadiska písomnej formy.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

JAKUBOVIČ, D.: Zmluvná disciplína a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve. Bratislava: EPOS, 2005, 494 s. ISBN 80-8057-647-5.

JAKUBOVIČ, D.: Závazkové vzťahy a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve: Bratislava: VEDA, 2004, 220 s. ISBN 80-224-0800-X.

MAMOJKA, M.: Zmluvné umenie v obchodnom práve. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2014. 217 s. ISBN 978-80-8168-122-6.

OVEČKOVÁ, O. a kol. : OBCHODNÝ ZÁKONNÍK– Komentár. Bratislava : IURA EDITION, 2012. 817 s. ISBN 9788080784348.

PETROV, J. a kol.: OBČANSKÝ ZÁKONÍK – KOMETÁŘ. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s. ISBN 978-80-7400-653-1.

ŠTENGLOVÁ, I. a kol.: OBCHODNÍ ZÁKONÍK – KOMETÁŘ. Praha: C. H. Beck, 2009, 1375 s. ISBN 978-80-7400-055-3.

Zákony a judikatura:

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. novembra 2003, sp. zn. 33 Odo 794/2002

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. apríla 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2011

HISTORICKÝ VÝVOJ OBCHODNÉHO REGISTRA DO ROKU 1950

HISTORICAL EVOLUTION OF BUSINESS REGISTER UNTIL 1950

Jana Slivka Bedlovičová¹

Abstrakt

Cieľom predloženého príspevku je zosumarizovať poznatky ohľadom vývoja obchodného registra do roku 1950. Obchodný register nie je pojmom novodobým, ale jeho hlavné črty sa začali objavovať už pred storočiami. Isté paralely sa objavujú už v cechových zoznamoch, avšak pravá podstata aj s názvom ako ho poznáme dnes, sa objavuje až v 19. storočí, kedy bol v Uhorsku prijatý zákon č. 37/1875 Obchodný zákon. Jeho obsah platil vďaka recepcným normám až do roku 1950, kedy bol prijatý zákon č. 100/1950 o podnikovom registri.

Kľúčové slová

Obchodný register, cechy, registrové súdy, obchodný zákon (1875), recepcná norma

Abstract

The main purpose of presented contribution is to summarize the knowledge about the evolution of the business register until 1950. The business register is not a modern term, but its main features began to appear some centuries ago. Some parallels can be seen in the guild lists, but the true nature and the name as we know it today, appears only in the 19th century, when in Hungary was adopted Act no. 37/1875 Commercial Act. Its content was covered by the reception standards until 1950, when act no. 100 / 1950 register of companies was adopted.

Keywords

Business register, guilds, registration courts, Commercial act, reception standards

1. Úvod

Súčasná legislatíva obchodného registra definuje obchodný register ako verejný zoznam zákonom ustanovených údajov, ktorého súčasťou je zbierka zákonom ustanovených listín. Obchodný register, ako aj ďalšie inštitúty obchodného práva, resp. práva vo všeobecnosti prešli určitým vývojom, ktoré pôsobením času, historických okolností a pokroku vyústili do podoby ako ich poznáme dnes.

¹ Mgr. Jana Slivka Bedlovičová, Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, Katedra Obchodného a hospodárskeho práva, interná doktorandka

Ak sa máme zaoberať historickým vývojom obchodného registra, je potrebné ohraničiť časové obdobie, ktorým budeme zaoberať. Je tiež potrebné ešte zdôrazniť, že súčasnej podobe obchodného registra, resp. inštitútu moderné obchodného registra predchádzali iné formy registrov, resp. zoznamov, ktoré obsahovali prvky inštitútu obchodného registra a ktoré reflektovali potreby tej ktorej doby. Na základe vyššie uvedeného je potrebné upriamiť pozornosť na 13 až 14. storočie.

Etapu vrcholného stredoveku je charakteristická pre rast produktivity, ekonomiky, poľnohospodárstva a pre vznik miest, tak v západnej Európe, východnej, ale aj strednej Európe, t. j. aj v Uhorsku, t. j. na území dnešného Slovenska. Mestá v tomto období sa stávajú útvarom z pohľadu práva – panovníkom sú im udeľované aj mestské privilégia, resp. výsady. Najdôležitejšie z hľadiska vývoja súčasného obchodného registra boli hospodárske práva – slúžili rozvoju obchodu a remesla. „Obchodníci a remeselníci príbuzných remesiel sa v mestách začali organizovať už v priebehu 14. storočia. Najstarší doklad máme z Košíc (1307), kde kožušníci mali už vtedy vytvorené svoje záujmové združenie (cech).“² Cechy a ich organizáciu, môžeme teda považovať za počiatok registrácie, resp. vedenia určitých informácií o osobách, ktoré vykonávali nejakú ekonomickú činnosť za účelom dosiahnutia zisku.

2. Cechy

Počiatky existencie cechov ako záujmových združení sa datujú v do 11. storočia na územie dnešného Nemecka. Možno teda konštatovať, že sa oproti Nemecku vývoj cechov značne opozdil. „Prvý zachovaný cechový štatút máme u nás doložený až v roku 1415. Ich rozvoj sa začal až v druhej polovici 15. storočia, keď už cechy v Nemecku a severnom Taliansku, ale aj inde, mali za sebou niekoľkostoročnú existenciu“³ Je treba však uviesť, že remeselníci sa združovali aj skôr, ako už bolo vyššie uvedené.

Cechy sa v minulosti považovali za právnické osoby, združujúce remeselníkov rovnakého remesla. „Členstvo v cechu sa pôvodne nadobúdalo pristúpením, alebo prijatím, ktoré bolo neskoršie čím ďalej tým viac sprísňované, lebo cechovní majstri bránili svoj pracovný a odbytový trh; ale aj mesto z rozličných príčin živnostensko – policajných

² Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 1. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str.63 ISBN 80-8055-529-X

³ Špiez A., Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku, Vydavateľstvo Osveta, 1983, str. 31

podmieňovalo nadobúdanie členstva.“⁴ Tento postup vyústil do povinného združovania remeselníkov v cechoch a v konečnom dôsledku aj k obmedzeniu prístupu k remeslu, nakoľko pri výbere učňov sa uprednostňovali rodinný príslušníci majstra. „Kto chcel byť prijatý do cechu, musel splniť rad podmienok predpísaných v jeho štatútoch aj v predpisoch mestského práva; k týmto podmienkam patrili: meštianska príslušnosť, v niektorých dobách aj určitá príslušnosť národnostná a náboženská, zachovalosť, ďalej skončenie doby učňovskej a tovarišskej, skúšobná doba po svete (vandrovanie), vyhotovenie majstrovského kusu, a zaplatenie členského alebo predpísaných poplatkov.“⁵

„Vonkajší život cechov upravovalo väčšinou právo mesta, alebo privilégia udelené panovníkom alebo zemepánom priamo cechom; ich vnútorný život sa spravoval štatútmi a zvyklosťami. Prvé sa vzťahovali na vystupovanie cechov v meste, na trhu, ba aj na vplyv na mestskú správu, druhé upravovali vnútorné otázky, najmä organizáciu, členstvo, spôsob výroby (napr. druh a kvalitu výrobkov) aj odbytu, postavenie zamestnancov (najmä mzdy tovarišov), etc.“⁶ Pre evidenciu v cechu boli teda dôležité cechové zoznamy tých remeselníkov, ktorý patrili k tomu – ktorému cechu. „Rozvojom foriem prevádzkovania obchodov sa tieto zoznamy vyvinuli do registra spoločností, do ktorých sa zapisovali členovia príslušného cechového spoločenstva. Registre viedol cechový notár pod dohľadom konzulov a vychádzali z informácií uvedených zapisovanými osobami za prítomnosti konzulov. Vzhľadom na „interný účel“ vedenia registrov sprvoti neboli verejne prístupné.“⁷

Jednotlivé rodiny patriace do cechov si postupom storočí vybudovali na remeslo v tom – ktorom meste monopol, čo sa nepriaznivo odzrkadlilo na pokroku a naopak, remeslo pomaly začalo stagnovať. „To malo za následok postupné vydávanie vrchnostenských nariadení, ktoré mali v živote cechov urobiť nápravu. Medzi prvými to bolo vydanie cechových artikul Márie Terézie v roku 1761 a generálnych vzorových artikul roku 1813, podľa ktorých museli cechy upraviť svoje staré artikuly.“⁸ Pre cechy bol však osudným koniec 19. storočia – cechy boli zrušené v roku 1872 priemyselným zákonom.

⁴ Luby, Š. Dejiny súkromného práva na Slovensku, 2 vydanie, IURA EDITION, Bratislava, 2002, str. 214, ISBN 80- 89047-48-3

⁵ Luby, Š. Dejiny súkromného práva na Slovensku, 2 vydanie, IURA EDITION, Bratislava, 2002, str. 214, ISBN 80- 89047-48-3

⁶ Luby, Š. Dejiny súkromného práva na Slovensku, 2 vydanie, IURA EDITION, Bratislava, 2002, str. 214, ISBN 80- 89047-48-3

⁷ Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 15, ISBN 80- 7160-116-0

⁸ Majerech – Mrzúch J., Remeselnícke cechové organizácie na Slovensku, Bratislava : Academic Electronic Press , 2000, str. ISBN – 80-88880-37-8

Ak by sme mali hľadať paralely medzi súčasným obchodným registrom a cechmi, našli by sme ich niekoľko. Podmienkou pre vykonávanie remesla, teda v širokom ponímaní podnikanie, bola príslušnosť k určitému cechu a teda aj zápis osoby v registrových zoznamoch. Podnikateľom sa v zmysle § 2 odsek 2 písmeno a)⁹ Obchodného zákonníka rozumie osoba zapísaná v obchodnom registri. Pre vykonávanie podnikateľskej činnosti je teda rovnako potrebné, aby určitá skupina podnikateľov, ktorá nepodniká na základe živnostenského zákona, ktorí podnikajú na základe iného než živnostenského oprávnenia podľa osobitných predpisov alebo fyzické osoby, ktoré vykonávajú poľnohospodársku výrobu a sú zapísané do evidencie podľa osobitného predpisu, bola zapísaná do určitého zoznamu, ktorý je v súčasnosti obchodný register. Podmienka zápisu do registra pre možnosť vykonávania podnikania je v tomto prípade rovnaká.

Členstvo v cechoch rovnako ako pri zápisoch do obchodného registra nevznikalo automaticky, ale sa viazalo na splnenie určitých podmienok. O členstvo sa muselo žiadať a žiadateľ musel preukázať splnenie podmienok predpísaných štatútom cechu, resp. zvyklosťami alebo predpismi mesta. Rovnako v podmienkach obchodného registra je pri žiadosti o zápis potrebné preukázať aj splnenie podmienok, resp. predložiť zákonom predpísané listiny. A rovnako ako pri zápise do cechového zoznamu je potrebné zaplatiť poplatok za zápis.

Je možné konštatovať, že cechy mali veľmi priaznivý vplyv na rozvoj obchodu, remesiel aj hospodárstva a potreby zaznamenávania príslušnosti k danému cechu boli predpokladom aj na neskoršie zaznamenávanie podnikateľov do registrov. Stagnácia cechov a výroby v konečnom dôsledku mali priaznivý vplyv na vývoj predchodcu obchodného registra, nakoľko vzhľadom na to, že cechy boli zakázané, bolo potrebné riešiť usporiadanie a právnu istotu v podnikaní iným spôsobom.

3. Prelomové obdobie – 19. Storočie

Pre právnu úpravu obchodného registra, resp. registra obchodníkov bolo 19. storočie. K týmto zmenám prispel aj „búrlivý“ koniec 18. storočia vo Francúzsku, ktoré bolo poznačené francúzskou revolúciou. Tá mala za následok okrem zmeny režimov aj potrebu úpravy jednotlivých oblastí v živote, ktorou bol aj obchod a potreby identifikácie obchodníkov. „Napríklad už podľa čl. 42 Code de commerce z roku 1807 v jeho pôvodnom

⁹ okrem iných definícií podnikateľa v nasledujúcich písmenách odseku.

znení je úprava: Výťah zo spoločenskej zmluvy verejnej obchodnej alebo komanditnej spoločnosti musí byť do pätnástich dní od podpisu odovzdaný tajomníkovi obchodného súdu..., aby ho zapísal do registra a na dobu 3 mesiacov vyvesil v rokovacej sieni.“ Článok 43 tohto kódexu obsahoval výpočet obsahových náležitostí zápisu: identifikačné údaje o spoločníkoch, okrem akcionárov a komanditistov, formu spoločnosti, údaje o spoločníkoch oprávnených viesť a podpisovať za spoločnosť, výšku splatených vkladov alebo vkladov, ktoré majú byť splatené, okamih vzniku a skončenia spoločnosti.“¹⁰

Za zmienku stojí aj Nemecký obchodný zákonník (H.G.B.) – „návrh obchodného zákona bol rozhodnutím nemeckého spolkového snemu zostavený v rokoch 1857 až 1861. Roku 1861 odporúčal nemecký spolkový snem nemeckým štátom prijatie tohto návrhu. Ríšskou právnou normou sa stal „H.G.B.“ zákonom zo dňa 16. Apríla 1872. V Rakúsku platil obchodný zákonník od 17. decembra 1862.“¹¹ Podľa H. G. B. „Čl. 4. Za kupca v zmysle tohto zákonníka treba považovať toho, kto po živnostensky prevádzkuje obchod.“ „Čl. 12. Každý obchodný súd má viesť obchodný register, do ktorého treba zahrnúť zápisy predpísané týmto zákonníkom. Obchodný register je verejný. Nahliadnuť do neho je dovolené v obvyklých úradných hodinách každému. Ak sa zaplatia útraty, tiež možno žiadať opis zápisov, ktoré treba na požiadanie overiť.“¹² V H.G.B. už vidíme jasne prvky súčasného registra – verejnosť, možnosť si vyhotovovať kópie pre vlastnú potrebu na a na vlastné náklady a hlavne, že obchodný register spadal do právomoci obchodných súdov, ako osobitne vymedzených súdov.

Na území dnešnej Slovenskej republiky, bol dôležitý začiatok 18. storočia. „zmenkovým poriadkom pre Viedeň a Dolné Rakúsko z roku 1717 sa zaviedol obežník pre protokolárne zápisy plných mocí spoločností podpísaných všetkými spoločníkmi tejto spoločnosti. Cisárskym dekrétom z 20. marca 1725 bola zavedená všeobecná povinnosť registrácie pre obchodníkov vo Viedni a nimi udelených plných mocí.“¹³

19. storočie, rovnako ako vo Francúzsku, Nemecku a Rakúsku, bol prelomovým storočím pre prijatie komplexného kódexu. Ním bol na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi

¹⁰ Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 16, ISBN 80- 7160-116-0, Citované podľa PELIKÁNOVÁ, I. Komentár k obchodnému zákonníku. 1. Díl, 2 aktualizované a rozšírené vydání. Linde, Praha 1997, s. 167, (z češtiny preložila M.P)

¹¹ Beňa J., Pramene k dejinám práva, Novovek, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2009, Bratislava, str. 396, ISBN: 9778-80-7160-251-4

¹² Viac pozri Beňa J., Pramene k dejinám práva, Novovek, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2009, Bratislava, str. 396, ISBN: 9778-80-7160-251-4

¹³ Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 16, ISBN 80- 7160-116-0

zákon č. 37/1875 Obchodný zákon. Obsah obchodného zákona bol rovnako ako rakúsky zákonník ovplyvnený H. G. B., avšak odrazili sa na ňom čiastočne aj vplyvy iných právnych úprav napr. ako francúzskej, belgickej, atď. Obchodný zákon sa delil na dve časti, z ktorých prvá sa zaoberala obchodnými spoločnosťami a s inštitútmi, ktoré s nimi súvisia a druhá časť riešila obchodné transakcie- V prvej časti, ktorá je dôležitá z hľadiska obchodného registra sa objavujú ustanovenia o obchodnom registri, obchodných spoločnostiach všeobecne, ale aj osobitne k jednotlivým spoločnostiam¹⁴. Dôležitými ustanoveniami sú § 7, 8 a 9, ktoré venujú pozornosť obchodnému registru. Obchodný register bol vedený v sedriách, pričom agendu obchodného registra vybavoval samosudca. Sedria sa nazývala aj kráľovská súdna stolica a mali pôsobnosť spravidla pre jednu župu.¹⁵ Pre obchodný register, tak ako v súčasnosti platilo, že bol verejný, t. j. prístupný komukoľvek, nemusel sa preukazovať záujem, ani dôvod potreby nahliadnutia. Právna úprava obchodného registra rozlišovala pojmy ako zápisy (teda zapísané údaje) a prílohy k zápisom. Zo zapísaných údajov a príloh bolo možné vyhotoviť dva druhy opisov a to jednoduchý a overený opis. Pri jednoduchých opisoch platilo, že si ich mohol každý vyhotoviť sám. Naopak overené opisy mali byť vydané na požiadanie záujemcu. § 7 ešte ustanovoval, že Zariadenie a vedenie obchodného registra sa bude riadiť osobitným nariadením. „Nariadenie a spôsob vedenia obchodného registra sa upravil nariadením uhorského ministerstva orby, priemyslu a obchodu a ministerstva spravodlivosti č. 26.922/1875 I- o založení a vedení obchodného registra.“¹⁶

Vykonané zápisy sa museli, ak zákon neustanovoval inak, uverejňovať vo vtedajšej podobe Obchodného vestníka – „Központi Értesítő“¹⁷ a pokiaľ išlo o územie Horvatsko – Slavónska, zápisy na tomto území sa uverejňovali v tamojších novinách.

Uvedený zákon spájal s uverejnením aj určité právne účinky t.j. obchodný zákon obsahoval aj materiálnu publicitu a to v § 9 „Zápisy vykonané do obchodného registra majú účinnosť voči tretím osobám odo dňa, keď boli uverejnené v „Központi Értesítő“ (ústredný oznamovateľ) a Hrvatsko-Slavonsku v tamojších ústredných novinách. Neznalosťou toho, že sa uverejnenie uskutočnilo, sa nikto nemôže ospravedlňovať“¹⁸ Princíp negatívnej materiálnej

¹⁴ Napríklad obchodný zákon poznal verejnú obchodnú spoločnosť, akciovú spoločnosť, družstvo,...

¹⁵ Viac pozri Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 2. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str. 61, ISBN 80-8055-530-3

¹⁶ Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 17, ISBN 80- 7160-116-0

¹⁷ Ústredný oznamovateľ

¹⁸ Prevzaté z Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 17, ISBN 80- 7160-116-0, odkaz na dielo: Slovenský obchodný zákon a predpisy ho dopĺňajúce s judikatúrou najvyššieho súdu, ako i býv. uhorskej kúrie a súdnych tabúl. Z podnetu Ministerstva pre zjednotenie zákonov a organizácie správy zostavil, poznámkami a judikatúrou opatril JUDr. Július Karmán, preklady spolu s autorom zhotovil Ján Pecháček. Vyšlo v edícii: Komentované zákony

publicity upravoval § 19 nasledovne: „Ak sa zmení, či zanikne firma, alebo nastane zmena v osobách majiteľov, za účelom zápisu sa to oznámi do obchodného registra, takisto aj za účelom vyhlásenia. Ak sa nezapíše zmena alebo zánik firmy, či zmena v osobe spoločníka do obchodného registra, môže ich ten, u koho nastali spomenuté skutočnosti, uplatňovať voči tretej osobe len potiaľ, pokiaľ môže dokázať, že tieto skutočnosti boli tretej osobe známe.“¹⁹

Pri jednotlivých spoločnostiach sa upravili aj povinnosti oznamovania, rozsah oznámenia týchto skutočností a ich následky. Za príklad je možné vybrať družstvo - § 223 a nasl.,

Družstvo sa považuje za existujúce podľa § 224 ak

1. ak boli stanovené stanovy spoločnosti;
2. ak bola spoločnosť zapísaná do obchodného registra

S tým súvisí aj § 228, ktorý stanovuje, že pred zápisom do obchodného registra a uverejnením sa nepokladá družstvo za existujúce. Tí, ktorí pred zápisom a uverejnením konajú v mene spoločnosti, ručia osobne a solidárne. V uvedených §§ je teda vidieť, že zápis do obchodného registra malo pre družstvo (aj pre iné spoločnosti, nakoľko išlo aj pri ostatných spoločnostiach o podobnú právnu úpravu) konštitutívny účinok. Pri zápise do obchodného registra bolo podľa § 226 potrebné oznámiť zoznam členov a stanovy a zverejniť v okrese, v ktorom malo družstvo sídlo. Uverejnenie oznámenia muselo obsahovať:

- 1) Dátum spísania základných stanov
- 2) Označenie družstva a sídlo
- 3) Predmet spoločnosti
- 4) Trvanie družstva
- 5) Spôsob hlasovania
- 6) Zverejňovanie oznámení družstiev
- 7) Skutočnosti, či členovia majú neobmedzenú alebo obmedzenú zodpovednosť za povinnosti družstva, a ak v druhom prípade je zodpovednosť rozšírená v rozsahu určenom zákonom, rozsah tejto zodpovednosti.²⁰

Na záver je možné skonštatovať, že obchodný zákon z roku 1875 bol značne pokrokový a obsahoval mnohé inštitúty, ktoré majú svoje miesto aj v súčasnom Obchodnom

Československé republiky. Československý kompas, Praha, 1926.(Texty citovan z diela J. Karmána podľa súčasného pravopisu a lingvistických noriem upravila Mária Patakyová), text porovnaný s <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>

¹⁹ tamtiež

²⁰ <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>, úprava autorka príspevku

zákonníku. V právnej úprave obchodného registra bol daný základný kameň a boli definované hlavné črty, ktoré prekonal aj skoro 150 rokov.

4. 20. storočie pod vplyvom zmien v štátnom zriadení a vplyv na právnu úpravu obchodného registra do roku 1950

Veľmi dôležitým medzníkom v histórii Slovenskej republiky a v konečnom dôsledku aj všetkých krajín Európy bol rok 1918. V tento rok neskončila „len“ prvá svetová vojna, ale aj došlo k rozpadu „starého sveta“ a ku vzniku nových štátnych útvarov. Takýmto útvarom bol aj samostatný československý štát. Právnym základom pre tento štát sa stal zákon č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného československého štátu. Vo svojich ustanoveniach uvádzal, že „boli ponechané dočasne v platnosti všetky doterajšie krajinské a ríšske zákony a nariadenia. Všetky samosprávne, štátne, krajinské, župné, okresné a najmä obecné orgány sa podriaďovali Národnému výboru a mohli pokračovať vo svojej činnosti podľa dosávacích platných zákonov a nariadení. Takto bol v záujme spoločenskej stability do novoutváraného štátneho zväzku recipovaný rakúsky a uhorský štátny aparát a právny poriadok („recepčná norma“).²¹

Recepčná norma teda „preniesla“ teda právnu úpravu z Rakúsko- Uhorska do Československého štátu. Táto recepčná norma sa samozrejme vzťahovala aj na právnu úpravu týkajúcu sa obchodného práva - t. j. obchodného zákona z roku 1875. Povinnosti podnikateľov voči obchodnému registru, ako aj ustanovenia o obchodnom registri teda zostali aj naďalej v platnosti, čím sa zabránilo bezprávnemu stavu, ktorý by mal za následok chaos a dá sa predpokladať, že aj priestor pre „nepoctivých podnikateľov“.

V roku 1919 bolo prijaté nariadenie č. 397/1919 Sb. Nariadenie vlády československej republiky, ktorý sa menili predpisy o uverejňovaní registrových zápisov. § 2 nariadenia stanovoval, že „všetky zápisy obchodný registrov a všetky oznámenia z registrov spoločenstiev o zápisoch nových družstiev, ich zmien, vstupu do likvidácie a výmazu družstiev, ako i predpísané oznámenia v konaní vyrovnacom, konkurznom a obchodnom dozore, pre ktoré bol do tejto doby určený viedenský „Zentralblatt für die Eintragungen in das Handelsregister“ a budapeštiansky: „Központi Értésítő“ budú ďalej uverejňované v liste s názvom „Ústřední oznamovatel“, ktorý vychádza v Prahe. To sa týka aj zápisov a oznámení z celého územia Československej republiky z obdobia medzi 28. Októbrom a dňom

²¹ Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 2. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str. 114, ISBN 80-8055-530-3

pôsobnosti tohto nariadení. Uverejnené budú jazykom zápisu, alebo súdneho oznámenia.²² Nariadenie ešte riešilo aj poplatkovú povinnosť za zápis, pričom sazby pre ich výmeru určovalo ministerstvo spravodlivosti a rovnako určovalo, kedy sú zápisy zadarmo (napríklad oznámenia k konkurzného konania, alebo vyrovnaní,...).

V marci 1939 bol prijatý zákon č. 1/1939 Sl. o samostatnom Slovenskom štáte, ale ten rovnako ako zákon č. 11/1918 Sb. len recipoval doterajší právny poriadok. „Ustanovenie § 3 je recepčnou normou, ktorá stanovila, že všetky doterajšie zákony, nariadenia a opatrenia ostávajú naďalej v platnosti so zmenami, ktoré vyplývajú z ducha samostatnosti Slovenského štátu. Na území nového štátu zostávali teda ďalej v platnosti československé právne normy z rokov 1918 – 1938, z obdobia druhej Česko-Slovenskej republiky (akty ústredných orgánov a autonómnych slovenských orgánov) ako aj recipované rakúsko-uhorské predpisy, pokiaľ platili na území Slovenska.“²³

Počas existencie Slovenského štátu boli prijaté viaceré zákony, ktoré sa týkali viacerých oblastí súdnictva a nesúviseli len s úpravou židovskej otázky. „K niektorým zmenám došlo aj v oblasti obchodného práva, čo bolo vyvolané najmä konfiškáciou obchodného a priemyselného majetku a slovakizáciou kapitálu. Zák. č. 89/42 Sl. z. sa týkal firemného registra; úprava členstva v správnych a dozorných orgánoch účastinných spoločností a družstevných zväzov (zák. 249/41 Sl., vl. Nar. Č. 24/42 Sl. z.); bola zriadená Slovenská revízia a dôvernica (nar. S mocou zákona č. 230/1940 Sl. z.)“²⁴

Zákon č. 89/1942 Sl. o výmaze zaniklých firiem z firemného registra z úradnej moci vo svojom jazykovom prevedení nehovorí o obchodnom registri a registrových súdoch, ale o „firemnom registri“ a „firemných súdoch“. Tento zákon stanovoval vo svojom §1 povinnosť – „Osoby, ktoré sú povinné firemným súdom oznamovať údaje pre zápis do firemného registra, majú každého piateho roku do konca júna, po prvý raz roku 1945, príslušnému firemnému súdu oznámiť, či zápisy vo firemnom registri zhodujú sa so skutočným stavom.“ Z § 3 odsek 1 uvedeného zákona v znení „Firemný súd pred nariadením výmazu zaniklej firmy vyzve vyhláškou v Súdnom ústrednom oznamovateli osobu, ktorá je zapísaná vo firemnom registri ako majiteľ firmy (jej právneho nástupcu), u obchodných spoločností spoločníkov, členov správy alebo členov tuzemského zastupiteľstva (reprezentácie), likvidátorov, zapísaných vo firemnom registri, aby prípadné námietky proti zamýšľanému výmazu firmy uplatnili do 45

²² Zdroj aspi, predklad a úprava autorka príspevku

²³ Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 2. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str. 259, ISBN 80-8055-530-3

²⁴ Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 2. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str. 277-278, ISBN 80-8055-530-3

dní od uverejnenia vyhlášky.“ je možné badať aj zmenu v označení vtedajšieho „Úradného oznamovateľa“ na „Súdneho ústredného oznamovateľa.“

Zánik Slovenského štátu v roku 1945 a následné obnovenie Československa bol zásadným medzníkom v histórii Slovenskej republiky, čo však nie je možné povedať pre vývoj právnej úpravy obchodného registra. Obchodný register „musel počkať“ ešte 5 rokov, kedy bol vydaný zákon č. 100/1950 Zb. kedy bol obchodný register, register spoločenstiev nahradený jedným – podnikovým registrom.

5. Záver

Obchodný register ako verejný register zákonom stanovených údajov, ktorého súčasťou je zbierka listín nie je novým inštitútom. Ako z obsahu príspevku možno badať, jeho dnešná podoba sa formovala po stáročia, čo išlo ruka v ruku s rozvojom obchodu a stupňa spoločenskej a hospodárskej vyspelosti ľudstva. Prvky obchodného registra bolo možné badať už v cechoch, ale pravú podobu aj so svojím označením nadobudol obchodný register až v 19. storočí. Na záver je možné konštatovať, že už vtedajšia právna úprava bola veľmi pokroková a počas desaťročí sa už len upravovala a v konečnom dôsledku slúžila ako základ pre právnu úpravu súčasného obchodného registra.

Zoznam bibliografických odkazov

Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 1. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str.63 ISBN 80-8055-529-X

Špiez A., Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku, Vydavateľstvo Osveta, 1983, str. 31

Luby, Š. Dejiny súkromného práva na Slovensku, 2 vydanie, IURA EDITION, Bratislava, 2002, str. 214, ISBN 80- 89047-48-3

Patakyová M., Obchodný register a súvisiace problémy, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, Bratislava, 1999, str. 15, ISBN 80- 7160-116-0

Majerech – Mrzúch J., Remeselnícke cechové organizácie na Slovensku, Bratislava : Academic Electronic Press , 2000, str. ISBN – 80-88880-37-8

Beňa J., Pramene k dejinám práva, Novovek, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie 2009, Bratislava, str. 396, ISBN: 9778-80-7160-251-4

Hubenák L., Právne dejiny Slovenska do roku 1945 – 2. diel, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta. Banská Bystrica, str. 61, ISBN 80-8055-530-3

<https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692>

MEDZINÁRODNÉ ZMLUVY A DEDIČSKÉ PRÁVO

INTERNATIONAL TREATIES AND INHERITANCE LAW

Pavol Sádel¹

Abstrakt

Príspevok má prispieť k zorientovaniu sa v hierarchii právnych predpisov, t.j. aké miesto majú v dedičskom konaní medzinárodné zmluvy o právnej pomoci, vzhľadom na zákon číslo 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, Nariadenie európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012. Ďalej sa autor zaoberal nedodržaním medzinárodných zmlúv v dedičskom konaní vzhľadom na zákonné ustanovenie § 161 ods. 2 CMP, a to konkrétne pri podávaní žiadostí o poskytnutie právnej pomoci v cudzine, v zmysle ktorých príslušné členské štáty ignorujú pojem iný justičný orgán.

Kľúčové slová

Medzinárodné zmluvy, právna pomoc, justičné orgány, dožiadanie do cudziny, dedenie s cezhraničným prvkom

Abstract

The contribution is intended to contribute to the orientation in the hierarchy of legislation, what place in the inheritance of an international treaty on legal aid, having regard to Act No. 97/1963 Coll. on international private and procedural law, European Parliament and Council Regulation (EU) No. 650/2012. Furthermore, the author dealt with non-observance of international treaties in hereditary proceedings, in view of the statutory provision of § 161 par. (2) of the CMP, in particular when filing an application for foreign legal aid, in which the Member States concerned ignore the notion of a different judicial.

Key words

Internatinal treaties, legal ais, judical authorities, foreign application, inheritance with cross-border element

Úvod

Fundamentom písaného štúdia (príspevku) je konspekt (prehľad) medzinárodných zmlúv, ktorej účastníkom je Slovenská republika a predmetom ktorých je právna pomoc a úprava právnych vzťahov v občianskych veciach najmä vo veciach dedičských. Na jednej strane justičný orgán (notár ako súdny komisár) na strane druhej súd (justičný orgán), ktoré pri teologickom výklade (interpretácii) spôsobujú príslušným subjektom dožiadania aporému (otázku týkajúcu sa príslušnosti - kompetencie alebo inkompetencie).

¹ JUDr. Pavol SÁDEL, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, sadel.pavol@gmail.com

Súčasťou praktickej a myšlienkovvej činnosti, ktorá umožnila dosiahnuť cieľ (t.j. vyriešiť úlohu - porušenie medzinárodných zmlúv, nariadenia) bola činnosť experimentálna a deskriptívna.

1. Postavenie notára v dedičskom konaní

1.1 Rozsah poverenia (ako opatrenia súdu - nie rozhodnutia)

V zmysle § 161 CMP:

ods. 1 v konaní o dedičstve poverí súd notára, aby vo veci konal a rozhodoval

ods. 2 poverenie podľa odseku 1 sa nevzťahuje na:

- a) rozhodnutie o začatí dedičského konania,
- b) žiadosť o poskytnutie právnej pomoci v cudzine, ak z osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, vyplýva, že o poskytnutie právnej pomoci môže požiadať výlučne súd,**
- c) rozhodnutie o vylúčení notára a jeho zamestnancov,
- d) rozhodnutie o zrušení rozhodnutia o dedičstve, ak sa dodatočne zistí, že poručiteľ žije, alebo ak bolo zrušené jeho vyhlásenie za mŕtveho.

Podľa citovaného ustanovenia je zrejmé, že notár, po tom ako ho súd poveril na všetky procesné úkony a rozhodnutia vo veci samej, vedie konanie o dedičstve samostatne. Exepciu tvoria práve tie úkony, ktoré sú zverené súdu t.j. justičnému orgánu (ako napr. žiadosť o poskytnutie právnej pomoci), aleže z osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, vyplýva, že túto žiadosť môže podať aj iný orgán ako justičný.

Pojem justičný orgán jednotlivé medzinárodné zmluvy používajú rôznorodo (ministerstvo spravodlivosti, prokuratúra, súd, notári, alebo iný justičný orgán)

2. Medzinárodné zmluvy v stredoeurópskom priestore

2.1 Česká republika

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o právnej pomoci poskytovanej justičnými orgánmi a úprave niektorých právnych vzťahov v občianskych a trestných veciach, ďalej len zmluva s ČR.

Na účely zmluvy s ČR výraz „justičný orgán“ označuje každý štátny orgán jednej zo zmluvných strán príslušný na prejednanie vecí upravených touto zmluvou (článok 2).

Pri zisťovaní neznámych adries účastníkov konania, ktorých trvalý, alebo prechodný pobyt je v Českej republike sa využíva (uplatňuje) článok 16 zmluvy s ČR.

Podľa súčasnej praxe na základe uvedeného ustanovenia zmluvy s ČR notári ako súdni komisári zasielajú žiadosti o zistenie adries osôb zdržujúcich sa v Čechách Ministerstvu spravodlivosti Českej republiky (medzinárodný odbor civilný a medzinárodný odbor trestný), ktorého vybraným pracovníkom bol na tento účel umožnený diaľkový prístup do centrálnej evidencie obyvateľov Ministerstva vnútra Českej. ² Tento postup notárov bol vyhodnotený ako nesprávny, s čím je možné len súhlasiť. Zo žiadnych ustanovení Zmluvy s ČR nevyplýva, že dožiadaným subjektom má byť ústredný justičný orgán (článok 2 ods. 3). Ak je notárovi známa posledná adresa zisťovanej osoby na území Českej republiky, prípadne je možné inak dôvodiť predpokladané miesto jej pobytu v Čechách alebo žiadosť súvisí s iným typom dožiadania, mal by sa notár obrátiť na miestne príslušný český okresný či obvodný súd (všetky české súdy majú prístup do centrálnej evidencie obyvateľov). České súdy boli usmernené, aby žiadosti slovenských orgánov vybavovali aj vtedy, ak sa ukáže, že daná osoba nemá v ich obvode bydlisko. Ak nemožno dôvodiť miestnu príslušnosť žiadneho konkrétneho českého okresného či obvodného súdu, notári sa môžu so žiadosťou o zistenie adries slovenských štátnych občanov zdržujúcich sa v Čechách obracať na Obvodný súd pre Prahu 7, Ovocný trh 14, 112 96 Praha 1 – Staré Mesto. Tento súd bol pre uvedené účely určený z dôvodu, že v jeho obvode sídli odbor správnych činností Ministerstva vnútra Českej republiky, ktorý má prístup tiež do databázy cudzincov zdržujúcich sa na území Českej republiky vedenej Cudzineckou políciou Českej republiky. Žiadosti určené Obvodnému súdu pre Prahu 7, je potrebné aby boli zasielané tomuto súdu pokiaľ možno elektronicky, a to na e-mailovú adresu: dozadani@osoud.pha7.justice.cz, z ktorej budú zasielané vypracované odpovede opatrené elektronickým podpisom. Na účely zisťovania adresy v ČR sa neodporúča využívať formuláre Nariadenia Rady (ES) č. 1206/2001 z 28. mája 2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri dokazovaní v občianskych a obchodných veciach. ³ Žiadosť o zistenie adresy by mala okrem identifikácie osoby, o ktorej adresu je žiadané, ďalej obsahovať: presné vymedzenie predmetu konania, pre účely ktorého sa adresa žiada tak, aby bolo zrejmé, že žiadosť spadá do vecnej pôsobnosti zmluvy s ČR, uvedenie skutočností, z ktorých dožadujúci notár vyvodzuje, že sa hľadaná osoba zdržuje na území Českej republiky (napr. oznámenie účastníkov konania).

²Poskytovanie právnej pomoci pri zisťovaní adries vo vzťahu k Českej republike - informácia, zverejnená na stránke http://wwwold.justice.sk/dwn/I7/mpsp/poskyt_prav_pomoci_adres_CZ.pdf

³Zverejnené na stránke Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Medzinarodnepravo/Justicna%20spolupraca%20v%20obcianskych%20a%20obchodnych%20veciach/Zistovanie%20pobytu%20v%20cudzine/Cesko.aspx>

Ako budeme ďalej poukazovať, aj v prípadoch dožiadania o výpis z katastra nehnuteľnosti, o informáciu o stave bankových účtoch, vkladných knižkách alebo cenných papierov je príslušným na takéto dožiadania notár.

Hodné osobitného zreteľa je absencia právnej pomoci v dedičských veciach, ktorá vzhľadom na ďalšie zmluvy je ich prirodzenou (prozaickou) súčasťou.

2.2 Rakúska republika

Vyhláška č. 9/1963 Zb. ministra zahraničných vecí o Zmluve medzi Československou socialistickou republikou a Rakúskou republikou o vzájomnom právnom styku v občianskoprávných veciach, o listinách a o právnych informáciách so Záverečným protokolom, ďalej len zmluva s RAK.

Zmluvné štáty sa zaväzujú, že ich súdy si budú vzájomne na dožiadanie poskytovať právnu pomoc a vykonávať doručovanie vo veciach občianskoprávných, ako aj vo veciach rodinného práva (článok 8). V zmysle článku 8 zmluvy s RAK vyplýva dedukcia, že jediným príslušným orgánom o požiadanie právnej pomoci je justičný orgán – súd, notár ako súdny komisár. Dožiadanie má obsahovať najmä: a) označenie veci, ktorej sa dožiadanie týka; b) meno a priezvisko účastníkov, povolanie, bydlisko alebo pobyt, u právnických osôb názov a sídlo; c) mená, priezviská a adresy ich zástupcov, ak boli ustanovení; d) potrebné údaje o predmete dožiadania, pri dožiadaní o doručenie najmä adresu príjemcu a označenie písomnosti, ktorá má byť doručená, pri dožiadaní o právnu pomoc najmä okolnosti, o ktorých sa má vykonať dôkaz, prípadne aj otázky, ktoré sa majú klásť osobám, o výsluch ktorých sa žiada (článok 11).

V praxi sa čoraz viac realizuje prejednávanie nehnuteľností, ktoré sa nachádzajú na území Rakúskej republiky v prípadoch keď je založená právomoc slovenských justičných orgánov. Pri konaniach je potrebné dodržiavať hmotnoprávnu úpravu Rakúska týkajúcu sa nehnuteľností a aplikovať ju priamo v dedičskom konaní. Tzv. katastrálne oddelenia (u nás Okresné úrady, katastrálne odbory) zaregistrujú (t.j. sú zapísateľné) aj uznesenia slovenských justičných orgánov, ktoré sú preložené do ich úradného jazyka (samozrejme musia obsahovať podstatné náležitosti v rakúskych právnych predpisov). Hore uvedené nevylučuje použitie európskeho osvedčenia o dedičstve.

2.3 Poľská republika

Vyhláška č. 42/1989 Zb. ministra zahraničných vecí o Zmluve medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o právnej pomoci

a úprave právnych vzťahov v občianskych, rodinných, pracovných a trestných veciach, ďalej len zmluva s PL.

Súdy, prokuratúry, štátne notárstva (ďalej „justičné orgány“) a iné orgány zmluvných strán činné v občianskych, rodinných a trestných veciach si poskytujú v týchto veciach navzájom právnu pomoc (článok 2). Toto ustanovenie je svojim spôsobom jedinečné a to z dôvodu, že priamo spomína notára – ako justičný orgán (nie ako iný orgán).

Dožiadanie má obsahovať: a) označenie dožadujúceho orgánu, b) označenie dožiadaného orgánu, c) označenie veci, v ktorej sa žiada o právnu pomoc, d) meno a priezvisko účastníkov, obvinených, obžalovaných alebo odsúdených, miesto ich trvalého alebo prechodného pobytu, ich štátne občianstvo, povolanie a v trestných veciach podľa možnosti aj miesto a dátum narodenia a mená rodičov; u právnických osôb ich názov a sídlo, e) mená, priezviská a adresy zástupcov osôb uvedených pod písmenom d), f) predmet dožiadania a údaje, ktoré sú potrebné na jeho vybavenie, najmä mená, priezviská a adresy svedkov, ak sú známe. (2) Dožiadanie musí byť opatrené podpisom oprávnenej úradnej osoby a úradnou pečiatkou dožadujúceho orgánu. (3) Zmluvné strany môžu pri dožiadaní o právnu pomoc používať dvojazyčné tlačivá (článok 6).

Konečne nachádzame v medzinárodnej zmluvy konkrétne (mierené) ustanovenia, ktoré sa týkajú dedičského práva, a to v štvrtej hlave zmluvy s PL s názvom DEDIČSKÉ VECI: Zásada rovnosti: (1) Štátni občania jednej zmluvnej strany môžu nadobúdať majetok alebo práva na území druhej zmluvnej strany dedením zo zákona alebo zo závetu za rovnakých podmienok a v rovnakom rozsahu ako jej vlastní štátni občania. (2) Štátni občania jednej zmluvnej strany môžu v závete nakladať so svojím majetkom nachádzajúcim sa na území druhej zmluvnej strany (článok 39). Použitie práva: (1) Dedenie hnuteľností sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol poručiteľ v čase smrti. (2) Dedenie nehnuteľností sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, na území ktorej sa nehnuteľnosť nachádza. (3) Posúdenie otázky, či ide o hnuteľnosť alebo nehnuteľnosť, sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, na území ktorej sa tento majetok nachádza (článok 40). Odúmrť: Ak podľa právneho poriadku zmluvnej strany určeného v článku 40 nie sú dedičia, hnuteľnosti nadobudne zmluvná strana, ktorej štátnym občanom bol poručiteľ v čase smrti, a nehnuteľnosti zmluvná strana, na území ktorej sa nachádzajú (článok 41). Závet: (1) Spôsobilosť zriadiť alebo zrušiť závet, ako aj právne účinky väd prejavu vôle sa spravujú právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol poručiteľ v čase zriadenia alebo zrušenia závetu. (2) Forma zriadenia alebo zrušenia závetu sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol

poručiteľ v čase právneho úkonu, ktorým sa zriadil alebo zrušil závet. Stačí však, ak sa postupovalo podľa právneho poriadku zmluvnej strany, na území ktorej bol zriadený alebo zrušený závet. (3) Ustanovenia odsekov 1 a 2 sa obdobne použijú na vydedenie, ak je upravené právnym poriadkom zmluvnej strany (článok 42). Právomoc orgánov v dedičských veciach: (1) Na prerokovanie hnuteľného dedičstva je daná právomoc justičného orgánu zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol poručiteľ v čase smrti. (2) Na prerokovanie nehnuteľného dedičstva je daná právomoc justičného orgánu zmluvnej strany, na území ktorej sa nehnuteľnosť nachádza. (3) Ak predmetom dedičstva sú len hnuteľnosti, ktoré zostali po smrti štátneho občana jednej zmluvnej strany na území druhej zmluvnej strany, prejedná celé dedičstvo na návrh dediča príslušný justičný orgán tejto zmluvnej strany, ak s tým súhlasia všetci známi dedičia (článok 43). Otvorenie a vyhlásenie závetu: Na vyhlásenie závetu je daná právomoc justičného orgánu zmluvnej strany, na území ktorej je závet. Justičnému orgánu príslušnému na prejednanie dedičstva treba zaslať overený odpis závetu a zápisnice o jeho vyhlásení (článok 44).

Zaujímavosť Poľskej republiky, týkajúca sa nehnuteľností je poľský kataster nehnuteľností (rejestr ksiąg wieczystych), ktorý sa vedie v súlade so zákonom o katastroch nehnuteľností a hypotékach. Podľa tohto zákona sa katastre nehnuteľností vedú s cieľom určiť právny stav nehnuteľností. Obsahujú okrem iného informácie o označení nehnuteľností (vrátane jednotlivých jej parciel), údaje o majiteľovi (majiteľoch) alebo držiteľovi užívacích práv, informácie o vecných práva iných osôb k nehnuteľnosti, druh a výšku hypoték, ktoré sa vzťahujú na nehnuteľnosť.

2.4 Maďarsko

Oznámenie č. 63/1990 Zb. Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Zmluvy medzi Československou socialistickou republikou a Maďarskou ľudovou republikou o právnej pomoci a úprave právnych vzťahov v občianskych, rodinných a trestných veciach, ďalej len zmluva s HUN.

Právnu pomoc v zmysle zmluvy s HUN poskytujú (1) Súdny, prokuratúra, štátne notárstva (ďalej justičné orgány) a iné orgány činné v občianskych, rodinných a trestných veciach si poskytujú v týchto veciach právnu pomoc (článok 2). Podobne ako v zmluve s POL tu nachádzame príslušnosť notára – súdneho komisára ako kompetentný subjekt dožadujúci právnu pomoc.

Ústrednými orgánmi v zmysle tejto zmluvy sú zo strany Československej socialistickej republiky Generálna prokuratúra Československej socialistickej republiky,

Ministerstvo spravodlivosti Českej socialistickej republiky a Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky; zo strany Maďarskej ľudovej republiky Ministerstvo spravodlivosti Maďarskej ľudovej republiky a Generálna prokuratúra Maďarskej ľudovej republiky (článok 3). Predmetné ustanovenie je dôležité najmä preto, aby notár súdny komisár správne aplikoval subjekt, ktorý žiadosť o právnu pomoc bude vybavovať (realizovať).

Obsahom dožiadania má byť: a) označenie dožadujúceho orgánu, b) označenie dožiadaného orgánu, c) označenie veci, v ktorej sa žiada o právnu pomoc, d) meno a priezvisko účastníkov, miesto ich trvalého alebo prechodného pobytu, ich štátne občianstvo, povolanie a v trestných veciach u obvinených, obžalovaných alebo odsúdených podľa možnosti aj miesto a dátum narodenia a mená rodičov; u právnických osôb ich názov a sídlo, e) mená, priezviská a adresy svedkov a zástupcov osôb uvedených v písmene d), f) predmet dožiadania a údaje, ktoré sú potrebné na vybavenie dožiadania. (2) Dožiadanie musí byť opatrené podpisom oprávnenej úradnej osoby a odtlačkom úradnej pečiatky dožadujúceho orgánu. (3) Zmluvné strany môžu pri poskytovaní právnej pomoci používať dvojazyčné tlačivá (článok 6).

Zisťovanie adries účastníkov konania, je podobný (taký istý) ako vo vzťahu s Českou republikou, t.j príslušným orgánom na to slúžiaci nie je ministerstvo, ale príslušný justičný orgán – súd. Článok 14 ods. 1.: Justičné orgány zmluvných strán si na žiadosť poskytujú pomoc pri zisťovaní adries osôb zdržiavajúcich sa na ich území, ak je to potrebné na uplatnenie práv ich štátnych občanov.

Zmluva s HUN obsahuje aj povinnosti týkajúce sa oznamovacej povinnosti v prípade úmrtia. Ak zomrie štátny občan jednej zmluvnej strany na území druhej zmluvnej strany, príslušný orgán bez odkladu upovedomí priamo diplomatickú misiu alebo konzulárny úrad druhej zmluvnej strany o úmrtí a oznámi mu všetko, čo je známe o dedičoch a odkazovníkoch, o ich bydlisku alebo pobyte a o rozsahu dedičstva, ako aj o prípadnom vyporiadaní pre prípad smrti. Ak tento orgán má vedomosť o tom, že po zomretom zostal majetok aj v inom štáte, oznámi aj túto okolnosť (článok 45).

Dôležitou súčasťou (ingredienciou) zmluvy s HUN je V. hlava s názvom: Dedičské veci: Zásada rovnosti: (1) Štátni občania jednej zmluvnej strany majú na území druhej zmluvnej strany rovnaké postavenie ako vlastní štátni občania, ak ide o nadobúdanie majetku alebo iných práv nachádzajúcich sa na území druhej zmluvnej strany dedením zo zákona alebo na základe vyporiadania pre prípad smrti, ako aj v prípade spôsobilosti zriadiť alebo zrušiť vyporiadanie pre prípad smrti. (2) Štátni občania jednej zmluvnej strany môžu v závete nakladať so svojím majetkom nachádzajúcim sa na území druhej zmluvnej strany (článok 40).

Použitie práva: (1) Dedenie hnutelností sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol porúčiteľ v čase smrti. (2) Dedenie nehnuteľností sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, na území ktorej sa nachádza nehnuteľnosť. (3) Posúdenie toho, či ide o hnutelnosť alebo nehnuteľnosť, sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, na území ktorej sa majetok nachádza (článok 41). Odúmrť: Ak zostalo dedičstvo a podľa právneho poriadku zmluvnej strany, ktorým sa spravuje dedenie, niet dedičov, hnutelnosti nadobudne zmluvná strana, ktorej štátnym občanom bol porúčiteľ v čase smrti, a nehnuteľnosti zmluvná strana, na území ktorej sa nachádzajú (článok 42). Závet: (1) Spôsobilosť zriadiť alebo zrušiť závet, alebo vydediť, ako aj právne účinky nedostatkov v prejave vôle sa spravujú právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol porúčiteľ v čase prejavu vôle. Toto právo je rozhodujúce aj pri určení, ktoré druhy vyporiadania pre prípad smrti sú prípustné. (2) Forma zriadenia alebo zrušenia závetu alebo vydedenia sa spravuje právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol porúčiteľ v čase právneho úkonu. Stačí však, ak sa postupovalo podľa právneho poriadku zmluvnej strany, na území ktorej bol uvedený právny úkon urobený (článok 43). Právomoc v dedičských veciach: (1) Na prerokovanie hnutelného dedičstva, s výnimkou prípadu uvedeného v odseku 4, je daná právomoc justičnému orgánu zmluvnej strany, ktorej štátnym občanom bol porúčiteľ v čase smrti. (2) Na prerokovanie nehnuteľného dedičstva je daná právomoc justičného orgánu zmluvnej strany, na území ktorej sa nehnuteľnosť nachádza. (3) Ustanovenia odsekov 1 a 2 platia aj pre určenie právomoci na prerokúvanie sporov, ktoré vzniknú v súvislosti s dedičstvom. (4) Ak predmetom dedičstva sú hnutelnosti, ktoré sú po smrti štátneho občana jednej zmluvnej strany na území druhej zmluvnej strany, a ak s tým súhlasia všetci známi dedičia a odkazovníci, na návrh dediča alebo odkazovníka dedičstvo prerokuje príslušný justičný orgán tejto zmluvnej strany (článok 44). Oprávnenie diplomatickej misie alebo konzulárneho úradu v dedičských veciach: (1) V dedičských veciach vrátane dedičských sporov sú diplomatické misie a konzulárne úrady zmluvných strán oprávnené zastupovať, s výnimkou práva odmietnuť dedičstvo, bez osobitného splnomocnenia pred orgánmi druhej zmluvnej strany štátnych občanov svojho štátu, ak sú títo štátni občania neprítomní a ak nemajú splnomocnenia. (2) Ak zomrie štátny občan jednej zmluvnej strany v čase prechodného pobytu na území druhej zmluvnej strany, odovzdajú sa veci, ktoré mal u seba, bez ďalšieho konania spolu s ich zoznamom diplomatickej misii alebo konzulárnemu úradu zmluvnej strany, ktorej bol štátnym občanom. Na vývoz týchto vecí sa obdobne použije ustanovenie článku 19 tejto zmluvy (článok 46). Vyhlásenie závetu: Na vyhlásenie závetu je daná právomoc justičného orgánu zmluvnej strany, na území ktorej je

závet. Justičnému orgánu príslušnému prerokovať dedičstvo treba zaslať overený odpis závetu a zápisnice o jeho vyhlásení (článok 47). Opatrenia na zabezpečenie dedičstva: (1) Orgán zmluvnej strany, na území ktorej je dedičstvo po štátnom občanovi druhej zmluvnej strany, podľa právneho poriadku svojho štátu urobí opatrenia potrebné na zabezpečenie dedičstva a na jeho správu. Príslušné orgány zmluvných strán budú rovnako postupovať aj v prípadoch, keď ako dedič alebo odkazovník prichádza do úvahy štátny občan druhej zmluvnej strany. (2) O opatreniach podľa odseku 1 treba upovedomiť diplomatickú misiu alebo konzulárny úrad druhej zmluvnej strany, ktoré môžu pri ich výkone spolupôsobiť priamo alebo prostredníctvom splnomocnenca. Na ich návrh sa môžu opatrenia zmeniť alebo zrušiť, alebo ich výkon odložiť. (3) Podľa žiadosti orgánu príslušného prerokovať dedičstvo sa opatrenia podľa odseku 1 zmenia alebo zrušia, alebo sa ich výkon odloží (článok 48). Vydanie dedičstva: (1) Dedičstvo skladajúce sa z hnutelností alebo výťažok z predaja hnutelností a nehnuteľností patriacich do dedičstva na území jednej zmluvnej strany sa po skončení dedičského konania vydá dedičom alebo odkazovníkom, ktorí majú bydlisko na území druhej zmluvnej strany. Ak dedičstvo alebo jeho výťažok nemožno odovzdať priamo jeho dedičom, odkazovníkom alebo ich splnomocnencom, vydá sa diplomatickej misii alebo konzulárnemu úradu druhej zmluvnej strany. (2) Vydať dedičstvo podľa odseku 1 možno vtedy, keď: a) všetky pohľadávky veriteľov porúčiteľa prihlásené v lehote určenej právnym poriadkom zmluvnej strany, ktorej justičný orgán má právomoc na konanie o dedičstve, boli zaplatené alebo zabezpečené, b) všetky dlžné dane a poplatky boli zaplatené alebo zabezpečené, c) príslušné orgány dali súhlas na vývoz vecí patriacich do dedičstva alebo na prevod výťažku z ich predaja, ak je takýto súhlas potrebný (článok 49).

2.5 Záver k 2.1 až 2.4

Zaujímavé je, že podrobná (prolixná) úprava spôsobuje v praxi interpretačné problémy. Ako príklad môžeme uviesť, odmietanie dožiadaní ktorých autorom (pisateľom) je notár ako súdny komisár. Dôvodom je strohý odkaz na príslušné ustanovenie zmluvy, alebo nariadenia 1206/2001 a vyslovenie priam axiómy, že jediným orgánom majúcim právomoc podávať žiadosť o poskytnutie právnej pomoci je justičný orgán – súd.⁴

Samozrejme, pre urýchlenie vybavenia sa uchýľujeme k metóde prispôsobenia sa, čo je pre právne povedomie, právnu istotu nanajvýš (väčšmi) negatívne – mínusové.

⁴ pozri článok 2 a 3 zmluvy s HUN

3. Nariadenie Rady (ES) č. 1206/2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach

Hore uvedené, t.j. aplikácia medzinárodných zmlúv pri vykonávaní dôkazov sa aplikovala do času účinnosti Nariadenia Rady (ES) č. 1206/2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach, ďalej len nariadenia 1206/2001. V článku 21 ods. 1 nariadenia 1206/2001 sa stanovuje, že v otázkach, na ktoré sa uplatňuje, má prednosť pred ustanoveniami dvojstranných alebo mnohostranných dohôd alebo dojednaní prijatých členskými štátmi, a najmä Haagskeho dohovoru z 18. marca 1970 o vykonávaní dôkazov v cudzine v občianskych a obchodných veciach, vo vzťahoch medzi členskými štátmi, ktoré sú ich zmluvnými stranami. Týmto nariadením sa však nebráni dvom alebo viacerým členským štátom, aby naďalej uplatňovali alebo prijali dohody alebo dojednania na ďalšie uľahčenie vykonávania dôkazov za predpokladu, že sú zlučiteľné s nariadením 1206/2001 (článok 21 ods. 2) - príklad Českej republiky.

Cieľom nariadenia 1206/2001 Ciele navrhovanej činnosti je zlepšenie spolupráce medzi súdmi pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach, ktoré nemôžu uspokojivo dosiahnuť členské štáty jednotlivo a preto ich môže lepšie dosiahnuť spoločenstvo. Nariadenie sa uplatňuje v občianskych alebo obchodných veciach, ak súd členského štátu podľa vlastných právnych predpisov žiada najmä o príslušný súd iného členského štátu o vykonanie dôkazu (informácia o stave účtu, výpis z katastra nehnuteľností - článok 1)

Úlohou každého členského štátu bolo vypracovať zoznam súdov príslušných na vykonávanie dôkazov podľa nariadenia 1206/2001.

V nariadení nie je vymedzený pojem „súd“. Vzhľadom na široký výklad by však mal zahŕňať všetky orgány v členských štátoch s príslušnosťou vo veciach, ktoré spadajú do rozsahu pôsobnosti nariadenia. Pojem „súd“ sa nevzťahuje na rozhodcovské súdy. Preto sme toho názoru, že príslušným orgánom - dožadujúcim na podanie dožiadania je aj notár - súdny komisár.

Ako praktický príklad môžeme uviesť nasledovné: poručiteľ zanechal osobný účet, ktorý bol vedený v Maďarsku v pobočke banky nachádzajúcej sa v meste Nyiregyháza. Notár ako súdny komisár v zmysle nariadenia 1206/2001 zaslal na príslušný okresný súd v Nyiregyházi (keďže Maďarsko označilo ako dožadované orgány okresné súdy a ako ústredný orgán Ministerstvo spravodlivosti) žiadosť o vykonanie dôkazu - výpis z účtu ku dňu smrti poručiteľa. Okresný súd v Nyiregyházi odpovedal, že notár nie je súdnym orgánom,

a preto nie je príslušným na podanie dožiadania. Následne tú istú žiadosť (dožiadanie) podal Okresný súd Michalovce, ale už ústrednému orgánu - ministerstvu spravodlivosti. Ministerstvo spravodlivosti odpovedalo v lehote určenej v nariadení v zmysle článku 7, že žiadosť postúpilo Okresnému súdu v Nyiregyházi ako miestne príslušnému dožiadateľmu súdu. Predmetným príkladom poukazujeme na čas vybavenia žiadosti, ktorý v dôsledku nerešpektovania nariadenia 1206/2001 spôsobil, že dedičské konanie trvalo o 6 mesiacov dlhšie (zostatok na účte bol 12,84 Eur).

Záver

Smrť občana, ako jeden z predpokladov dedenia, spôsobuje stret dvoch právnych poriadkov (štátov), t.j. dôvodom stretu – kolízie môže byť nesúlada, rôznorodosť štátnych občanstiev, majetok, úmrtie v cudzine. Tento dôvod je cezhraničný prvok/aspekt dedičského konania, pre ktorý treba posudzovať dedičské konanie aj podľa medzinárodných zmluvy alebo zákona číslo 97/1963 o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, a teraz aj podľa Nariadenie EP a Rady A RADY (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve. Predmetný článok mal poukázat' na obsah medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkajú dedičského práva, a právne akty EU, ktoré sa používajú pri vykonávaní dôkazov a ktoré v praxi nie vždy zjednodušujú (uľahčujú) priebeh dedičského konania. Túto situáciu je potrebné v čom najkratšom čase vylepšiť, a to najmä povinnosťou elektronickej komunikácie medzi súdnymi orgánmi a tiež vylúčiť pri dožiadaniach zbytočný medziprvok (súd prvej inštalácie ako dožadujúci orgán).

Zoznam bibliografických odkazov

Ministerstvo spravodlivosti SR, dostupné online: [https://www.justice.gov.sk/ Stranky/Nase-sluzby/Medzinarodnepravo/Justicna%20spolupraca%20v%20obcianskych%20a%20obchodnych%20veciach/Zistovanie%20pobytu%20v%20cudzine/Cesko.aspx](https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Medzinarodnepravo/Justicna%20spolupraca%20v%20obcianskych%20a%20obchodnych%20veciach/Zistovanie%20pobytu%20v%20cudzine/Cesko.aspx) (cit. 26.1.2018)

Ministerstvo spravodlivosti SR, dostupné online: http://wwwold.justice.sk/dwn/17/mpsp/poskyt_prav_pomoci_adres_CZ.pdf (cit. 26.1.2018)

NOTÁRSKA ZÁPISNICA AKO EXEKUČNÝ TITUL

NOTARIAL DEED AS AN ENFORCEMENT TITLE

Peter Stodola¹

Abstrakt

Téma notárskej zápisnice a jej vykonateľnosti ako exekučného titulu bola predmetom viacerých rozhodnutí súdnych autorít. V posledných rokoch vyvoláva kontroverzie najmä vykonateľnosť notárskej zápisnice, súčasťou ktorej je aj uznanie dlhu alebo záväzku povinným a vyhlásenie povinnej osoby o súhlase s vykonateľnosťou spísané v čase, keď ešte žiadny dlh neexistoval. Veľmi zaujímavý vývoj rozhodovacej činnosti súdnych autorít, ako aj dopad na právnu istotu účastníkov exekučného konania, si zaslúži podrobnejšiu analýzu.

Kľúčové slová

Notárska zápisnica. Exekučný titul. Zmluva o pôžičke. Úverová zmluva.

Abstract

The issue of a notarial deed and its enforceability as an enforcement title has already been the subject of several decisions of the judicial authorities. In recent years, there has been controversies about the enforceability of the notarial deed, including the recognition of a debt or recognition of a obligation and the declaration of the debtor's consent to enforceability at the time when no debt was yet in existence. The very interesting development of the judicial authorities decision-making activity, as well as the impact on the legal certainty of the parties of the enforcement proceedings, deserve a detailed analysis.

Keywords

Notarial deed. Enforcement title. Loan agreement. Credit contract.

Úvod

Inštitút notárskej zápisnice, ktorý obsahuje zákonom predpísané náležitosti, je už tradičným neautoritatívnym exekučným titulom. Vykonateľné notárske zápisnice, ktoré obsahovali záväzok povinnej osoby boli exekučným titulom aj podľa § 428 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok). Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, upustil od možnosti súdneho výkonu titulov, ktorých

¹ JUDr. Peter Stodola absolvoval Právnickú fakultu UMB, následne vykonával prax advokátskeho koncipienta v renomovanej kancelárii v Bratislave, po zápise do zoznamu advokátov sa zameriaval na obchodné a občianske právo, od roku 2013 vykonáva funkciu súdneho exekútora, zároveň je externým doktorandom Právnickej fakulty UMB.

vydaniu nepredchádzalo konanie, pričom však dôvodová správa poukazovala na to, že pre veriteľov nebude ťažké získať exekučný titul v podobe platobného rozkazu. Takýto prístup bol samozrejme politicky podmienený socialistickým zákonodarstvom, kedy v centrálne plánovanej ekonomike nebol tento inštitút potrebný.² Z dlhodobého hľadiska však možno hovoriť o diskontinuite právnej úpravy.

Do § 274 OSP bola notárska zápisnica ako exekučný titul zavedená až zákonom č. 519/1991 Zb. s účinnosťou od 01.01.1992, kedy sa konštatovalo, že ak ide o plnenie peňažného záväzku, s ktorého vykonateľnosťou dlžník súhlasil, sa javí ako „zbytočné, aby o existencii a splatnosti záväzku muselo prebehnúť súdne nachádzacie konanie.“³

Exekučná notárska zápisnica v sebe spája verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty, a preto výborne zapadá aj do rámca konferencie. Notárska zápisnica všeobecne je verejnou listinou spísanou podľa § 46 a nasl. Notárskeho poriadku. Ako o verejnej listine platí aj u notárskej zápisnice prezumpcia správnosti, samozrejme ako vyvrátená domnienka.

Notár, vzhľadom na svoje postavenie nestranného a nezávislého vykonávateľa verejnej moci, má byť garantom zákonnosti tohto úkonu, a má sa starať o istotu v právnych vzťahoch a o predchádzanie sporom (porovnaj § 2 ods. 2 Notárskeho poriadku). Notár teda nie je iba obyčajným „zapisovateľom“ zápisnice.⁴

Exekučná notárska zápisnica, ako verejná listina spísaná dôveryhodnou osobou, má v modernom právnom poriadku významné poslanie. V prvom rade treba poukázať na jej preventívne pôsobenie z hľadiska predchádzania sporom. Plní funkciu určitého zabezpečovacieho inštitútu *sui generis*. Ďalej má odľahčiť (relatívne zaťažené) súdy od jednoznačných, resp. nesporných prípadov, kedy dlžník súhlasí s vykonateľnosťou záväzku, ako exekučného titulu. Je tak prejavom liberalizácie a pružnosti v oblasti súkromnoprávných vzťahov, pretože umožňuje stranám alebo jednotlivcovi pred notárom spísať zápisnicu, ktorá bude formálne a materiálne vykonateľná. Veľmi rýchlo tak umožňuje získať exekučný titul, ktorý zabezpečí právny vzťah, odstráni stav neistoty a umožní ďalšiu realizáciu práv a povinností (poskytuje tak účastníkom právnych vzťahov právnu istotu). Zároveň je prejavom autonómie vôle v súkromnoprávných vzťahoch. Priama vykonateľnosť notárskej

² Dôvodová správa k OSP, osobitná časť; pozri tiež: POBIJAK, T.: Hmotnoprávny prieskum notárskych zápisníc v exekučnom konaní – áno alebo nie?. In: Bulletin slovenskej advokácie, 2016, č. 1- 2

³ Dôvodová správa k zákonu č. 519/1991 Zb.

⁴ Viac k uvedenému: POBIJAK, T.: Hmotnoprávny prieskum notárskych zápisníc v exekučnom konaní – áno alebo nie?. In: Bulletin slovenskej advokácie, 2016, č. 1- 2

zápisnice tiež posilňuje možnosti mimosúdneho riešenia sporov.⁵ Nemožno zabúdať ani na to, že je mimoriadne výhodná aj vzhľadom na náklady vydania.

Žiaden právny predpis neupravuje, že sa predmet plnenia v exekučnej notárskej zápisnici môže týkať iba peňažného nároku. *„Nie je preto dôvod vylúčiť tento druh exekučného titulu ani pri nepeňažných plneniach v podobe facere, prípadne non facere.“*⁶

Vzhľadom na obmedzený rozsah tohto príspevku nebudem samostatne analyzovať hľadiská formálnej a materiálnej vykonateľnosti notárskej zápisnice, ale priamo pristúpim k rozhodovacej činnosti súdov. V tomto smere však odkazujem na odbornú literatúru uvedenú v závere článku.

Je prípustný hmotnoprávny prieskum exekučnej notárskej zápisnice?⁷

Nastolená otázka, či vôbec, a ak áno, do akej miery, je exekučný súd oprávnený skúmať hmotnoprávny základ notárskej zápisnice, ktorá je exekučným titulom, nie je vôbec nová. Bol to práve ústavný súd, ktorý už v rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 5/2000 veľmi reštriktívne na pomerne dlhú dobu nastavil rámec možnosti exekučného súdu preskúmať notársku zápisnicu, iba na prípady porušenia takých ústavných princípov, na ktorých je potrebné bezpodmienečne trvať.

Ústavný súd zdôraznil povinnosť súdu pristupovať k notárskej zápisnici z hľadiska prieskumu vykonateľnosti obdobne, ako k vykonateľnému súdnemu rozhodnutiu. Síce pripustil, že posudzovanie vykonateľnosti notárskej zápisnice môže byť prísnejšie ako pri súdnom rozhodnutí, nakoľko jej vydaniu nepredchádzal hmotnoprávny prieskum platnosti právnych úkonov účastníkov právneho vzťahu, nemôže to znamenať zásadnú zmenu prístupu k hodnoteniu účinkov tohto platného exekučného titulu na právne vzťahy účastníkov.

Vo všeobecnosti však vylučuje možnosť hmotnoprávneho prieskumu notárskej zápisnice.⁸

Ústavný súd tiež zaujal stanovisko k rozsahu prieskumu materiálnej a formálnej vykonateľnosti notárskej zápisnice.⁹

⁵ Potreba posilnenia alternatívneho riešenia sporov nachádza svoju oporu aj v primárnom práve Európskej únie

⁶ Molnár, P.: Nepeňažná exekúcia. Bratislava: C.H.Beck 2016

⁷ Ďalej v príspevku, vzhľadom na jeho obmedzený rozsah, budem vo svojich úvahách prezumovať, že ide o právne vzťahy, ktoré nemajú spotrebiteľský charakter. Spotrebiteľská exekučná notárska zápisnica je samozrejme prípustným exekučným titulom, súd by však mal mať možnosť skúmať nekalé zmluvné podmienky, pričom nie je vylúčené, že až na podnet dlžníka (C-32/14, ERSTE Bank Hungary Zrt. proti Attilovi Sugárovi).

⁸ „Ak by sa mal exekučný súd zmocniť takéhoto preskúmania veci v rámci exekučného konania, muselo by to byť v zákone výslovne uvedené, pretože takéto preskúmanie ide nad rámec preskúmania formálnej a materiálnej vykonateľnosti exekučného titulu.“ (sp. zn. I. ÚS 5/2000)

⁹ „Vykonateľnosť notárskej zápisnice nastáva zásadne uplynutím času na dobrovoľné splnenie povinnosti na plnenie, obsiahnuté v tejto zápisnici. Jej vykonateľnosť sa skúma rovnako ako pri vykonateľných rozhodnutiach podľa príslušných predpisov procesného práva, t. j. skúma sa formálna a materiálna stránka vykonateľnosti. V

V neposlednom rade sa ústavný súd vyjadril aj k vzťahu notárskej zápisnice, ako procesnoprávneho inštitútu k jeho hmotnoprávnemu základu. Poukázal na to, že notárska zápisnica je rýdzo procesnoprávnym inštitútom, ktorý nadväzuje na hmotnoprávny základ, ktorým sú ustanovenia občianskeho a obchodného práva o uznaní dlhu, resp. záväzku, medzi ktorými „niet podstatného rozdielu“.

V tomto rozhodnutí ústavný súd tiež zdôraznil zrejmy úmysel zákonodarcu, ktorý zaradil exekučnú notársku zápisnicu medzi exekučné tituly, o posilnenie riešenia sporov mimosúdnyim spôsobom. Tým zákonodarcu posilnil autonómiu vôle účastníkov konania. Zároveň poukázal na to, že ak sa súd zaoberá hmotnoprávnou stránkou notárskej zápisnice, musí rešpektovať princíp kontradiktórnosti konania.

Takáto argumentácia vo vzťahu k exekučnej notárskej zápisnici bola následne opakovane potvrdzovaná (napr. IV. ÚS 20/06).

Obdobný, dokonca ešte rozhodnejší postoj zaujali aj právni teoretici, podľa ktorých notársku zápisnicu ako exekučný titul nemôže z hmotnoprávneho hľadiska preskúmať exekučný súd. Dôkaz opaku skutočností prezumovaných v notárskej zápisnici je prípustný iba v rámci základného konania a nepatrí do právomoci exekučného súdu. „Takéto konanie má povahu osobitného incidenčného exekučného sporu a jeho výsledok má charakter prejudiciálnej otázky vo vzťahu k prípustnosti či neprípustnosti exekúcie ako takej.“¹⁰

Svoju argumentáciu opierali najmä o systematicky zásadne rozdielne právomoci súdu v rámci základného a vykonávacieho konania, dôraz na autonómiu vôle, mimosúdne riešenie sporov, zaťaženosť súdov, garanciu zákonnosti notárskej zápisnice a v neposlednom rade o ústavné práva oprávneného.

Hmotnoprávny prieskum exekučnej notárskej zápisnice zásadne vylúčil aj Najvyšší súd Slovenskej republiky napr. v uznesení sp. zn. 3 Cdo 63/2009 alebo sp. zn. 3 ECdo 154/2013 a i. Podľa uznesenia Najvyššieho súdu SR z 25. novembra 2010, sp. zn. 3 Cdo 63/2009, súd pripustil iba to, že povinný môže napadnúť platnosť hmotnoprávneho podkladu notárskej zápisnice, čo v konečnom dôsledku nepovedie k tomu, že notárska zápisnica nebude vykonateľným exekučným titulom, avšak iba k vzniku nároku povinného na vydanie bezdôvodného obohatenia.¹¹

danom prípade formálna stránka spočíva v dodržaní formy notárskej zápisnice tak, ako je upravená v § 47 Notárskeho poriadku a materiálna stránka spočíva v dodržaní tých obsahových náležitostí, ktoré predpisuje § 41 ods. 2 Exekučného poriadku.“

¹⁰ Števček, M.: Notárska zápisnica ako exekučný titul – všeobecne a na podklade spotrebiteľských zmlúv v súlade s právom EÚ, In.: Ars Notaria 1/2012

¹¹ Pre porovnanie na podobnej zásade je postavená aj nová koncepcia účinného Exekučného poriadku, čo sa týka prísnej koncentrácie.

Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu SR z 26.5.2015, sp. zn. 3 ECdo 154/2013, ak notárska zápisnica obsahuje vyhlásenie povinnej osoby v zmysle ust. § 41 ods. 2 Exekučného poriadku, je takáto notárska exekučným titulom, i keď záväzok povinnej osoby v čase spísania notárskej zápisnice neexistoval (nevznikol, alebo zanikol). Exekučný súd pri posudzovaní žiadosti súdneho exekútora o udelenie poverenia na vykonanie exekúcie sa nezaoberá tým, či notárska zápisnica zodpovedá skutočným hmotnoprávnym vzťahom medzi účastníkmi.

Krajský súd v Banskej Bystrici mení pohľad na notársku zápisnicu

Pomerne ustálenú doktrínu všeobecnej nemožnosti hmotnoprávneho prieskumu exekučnej notárskej zápisnice začali svojimi rozhodnutiami narúšať krajské sudy. Z hľadiska ich významu pre právnu prax treba poukázať najmä na rozhodnutia Krajského súdu v Banskej Bystrici. S odstupom času totiž možno v jeho rozhodnutiach pozorovať určitý posun, a preto sa ich pokúsim zaradiť podľa použitej právnej argumentácie.

1./ Exekučná notárska zápisnica sa môže týkať iba dlhu, ktorý už je splatný / resp. dlžník sa dostal do omeškania s plnením záväzku

Prelomovým rozhodnutím, ktoré začalo pomerne búrlivú diskusiu bolo uznesenie Krajského súdu Banská Bystrica z 31. augusta 2010, sp. zn. 15CoE 147/2010. Podľa jeho argumentácie nie je materiálne vykonateľným exekučným titulom taká notárska zápisnica, ktorá bola spísaná v rovnaký deň, ako bola uzavretá zmluva o pôžičke alebo zmluva o úvere, a to z dôvodu, že v čase uznania dlhu ešte žiadny dlh neexistoval a uznať možno len dlh, ktorý už vznikol a nie ktorý snáď v budúcnosti vznikne.¹²

Podľa súdu v čase spísania notárskej zápisnice existoval len záväzok povinného vrátiť v určenej lehote poskytnutú pôžičku alebo úver, a do budúca bolo možné iba predpokladať, že by dlh mohol vzniknúť, nebolo však určité, v akej výške. Súd teda zásadne odlišuje nesplatný záväzok a pojem dlh.

¹² „Notárska zápisnica o uznaní dlhu a súhlase povinnej osoby s vykonateľnosťou notárskej zápisnice, ktorá bola spísaná v rovnaký deň ako bola uzavretá zmluva o pôžičke alebo zmluva o úvere, nie je materiálne vykonateľným exekučným titulom z dôvodu, že v čase uznania dlhu a vyhlásenia povinnej osoby o súhlase s vykonateľnosťou notárskej zápisnice ešte žiadny dlh neexistoval a uznať možno len dlh, ktorý už vznikol a nie ktorý snáď v budúcnosti vznikne.“ (sp. zn. 15CoE 147/2010)

Obdobnú argumentáciu prevzal napríklad Krajský súd v Trenčíne v uznesení sp. zn. 13CoE/46/2014¹³, sp. zn. 2CoE/104/2014¹⁴ alebo Krajský súd v Trnave sp. zn. 24 CoE 191/2012, ktoré bolo preskúmané aj ústavným súdom vo veci sp. zn. II. ÚS 667/2014.

Právna argumentácia súdov sa teda opierala predovšetkým o ustanovenia § 574 ods. 2 v spojení s § 39 Občianskeho zákonníka.

Uvedené rozhodnutie bolo odbornou verejnosťou podrobené značnej kritike, a preto iba príkladom uvádzam niektoré relevantné komentáre odbornej literatúry.

„Tento postup treba odmietnuť. Argument, podľa ktorého záväzok dlžníka zo zmluvy o pôžičke vrátiť predmet pôžičky vznikne až vtedy, keď uplynie dohodnutá doba, neobstojí. Práva a povinnosti zmluvných strán zo zmluvy o pôžičke zaväzujú zmluvné strany od okamihu uzavretia zmluvy o pôžičke, a nie až uplynutím lehoty na dobrovoľné plnenie. Opačný výklad zamieňa pojem „omeškanie“ s pojmom „záväzok“ a vedie k absurdnému záveru, že ak by dlžník plnil v riadne dohodnutej dobe, plnil by vlastne neexistujúci záväzok.“

15

2./ Exekučná notárska zápisnica sa môže týkať iba záväzku, ktorý platne vznikol v čase spísania

Odlíšny prístup k materiálnej vykonateľnosti exekučnej notárskej zápisnice zvolil Krajský súd v Banskej Bystrici v uznesení sp. zn. 17CoE/214/2012 zo dňa 30.1.2013, kde rozlíšil prístup k notárskej zápisnici podľa toho, či je hmotnoprávnym základom obchodnoprávna zmluva o úvere alebo občianskoprávna zmluva o pôžičke.

Podľa súdu uznanie dlhu podľa § 558 Občianskeho zákonníka v exekučnej notárskej zápisnici v čase, keď k plneniu podľa zmluvy o pôžičke ešte nedošlo, nie je platným právnym úkonom a takto spísaná notárska zápisnica nie je materiálne vykonateľným exekučným titulom z dôvodu, že zmluva o pôžičke je reálny kontrakt a v čase uznania dlhu žiadny dlh neexistoval.

¹³ „... je nesporné, že k uznaniu došlo v čase, keď existoval len záväzok povinného vrátiť oprávnenému poskytnutý úver na základe uzavretej zmluvy o úvere, avšak samotný dlh povinného ešte neexistoval. V čase uzavretia notárskej zápisnice bolo možné len predpokladať, že by v budúcnosti mohol nejaký dlh vzniknúť, avšak jeho výška nebola určitá.“ (Krajský súd v Trenčíne, sp. zn. 13CoE/46/2014)

¹⁴ „Právo, ktoré môže vzniknúť v budúcnosti, je právom, ktoré v čase uzavretia dohody nie je ešte známe a nemožno s ním disponovať. Právna úprava nepripúšťa, aby sa niekto platne vzdal svojho práva, ktoré mu môže vzniknúť až v budúcnosti (§ 574 ods. 2, § 39 Občianskeho zákonníka). V čase uznania nebola známa ani výška dlhu, preto nemohol povinný realizovať svoje právo dlh uznať alebo nie. Uznať možno len dlh, ktorý vznikol a nie ktorý vznikne, inak by povinnému bolo odňaté právo namietat výšku uznaného dlhu v čase uznania, pretože dlh nie je dostatočne do budúcnosti určiteľný, nemožno predpokladať, či určité okolnosti nastanú.“ (Krajský súd v Trenčíne sp. zn. 2CoE/104/2014)

¹⁵ Števček, M., Dulak, A., Bajánková, J., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M., a kol. Občiansky zákonník I., Komentár. Praha: C.H.Beck, 2015 (autor časti komentára Pagáč, E.)

Na druhej strane uznať záväzok podľa § 323 ods. 1 Obchodného zákonníka v exekučnej notárskej zápisnici je možné a súladné so zákonom, aj keď v deň spísania notárskej zápisnice o uznaní záväzku nedošlo k plneniu zo zmluvy o úvere z dôvodu, že zmluva o úvere podľa § 497 Obchodného zákonníka je konsenzuálnym kontraktom, z ktorej účinky vznikajú dňom jej uzavretia, ale len za predpokladu, že právny záväzok vyjadrený v notárskej zápisnici je dostatočne určitý, nevzbudzujúci pochybnosti, aký právny záväzok na seba vyhlásením do notárskej zápisnice povinná osoba prevzala.¹⁶

Z hľadiska tohto prístupu je teda právne významné odlišenie hmotnoprávnych inštitútov podľa ich povahy ako konsenzuálneho kontraktu alebo reálneho kontraktu. Pre materiálnu vykonateľnosť exekučnej notárskej zápisnice teda už nie je dôležitá splatnosť záväzku v čase jej spísania, ale skutočnosť, že hmotnoprávny záväzok platne vznikol. Nakoľko v prípade zmluvy o pôžičke nedošlo v čase spísania notárskej zápisnice k poskytnutiu peňažných prostriedkov, zmluva o pôžičke nevznikla a teda dlžník nemohol záväzok v notárskej zápisnici platne uznať a súhlasiť s jeho vykonateľnosťou. Na neadekvátnosť tejto právnej argumentácie sa pokúsim poukázať nižšie.

3./ Exekučná notárska zápisnica sa môže týkať iba záväzku, ktorý platne vznikol a došlo k reálnemu poskytnutiu finančných prostriedkov v čase jej spísania

V ostatných rokoch však možno pozorovať, že opäť došlo k modifikácii právnej argumentácie súdov vo vzťahu k exekučnej notárskej zápisnici tak, že nie je rozhodné, či je záväzok v čase spísania notárskej zápisnice splatný, ale dokonca ani to, či hmotnoprávnym základom je zmluva o pôžičke alebo zmluva o úvere. Dôležité však je, či v čase spísania zápisnice boli peňažné prostriedky dlžníkovi poskytnuté.

Možno poukázať napríklad na rozhodnutie ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 349/2016, ktorým bolo posudzované rozhodnutie Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 1CoE/166/2015. V tomto prípade bola hmotnoprávnym podkladom exekučnej notárskej zápisnice zmluva o úvere, avšak úver nebol v čase písania zápisnice poskytnutý.

Podľa ústavného súdu je z ústavného hľadiska akceptovateľný právny záver krajského súdu vychádzajúci z toho, že ak má mať notárska zápisnica ako verejná listina – účinok explicitného exekučného titulu, potom musí byť splnená požiadavka na to, aby v čase jej podpisovania „dlžníkom“ a zároveň jeho vyjadrením súhlasu s jej vykonateľnosťou (t. j. aj

¹⁶ Najvyšší súd SR rozhodnutím sp. zn. 7 ECdo 133/2013 zo dňa 28. januára 2015 uvedené rozhodnutie zrušil, z dôvodu nepresvedčivosti a nezrozumiteľnosti odôvodnenia. Podľa dovolacieho súdu si odvolací súd zrejme nie je istý správnosťou svojho právneho posúdenia veci a v rozpore s prieskumnou povahou dovolacieho konania očakáva, že príslušné právne závery vysloví dovolací súd.

nútenou exekúciou) reálne bola pôžička (úver) aj vyplatená. Ak to tak nebolo, potom notárska zápisnica nie je materiálne vykonateľným exekučným titulom z dôvodu, že v čase jej spísania ešte žiadny dlh neexistoval.

Obdobne ústavný súd argumentoval aj vo veci sp. zn. I. ÚS 261/2015, v ktorej bol poskytnutý úver (navyše spotrebiteľský). K rozhodnutiu súdu bolo pripojené odlišné stanovisko sudcu Milana Ľalíka.

Je tiež potrebné poukázať na skutočnosť, že v uvedených rozhodnutiach absentuje riadne (často akékoľvek) vysporiadanie sa so závermi skoršieho rozhodnutia I. ÚS 5/2000.

votum separatum

Proti spomínanému rozhodnutiu I. ÚS 261/2015 pripojil svoje odlišné stanovisko sudca Milan Ľalík. Podľa jeho názoru ústavný súd nesprávne nerozlišoval medzi zmluvou o pôžičke a zmluvu o úvere, a poukázal na to, že notárska zápisnica je zo zákona verejnou listinou a pri splnení zákonom požadovaných podmienok je aj exekučným titulom. Podľa jeho názoru ak bola v danej veci hmotnoprávnym podkladom notárskej zápisnice zmluva o úvere (hoci aj spotrebiteľskom), záväzok v nej vyslovený s účinkami exekučného titulu bol exekvovateľný bez ohľadu na to, že v čase jej podpísania ešte nedošlo k plneniu zo zmluvy o úvere.

Poukázal aj na negatívne dôsledky takéhoto právneho riešenia a jeho vplyv na: 1/ ochranu práv, 2/ prevenciu sporov, 3/ právnu istotu, 4/ preťaženie súdy, v dôsledku čoho sa podstatne predlžuje konanie, 5/ vymožitelnosť práva, 6/ zvýšenie finančných výdajov na vyriešenie sporu.

Veľký senát Najvyššieho súdu Českej republiky vysvetľuje

Z hľadiska príbuznosti právnej úpravy, ako aj kvality právnej argumentácie je treba poukázať na uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 11. 2. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2184/2013, uverejnené pod č. 55/2015 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk, občianskoprávna a obchodná časť.

Exekučným titulom v danej veci bola notárska zápisnica, v ktorej dlžník súhlasil s vykonateľnosťou pod podmienkou, že mu veriteľ v dohodnutej dobe poskytne pôžičku (!). Po začatí exekúcie podal povinný v exekučnom konaní návrh na zastavenie exekúcie s odôvodnením, že zmluva o pôžičke, ktorá bola podkladom pre spísanie exekučnej notárskej zápisnice je neplatná, pretože finančné prostriedky boli poskytnuté až po uzatvorení zmluvy o pôžičke a spísaní zápisnice. Uznanie dlhu v notárskej zápisnici je tiež neplatné, pretože uznať

právo možno až po jeho vzniku. Na dôvažok povinný uviedol, že nakoľko je zmluva o pôžičke neplatná sú poskytnuté prostriedky bezdôvodným obohatením, avšak nárok oprávneného na vydanie bezdôvodného obohatenia je premlčaný.

Nižšie súdy návrhu povinného vyhoveľi a exekúciu zastavili s odôvodnením, že notárska zápisnica nemôže byť riadnym exekučným titulom, pretože v čase jej spísania neexistoval žiadny záväzok a zaviazali oprávneného na náhradu trov konania.

Veľký senát Najvyššieho súdu Českej republiky sa s takouto argumentáciou nestotožnil, a poskytol zrozumiteľný právny názor.

Dovolací súd konštatuje, že ak dohoda oprávneného a povinného obsiahnutá v exekučnej notárskej zápisnici obsahuje dojednanie, že dlžník sa zaväzuje splniť pohľadávku veriteľa vyplývajúcu zo záväzkového vzťahu, ktorý vznikol na základe zmluvy o budúcej zmluve o pôžičke, ide o podmienku podľa § 36 Občianskeho zákonníka, ktorej splnenie treba preukázať podľa § 43 Exekučného rádu.

Ďalej jednoznačne dospel k záveru, že dohoda oprávnenej a povinnej osoby obsiahnutá v notárskej zápisnici so súhlasom s vykonateľnosťou vyplývajúca zo záväzkového vzťahu sa môže týkať nielen pohľadávky, ktorá už vznikla, ale tiež pohľadávky zo záväzkového vzťahu (v danom prípade zmluvy o budúcej zmluve o pôžičke), ktorá má vzniknúť až v budúcnosti a ktorej vznik je viazaný na podmienku spočívajúcu v tom, že peňažné prostriedky budú povinnej osobe poskytnuté. Rozhodná pre právne posúdenie, či má oprávnený na vymáhanie peňažného plnenia nárok, v takom prípade nebude skutočnosť, že predmet pôžičky nebol povinnému poskytnutý ku dňu spísania notárskej zápisnice, ale skutočnosť, či oprávnený záväzok zo zmluvy o budúcej zmluve splnil a finančné prostriedky povinnému skutočne poskytol. Podľa dovolacieho súdu povinný v danom prípade súhlasí s vykonateľnosťou iba v prípade, ak to k čomu sa zavial v budúcnosti nesplní, teda v prípade, že v budúcnosti nastane absencia solučného úkonu.

Prejav vôle, ktorým povinná osoba uvedená v notárskej zápisnici súhlasí s jej vykonateľnosťou má podľa dovolacieho súdu procesnoprávnu povahu, pretože jeho zmyslom a účelom je vznik exekučného titulu. Jednostranný právny úkon povinného o uznaní budúceho dlhu obsiahnutý v predmetnej zápisnici je úkonom hmotnoprávnym, ktorý nemá pre exekučnú vec význam.

Za nesprávny teda treba označiť argument povinného, že podľa právnej úpravy bolo možné uzavrieť dohodu s vyhlásením o vykonateľnosti iba o už existujúcej pohľadávke vyplývajúcej zo záväzkového vzťahu a nie o budúcej pohľadávke, resp. nároku.

Pohľadávkou, ktorá vznikne v budúcnosti pritom dovolací súd rozumie pohľadávku, ktorá bude založená na základe zmluvy o budúcej zmluve (§ 50a OZ), prípadne podľa iného dojednaní zmluvných strán, ktoré obsahuje záväzok založiť určitú pohľadávku v budúcnosti.

Dovolací súd teda právne závery neobmedzuje na potrebu dojednaní vo forme zmluvy o budúcej zmluve, ale celkom stačí aj iné určité dojednanie o založení budúcej pohľadávky.

§ 43 Exekučného rádu korešponduje so súčasným § 47 Exekučného poriadku (pôvodne tiež § 43) a upravuje prípady vykonateľnosti exekučného titulu viazané na podmienku. Ak sa to, čo exekučný titul ukladá povinnému, viaže na splnenie podmienky, možno vykonať exekúciu, len ak oprávnený preukáže, že sa podmienka splnila, prípadne jej splnenie zabezpečil. Možnosť viazať vykonateľnosť exekučnej notárskej zápisnice na splnenie podmienky pripustil aj Najvyšší súd SR v rozhodnutí sp. zn. 4MCdo 22/2008.¹⁷

Prieskum zákonnosti exekučného titulu *ex ante*

Všetky vyššie uvedené úvahy však treba modifikovať pokiaľ ide o exekučné konania vedené podľa Exekučného poriadku účinného od 01.04.2017. V tomto smere ide o jednu z pomerne veľkých zmien exekučného konania, ktorej sa však v legislatívnom procese, popri búrlivej diskusii o náhodnom pridelovaní exekučných vecí, nedostalo náležitej pozornosti. Jediný kauzálny príslušný exekučný súd v Banskej Bystrici má podľa § 53 ods. 3 písm. h) Exekučného poriadku vykonať po podaní návrhu prieskum notárskej zápisnice a zamietne návrh na vykonanie exekúcie, ak:

1. notárska zápisnica nespĺňa zákonné náležitosti alebo, (t.j. posúdenie formálnej a materiálnej vykonateľnosti)
2. záväzok v nej obsiahnutý odporuje zákonu alebo je v rozpore s dobrými mravmi.

Súd bude vykonávať hmotnoprávny prieskum notárskej zápisnice *ex lege*. Navyše možnosť súdu skúmať záväzok v notárskej zápisnici je nastavená veľmi široko (*contra legem, contra bonos mores*).

Exekučný súd návrh na vykonanie exekúcie zamietne uznesením vyššieho súdneho úradníka. Proti jeho rozhodnutiu bude prípustná sťažnosť, o ktorej rozhodne sudca. Proti rozhodnutiu sudcu je vylúčené odvolanie, dovolanie a dovolanie generálneho prokurátora.¹⁸

¹⁷ Najvyšší súd SR aj v tomto rozhodnutí vylúčil možnosť exekučného súdu zaoberať sa hmotnoprávnym vzťahom účastníkov.

¹⁸ Exekučným titulom sú aj cudzie vykonateľné notárske zápisnice, ktoré sa vykonávajú ako verejné listiny podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach alebo nariadenia Európskeho parlamentu a

potium valeat actus quam pereat

V súvislosti s porovnaním uvedenej argumentácie Najvyššieho súdu Českej republiky a slovenských súdov s ohľadom na hodnotenie hmotnoprávneho záväzku obsiahnutého v notárskej zápisnici si dovoľím poukázať aj na judikatúru, ktorá vyjadruje princíp preferencie platnosti právnych úkonov pred ich neplatnosťou (napr. I. ÚS 242/07, I. ÚS 640/2014). Ak určité nedostatky právneho úkonu možno preklenúť použitím všeobecných interpretačných pravidiel, je ústavnou povinnosťou všeobecného súdu uprednostniť výklad, ktorý vedie k platnosti právneho úkonu, a nie naopak.¹⁹

Preferencia absolútnej neplatnosti a paternalistický prístup súdu pri jej kontrole totiž môže znamenať hrubý zásah do zmluvnej autonómie, ktorej základom je čl. 2 ods. 3 Ústavy.

Ak teda bude exekučný súd preskúmať záväzok strán uvedený v notárskej zápisnici, mal by podľa môjho názoru prihliadať:

- 1./ na možnosť oddelenia neplatnej časti záväzku od jeho zvyšku (§41 OZ, t.j. čiastočná neplatnosť právneho úkonu),
- 2./ možnosť konverzie právneho úkonu, ktorej sa veriteľ dovoľáva (§41a OZ). Typickým príkladom môže byť práve záväzok označený ako zmluva o pôžičke, ktorý však môže obsahovať všetky náležitosti zmluvy o úvere. Úverový vzťah dokonca môže zodpovedať skutočnej vôli zmluvných strán viac ako zmluva o pôžičke, najmä ak sa veriteľ zaväzuje v budúcnosti poskytnúť finančné prostriedky.
- 3./ skutočnosť, že si strany môžu plnenie viazať na podmienku (§ 36 OZ), napríklad poskytnutie peňažných prostriedkov,
- 4./ záväzok vyjadrený v notárskej zápisnici môže byť platný ako zmluva o budúcej zmluve o pôžičke (50a OZ),
- 5./ záväzok vyjadrený v notárskej zápisnici môže byť platný ako nepomenovaná zmluva (porovnaj rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 21 Cdo 2217/2003).

Rady (ES) č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky. Druhý z uvedených nariadení výslovne upravuje, že verejná listina sa vykoná bez možnosti namietania vykonateľnosti a za žiadnych okolností sa v členskom štáte výkonu nemôže skúmať vecná stránka rozhodnutia alebo jeho osvedčenia o európskom exekučnom titule. Ustanovenia nariadenia o zamietnutí výkonu sa nepoužijú.

¹⁹ Porušenia ústavou zaručených základných práv sa orgán verejnej moci dopustí aj vtedy, ak formalistickým výkladom podústavného práva odoprie autonómnemu prejavu vôle zmluvných strán dôsledky, ktoré zmluvné strany takým prejavom zamýšľali vyvolať vo svojej právnej sfére. Neplatnosť zmluvy má byť teda výnimkou, a nie zásadou. Nie je teda ústavne konformné a v rozpore s princípmi právneho štátu vyplývajúcim z čl. 1 ústavy je taká prax, keď všeobecné súdy preferujú celkom opačnú tézu uprednostňujúcu výklad vedúci k neplatnosti zmluvy pred výkladom neplatnosť zmluvy nezakladajúcim. (I. ÚS 242/07)

Záver

Sloboda jednotlivca je v modernom právnom a demokratickom štáte základným princípom. Tento ústavný princíp má prežarovať celý právny poriadok a byť esenciálnym predpokladom ústavne konformnej interpretácie práva.

Princíp slobody jednotlivca sa v oblasti súkromnoprávných záväzkových vzťahov prejavuje predovšetkým v kontraktačnej autonómii vôle.

Je preto žiadané, aby sudy zasahovali do zmluvných vzťahov len v nevyhnutnej miere a odôvodnených prípadoch (na rozdiel od princípov socialistického práva, ktoré preferovalo absolútnu neplatnosť právnych úkonov a paternalistický prístup súdu pri jej kontrole).

Aj Ústavný súd SR opakovane zdôraznil, že jedným zo základných princípov výkladu zmlúv je priorita výkladu, ktorý nevedie k neplatnosti zmluvy, pred takým výkladom, ktorý vedie k neplatnosti, ak do úvahy prichádzajú obidva výklady. Ak je teda možný taký výklad obsahu zmluvy, ktorý nevedie k záveru o jej neplatnosti, treba ho uprednostniť pred formalistickou interpretáciou, ktorá môže viesť k extrémne nespravodlivým záverom.

Tieto zásady treba rozhodne uplatniť aj pri hmotnoprávnom prieskume notárskej zápisnice, ktorá je exekučným titulom. Exekučný súd by mal preto k možnosti zásahu do súkromnoprávneho vzťahu pristupovať reštriktívne (iba keď je treba bezpodmienečne trvať na iných ústavných princípoch, ktoré treba pri vzájomnom pomeriavaní uprednostniť, resp. v prípadoch ochrany spotrebiteľa – vyvažovania práv slabšej strany, ako to dovodila judikatúra Súdneho dvora).

Sudy by mali tiež zvažovať následky svojich zásahov do práv vzniknutých na základe notárskej zápisnice, ktoré môžu viesť k nespravodlivým dôsledkom (napríklad premlčanie práva).

Preto aj vo svetle novej právnej úpravy kontroly exekučnej notárskej zápisnice, ak má exekučný súd pochybnosti o takejto notárskej zápisnici z hľadiska hmotného práva, mal by vzhľadom na význam svojho rozhodnutia dôsledne rešpektovať princíp kontradiktórnosti (a zrejme aj zásadu priamosti a bezprostrednosti).

Zoznam bibliografických odkazov

MOLNÁR, P.: Nepeňažná exekúcia. Bratislava. C.H.Beck 2016

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník, Komentár. 4. vydanie, C. H. Beck 2013

ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. Exekučný poriadok. Komentár 2. vydanie Bratislava: C. H. Beck 2015

ŠTEVČEK, M. - DULAK, A. - BAJÁNKOVÁ, J. - FEČÍK, M. - SEDLAČKO, F. - TOMAŠOVIČ, M., a kol. Občiansky zákonník I. II., Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015

Odborné články

ČENTÍK, T.: Exekučná notárska zápisnica v aplikačnej praxi (a jej deformácie), In.: Ars Notaria 2/2017

JENČOVÁ, M.: K praktickému problému notárskej zápisnice o uznaní dlhu v exekučnom konaní; Justičná revue , 66, 2014, č. 6-7, s. 811 – 814;

UKROPEC, A.: Notárska zápisnica a možnosti exekúcie na jej základe; Justičná revue , 66, 2014, č. 6-7, s. 805 – 810;

POBIJAK, T.: Hmotnoprávny prieskum notárskych zápisníc v exekučnom konaní – áno alebo nie?. In: Bulletin slovenskej advokácie, 2016, č. 1- 2

ŠTEVČEK, M.: Notárska zápisnica ako exekučný titul – všeobecne a na podklade spotrebiteľských zmlúv v súlade s právom EÚ, In.: Ars Notaria 1/2012,

ŠTIKA, M.,: Exekutorské zápisy pohľadom súčasnej právnej úpravy, Komorní listy č. 4/2015

Súdne rozhodnutia

Rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky

I. ÚS 5/2000; IV. ÚS 20/06; I. ÚS 242/07 ; IV. ÚS 183/2011; I. ÚS 640/2014; II. ÚS 667/2014; I. ÚS 261/2015 vrátane odlišného stanoviska sudcu Milana Ľalíka; I. ÚS 349/2016; II. ÚS 136/2017

Rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

3 Cdo 63/2009; 4 MCdo 22/2008; 3 ECdo 154/2013; 7 ECdo/133/2013

Rozhodnutia Krajského súdu v Banskej Bystrici

12 Nc 30/2007; 15CoE/147/2010; 17CoE/214/2012; 1CoE/166/2015; 17CoE/86/2015

Rozhodnutia Krajského súdu v Trenčíne

13CoE/46/2014; 2CoE/104/2014

Rozhodnutie Krajského súdu v Trnave

24 CoE/191/2012

Rozhodnutia Najvyššieho Českého republiky

31 Cdo 2184/2013 (č. 55/2015 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk, občianskoprávna a obchodná časť); 21 Cdo 2217/2003; 20 Cdo 813/98

Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie

C-32/14, ERSTE Bank Hungary Zrt. proti Attilovi Sugárovi

NÁZOR, VÝSLUCH A NAJLEPŠÍ ZÁUJEM MALOLETÉHO¹

OPINION, EXAMINATION AND THE BEST INTEREST OF THE INFANT

Erik Vadas²

Abstrakt

Autor sa v predkladanom príspevku zaoberá postavením a ochranou maloletého v intenciách zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len „CMP“). Konkrétne pôjde o problematiku zisťovania názoru, najlepšieho záujmu maloletého a okrajovo sa autor zameria aj na výsluch maloletého zo strany súdu v civilnom konaní. Do úvahy budú brané aj ustanovenia občianskeho práva hmotného, nielen procesná stránka danej problematiky.

Kľúčové slová

Maloletý, Civilný mimosporový poriadok, názor, výsluch, najlepší záujem

Abstract

The author of this article deals with the status and protection of the minor in terms of law Act no. 161/2015 of Civil non-dispute Procedure. Specifically, the issue of the survey, opinion, minor's best interests and the realization of the questioning by the Court in civil proceedings. Account will be taken of the provisions of the civil substantive law.

Keywords

Infant, Civil non-dispute Procedure, opinion, examination, the best interest

Úvod

Naplnenie práva na spravodlivý proces predpokladá efektívny postup súdu a ďalších subjektov zúčastnených na konaní s nastavením hraníc pre procesnú aktivitu takým spôsobom, aby odrážal základné atribúty zachovania právnej istoty a rovnosti. Predmetný princíp právnej istoty patrí k základným princípom právnej úpravy civilného procesu, ktorá s účinnosťou od 1. júla 2016 prechádza pomerne významným historickým prerodom. Domnievame sa, že nové procesné kódexy pomerne široko prehľbujú postavenie slabšej strany

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VVGS-2016-326 (PCOV).

² JUDr. Erik Vadas, interný doktorand na katedre občianskeho práva, pôsobiaci na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta v Košiciach.

v civilnom konaní. V predkladanom príspevku si za cieľ stanovujeme venovať sa maloletému (ako slabšiemu subjektu v mimosporovom procese) a teda akejsi výnimke z princípu rovnosti účastníkov v civilnom konaní v zmysle článku 4 CMP. S tzv. *slabšou stranou* sa stretávame aj v prípade sporových konaní (pri tzv. sporoch s ochranou slabšej strany v zmysle zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok - CSP - spotrebiteľ, zamestnanec a osoba diskriminovaná). Nevyhnutnou súčasťou právno-ochranného inštrumentária je v rámci súčasnej demokratickej Európy tzv. ochrana slabšej strany, spočívajúci vo vyvažovaní prirodzene nerovnovážneho postavenie určitej kategórie subjektov v právnych vzťahoch jednak súkromnoprávnej i procesnoprávnej povahy.³ Identifikácia tzv. slabších subjektov v mimosporovom konaní vychádza z určitých okolností na strane účastníka konania, ktoré ho môžu nejakým spôsobom znevýhodňovať pri uskutočňovaní procesných úkonov v konaní pred súdom. Kompenzácia určitých hendikepov u slabších subjektov sa prejavuje napríklad v prípade osobitného postupu pri výsluchu maloletého dieťaťa, jeho možnosti vyjadriť svoj názor k prejednávanej veci a vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú (§ 38 CMP), či v úprave jednotlivých konaní vo veciach starostlivosti o maloletých.⁴ Treba dodať skutočnosť, že úprava a pretváranie princípu rovnosti cez zabezpečenie účinného prístupu k spravodlivosti nemá negovať jeho všeobecný zmysel, neprímerane zasahovať do práva iných účastníkov, ba naopak, kompenzovať resp. vyvažovať postavenie účastníkov, u ktorých je takýto postup odôvodnený.

Kvalifikovaná ochrana maloletého má svoju reflexiu vo viacerých významných medzinárodných právnych aktoch a rovnako i vo vnútroštátnej legislatíve, a to z dôvodu, že človek ako ľudská bytosť sa vyvíja postupne a vzhľadom na vyspelosť, ktorá sa v zásade odvíja od rozpoznávacej a rozumovej schopnosti, je považované za „slabší“ subjekt, ktorému štát musí garantovať zvýšenú právnu ochranu. Preto sa vyžaduje vytvorenie optimálneho a vyváženého procesného priestoru pre realizáciu procesných práv subjektom, ktorí si vyžadujú osobitnú ochranu, no na druhej strane rešpektovanie základných procesných oprávnení maloletých vo veciach, ktoré sa ich dotýkajú. V nasledujúcich riadkoch sa zameriame na zisťovanie názoru maloletého, jeho najlepšieho záujmu a okrajovo na výsluch maloletého súdom.

³ ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Veľký komentár*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2016. s 45. ISBN 978-80-7400-629-6

⁴ SMYČKOVÁ, R., - ŠTEVČEK, M., - TOMAŠOVIČ, M., - KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 14 – 16. ISBN 978-80-89603-54-1

Zisťovanie názoru, realizácia výsluchu a najlepší záujem maloletého

Podľa ust. § 38 ods. 1 CMP, ak je účastníkom maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Z daného ustanovenia CMP možno vyvodit' dve podmienky, ktoré musia byť splnené u maloletého kumulatívne – schopnosť maloletého vyjadriť názor a taktiež samostatnosť na vyjadrenie takého názoru u maloletého ako slabšieho subjektu. Avšak nastáva otázka, či súd prihliada na jeho názor obligatórne alebo iba fakultatívne. Domnievame sa, že súd na základe predmetného ustanovenia CMP prihliada na jeho názor fakultatívne, keďže jeho úlohou je rovnako aj posudzovať resp. zisťovať jeho najlepší záujem, pričom sa pohľad na najlepší záujem zo strany súdu a zo strany maloletého, či rodičov, môže rozchádzať.

V nasledujúcich riadkoch okrajovo spomenieme niektoré historické súvislosti v danej problematike. Názory na spôsobilosť detí podať pravdivú a úplnú výpoveď prešli zásadným vývojom. Na začiatku 20. storočia panoval všeobecne rozšírený skeptický názor. Terajší psychológovia silne pochybovali o schopnosti dieťaťa vypovedať v zhode s realitou.⁵ Ďalší vývoj priniesol zásadnú zmenu v prihliadaní na výsluch detí. Výskumy psychológov, ale i praxe, z vykonávania samotných maloletých ukázali, že pôvodné názory zo začiatku 20. storočia nie sú správne. Maloletí sú bežne, tzn. nie výnimočne či zriedkavo, spôsobilé poskytnúť vierohodnú výpoveď. Utváranie výpovede prebieha u detí obdobne ako u dospelých, teda informácie prechádzajú známymi fázami a sú vystavené analogickým rizikám v smere úbytku množstva alebo presnosti uchovaných údajov. Niektoré psychologické výskumy dokonca preukázali, že deti školského veku menej filtrujú vnímané informácie a tak sú schopné lepších pamäťových výkonov ako dospelí jedinci. Udalosti, ktoré prežili si pamätajú skôr popisným, fotografickým spôsobom, a tým môžu prekvapit' opísaním určitých detailov.⁶

Pri výklade psychologických zvláštností výsluchu maloletých detí je potrebné zmierniť a upozorniť na aspekt sugescie, pričom je dokázané, že sugestibilita (teda ovplyvniteľnosť, schopnosť prijímať nekriticky, automaticky cudzie názory za svoje

⁵ Domnievali sa, že výpoveď dieťaťa je spravidla nepresná a zaťažená množstvom chýb. Bola zdôrazňovaná prirodzená tendencia detí dotvárať realitu vo svojich predstavách a vydávať fantazijne situácie za skutočné, ako to deti bežne robia pri hrách. Zvýrazňovanie práve týchto nepriaznivých stránok psychiky detí bolo determinované prevládajúcou atmosférou danej doby. Odmietanie výpovede detských svedkov súviselo so spochybňovaním spoľahlivosti výpovede vôbec.

⁶ V súčasnosti sa vo všeobecnosti vychádza zo stanoviska, že deti sú schopné poskytnúť vierohodnú výpoveď, pričom s týmto názorom pracujú medzinárodné dokumenty ako i vnútroštátne predpisy. V každej konkrétnej situácii je potrebné si uvedomiť, že pamäťový výkon maloletého dieťaťa závisí na mnohých faktoroch, okrem iného aj na mentálnej vyspelosti dieťaťa, ktorá môže byť iná i u vekovo zrovnateľných jedincov. Na základe toho sa možno domnievať, že nie je vhodné, aby zákonodarca ustanovil pevnú vekovú hranicu, od ktorej by súd mal povinnosť neploleté dieťa vypočuť.

a prevádzať ich do vlastného správania) je závislá okrem iného aj na veku. V detstve je sugestibilita vyššie a postupne s vekom ubúda. Z danej všeobecnej súvislosti medzi sugestibilitou a vekom sa vyvodzuje názor, že deti bývajú pri výsluchu v priemere viac ovplyvniteľné ako dospelí, predpokladá sa, že deti viac podliehajú sugestívnemu pôsobeniu.⁷

Ochrana práv dieťaťa rezonuje v právnom priestore nielen v rámci Európy, ale samozrejme i v medzinárodnom merite, hlavne v poslednej dobe nadobúda badateľný význam. Veľkým krokom v danej oblasti posledných rokov patrí prijatie nového usmernenia o priateľskom súdnictve k deťom prijaté Výborom ministrov rady Európy, ktoré poskytuje európskym vládam pokyny, akými možno zlepšiť prístup detí k spravodlivosti a zaobchádzanie s deťmi v rámci súdnictva.⁸ Právo dieťaťa na vyjadrenie názoru je veľmi úzko spojené s ochranou jeho najlepšieho záujmu, ktorý je možné vyhodnotiť prostredníctvom toho, čo dieťa vyjadrí. Je nutné povedať, že vyjadrený názor nemusí stále byť v záujme dieťaťa a dieťa nemusí vedieť vyhodnotiť, čo je v jeho najlepšom záujme.⁹

Je nutné konštatovať, že v nadväznosti na uvádzané skutočnosti a na článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa publikovaného v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb. (ďalej len „Dohovor“) existuje množstvo princípov, prostredníctvom ktorých sa realizujú práva dieťaťa (či už právo na formulovanie vlastných názorov, právo slobodne sa vyjadrovať vo veciach, ktoré sa ho týkajú, právo byť vypočuté, právo nebyť diskriminované, a tiež právo na zohľadnenie najlepšieho záujmu maloletého). Rovnako aj z Ústavy SR vyplýva všeobecný základ ochrany detí a mládeže, ktorý sa odráža následne v základných zásadách a ustanoveniach zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine (ďalej len „zákon o rodine“). Na základe uvedeného možno konštatovať, že najlepší záujem maloletého dieťaťa je primárnym kritériom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho dotýkajú. Samozrejme na druhej strane musíme najlepší záujem dieťaťa vnímať komplexne, vzhľadom na konkrétne a individuálne okolnosti prípadu a osobu maloletého dieťaťa, či iné faktory ovplyvňujúce jeho osobu. Nemožno zabudnúť na spomínané základné zásady zákona o rodine, kde v článku 5 je uvedené určovanie a posudzovanie najlepšieho záujmu maloletého a jeho kritéria, pričom ide

⁷ FICOVÁ, S. *Ochrana práv maloletých v civilnom procese*. EUROUNION, 2008. s 210 - 214. ISBN 978-80-89374-04-5.

⁸ Predmetné usmernenia predstavujú deklaráciu zásad rešpektujúcich špecifické práva dieťaťa a majú cieľom byť praktickou príručkou pre vykonávanie medzinárodne dohodnutých a záväzných noriem v konaniach. „Súdnictvo priateľské deťom“ označuje systémy súdnictva, ktoré zaručujú dodržiavanie a účinné uplatňovanie práv všetkých detí na najvyššej dosiahnuteľnej úrovni, pričom sa prihliada na úroveň zrelosti a chápatosti dieťaťa i na okolnosti prípadu.

⁹ KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In *Bulletin slovenskej advokácie*. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 5 – 7.

o demonštratívne výpočet.¹⁰ Dodávame, že ochrana maloletého a jeho najlepšieho záujmu má svoje opodstatnenie aj v procesnoprávných predpisoch a je viazané na existenciu právnych garancií, ktoré spočívajú v zabezpečení kvalifikovanej ochrany v rámci súdneho konania.¹¹

Pojem najlepší záujem dieťaťa, ktorý je použitý (okrem iného) v čl. 3 ods. 1 spomínaného Dohovoru, nie je v tomto dohovore definovaný všeobecnými kritériami ani vo vzťahu ku konkrétnym okolnostiam. Samozrejme, s pojmom najlepší záujem pracuje vo svojich ustanoveniach aj CMP. Obsah daného pojmu možno interpretovať z obsahu jednotlivých článkov, ktoré sú vnímané vo vzájomných súvislostiach v kontexte celého dokumentu. V súlade s princípmi medzinárodného práva postupuje Európsky súd pre ľudské práva pri interpretácii dohovoru, obzvlášť ak ide o pravidlá týkajúce sa medzinárodnej ochrany ľudských práv, a rovnaký prístup je vlastný aj Ústavnému súdu SR pri konkrétnej kontrole ústavnosti. Európsky súd pre ľudské práva vo svojej judikatúre konštatuje, že existuje široký konsenzus i v rámci medzinárodného práva, že vo všetkých rozhodnutiach týkajúcich sa detí musia byť rozhodujúcim hľadiskom ich najlepšie záujmy. Tento záujem sa podľa Európskeho súdu pre ľudské práva skladá z dvoch prvkov. Na jednej strane sa žiada udržiavanie väzieb dieťaťa s jeho rodinou, okrem prípadov, keď sa konkrétna rodina preukáže ako nevhodná. Z daného vyplýva, že rodinné väzby môžu byť pretrhnuté len vo veľmi výnimočných prípadoch a musí byť vykonané všetko v záujme zachovania osobných vzťahov a keď je to vhodné, i v záujme obnovy rodiny. Avšak na strane druhej, je v záujme dieťaťa, aby bola jeho výchova zabezpečená v stabilnom prostredí a rodičom nemôže byť podľa čl. 8 spomínaného Dohovoru umožnené uplatňovať opatrenia, ktorí by mohli poškodiť zdravie alebo vývoj dieťaťa. Článok 8 Dohovoru vyžaduje zo strany orgánov verejnej moci rozhodovanie zachovávajúce rovnováhu medzi záujmami dieťaťa a záujmami rodičov, pričom osobitná pozornosť v danom procese musí byť venovaná najlepšiemu záujmu dieťaťa, ktorý

¹⁰ Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňuje najmä

- a) úroveň starostlivosti o dieťa,
- b) bezpečie dieťaťa, ako aj bezpečie a stabilita prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava,
- c) ochrana dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa,
- d) okolnosti, ktoré súvisia so zdravotným stavom dieťaťa alebo so zdravotným postihnutím dieťaťa,
- e) ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou,
- f) podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa,
- g) názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny,
- h) podmienky na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami,
- i) využitie možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.

¹¹ KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 5 – 7.

v závislosti od jeho povahy a významu môže prevážiť nad záujmami rodičov. Uvádzame, že princíp ochrany záujmov maloletého je základom úpravy rodinnoprávných vzťahov.¹²

Zo spomínaného Dohovoru, ako i z dikcie ust. § 38 CMP, vyplývajú dve základné kritéria pre vyhodnotenie spôsobu zisťovania názoru maloletého a to *vek* a *vyspelosť* maloletého. Dané kritériá by mali byť vyhodnotené vo vzájomnej súvislosti, pričom je nutné posudzovať ich individuálne v každom konkrétnom prípade. Dieťa ako ľudská bytosť sa od narodenia rozvíja fyzicky, emocionálne i intelektuálne. Pre posúdenie kritérií na vyjadrenie názoru dieťaťa budú rozhodujúce tri kľúčové oblasti súvisiace s vývojom dieťaťa – *vnímanie*, *pamäť* a *reč*. Niektoré právne úpravy v Európe zavádzajú vekovú hranicu, ktorý vyvoláva obligatornosť postupu pri rozhodovaní vo veciach maloletých (napr. švajčiarska, či nemecká právna úprava).¹³ Domnievame sa, že stanovenie presnej vekovej hranice, vymedzujúcej medze procesnej aktivity maloletého v súdnom konaní predstavuje pomerne nevhodné riešenie. Ponechanie procesného priestoru pre sudcu, resp. pre ďalšie subjekty, zabezpečuje väčšiu objektivitu a individuálny prístup pri posudzovaní osobnosti maloletého a rovnako aj odstraňuje negatívne faktory, ktoré môžu byť zneužitú na manipuláciu s dieťaťom.¹⁴ Za súčasného stavu *de lege lata* možno konštatovať, že vyhodnotenie kritérií je vecou súdu a je otázkou individuálneho posúdenia okolností a predpokladov na strane dieťaťa a jeho rozumovej i vôľovej vyspelosti.¹⁵

Čo sa týka zisťovania názoru u maloletého, tak vo všeobecnosti môžeme rozlišovať priame a nepriame zisťovanie. Do 1. júla 2016 bolo v rámci Občianskeho súdneho poriadku prioritizované nepriame zisťovanie názoru maloletého. Nepriame zisťovanie názoru maloletého predstavuje získavanie informácií sprostredkované, teda na základe interpretácie treťou osobou, pričom v daných prípadoch má zásadný význam kvalitatívna stránka oboznámenia súdu s informáciami, ktoré boli získané od dieťaťa, resp. ktoré sa ho týkajú. Názory dieťaťa je podľa okolností individuálneho prípadu oprávnená vypočuť osoba, ktorá je zástupcom dieťaťa, ďalej orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, príp. iné subjekty (napr.

¹² Rozhodnutia Ústavného súdu SR - K zisťovaniu najlepšieho záujmu maloletého a neupravenia styku rodiča s maloletým dieťaťom v rozsudku všeobecného súdu. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 5, s. 712 – 719.

¹³ SMYČKOVÁ, R., - ŠTEVČEK, M., - TOMAŠOVIČ, M., - KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 177. ISBN 978-80-89603-54-1

¹⁴ Pri nahliadnutí do praxe, súdy vyhodnocujú i ďalšie kritéria pre posudzovanie schopnosti maloletého vyjadrovať svoj názor okrem jeho veku – napr. stanovisko kolízneho opatrovníka, návšteva školy, predškolského zariadenia, zdravotný stav dieťaťa, vyjadrenie zákonného zástupcu, povahové vlastnosti dieťaťa a pod.

¹⁵ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016. s. 65. ISBN 978-80-8168-362-6.

riaditeľ školy). V prípade nepriameho zisťovania názoru dieťaťa je veľmi dôležité určenie skutočnosti, čo má byť predmetom zisťovania.¹⁶

Rešpektujúc participačné práva dieťaťa a záväzky vyplývajúce z Dohovoru, ktoré sú premietnuté do ust. § 38 ods. 2 CMP¹⁷ vyplýva, že nová právna úprava v civilnom procese uprednostňuje priame zisťovanie názoru maloletého s cieľom naplnenia účelu zachovania ochrany a presadzovania najlepšieho záujmu dieťaťa v konfrontácii s jeho autonómiou vôle.¹⁸ Jedno z kritérií predstavuje povahu veci, kedy zrejme v náročnejších veciach je nutné zisťovať názor maloletého bez akejkolvek prítomnosti iných osôb.

V zmysle článku 12 ods. 1 a 2 už spomínaného Dohovoru, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo dané názory vyjadrovať slobodne vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú a názorom dieťaťa sa musí venovať náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni. Vzhľadom na uvedené sa dieťaťu poskytuje hlavne možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom či správnom konaní, ktoré sa ho týka (buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu, či príslušného orgánu), pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.¹⁹ S prihliadnutím na vek a vyspelosť dieťaťa súd zvolí adekvátny spôsob zistenia názoru maloletého, príp., či tak urobí v prítomnosti resp. neprítomnosti iných osôb. Výsluch maloletého bez prítomnosti iných osôb súd vyberie najmä v prípade, ak by výpoveď maloletého mohla byť ovplyvnená konfliktom lojality a pod.²⁰ Deti reagujú spravidla veľmi citlivo na osobu vypočúvajúceho. Snažia sa vycítiť resp. odhadnúť jeho očakávania a taktiež mu samozrejme vyhovieť. Následne dieťa uvádza to, čo si myslí, že chce počuť vypočúvajúci. Vypočúvajúci by teda mal pri výsluchu maloletého dôkladne formulovať svoje otázky takým spôsobom, aby nenapovedali či nenaznačovali smer odpovede.²¹

¹⁶ SMYČKOVÁ, R., - ŠTEVČEK, M., - TOMAŠOVIČ, M., - KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 178 - 179. ISBN 978-80-89603-54-1

¹⁷ Ust. § 38 ods. 2 CMP znie: Názor maloletého zisťuje súd spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti. Podľa povahy veci zisťuje súd názor maloletého bez prítomnosti iných osôb.

¹⁸ SMYČKOVÁ, R., - ŠTEVČEK, M., - TOMAŠOVIČ, M., - KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 178. ISBN 978-80-89603-54-1

¹⁹ V procesnej rovine zisťovanie názoru maloletého dieťaťa, ktoré je účastníkom konania, upravil už zákon č. 353/2003 Z. z., ktorým sa menil a dopĺňal Občiansky súdny poriadok, konkrétne v ustanovení § 100 ods. 3. Zákonodarcu konštatoval, že zisťovanie názoru maloletého je obligatórnym postupom súdu, pričom vyjadrenie názoru dieťaťa nie je podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť, a to primárne samostatne. Avšak možno sa domnievať, že schopnosť vyjadriť samostatne svoj názor je do určitej miery determinovaná hlavne vekom a rozumovou vyspelosťou dieťaťa.

²⁰ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016, s. 66. ISBN 978-80-8168-362-6.

²¹ Pri výsluchu by sa mal priebežne uisťovať, že riziká neuvedomeného, mimovoľného sugestívneho pôsobenia sú minimálne, t. j. že využíva verbálne i neverbálne prostriedky jednoznačným a pre dieťa zrozumiteľným

Vo všeobecnosti platí, že základnou podmienkou získania relatívne objektívneho obrazu o predmete vypočúvania je nadviazanie dobrého psychologického kontaktu medzi vypočúvaným a vypočúvajúcim. Za najdôležitejšie všeobecné praktické zásady výsluchu dieťaťa možno považovať najmä to, že výsluchu dieťaťa musí predchádzať perfektná príprava zo strany vypočúvajúceho, v rámci ktorej je nutné vopred formulovať otázky vzhľadom na použitie pojmov, ktoré sú primerané rozumovým schopnostiam i emocionálnemu rozpoloženiu dieťaťa.²² Je potrebné poznamenať skutočnosť, že výsluch by sa mal vykonávať tak, aby bol úplný a aby sa už nemusel opakovať. Výsluchom sa totiž vzbudí vnímavosť dieťaťa, sila jeho predstáv a úloha, do ktorej sa dostalo, takže nasledujúce výpovede môžu byť celkom prípadne čiastočne nepravdivé a tiež ovplyvnené vonkajšími podmienkami.²³

Záver

Je nutné uviesť, že demokratizácia vzťahov v rodine a upustenie od autoritatívneho prístupu rodičov bezpochyby vedie k vhodnejšiemu príkladu pre maloleté deti, ktorý pozitívne vplýva na osvojovanie si hodnôt maloletého a formovanie jeho charakteru. Samozrejme, dieťaťu je nutné pri výchove venovať čo najväčšiu možnú pozornosť a starostlivosť vzhľadom na jeho vek a rozumovú vyspelosť pri rozhodovaní o veciach, ktoré sa ho týkajú, pričom treba vziať do úvahy jeho názor, ktorý má dieťa právo slobodne vyjadrovať. Bezodôvodné potláčanie názorov dieťaťa, ich zosmiešňovanie a autoritatívny prístup rodičov si dieťa berie v živote ďalej ako príklad prejavujúci sa vo vnútorných motívoch dieťaťa. V súdnych konaniach, v rámci ktorých sa rozhoduje o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má preto maloleté dieťa právo byť vypočuté.

Máme za to, že CMP priniesol mnohé zmeny nielen v súvislosti s mimosporovými konaniami, ale i v súvislosti s postavením a ochranou maloletých. V zmysle CMP sem zaradujeme novú zásadu o najlepšom záujme maloletého dieťaťa a informovanosti, povinnosť zisťovať názor dieťaťa zo strany súdu, účasť prokurátora v konaní, nový model tzv.

spôsobom. Samozrejme, že výsluch maloletého vzhľadom na psychiku dieťaťa vykazuje určité špecifiká. U maloletých detí je nutné pamätať na riziko tzv. uzavretých otázok (otázka typu „áno – nie“). Deti aj dospelí majú zvyk skôr pritakávať ako povedať „nie“. Je zjavné, že výsluch maloletého kladie na vypočúvajúceho veľké nároky. Sebakritika vlastných postojov k nastávajúcemu výsluchu a hlavne dôkladná príprava sú hlavnými prostriedkami proti mimovoľnej sugescii. Ďalšou psychologickou zvláštnosťou u výsluchu maloletého je vplyv vonkajšieho prostredia a celej atmosféry výsluchu. Vonkajšie prostredie môže výrazným spôsobom ovplyvniť výslednú výpoveď, pričom na vypočúvajúcou záleží, či bude dieťa uvoľnené a ochotné spolupracovať.

²² Ďalej pred realizáciou samotného výsluchu je potrebné nadviazať pozitívny emocionálny kontakt, aby k nemu dieťa nadobudlo aspoň základnú dôveru, na úvod treba kľásť také otázky, na ktoré dieťa s pravdepodobnosťou rovnajúcou sa istote bude vedieť ľahko odpovedať, pričom hneď ako to je to možné, je nutné podporovať spontánny verbálny prejav maloletého, a pod.

²³ FICOVÁ, S. *Ochrana práv maloletých v civilnom procese*. EUROUNION, 2008. s 210 - 214. ISBN 978-80-89374-04-5.

procesného opatrovníka dieťaťa, pribratie právno-ochranného subjektu na stranu dieťaťa. Je nutné upriamiť pozornosť na výsluch maloletého a zisťovanie jeho názoru, ako osobitého druhu dôkazného prostriedku. Okrem výsluchu maloletého sa významným spôsobom v zmysle ustanovení CMP rieši povinnosť súdu informovať maloletého o prebiehajúcim konaní a zisťovať jeho názor. Dieťa ako plnohodnotný nositeľ práv a povinností musí byť v právnych vzťahoch plne rešpektované ako subjekt právnych vzťahov s garantovaním všetkých jeho práv a právom chránených záujmov. Ako už bolo uvádzané, nová právna úprava uprednostňuje priame zisťovanie názoru maloletého, aby došlo k naplneniu účelu zachovania ochrany a presadzovania čo najlepšieho záujmu dieťaťa.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

FICOVÁ, S. Ochrana práv maloletých v civilnom procese. EUROUNION, 2008. 214 s. ISBN 978-80-89374-04-5

FICOVÁ, S. – ŠTEVČEK, M. a kol. Občianske súdne konania. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2013. 473 s. ISBN 978-80-7400-509-1

HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2015. 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3

HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016. 504 s. ISBN 978-80-8168-362-6

HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLIČKOVÁ, Z. – WESTPHALOVÁ, L. a kol. Rodinné právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7

MAZÁK, J. – JÁNOŠÍKOVÁ, M. Učebnica občianskeho procesného práva. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r.o., 2012. 526 s. ISBN 978-80-89635-00-9

PAVELKOVÁ, B. Maloletí v slovenskom rodinnom práve. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009. 120 s. ISBN 978-80-89363-34-6

SOVOVÁ, O. – CÍSAŘOVÁ, D. Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 100 s. ISBN – 978-80-7435-569-1

SMYČKOVÁ, R., - ŠTEVČEK, M., - TOMAŠOVIČ, M., - KOTRECOVÁ, A. a kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 178. ISBN 978-80-89603-54-1

ŠÍNOVÁ, R. a kol. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010. 380 s. ISBN 978-80-87212-50-9

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo. 3 zmenené a doplnené vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o., 2014. 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0

ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2016. 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6

VOJČÍK, P. a kol. Občianske právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 637 s. ISBN 978-80-7380-402-2

VOJČÍK, P. a kol. Občiansky zákonník. Stručný komentár. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Wolters Kluwer (Iura Edition), 2010. 1282 s. ISBN 978-80-8078-368-2

WINTEROVÁ, A., - MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací. 8. nezmenené vyd. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5

Periodiká a zborníky:

FUCHSOVÁ, J. Výsluch maloletých detí v občianskom súdnom konaní. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2008, roč. XIV, č. 7-8, s. 5 – 7

KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 5 – 7

KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Zastúpenie. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 7-8, s. 5 – 7

KOTRECOVÁ, A. Rekodifikácia civilného procesného práva: Predbežné prejednanie sporu a pojednávanie. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 9, s. 6 – 7

SMYČKOVÁ, R – KOTRECOVÁ, A. Civilný mimosporový proces a jeho hodnotové nastavenie. In Zo súdnej praxe. ISSN 1335-177X, 2016, roč. 21, č. 3, s. 105 – 108

Rozhodnutia Ústavného súdu SR - K zisťovaniu najlepšieho záujmu maloletého a neupravenia styku rodiča s maloletým dieťaťom v rozsudku všeobecného súdu. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 5, s. 712 – 719

Internetové zdroje:

<http://www.ulpianus.sk/legislative/nove-kodexy-civilneho-prava-procesneho-civilny-mimosporovy-poriadok-a-spravny-sudny-poriadok/>

<http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5419-civilny-mimosporovy-poriadok>

<http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2016/02/5425-konanie-v-niektorych-rodinnych-veciach>

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2103>

<http://www.relevans.sk/pravny-bulletin/civilny-mimosporovy-poriadok-ii-osobitna-cast/>

ZMLUVNÁ POKUTA A MODERAČNÉ PRÁVO SÚDU V SÚKROMNOM PRÁVE

CONTRACTUAL PENALTY AND MODERATION RIGHT OF THE COURT IN PRIVATE LAW

Richard Straka¹

Abstrakt

Tento príspevok sa zaoberá moderačným oprávnením súdu pri inštitúte zmluvnej pokuty podľa občianskoprávnej a obchodnoprávnej úpravy. Rozoberá jednotlivé aspekty, ktoré sú obsahom moderačného práva súdu v oboch súkromnoprávných kódexoch a snaží sa poukázať na rozdiely v týchto právnych úpravách.

Kľúčové slová

zmluvná pokuta, moderačné právo súdu, občianske právo, obchodné právo

Abstract

This article deals with moderation right of the court with regards to contractual penalty by civil law and commercial law legislation. It analyzes given aspects, which are subject matter of moderation right of the court in both private codexes, and is trying to point out the differences between mentioned legislations.

Keywords

contractual penalty, moderation right of the court, civil law, commercial law

Úvod

V tomto príspevku by som sa rád zamerail na moderačné právo súdu pri inštitúte zmluvnej pokuty v súkromnom práve a poukázal na jednotlivé diskrepancie medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou úpravou. V Občianskom zákonníku² sa nachádza všeobecná úprava zmluvnej pokuty v ustanoveniach ôsmej časti, prvej hlavy, piateho oddielu, konkrétne v ustanoveniach § 544 - § 545a. V Obchodnom zákonníku³ sa v tretej časti, prvej hlave, šiestom diele, druhom oddiele nachádza v ustanoveniach § 300 - §

¹ Mgr. Richard Straka pôsobí ako interný doktorand na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

² Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“).

³ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Obchodný zákonník“ alebo „ObZ“).

302 len doplnková úprava v marginálnej rubrike s názvom „*Niektoré ustanovenia o zmluvnej pokute*“. Z toho vyplýva, že na obchodnoprávne vzťahy sa bude aplikovať úprava obsiahnutá v Občianskom zákonníku v tých otázkach, ktorých úpravu Obchodný zákonník neobsahuje. Vzťah všeobecného a špeciálneho právneho predpisu sa však neuplatní pri moderačnom práve súdu, nakoľko oba predpisy obsahujú komplexnú úpravu tohto inštitútu.

Moderačné právo súdu alebo aj *ius moderandi*, je zásahom súdu do súkromnoprávneho vzťahu dvoch subjektov. Pri uplatnení moderačného práva súdu prichádza k zásahu do zmluvnej slobody účastníkov tohto právneho vzťahu. Súd však vždy musí vážiť, či je v prejednávacom prípade dôležitejšia zásada zmluvnej slobody alebo všeobecný princíp spravodlivosti a ústavný princíp práva na súdnu a inú ochranu vyplývajúci z čl. 46 Ústavy⁴. Vo svojej podstate ide o právo súdu na návrh nepriznať oprávnenej strane zmluvnú pokutu v dojednanej výške, ale za splnenia zákonných predpokladov túto výšku znížiť. Na zníženie zmluvnej pokuty nie je právny nárok. Zmluvná strana je len oprávnená navrhnúť súdu zníženie dojednanej zmluvnej pokuty.

Do roku 2007 bolo moderačné právo upravené iba v obchodnoprávných vzťahoch, konkrétne v ustanovení § 301 ObZ. Uplatňované teda mohlo byť iba v právnom vzťahu, ktorý vznikol v obchodnoprávnom režime. Novelou Občianskeho zákonníka č. 568/2007 Z. z. bola úprava *zmiernovacieho práva* inkorporovaná aj do základného súkromnoprávneho kódexu pridaním § 545a s účinnosťou od 1.1.2008.

De lege lata je teda situácia taká, že aj Občiansky zákonník, aj Obchodný zákonník obsahujú samostatnú úpravu moderačného práva súdu. Z toho vyplýva, že pri právnych vzťahoch podľa Občianskeho zákonníka sa na moderačné právo aplikuje § 545a OZ, pri právnom vzťahu podľa Obchodného zákonníka sa využije komplexná úprava moderačného práva obsiahnutá v § 301 ObZ. Úprava v jednotlivých kódexoch sa odlišuje najmä v rozsahu oprávnenia na zníženie neprimerane vysokej zmluvnej pokuty. Aj keď je táto práca zameraná prioritne na obchodnoprávnu úpravu zmluvnej pokuty, považoval by som ju za neúplnú, keby som sa nezmienil o odchylnosti úpravy Občianskeho zákonníka, nakoľko obchodné a občianske právo sú nepochybne veľmi úzko prepojené. Rozsahu moderačného oprávnenia súdu v občianskoprávných vzťahoch preto bude venovaná samostatná podkapitola.

Účelom *ius moderandi* je, aby bola súdu daná možnosť odstrániť tvrdosť zákona v prípade, keď nastane porušenie zmluvnej povinnosti zabezpečenej neprimerane vysokou zmluvnou pokutou a zároveň preto, aby mal súd možnosť zabrániť neadekvátnym

⁴ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

majetkovým zásahom do sféry povinného, ktorá by mohla viesť k neprimeraným ziskom na strane oprávneného.⁵ V určitých prípadoch by takýto zásah mohol viesť až k likvidácii povinného. Aj napriek uvedenému je nesmierne podstatné, aby súd využíval moderačné právo výnimočne a v obzvlášť odôvodnených prípadoch po starostlivom uvážení všetkých relevantných skutočností.

Za zmienku stojí aj skutočnosť, že v zmysle ustanovenia § 760 ObZ bude mať rovnakú moderačnú právomoc ako súd taktiež rozhodca na základe platne uzavretej rozhodcovskej doložky alebo rozhodcovskej zmluvy.

Rovnako okrajovo treba spomenúť, že moderačné právo súdu sa neuplatní pri zmenkových vzťahoch, ako obligatórne abstraktných právnych vzťahoch.⁶

1 Charakter moderačného práva

V minulosti býval často problematický výklad, či je ustanovenie § 301 ObZ kogentné alebo dispozitívne. Aj keď doktrína sa prikláňala k názoru, že sa jedná o kogentné ustanovenie, často sa objavovali dohody, ktoré vylučovali uplatnenie *ius moderandi*. Celú situáciu vyjasnila až novelizácia Obchodného zákonníka č. 432/2004 Z. z., ktorá ustanovenie § 301 ObZ zaradila medzi kogentné ustanovenia Obchodného zákonníka § 263 ods. 1, t. j. zmluvné strany sa od neho svojou dohodou nemôžu odchýliť alebo jeho použitie úplne vylúčiť. Na základe analógie a prác právnych teoretikov môžeme dospieť k názoru, že rovnako kogentné je aj ustanovenie § 545a OZ.⁷ Veď aj z povahy veci je zrejmé, že dohodou zmluvných strán nie je možné vylúčiť zákonné oprávnenie súdu.⁸

Zaujímavou je otázka, či súd môže moderovať výšku zmluvnej pokuty na základe vlastnej úvahy alebo tak musí urobiť vždy, ak sú naplnené podmienky zákona. V oboch predpisoch zákonodarca použil slovo „*môže*“. Z tohto slova je jednoznačne vyvoditeľná nenárokovateľnosť uplatnenia moderácie. Avšak je potrebné zdôrazniť, že v prípade splnenia všetkých zákonných predpokladov na moderáciu je možné si len ťažko predstaviť, že by súd moderáciu nevyužil, resp. úplne odignoroval. Zároveň sa z použitia tohto slova dá vyvodiť aj široké oprávnenie súdu, aby voľne posúdil, či je zmluvná pokuta neprimeraná, rovnako aj na úvahu o povahe a hodnote zabezpečovanej povinnosti. Chybný by však bol výklad, keby v prípade, že súd rozhodne o neprimeranosti zmluvnej pokuty, mohol rozhodovať o tom, či

⁵ OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2012. s. 139. ISBN 978-80-8078-434-8.

⁶ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe z 26. októbra 2004, sp. zn. 5 Cmo 320/2004

⁷ K problematike kogentnosti a dispozitívnosti pozri aj KNAPP, V.: O právu kogentným a dispozitívným (a také o právu heteronomným a autonomným). In: Právnik, č. 1/1995. s. 1. ISSN 0231-6625.

⁸ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 184. ISBN 978-80-8078-386-0.

takúto neprimeranú zmluvnú pokutu zníži. V prípade, že súd rozhodne o neprimeranosti zmluvnej pokuty, jeho diskrečné oprávnenie spočíva len v rozsahu, v akom zmluvnú pokutu zníži. Skutočnosť, či súd pristúpi k zníženiu, by v tomto prípade nemala byť predmetom kognitívnej činnosti súdu.

Z procesualistického hľadiska je zaujímavá otázka, či súd môže k moderácii pristúpiť aj z vlastnej iniciatívy, t. j. bez návrhu sporovej strany. Zastávam názor, že konanie súdu *ex offo* by znamenalo neoprávnený zásah do zmluvnej slobody účastníkov právneho vzťahu a teda moderovanie výšky zmluvnej pokuty bez návrhu je celkom neprijateľné. Takémuto výkladu bráni aj súčasná právna úprava, keď Civilný sporový poriadok⁹ jednoznačne ustanovuje vo svojom čl. 7 princíp dispozitívnosti. Teda sporové konanie možno začať len na návrh a strany disponujú *predmetom* konania. Konanie súdu *ex offo* by podľa môjho názoru porušovalo aj princíp rovnosti zbraní vyjadrený v čl. 6 CSP, rovnako by bolo v rozpore s princípom kontradiktórnosti sporového konania. Z procesného hľadiska by k uplatneniu moderačného práva malo prísť tak, že dlžník podá žalobu na splnenie povinnosti podľa § 137, písm. a) CSP a protistrana vznesie hmotnoprávnu námietku podľa § 152 CSP. Prof. Ovečková sa domnieva, že k zníženiu nároku by mohlo prísť aj v rámci samostatného konania iniciovaného dlžníkom.¹⁰ S uvedeným názorom sa možno stotožniť, nakoľko podľa môjho názoru takáto žaloba spĺňa materiálne náležitosti podľa § 137 písm. b) CSP.

2 Primeranosť zmluvnej pokuty

Kritéria na určenie neprimeranosti výšky zmluvnej pokuty sú v oboch súkromnoprávných kódexoch upravené rovnako. Ide o hodnotu zabezpečovanej povinnosti a význam zabezpečovanej povinnosti.

Podstatnou skutočnosťou je, že zákon, ani vykonávacie predpisy nikde neurčujú maximálnu výšku zmluvnej pokuty, ktorú si môžu zmluvné strany dojednať. Účastníci právneho vzťahu si však musia dať pozor, aby dohodnutá výška nebola v rozpore s inými ustanoveniami zákona. Výška zmluvnej pokuty musí byť dohodnutá primerane. Moderačné právo je sudcovským právom, čiže k rozhodnutiu o tom, či je výška zmluvnej pokuty primeraná alebo neprimeraná, bude súd viesť voľná úvaha v medziach vyššie zmienených kritérií.

⁹ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení zákona č. 87/2017 Z. z. (ďalej len ako „Civilný sporový poriadok“ alebo „CSP“).

¹⁰ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 130. ISBN 978-80-8078-386-0.

Zákon však nikde neurčuje výšku, pri ktorej je už zmluvná pokuta neprimeraná. K jednoznačnému záveru sa nedá dospieť ani na základe súdnych rozhodnutí.¹¹ Vždy je potrebné vychádzať z individuálnych okolností konkrétneho prípadu. Podmienky moderácie musí súd posúdiť a konkretizovať zvlášť pri každom jednom spore.

2.1 Hodnota zabezpečenej povinnosti

Domnievam sa, že by nebolo vhodné ani účelné prijať akýsi „sadzobník“, ktorý by recipientom právnej normy číselne určoval, kedy je výška zmluvnej pokuty primeraná a kedy už nie.¹² V zmysle tohto tvrdenia sa nesie doterajšia judikatúra.¹³ „*Primeranosť zmluvnej pokuty treba posúdiť v každom prípade individuálne, vzhľadom na všetky okolnosti daného prípadu. Závery o primeranosti či neprimeranosti výšky zmluvnej pokuty možno preto len veľmi ťažko zovšeobecňovať a predchádzajúce súdne rozhodnutia môžu byť iba určitým vodítkom pri rozhodovaní súdu v inej, konkrétnymi okolnosťami determinovanej veci.*“¹⁴ Z tohto rozhodnutia vyplýva, že aj keď súd v jednom prípade skonštatuje, že výška zmluvnej pokuty je neprimeraná, v inom prípade môže výšku zmluvnej pokuty posúdiť ako primeranú. Záleží iba od okolností konkrétneho prípadu.

Je nepochybné, že hodnota zabezpečovanej povinnosti je maximálne špecifická kategória, ktorá je odlišná v každom jednom posudzovanom prípade. Keď hovoríme o hodnote zabezpečenej povinnosti, tak sa má na mysli finančné vyjadrenie hodnoty tejto povinnosti.

2.2 Význam zabezpečenej povinnosti

Aj z uvedeného vyplýva, že kritérium hodnoty nemôže byť jediným kritériom, ktorého sa súd bude pridržať pri svojom rozhodovaní. Druhým kritériom je posúdenie výšky zmluvnej pokuty z hľadiska významu zabezpečovanej povinnosti. Význam je možné vnímať diametrálne odlišne z pohľadu dlžníka a z pohľadu veriteľa. Z pohľadu veriteľa bude súd zrejme za významnejšie považovať také záväzky, ktoré boli v zmluve určené ako hlavné, záväzky ktoré neznesú odklad alebo záväzky, od splnenia ktorých bol veriteľ existenčne

¹¹ Pozri napr. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Obo 238/98 alebo Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 29. apríla 1998, sp. zn. 2 Odo 90/97-04

¹² ELIÁŠ, K.: Smluvní pokuta z pohledu teorie, právní úpravy a judikatury. In: Podnikatel a právo, č. 2/2000. s. 14. ISSN 0231-6625.

¹³ Pozri napr. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. M Obdo 4/2003

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Cdo 172/2007

závislý. V týchto prípadoch bude súd zrejme náchylnejší ponechať aj vyššiu zmluvnú pokutu.¹⁵

Neprimeranosť zmluvnej pokuty, resp. jej rozpor so zásadami poctivého obchodného styku alebo dobrými mravmi nie je možné odvodiť iba zo skutočnosti, že zmluvnou pokutou boli zabezpečené iba záväzky jednej zmluvnej strany.¹⁶ Toto hľadisko nemožno brať na zreteľ ani pri posudzovaní významu zabezpečovanej povinnosti.

Za relevantné pri posudzovaní sa dajú považovať viaceré skutočnosti. Za asi najpodstatnejšie je posúdenie, za akú dobu sa zmluvná pokuta požaduje. Ide o prípady, keď zmluvná pokuta bola dohodnutá v závislosti od dĺžky trvania porušenia povinnosti. Pri posudzovaní treba zobrať do úvahy, ako dlho trvá porušenie a či je vzhľadom na túto dobu pokuta primeraná. Ak porušenie trvá dlhú dobu, je zrejme že bude akceptovateľná aj vyššia výška zmluvnej pokuty bez toho, aby bola posúdená ako neprimeraná. V opačnom prípade by súd preferoval zmluvnú stranu, ktorá porušuje svoju právnu povinnosť vyplývajúcu zo zmluvy.¹⁷

Je potrebné brať na zreteľ aj význam iných majetkových práv veriteľa, ktoré mu vznikajú z toho istého záväzkového vzťahu. Ak má veriteľ právo napr. na náhradu škody a úrok z omeškania, bude sa primeranosť posudzovať inak, ako keby tieto nároky nemal. Sledovateľné sú tendencie, že súdy v týchto prípadoch výšku zmluvnej pokuty moderujú až priveľmi. Je podstatné mať na pamäti, že uvedené sú zákonnými sankciami, kým v prípade zmluvnej pokuty sa jedná o zmluvnú sankciu, a teda všetky tieto práva veriteľa existujú oprávnené a tento fakt je potrebné zohľadniť.¹⁸ K tomuto názoru sa prikláňajú aj súdy.¹⁹

Súd by však nemal prihliadať na osobné majetkové a sociálne pomery dlžníka. Domnievame sa, že by to bolo v rozpore so zásadou rovnosti, na ktorej je slovenské súkromné právo vybudované. Nepripúšťa to ani charakter obchodnoprávných vzťahov. Takéto skúmanie by bolo v rozpore so zásadou profesionality obchodnoprávných vzťahov.²⁰

Pri moderačnom práve súdu je nevyhnutné prihliadať aj na funkcie zmluvnej pokuty, najmä na to, ktorú z funkcií zmluvnej pokuty zmluvné strany pri uzatvorení dohody akcentovali.²¹

¹⁵ PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 1127. ISBN 978-80-89603-12-1.

¹⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Obdo 4/99

¹⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 22. novembra 2006, sp. zn. 33 Odo 61/2005

¹⁸ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 197. ISBN 978-80-8078-386-0.

¹⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 9. apríla 2009, sp. zn. 32 Cdo 1002/2008

²⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 30. apríla 2009, sp. zn. 23 Cdo 1646/2007

²¹ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Obdo V 93/2004

3 Predmet moderačného práva

Predmetom moderácie súdu môže byť jedine existujúci nárok.²² Teda na uplatnenie moderačného práva je nevyhnutné, aby prišlo k porušeniu zabezpečenej zmluvnej povinnosti a tým pádom k vzniku nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty.

Súd môže znížiť neprimerane vysokú zmluvnú pokutu len vtedy, ak právo na zaplatenie zmluvnej pokuty trvá. Pokiaľ právo na zmluvnú pokutu zaniklo, nie je možné, aby súd toto zaniknuté právo moderoval.²³

Nezriedka sa zmluvné strany na súde domáhajú aj súdnej korekcie iných náležitostí dohody o zmluvnej pokute, napríklad spôsobu určenia výšky zmluvnej pokuty. Súd pri uplatnení moderačného práva nemôže korigovať nič okrem výšky zmluvnej pokuty. Moderačné právo sa neviaže na iné náležitosti dohody o zmluvnej pokute, preto ich moderovanie nie je možné. Teda je možné upraviť iba konkrétnu a určitú výšku zmluvnej pokuty, nie spôsob jej určenia a ani iné dojednané práva a povinnosti.

4 Rozsah moderačného práva podľa Obchodného zákonníka

V zmysle § 301 ObZ má súd oprávnenie neprimerane vysokú zmluvnú pokutu znížiť, nie však celkom odpustiť. Táto skutočnosť je najmä vyjadrením sankčnej funkcie zmluvnej pokuty.²⁴ V prípade, že by mal súd možnosť zrušiť celú zmluvnú pokutu v rámci moderačného oprávnenia, sankčná funkcia by týmto úplne odpadla.

Niektorí autori, napríklad J. Bejček,²⁵ sa domnievajú, že chápanie moderačného práva súdu len ako obrany proti neprimerane vysokej zmluvnej pokute je koncepčne nesprávne. Za neprimeranú zmluvnú pokutu je podľa nich možné považovať aj neprimerane nízku zmluvnú pokutu. Dojednaním neprimerane nízkej zmluvnej pokuty by mohlo byť obchádzané kogentné ustanovenie § 386 ods. 1 ObZ, ktoré zakazuje zmluvným stranám vopred sa vzdať práva na náhradu škody. Súd by v danom prípade nemohol neprimerane nízku zmluvnú pokutu zvýšiť, ale mohol by celé ustanovenie o zmluvnej pokute vyhodnotiť ako neplatné z dôvodu obchádzania zákona. Dovolím si tvrdiť, že takto uchopené chápanie moderačného práva zmluvnej pokuty nie je najšťastnejšie, nakoľko už z dikcie zákonnej úpravy je zrejmé, že pri moderačnom práve súdu ide jednoznačne a len o *zníženie* neprimerane *vysokej* zmluvnej

²² Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 28. augusta 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006

²³ OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2012. s. 141. ISBN 978-80-8078-434-8.

²⁴ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 204. ISBN 978-80-8078-386-0.

²⁵ BEJČEK, J. - ELIÁŠ, K. - RABAN, P. a kol.: Kurs obchodního práva. Obchodní závázky. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 135. ISBN 80-7179-746-4.

pokuty. S týmto názorom sa stotožňujú aj iní autori.²⁶ Domnievam sa, že pri zmluvnej pokute, ktorá je chápaná ako paušalizovaná náhrada škody, ide o výnimku z inak kogentného ustanovenia § 386 ods. 1 ObZ. Na základe uvedeného je zrejmé, že zmluvná pokuta môže byť v prípade jej neprimeranosti iba znížená, za žiadnych okolností však nemôže byť zvýšená.

Rozsah *ius moderandi* je limitovaný jeho spodnou hranicou. V zákone je jednoznačne uvedené, že zmluvnú pokutu možno znížiť do výšky škody, ktorá vznikla porušením zabezpečenej povinnosti. Súd teda môže zmluvnú pokutu znížiť iba do výšky škody, ktorá bola spôsobená veriteľovi porušením tej zmluvnej povinnosti, ktorá bola zabezpečená zmluvnou pokutou do vydania rozsudku. Teda moderačným právom znížená zmluvná pokuta nemôže byť nižšia ako skutočná škoda, ktorá bola spôsobená porušením zabezpečovanej povinnosti. Ak v čase vyhlásenia rozsudku nebola známa škoda, ktorá vznikla porušením zabezpečenej povinnosti a súd pristúpil k zníženiu zmluvnej pokuty, môže sa veriteľ domáhať náhrady škody podľa všeobecných ustanovení o náhrade škody podľa § 373 a nasl. ObZ, avšak iba do výšky pôvodne dojednanej zmluvnej pokuty, nakoľko zmluvná pokuta slúži ako tzv. „paušalizovaná náhrada škody“. Ak však vznikne škoda presahujúca dojednanú zmluvnú pokutu, je zrejmé, že takto dohodnutá zmluvná pokuta nebola neprimeraná a teda moderácia bola neúčelná.²⁷ Jedným z najzávažnejších dôsledkov takeého uplatnenia náhrady škody spočíva v tom, že povinný môže využiť liberačné dôvody podľa § 374 ObZ, ktoré pri dohode o zmluvnej pokute použiť nemohol. Pre uplatnenie limitácie moderačného práva je teda nevyhnutné, aby škoda už reálne existovala.

Ak škoda do vydania rozsudku nevznikla, súd nie je limitovaný dolnou hranicou zníženia zmluvnej pokuty. Malo by sa tak stávať, aj vzhľadom na vyššie uvedené, len v prípadoch, keď je nepochybné, že porušením už žiadna škoda nevznikne alebo môže vzniknúť len škoda nepatrného rozsahu.²⁸

Vznik škody teda nie je podmienkou na uplatnenie moderačného práva, ale naopak, je jeho limitáciou. Stále však platí, že aj keď neexistuje spodná hranica zníženia zmluvnej pokuty v prípadoch, keď porušením nevznikla žiadna škoda, súd nemôže zmluvnú pokutu celkom odpustiť.

²⁶ MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2016, 651 s. ISBN 978-80-8155-067-6 alebo OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2012. s. 141. ISBN 978-80-8078-434-8. s.

²⁷ KOPÁČ, L.: Obchodní kontrakty. 1 díl. Praha: Prospektum, 1993, s. 191. ISBN 8085431750.

²⁸ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 207. ISBN 978-80-8078-386-0.

5 Rozsah moderačného práva súdu podľa Občianskeho zákonníka

Rozsah moderačného práva je v Občianskom zákonníku upravený odlišne. Rovnako ako v obchodnoprávnej úprave súd nemôže pokutu celkom odpustiť, ale iba znížiť. V zmysle § 545a OZ je však súd povinný prihliadať na výšku škody, ktorá vznikla porušením zabezpečenej povinnosti a na skutočnosť, o koľko výška zmluvnej pokuty presahuje rozsah takto vzniknutej škody, ale to však len v prípade, že oprávnený nemôže požadovať kumulatívne aj náhradu škody. Ide o prípady, keď je náhrada škody konzumovaná zmluvnou pokutou a oprávnený nemá právo požadovať obe plnenia, t.j. aj zmluvnú pokutu, aj náhradu škody. Podľa dr. Feketeho by takáto škoda aj v tomto prípade mala byť považovaná za limitáciu dolnej hranice zníženia zmluvnej pokuty.²⁹ S uvedeným názorom sa však nemôžem stotožniť, nakoľko podľa môjho názoru by pri takto zamýšľanom následku zákonodarca prijal rovnakú úpravu, ako v Obchodnom zákonníku, kde je *expressis verbis* vyjadrené, že súd pri znížení nemôže ísť pod hodnotu vzniknutej škody. V Občianskom zákonníku takáto formulácia absentuje. Gramatickým výkladom tejto právnej normy sa dá dospieť k zisteniu, že táto norma súd nelimituje výškou spôsobenej škody. Opätovne je potrebné zdôrazniť, že úprava moderačného práva bola v Obchodnom zákonníku obsiahnutá skôr ako v Občianskom zákonníku. Teda aj na základe historického výkladu je možné dospieť k záveru, že nebolo cieľom zákonodarcu dosiahnuť rovnaký stav, ako v obchodnom práve.

Domnievam sa preto, že súd môže zmluvnú pokutu znížiť aj pod hodnotu spôsobenej škody, avšak je povinný pri rozhodovaní prihliadať na vzniknutú škodu a so zistenou situáciou sa vysporiadať v odôvodnení rozsudku.

6 Zásady poctivého obchodného styku a dobré mravy v kontexte moderačného práva

O zásadách poctivého obchodného styku pojednáva § 265 ObZ. V praxi sa nezriedka vyskytujú názory, že zmienené ustanovenie a moderačné právo súdu podľa § 301 ObZ si môžu navzájom konkurovať v tom zmysle, že neprimerane vysoká zmluvná pokuta je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, a teda nepožíva právnu ochranu; moderačným oprávneným súd zmluvnú pokutu zníži na mieru, ktorá neodporuje zásadám poctivého obchodného styku, čím sa stane zvyšný nárok oprávnený.³⁰

Tento prístup je však nepovažujem za správny. Z uvedeného výkladu je jednoznačné, že aj neprimeraná výška zmluvnej pokuty je v súlade s právnymi predpismi. Aby

²⁹ FEKETE, I.: Občiansky zákonník 3. zväzok (Dedenie, Záväzkové právo – všeobecná časť). Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2015. s. 584. ISBN 978-80-8155-041-6.

³⁰ OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 209. ISBN 978-80-8078-386-0.

nedochádzalo k zrejmej nespravodlivosti, zákonodarca zaviedol práve moderačné oprávnenie súdu. Dôraz sa kladie na posúdenie jednotlivých kritérií, na ktoré je oprávnený jedine súd po zhodnotení všetkých okolností relevantných pre posudzovaný prípad. Aj uvedeného vyplýva, že ustanovenie § 265 Obchodného zákonníka tu nemožno použiť. Pri použití § 265 ObZ zostáva nárok na zmluvnú pokutu zachovaný v celej výške, avšak nepožíva súdnu ochranu, t. j. je nevymožiteľný, čo by celkom zrejme odporovalo koncepcii inštitútu zmluvnej pokuty a poskytla by sa neprimeraná ochrana strane, ktorá porušila svoju zmluvnú povinnosť zabezpečení zmluvnou pokutou. Pri využití moderačného práva nie je dotknutá právna ochrana nároku, avšak je upravený jeho obsah, čiže samotná výška zmluvnej pokuty.

Výška zmluvnej pokuty sama za žiadnych okolností nemôže byť v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.

„Skutočnosť, že zmluvná pokuta je neprimerane vysoká, neodôvodňuje aplikáciu § 265 Obchodného zákonníka, ale postup súdu podľa § 301 Obchodného zákonníka.“³¹

Dojednaná výška zmluvnej pokuty analogicky k uvedenému nemôže byť ani v rozpore s dobrými mravmi v zmysle § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Polemické bolo uplatnenie tohto ustanovenia ešte pred doplnením úpravy moderačného práva do Občianskeho zákonníka. Súčasne jednoznačne nie je možné tvrdiť, že právo nepožíva ochranu a zároveň zmluvnú pokutu znížiť a tým ju zosúladiť s ustanovením § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka alebo § 265 Obchodného zákonníka. Takéto chápanie značí koncepčné nepochopenie celého inštitútu zmluvnej pokuty.

Záver

Tento príspevok sa zaoberal problematikou moderačného oprávnenia súdu pri zmluvnej pokute. Komplexným spôsobom hodnotí a analyzuje právnu úpravu v súkromnoprávných kódexoch a uvádza jednotlivé diskrepancie medzi obchodnoprávnou a občianskoprávnou úpravou, pričom som osobitnú pozornosť venuje rozsahu moderačného oprávnenia, zvlášť v obchodnoprávnom režime a zvlášť v občianskoprávnom režime.

De lege ferenda by som za prospešné považoval odstránenie dualizmu úpravy zmluvnej pokuty, ale aj úpravy obligačných vzťahov ako celku. Považujem za vhodné, aby rovnaká právna úprava (minimálne všeobecná časť záväzkového práva) platila pre občianskoprávne vzťahy, ako aj pre obchodnoprávne vzťahy. Pri odstránení parciálnych nedostatkov súčasnej právnej úpravy by takáto komplexná úprava mohla účinne predchádzať

³¹ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 19. mája 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008

výkladovým problémom, recipienti právnych noriem by v tomto prípade nemuseli skúmať, či je ich právny vzťah občianskoprávny alebo obchodnoprávny. Rovnako by sa takto uľahčila aplikácia práva pre súdy, ktoré by v prípade rozhodovania o zmluvnej pokute mohli vynechať fázu zisťovania povahy právneho vzťahu, z ktorého spor vyplynul.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

BEJČEK, J. - ELIÁŠ, K. - RABAN, P. a kol.: Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Praha: C. H. Beck, 2003. 551 s. ISBN 80-7179-746-4.

FEKETE, I.: Občiansky zákonník 3. zväzok (Dedenie, Závazkové právo – všeobecná časť). Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2015. 932 s. ISBN 978-80-8155-041-6.

KOPÁČ, L.: Obchodní kontrakty. 1 díl. Praha: Prospektrum, 1993, 359 s. ISBN 8085431750.

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2016, 651 s. ISBN 978-80-8155-067-6.

OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2012. 1003 s. ISBN 978-80-8078-434-8.

OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Bratislava: IURA EDITION, 2011. 360 s. ISBN 978-80-8078-386-0.

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2013. 1704 s. ISBN 978-80-89603-12-1.

Periodiká a zborníky:

ELIÁŠ, K.: Smluvní pokuta z pohledu teorie, právní úpravy a judikatury. In: Podnikatel a právo, č. 2/2000. s. 14. ISSN 0231-6625.

KNAPP, V.: O právu kogentním a dispozitivním (a také o právu heteronomním a autonomním). In: Právník, č. 1/1995. s. 1. ISSN 0231-6625.

Súdne rozhodnutia:

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 19. mája 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 22. novembra 2006, sp. zn. 33 Odo 61/2005

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 28. augusta 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 29. apríla 1998, sp. zn. 2 Odo 90/97-04

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 30. apríla 2009, sp. zn. 23 Cdo 1646/2007

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 9. apríla 2009, sp. zn. 32 Cdo 1002/2008
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Obdo V 93/2004
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Cdo 172/2007
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Obo 238/98
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Obdo 4/99
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. M Obdo 4/2003
Rozsudok Vrchného súdu v Prahe z 26. októbra 2004, sp. zn. 5 Cmo 320/2004

VÝZNAM OCHRANY OSOBNÝCH ÚDAJOV NIELEN V PRACOVNOM PRÁVE, ALE AJ V INÝCH PRÁVNÝCH ODVETVIACH

THE RELEVANCE OF THE PROTECTION OF PERSONAL DATA IN LABOR LAW BUT ALSO IN OTHER LEGAL SECTORS

Zlatica Poláček Tureková¹

Abstrakt

Problematika a samotný význam ochrany osobných údajov každého jednotlivca je v súčasnosti veľmi aktuálna a to nielen z pohľadu pracovného práva. Súčasný zákon o ochrane osobných údajov č. 122/2013 Z.z. bude novelizovaný od 01.01.2018, popri tomto zákone vnútroštátnom, bude pre všetky členské štáty EÚ prijaté európske nariadenie zavádzajúce jednotné pravidlá v oblasti ochrany osobných údajov, ktoré od 25.5.2018 začnú platiť vo všetkých členských štátoch EÚ. Cieľom príspevku je podať prehľadný a ucelený pohľad na význam ochrany osobných údajov s poukazom na synergiu medzi právnymi odvetviami a zároveň objasniť význam európskeho nariadenia, ktoré sa má vo všetkých krajinách EÚ uplatňovať.

Kľúčové slová

Ochrana osobných údajov, nariadenie EÚ č.2016/679, pracovné právo

Abstract

The issue and the importance of the protection of each individual's personal data is currently very topical not only from the point of view of labor law. The current data protection law no. 122/2013 Z.z. will be amended from 01.01.2018, in addition to this national law, a European regulation introducing common rules on personal data protection will be adopted for all EU Member States that will start to apply in all EU Member States from 25.5.2018. The aim of the paper is to give a clear and comprehensive view of the importance of the protection of personal data, pointing to the synergy between the legal sectors, while clarifying the importance of the European regulation to be applied in all EU countries.

Keywords

Protection of personal data, EU Regulation No. 2016/679, labor law

¹ JUDr. Zlatica Poláček Tureková, PhD., Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, e-mail: zlatica.polacekturekova@umb.sk

Úvod

Každý jednotlivec je osobnosťou v pravom slova zmysle. Ak zoberieme do úvahy ustanovenia § 11 až 15 súčasného aktuálneho Občianskeho zákonníka, tak každému jednotlivcovi t.j. fyzickej osobe patrí právo na ochranu jej osobnosti a z toho následne vyplýva povinnosť každého toto právo fyzickej osoby rešpektovať. Tak tomu je aj v prípade pracovnoprávných vzťahov. Každý zamestnanec je fyzickou osobou disponujúcou osobnostnými právami. Špecifická povaha osobnostných práv spočíva v ich osobitnom objekte. Výslovné obsahové vymedzenie pojmu „súkromie“ a „právo na súkromie“ doteraz neexistuje. V právnej teórii je „súkromie“ významovo otvoreným pojmom. Dôvodom je skutočnosť, že tento pojem je podobný iným právnym pojmom (ako napr. spravodlivosť, dôstojnosť a pod.), ktorých spoločným znakom je, že každý pokus o ich jasné a presné vymedzenie sa nevyhne vzniku anomálií.² Právo na súkromie je sférou, v ktorej sa jednotlivec na základe vlastného slobodného uváženia môže rozhodnúť, ktoré informácie sprístupní inému buď fyzicky (resp. priamo), alebo ho o tom informuje (resp. informáciu sprostredkuje).

Zamestnávateľ si často z dôvodu ochrany svojho majetku resp. svojho know how nárokuje zasahovať do osobnostných práv zamestnanca (napr. zavedením kamerového systému na pracovisku), čím môže získať informácie týkajúce sa rôznych aspektov súkromného života zamestnanca. Preto sa zamestnanec vykonávajúci prácu v súkromných priestoroch zamestnávateľa pomocou ním poskytnutých výrobných prostriedkov dostáva do nevýhodnejšej pozície.

K vyššie uvedenému je potrebné uviesť rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 31. marca 2009, ktorý vyslovil názor, že z práva na ochranu súkromia v osobnej a rodinnej sfére nemožno automaticky odvodzovať aj právo na ochranu súkromia v pracovnej sfére.³

Ochrana osobných údajov verzus monitoring zamestnanca

Súčasný legislatívny rámec úpravy všeobecnej ochrany osobných údajov tvoria najmä tieto právne predpisy: ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 84/2014 Z. z. (ďalej len „zákon č. 122/2013 Z. z.“), vyhláška č. 164/2013 Z. z. Vyhláška Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej

² Križan: in Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva: Leges, 2016, s. 262.

³ Sp. zn. I. ÚS. 452/09

republiky o rozsahu a dokumentácii bezpečnostných opatrení v znení vyhlášky úradu č. 117/2014 Z. z., vyhláška č. 165/2013 Z. z. Vyhláška Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o skúške fyzickej osoby na výkon funkcie zodpovednej osoby, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov. Preto je namieste spomenúť synergiu ochrany osobných údajov aj v rámci obchodného práva, spotrebiteľského práva, trestného práva a podobne. Čl.19 ods.3 Ústavy SR „Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.“ Tento článok našej Ústavy možno označiť za *lex specialis* ústavnej úpravy práva na súkromie. Ústava nevylučuje akýkoľvek zber údajov o osobe. Ochrana sa priznáva iba pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov.⁴ Vychádzajúc z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky ústavné právo na rešpektovanie súkromného života, vrátane práva na ochranu osobných údajov nemá absolútnu povahu v tom zmysle, že by vylučovalo zásahy orgánov štátu. Na zásah do práva na ochranu osobných údajov majú štátne orgány oprávnenie za predpokladu, že takýto zásah možno považovať za oprávnený, a to v zmysle čl. 19 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.⁵ Ako vyplýva z článku 19 ods. 3 pod neoprávneným zhromažďovaním osobných údajov rozumieme:

- konanie štátneho orgánu a samosprávneho orgánu verejnej moci, ktorý naň nie je zákonom oprávnený,
- konanie síce oprávneného štátneho orgánu a samosprávneho orgánu verejnej moci, ale takým spôsobom, ktorý zákon neupravuje,
- konanie orgánu, ktorý na to nie je zákonom oprávnený a zhromažďuje osobné údaje zákonom neupraveným spôsobom.⁶

Ku špecifickej forme ochrany súkromia v súčasnom období patrí aj právo na ochranu osobných údajov. Keďže každá osoba má právo na ochranu svojich údajov, ktoré sa týkajú jeho osoby, resp. jeho súkromia, právo na ochranu osobných údajov zakotvené v čl. 19 Ústavy Slovenskej republiky je treba chápať ako špecifický, t. j. osobitný prípad ochrany práva na súkromie, ktoré je zakotvené v ústave.

Základným zákonným rámcom monitorovania zamestnancov v oblasti pracovnoprávných vzťahov je zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších

⁴ Čič M. a kolektív: Komentár k Ústave SR, EUROKÓDEX 2012, s. 146

⁵ <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Ochrana-osobnych-udajov-3.htm>

⁶ <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Ochrana-osobnych-udajov-3.htm>

predpisov (ďalej ako „Zákoník práce“), ktorý vo svojom čl. 1 a § 13 ods. 4 zakotvuje ochranu práva na súkromie a práva na ľudskú dôstojnosť. Presné citovanie znie: *„Zamestnávateľ nesmie bez vážnych dôvodov spočívajúcich v osobitnej povahe činnosti zamestnávateľa narušovať súkromie zamestnanca na pracovisku a v spoločných priestoroch zamestnávateľa tým, že ho monitoruje, vykonáva záznam telefonických hovorov uskutočňovaných technickými pracovnými zariadeniami zamestnávateľa a kontroluje elektronickú poštu odoslanú z pracovnej elektronickej adresy a doručení na túto adresu bez toho, aby ho na to vopred upozornil. Ak zamestnávateľ zavádza kontrolný mechanizmus, je povinný prerokovať so zástupcami zamestnancov rozsah kontroly, spôsob jej uskutočnenia, ako aj dobu jej trvania a informovať zamestnancov o rozsahu kontroly, spôsobe jej uskutočnenia, ako aj o dobe jej trvania.“*

Vychádzajúc zo zákonnej právnej úpravy treba rozlišovať, aké údaje zamestnávateľ získava, akými prostriedkami tieto údaje získava a v ktorom období. Z ustanovenia § 13 ods. 4 Zákoníka práce by sa dalo vyvodiť, že je jednoduché zaviesť monitoring zamestnancov, avšak treba brať do úvahy súdnu prax najmä Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý, zjednodušene uvedené, preferoval viac ochranu súkromia ako ochranu majetkových práv zamestnávateľa. Český Najvyšší súd sa v posledných rokoch zaoberal možnosťou kontroly zamestnanca – či je možné kontrolovať v akom rozsahu pracovného času a zamestnanec venuje prehliadaniu internetu na iné ako pracovné účely.

Dôvodom na prípravu novej legislatívy v oblasti ochrany osobných údajov je dosiahnuť súlad vnútroštátneho právneho poriadku pre oblasť ochrany osobných údajov s Nariadením Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016) (ďalej len „nariadenie“), ktoré vstúpilo do platnosti dňa 24. mája 2016 s dvojročným prechodným obdobím na zosúladenie sa s vnútroštátnymi právnymi poriadkami členských štátov, teda aj právnym poriadkom Slovenskej republiky. Nariadenie sa začne uplatňovať od 25. mája 2018. Nariadenie ruší smernicu Európskeho parlamentu a Rady 95/46/ES o ochrane jednotlivcov pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov (Ú. v. ES L 281, 23.11.1995) v znení (Ú. v. ES L 284, 31.10.2003) (ďalej len „smernica 95/46“).⁷

⁷ Podrobnejšie: ŠKUBAL, J., LIŠKUTÍN, T.: Okamžité zrušení pracovního poměru se zaměstnancem za prohlížení internetu. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/okamzite-zruseni-pracovniho-pomeru-se-zamestnancem-za-prohlizeni-internetu-85215.html>

Návrhom zákona sa zároveň transponuje Smernica Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016) do právneho poriadku Slovenskej republiky. Nariadenie a smernica vytvárajú nový modernizovaný právny rámec ochrany osobných údajov, ktorý má za cieľ zabezpečiť rešpektovanie základných práv a slobôd, predovšetkým práva na ochranu osobných údajov v prostredí nových a stále častejšie používaných informačných a komunikačných technológií a zároveň podporiť posilňovanie a zbližovanie ekonomík členských štátov Európskej únie v rámci vnútorného trhu Európskej únie. Nový právny rámec ochrany osobných údajov zohľadňuje zmeny v oblasti spracúvania osobných údajov za obdobie viac ako dvadsiatich rokov od prijatia smernice 95/46 o ochrane jednotlivcov pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe týchto údajov.⁸

Cieľom novej právnej úpravy je zabezpečiť jednotnú právnu reguláciu ochrany osobných údajov v právnom poriadku Slovenskej republiky a zaistiť tak výkon práv dotknutých osôb a kontrolu nad spracúvaním ich osobných údajov a tak podporiť dôveru dotknutých osôb v právny rámec zabezpečujúci ich základné ľudské práva, najmä právo na súkromie a tiež upraviť práva a povinnosti prevádzkovateľov a sprostredkovateľov s dôrazom na materiálne plnenie stanovených povinností a zaistenie reálnej bezpečnosti spracúvania osobných údajov. Návrh zákona upravuje úlohy a právomoci úradu, ako dozorného orgánu nad ochranou osobných údajov vrátane ich rozšírenia pre oblasť vzájomnej spolupráce medzi dozornými orgánmi v jednotlivých členských štátoch Európskej únie. Návrhom zákona dochádza k potrebnej aktualizácii terminológie v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky spojenej so spracúvaním osobných údajov a nových spôsobov spracúvania.

Nová právna úprava preto v prvej a druhej časti navrhovanej právnej úpravy stanovuje pravidlá spracúvania osobných údajov pre prevádzkovateľov a sprostredkovateľov, na ktoré sa nevzťahujú pravidlá ochrany fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a pravidlá týkajúce sa voľného pohybu osobných údajov podľa nariadenia. Tretia časť navrhovanej právnej úpravy stanovuje pravidlá spracúvania osobných údajov pre prevádzkovateľov, ktorými sú príslušné orgány pri spracúvaní osobných údajov na účely

⁸ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6535>

predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií na základe transpozície smernice.

Štvrtá časť navrhovanej právnej úpravy vo svojich ustanoveniach je tzv. implementačnou/vykonávacou časťou zákona, ktorá dopĺňa osobitné pravidlá spracúvania osobných údajov stanovené nariadením. Návrh zákona vo vzťahu k spracúvaniu v rámci tejto časti upravuje spracovateľské operácie, ktoré nariadenie výslovne ukladá alebo umožňuje jednotlivým členským štátom upraviť osobitnou vnútroštátnou úpravu; ide o úpravu členského štátu využívajúcu tzv. splnomocňujúce ustanovenia nariadenia. Konkrétne ide o osobitné úpravy spracúvania osobných údajov upravujúce pravidlá spracúvania osobných údajov na akademické, umelecké, literárne účely; pravidlá spracúvania osobných údajov v súvislosti so zamestnaním; spracúvanie národného identifikačného čísla a prenos osobitnej kategórie osobných údajov do tretích krajín, ktoré nezaručujú primeranú úroveň ochrany osobných údajov, spracúvanie genetických údajov, biometrických údajov a údajov týkajúcich sa zdravia; ako aj úprava spracúvania osobných údajov na vedecké účely, účely historického výskumu alebo štatistické účely. Zároveň nariadenie určuje členským štátom prijať pravidlá týkajúce sa postavenia a organizácie dozorného orgánu v rámci vnútroštátneho právneho poriadku členského štátu, ako aj procesné pravidlá pre výkon kontroly a konania o ochrane osobných údajov dozorným orgánom.

Piata časť návrhu zákona je venovaná úradu, jeho pôsobnosti, právomociam a jeho personálnemu aparátu. Je venovaná tiež kódexom správania, certifikátom, procesu akreditácie, monitorujúcemu a certifikačnému subjektu. Tretia hlava piatej časti je venovaná kontrole, štvrtá hlava konaniu o ochrane osobných údajov. Piata hlava je venovaná pokutám, správnym deliktom a poriadkovým pokutám, teda sankciám. Šiesta časť upravuje spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia.⁹

Aj keď dôjde k zrušeniu zákona č. 211/2013 Z.z. o ochrane osobných údajov, tak nedôjde k zániku zásad na ktorých je „postavené“ spracúvanie osobných údajov, ktoré v súčasnosti platia. Jedná sa o nasledovné zásady pri spracovaní ochrany osobných údajov:

1. Vymedziť účel spracúvania osobných údajov, ak sa osobné údaje nespracúvajú na základe osobitných zákonov; účel spracúvania osobných údajov musí byť jasný, vymedzený jednoznačne a konkrétne a musí byť v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.
2. Určiť podmienky spracúvania osobných údajov.

⁹ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6535>

3. Získavať osobné údaje výlučne na vymedzený alebo ustanovený účel; je neprípustné získavať osobné údaje pod zámienkou iného účelu spracúvania alebo inej činnosti.
4. Zabezpečiť, aby sa spracúvali len také osobné údaje, ktoré svojím rozsahom a obsahom zodpovedajú účelu ich spracúvania a sú nevyhnutné na jeho dosiahnutie.
5. Zabezpečiť, aby sa osobné údaje spracúvali a využívali výlučne spôsobom, ktorý zodpovedá účelu, na ktorý boli zhromaždené; je neprípustné združovať osobné údaje, ktoré boli získané osobitne na rozdielne účely.
6. Spracúvať len správne, úplné a podľa potreby aktualizované osobné údaje vo vzťahu k účelu spracúvania; nesprávne a neúplné osobné údaje je prevádzkovateľ povinný blokovať a bez zbytočného odkladu opraviť alebo doplniť; nesprávne a neúplné osobné údaje, ktoré nemožno opraviť alebo doplniť tak, aby boli správne a úplné, prevádzkovateľ zreteľne označí a bez zbytočného odkladu zlikviduje.
7. Zabezpečiť, aby zhromaždené osobné údaje boli spracúvané vo forme umožňujúcej identifikáciu dotknutých osôb počas doby nie dlhšej, ako je nevyhnutné na dosiahnutie účelu spracúvania.
8. Zlikvidovať tie osobné údaje, ktorých účel spracúvania sa skončil; po skončení účelu spracúvania možno osobné údaje ďalej spracúvať len v nevyhnutnom rozsahu na historický výskum, vedecký výskum a vývoj alebo na účely štatistiky, čo sa nepovažuje za nezlučiteľné s pôvodným účelom spracúvania a zároveň je prevádzkovateľ povinný označiť ich, anonymizovať ich, ak tým možno dosiahnuť účel spracúvania a zlikvidovať ich ihneď ako sa stanú nepotrebnými.
9. Spracúvať osobné údaje v súlade s dobrými mravmi a konať spôsobom, ktorý neodporuje. Trest ako požiadavka spravodlivosti a opätovné zavedenie práva

Podľa implementačného európskeho nariadenia dôjde k vyšpecifikovaniu a k definovaniu základných pojmov ako sú napr. súhlas dotknutej osoby, genetický údaj, biometrický údaj a podobne. So samotným spracovaním osobných údajov je na mieste spomenúť profilovanie, pseudonymizáciu a podobne. I keď je nariadenie č. 2016/679 (GDPR) pomerne rozsiahle, medzi hlavné zmeny, ktoré podnikateľov ovplyvnia najviac, môžeme zaradiť predovšetkým nasledujúce novinky:

- Okruh osobných údajov sa podľa GDPR rozšíri o údaje technického charakteru;
- Tradičný okruh osobných údajov, medzi ktoré zaraďujeme napr. meno, priezvisko a adresu zákazníka, v určitých prípadoch tiež email či telefónne číslo, bude od 25.5.2018 rozšírený o ďalšie údaje technického charakteru, akými sú IP adresa alebo súbory cookies.

- Podľa GDPR sa sprísnia pravidlá pre udelenie a preukázanie súhlasu so spracovaním osobných údajov;
- Podľa GDPR sa sprísnia podmienky pre spracovanie osobných údajov osôb mladších ako 16 rokov.

Ak by sme okrajovo chceli spomenúť jeden z právnych základov spracúvania osobných údajov, tak tým by bol tzv. súhlas dotknutej osoby. Súhlas by sa mal poskytnúť výslovným a jasným prejavom vôle, ktorý je slobodným, konkrétnym, informovaným a jednoznačným vyjadrením vôle dotknutej osoby so spracúvaním osobných údajov; forma písomného vyhlásenia vrátane vyhlásenia prostredníctvom elektronických prostriedkov alebo ústnym vyhlásením je za splnenia ostatných náležitostí súhlasu akceptovateľná. Zákon určuje konkrétne podmienky na udelenie súhlasu, ako aj na spracúvanie osobných údajov na tomto právnom základe. Zákon vyžaduje aktívnu účasť dotknutej osoby pri udeľovaní súhlasu, je teda potrebné formulovať súhlas tak, aby dotknutá osoba musela konať. **Nečinnosť dotknutej osoby, respektíve nevyjadrenie nesúhlasu dotknutej osoby nemožno považovať za vyjadrenie súhlasu.** Dotknutá osoba má k súhlasu vždy pristupovať aktívne a z jej strany je očakávaná aktivita.¹⁰

V prípade, ak je predmetom spracúvania spracúvanie osobitnej kategórie osobných údajov, je potrebné, aby bol súhlas dotknutej osoby výslovný, teda taký, ktorý je oddelený od inej časti dokumentu, do ktorej môže byť včlenený a hlavne v ktorom je výslovne uvedené aké konkrétne osobitné kategórie osobných údajov majú na jeho základe byť predmetom spracúvania zo strany prevádzkovateľa a na aký účel.

Záver

S ohľadom na súčasný vývoj v rámci ochrany osobných údajov je nevyhnutné zaoberať sa otázkami, ktoré má priniesť nové nariadenie EÚ o ochrane osobných údajov č. 2016/679, ktoré má byť aj pre podmienky SR účinné od 25.05.2018. Je preto nevyhnutné oboznámiť sa s významom implementácie tohto nariadenia do nášho právneho poriadku. Účelom návrhu zákona o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „návrh zákona“) je dosiahnuť súlad vnútroštátneho právneho poriadku pre oblasť ochrany osobných údajov s Nariadením Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES. Nariadenie a smernica vytvárajú nový

¹⁰ <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6535>

modernizovaný právny rámec ochrany osobných údajov, ktorý má za cieľ zabezpečiť rešpektovanie základných práv a slobôd, predovšetkým práva na ochranu osobných údajov v prostredí nových a stále častejšie používaných informačných a komunikačných technológií a zároveň podporiť posilňovanie a zblížovanie ekonomík členských štátov Európskej únie v rámci vnútorného trhu Európskej únie. Nový právny rámec ochrany osobných údajov zohľadňuje zmeny v oblasti spracúvania osobných údajov za obdobie viac ako dvadsiatich rokov od prijatia smernice 95/46.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice

BARANCOVÁ, H. 2015. *Zákonník práce (komentár)*. 4. vydanie, C.H.Beck, 2015. 1240 s. ISBN 978-80-89603-312

ČIČ, J. a kol. 2012. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*, EUROKÓDEX, 2012. 831 s. ISBN 978-80-89447-93-0.

KRAJČO, Jaroslav. 2015. *Občiansky zákonník pre prax (komentár) I.*: EUROUNION, 2015. 530 s. ISBN 978-80-89374-32-8.

Periodiká a zborníky

KRIŽAN, V: Ochrana súkromia zamestnanca v ére internetu, In: *Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva*: prvé vydanie, Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-177-9, s. 262.

Zákony

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 460/1992 Zb. úplné znenie Ústavy SR v znení neskorších ústavných zákonov

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce

Zákon č. 122/2013 Z.z. o ochrane osobných údajov

Internetové zdroje

Dôvodová správa k návrhu zákona:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6535>

<http://www.epi.sk/odborny-clanok/Ochrana-osobnych-udajov->

ZODPOVEDNOSŤ ŠPORTOVCA PRI VÝKONE ŠPORTOVEJ ČINNOSTI

RESPONSIBILITY OF THE ATHLETE IN PERFORMING SPORTS ACTIVITIES

Veronika Mardiaková¹

Abstrakt

Autor sa v príspevku zaoberá zodpovednosťou športovca pri výkone športovej činnosti v kontexte sankčného mechanizmu. Rozoberaná je zodpovednosť ako základný právny pojem, a následne je konkretizovaná zodpovednosť podľa občianskeho, trestného, ako aj správneho práva.

Kľúčové slová

Zodpovednosť. Sankcie. Športová činnosť.

Abstract

In this article the author is dealing with the sportsman responsibility for the performance of sporting activities in the context of the sanction mechanism. Responsibility is dealt with as a basic legal concept, and consequently there is a concrete responsibility under civil, criminal and administrative law.

Keywords

Responsibility. Sanction. Sporting activity.

Úvod

Problematika organizovania športových podujatí, ako aj samotný výkon športovej činnosti, a s tým spojené civilnoprávne, disciplinárne ako aj trestnoprávne následky, je v súčasnosti veľmi diskutovanou témou.

V súčasnosti platný a účinný Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoŠ“) je legislatívnym odzrkadlením skutočnosti, že dnešná spoločnosť diferencuje medzi kolektívnymi a individuálnymi športmi. Samotné športové súťaže, účasť športovcov na súťažiach, prestupy športovcov a ich systematika, obsah výkonu športovej činnosti v jej organizovanom formáte,

¹ Mgr. Veronika Mardiaková - externá doktorandka na Fakulte práva, Paneurópska vysoká škola.

ochrana integrity športových súťaží a mnohé ďalšie vlastnosti športu prichádzajú do rozporu so všeobecnými ustanoveniami právneho poriadku. V tomto prípade musí existovať odôvodnenie existencie tejto rozdielnosti, a právna aprobácia jej existencie. Základným východiskom v podmienkach Európskej únie je čl. 165 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, ktorý stanovuje, že *„únia prispieva k rozvoju kvalitného vzdelávania podporovaním spolupráce medzi členskými štátmi a, ak je to potrebné, podporovaním a dopĺňovaním činnosti členských štátov pri plnom rešpektovaní ich zodpovednosti za obsah výučby a organizácie vzdelávacích systémov a za ich kultúrnu a jazykovú rozmanitosť. Únia prispieva k podpore európskych záležitostí týkajúcich sa športu, pričom zohľadňuje jeho osobitnú povahu, jeho štruktúry založené na dobrovoľnosti, ako aj jeho spoločenskú a vzdelávaciu úlohu.“* Biela kniha o športe taktiež uvádza, že športu sú vlastné určité osobité črty, vďaka ktorým sa hovorí o „špecifickosti športu“.²

Súčasná právna úprava tým, že zakotvuje inštitút informačného systému športu, ktorého správcom je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, ako jednotného a údajovo konzistentného zdroju údajov o všetkých osobách, ktoré vykonávajú šport alebo športovú činnosť, prispieva významnou mierou k regulácii zodpovednostných vzťahov v oblasti kontrolnej činnosti. Z hľadiska rozsahu a typu údajov sa v tomto registri evidujú elementárne údaje o fyzických osobách, právnických osobách a orgánoch verejnej moci, ktoré tvoria športovú samosprávu. V informačnom systéme športu sa, okrem iných údajov, zaznamenávajú aj údaje o závažnom porušení povinností fyzických a právnických osôb podľa ust. § 98 ZoŠ.

Zodpovednosť pri výkone športovej činnosti

V kontexte zodpovednostných vzťahov je nutné prihliadať na špecifickosť športu, ktorú rešpektuje aj samotná Európska únia. Je vylúčené iba rýdzo pozitivisticky, t.j. mechanicky aplikovať ustanovenia právneho poriadku na „športové“ situácie in concreto, čo by viedlo k nelogickým a právne neudržateľným právnym ako aj skutkovým záverom.

Otázky zodpovednosti za protiprávne konanie v športe sú upravené občianskym, ako aj trestným právom.

„Aj pri neexistencii akýchkoľvek výslovných pravidiel ohľadom súkromnoprávnej zodpovednosti za športové úrazy však platí všeobecné pravidlo občianskeho práva, a to

² Dôvodová správa k návrhu zákona č. 440/2015 Z.z. dostupné na internete: https://www.swimmsvk.sk/sites/default/files/download/05_dovodova_sprava_-_vseobecna_cast_2015-15279_34457_2-30aa_msvvas_sr_2015-07-09.docx.

všeobecná prevenčná povinnosť zakotvená v § 415 Občianskeho zákonníka: „Každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí.“ Podľa § 420 ods. 3 Občianskeho zákonníka: „Zodpovednosti sa zbaví ten, kto preukáže, že škodu nezavinil.“ Napokon podľa § 441 Občianskeho zákonníka: „Ak bola škoda spôsobená aj zavinením poškodeného, znáša škodu pomerne; ak bola škoda spôsobená výlučne jeho zavinením, znáša ju sám.“³

Športové pravidlá, hoci samotné sú zmluvného základu, tak upravujú limity trestnoprávnej zodpovednosti tým, že pomáhajú vymedziť hranice „výkonu práv a povinností“ ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť konania. Rovnaký princíp pritom platí aj v súkromnoprávných zodpovednostných vzťahoch – fyzický kontakt v športe (pri dodržaní rešpektovaných a právom nereprobovaných športových pravidiel) nenaplňa znak porušenia právnej povinnosti ako základnú podmienku vzniku súkromnoprávnej zodpovednosti za škodu (na zdraví). Zásadne však platí, že ani v civilnom, a ani v trestnom práve nie je možné paušálne vylúčenie právnej zodpovednosti, iba s poukazom na výkon športovej činnosti ako akejsi „športovej imunity“ – súdnemu preskúmaniu totiž podliehajú aj samotné športové pravidlá (či nie sú protiprávne).

V oblasti civilnoprávnej zodpovednosti pri výkone športovej činnosti prichádzajú do úvahy jej viaceré podoby, a to najmä zodpovednosť organizácie a jej funkcionárov, športovca voči inému športovcovi, športovca voči nezúčastneným, pomocníkom a divákovi, športovca voči športovej organizácii, usporiadateľovi a sponzorom, usporiadateľa voči športovcom, usporiadateľa voči nezúčastneným, pomocníkom, sponzorom a divákovi, zodpovednosť za športoviská, zodpovednosť za športové náradie, zodpovednosť pri tréningovej činnosti (zodpovednosť trénera), zodpovednosť tretej osoby voči športovcom, zodpovednosť rozhodcu voči športovej organizácii a napokon aj zodpovednosť klubu v procese udeľovania licencií.⁴

V športovom práve sa predpokladá, že športovec si je vedomý rizika spojeného so športom a automaticky akceptuje túto povahu športu. V športe je totiž všeobecnou prevenčnou povinnosťou záväzok dodržiavať pravidlá hry. Športové pravidlá pritom môžu povoľovať aj určité, potenciálne nebezpečné, zákroky, resp. manévry, ktorých dôsledkom v praxi môže byť zranenie športovca. Ak by však súčasťou hry mali byť podľa pravidiel postupy, ktoré sú priamo namierené proti životu a zdraviu športovca, pravidlá by samy osebe

³ GÁBRIŠ, T.: *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 370. ISBN: 987-80-89447-52-7.

⁴ REISINGER, J.: *Sportrecht*. Viedeň: Lexis Nexis, 2011, s. 51, 60. ISBN: 978-37-00-748-199.

navádzali na protiprávnu činnosť a neslúžili by ako pomôcka súdu pre určenie hraníc prevenčnej povinnosti.⁵

Zodpovednosť športovcov za úraz spôsobený pri športe inému športovcovi je pritom iba jedným z aspektov občianskoprávnej zodpovednosti v športe. Športovec môže zodpovedať za škodu aj divákovi, ktorému, či už bez divákovho spoluzavinenia alebo so spoluzavinením, ublížil. V praxi sa však stretávame aj so zodpovednosťou, ktorú preberá organizátor alebo usporiadateľ, ktorý dostatočne nezaistil bezpečnosť divákov. Vylúčiť nemožno ani spoločnú zodpovednosť športovca a organizátora/usporiadateľa. Argumentácia pri posudzovaní zodpovednosti by pritom mohla byť rovnaká ako v prípade zodpovednosti športovca za úraz spôsobený druhému športovcovi – porušenie prevenčnej povinnosti, vznik škody, príčinná súvislosť, zavinenie a prípadné spoluzavinenie diváka, ktorý mohol s nebezpečenstvom počítať. Nemohol však počítať s excesom, teda porušením športových pravidiel, príp. nezaistením štandardnej bezpečnosti zo strany organizátora alebo usporiadateľa. Vtedy divák nemá žiaden podiel viny na výslednom zranení a za škodu zodpovedá v plnej výške organizátor/usporiadateľ alebo športovec (prípadne zodpovedajú spoločne).

V prípade maloletého športovca zodpovednosť za škodu upravuje Občiansky zákonník v § 422 a § 423, ako zodpovednosť za škodu spôsobenú tými, ktorí nevedia posúdiť následky svojho konania. Zásadne tréner teda zodpovedá za škodu spôsobenú dieťaťom – zverencom – napr. inému športovcovi, spoločne s týmto zverencom. Ak dieťa nevie posúdiť následky svojho konania, zodpovedá tréner sám – v oboch prípadoch za predpokladu, že nedokáže, že náležitý dohľad nezanedbal.

Existuje tiež možnosť obchodnoprávnej zodpovednosti za škodu. Tej môže podliehať zranenie hráča hráčom súperiaceho klubu, ak by si materský klub zraneného hráča nárokoval odškodnenie od druhého klubu, ktorého hráč zranenie spôsobil.

Myšlienka vzdania sa práv na náhradu škody, napríklad zo športového úrazu, vyplýva v zahraničí z myšlienky dobrovoľnej účasti na športovej aktivite a vedomosti o možných rizikách. Slovami rímskych právnikov: „*volenti non fit iniuria*“.

Pre európske kontinentálne krajiny však vo všeobecnosti platí, že nie je možné vylúčiť zodpovednosť za úrazy – podľa § 309 nemeckého BGB totiž nemožno vylúčiť zodpovednosť za škodu na živote, tele a zdraví. Vylúčiť možno iba zodpovednosť za vecnú škodu.⁶

⁵ KRÁLÍK, Michal: Právní odpovědnost za sportovní úrazy. In: *Otázky sportovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 55.

⁶ HEERMANN, P. W. – GÖTZE, S.: *Zivilrechtliche Haftung im Sport*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s. 112. „§ 309 – Klauselverbote ohne Wertungsmöglichkeit: Auch soweit eine Abweichung von den gesetzlichen Vorschriften zulässig ist, ist in Allgemeinen Geschäftsbedingungen

„Obdobne ako nemecká právna úprava, aj rakúsky ABGB upravuje túto otázku podobne – veľmi všeobecne formulovaná klauzula vylučujúca zodpovednosť, resp. prenášajúca riziko na športovca, by bola neplatná z dôvodu rozporu s dobrými mravmi. Navyše aj pri zodpovednosti za majetkovú škodu sa uznáva iba zbavenie sa zodpovednosti za ľahkú nebanlivosť, a len za riziko, ktoré bolo predvídateľné.“⁷

Minimálne kontinentálny právny systém teda stojí na pozícii, že niektorých práv sa vopred nemožno vzdať – okrem práva na náhradu škody na zdraví je to aj príklad práva na súdnu ochranu, čo je tiež významný aspekt vzdávania sa práv, ktorý sa v športovoprávnej praxi vyskytuje vo forme záväzku vyjadreného v stanovách športových organizácií – záväzku neriešiť spory súdnou cestou, ale cestou interných športových orgánov, a to aj keď tieto orgány nemajú povahu rozhodcovských súdov a ich rozhodnutia nemajú právnu silu rozsudkov. Takéto obmedzenie práva na súdnu ochranu je však jednoznačne v konflikte s právom na súdnu ochranu a nič poškodenému nebráni, aby sa obrátil na príslušný súd.⁸

Hoci pojem „waiver“ je inštitútom typickým pre systém common law, ani v štátoch USA neexistuje jednoznačný prístup k tejto problematike. Cotten v tejto súvislosti kategorizuje štáty USA na tri skupiny: rigorous, moderate a lenient, to znamená, že rozlišuje štáty USA, ktoré sa k waiverom stavajú vyslovene odmietavo, štáty, ktoré za určitých okolností waiver uznávajú, a napokon štáty, ktoré ho vo všeobecnosti v právnej a súdnej praxi uznávajú ako spôsob vylúčenia zodpovednosti za škodu (aj za úraz).

Slovenská, ako aj česká právna úprava, ako jedna z mála európskych právnych úprav pristupuje k preventívnemu vylúčeniu zodpovednosti za škodu (aj majetkovú) zásadne odmietavo. Výnimky predstavujú iba osobitné právne úpravy informovaného súhlasu, kde však skôr ide o zákonom predpokladanú a uznávanú okolnosť vylučujúcu protiprávnosť než o vzdanie sa práv.

Jiří Handlar vo svojom príspevku v Právnych rozhľedoch v roku 2009 analyzoval problematiku „vzdania sa práva vopred“, pričom konštatuje, že „*ustanovení § 574 odst.*

unwirksam: ... 7. (Haftungsausschluss bei Verletzung von Leben, Körper, Gesundheit und bei grobem Verschulden)

a) (Verletzung von Leben, Körper, Gesundheit) ein Ausschluss oder eine Begrenzung der Haftung für Schäden aus der Verletzung des Lebens, des Körpers oder der Gesundheit, die auf einer fahrlässigen Pflichtverletzung des Verwenders oder einer vorsätzlichen oder fahrlässigen Pflichtverletzung eines gesetzlichen Vertreters oder Erfüllungsgehilfen des Verwenders beruhen;

b) (Grobes Verschulden) ein Ausschluss oder eine Begrenzung der Haftung für sonstige Schäden, die auf einer grob fahrlässigen Pflichtverletzung des Verwenders oder auf einer vorsätzlichen oder grob fahrlässigen Pflichtverletzung eines gesetzlichen Vertreters oder Erfüllungsgehilfen des Verwenders beruhen;“

⁷ ZEILNER, F.: *Haftung und Schadenersatzansprüche bei Sportunfällen*. Frankfurt nad Mohanom: Peter Lang, 2001, s. 92.

⁸ COTTEN, Doyice J. – COTTEN, Mary B.: *Legal Aspects of Waivers in Sport, Recreation and Fitness Activities*. Canton, Ohio: PRC Publishing, Inc., 1997, s. 125 a nasl.

2 ObčZ zakazuje právním subjektům vzdát se práv, která mohou v budoucnu teprve vzniknout. Toto ustanovení je specifikem platného občanského zákoníku (předchozí civilní kodexy takto koncipované ustanovení neznaly, neznají je ani srovnatelné zahraniční právní řády) a lze je považovat za projev původní koncepce, která stála v roce 1964 u vzniku zákona a která výrazně omezovala princip autonomie vůle. V budoucím civilním kodexu se s takovým či obdobným ustanovením nepočítá.⁹

Nepripúšťa vzdanie sa práv, ktoré ešte nevznikli, a o ktorých prípadne ani nie je isté, či vôbec vzniknú. „Vzdát se pouze práva, které již prokazatelně určitému subjektu přísluší, práva, které může z něho oprávněný realizovat ... Vzdát se lze pouze nároku, tedy dospělého práva, práva bohatšího právě o realizovatelnost“.¹⁰

Na druhej strane však Handlar upozorňuje na úplne protikladný výklad F. Melzera – „Podle Melzera jde v uvedených případech o typické situace, které ospravedlňují tzv. teleologickou redukci, podle které se právní norma neaplikuje na skupinu případů, kterou sice lze podřadit pod jazykový význam dané normy, avšak nikoli pod její ratio legis. Dohoda o vzdání se práva, které může vzniknout v budoucnu, je proto platná, pokud je pro strany předvídatelná míra pravděpodobnosti, se kterou právo vznikne, a pokud je předvídatelný jeho rozsah. Nejde přitom jen o objektivní předvídatelnost, nýbrž i o subjektivní schopnost stran předvídat tyto skutečnosti.“¹¹

V medicínsko-právnej literatúre sú prítomné tvrdenia, podľa ktorých v žiadnej inej oblasti spoločenského života okrem zdravotníctva neexistuje „v zásade beztretná možnosť zasahovať do telesnej integrity iného ľudského jedinca.“

Beztretnosť je zaručená tzv. informovaným súhlasom, ktorý predstavuje súhlas s výkonom práv a povinností lekára (ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť v zmysle tretného zákona, ale zároveň aj ako okolnosť vylučujúca protiprávnosť vo všeobecnosti).

Jozef Prusák pritom už v 80. rokoch 20. storočia poukázal na zaujímavú paralelu medzi spoločenským záujmom na zásahu do ľudskej integrity v medicíne a v športe. V športe však samozrejme nejde o intervencie v podobe chirurgických zásahov do ľudského tela, skôr túto paralelu treba chápať v zmysle možných fyzických stretov/kontaktov, potenciálne vedúcich aj k zraneniu, a to bez toho, že by sa účastníci týchto fyzických kontaktov domáhali

⁹ HANDLAR, J.: Vzdání se práv, která mohou v budoucnu teprve vzniknout, podle § 574 odst. 2 ObčZ. In: *Právní rozhledy*, 2009, č. 18, s. 659–663. Dostupné na internete: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/ap_28/pd_1/txtexpresion_rozsudk%C5%AF/art_6661/detail.aspx (navštívené dňa 18.06.2017).

¹⁰ SALAČOVÁ, M.: Vzdání se práva, které může v budoucnu teprve vzniknout. In: *Právo a podnikání*, 1996, č. 12, s. 25.

¹¹ ELIÁŠ, K. a kol.: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. 1. vydání*. Praha: Linde, 2008, s. 1673. ISBN: 978-80-7201-687-7.

právnej ochrany voči takýmto fyzickým zásahom. Aj v športe sa pritom rovnako ako v medicíne predpokladá súhlas s takýmito zásahmi, aj keď v inej podobe ako je informovaný súhlas.¹²

Zodpovednosť v športe z pohľadu judikatúry

V kontexte právnej úpravy zodpovednostných vzťahov je nevyhnutné poukázať na tú skutočnosť, že v súčasnosti v aplikačnej praxi nejestvuje jednoznačný záver na problematiku občianskoprávnej zodpovednosti športovca za škodu spôsobenú pri športe, nakoľko judikatúra súdov je v tejto oblasti dosť roztrieštená. Vice versa, ak konaním športovca, jeho pohybom, kontaktom či akoukoľvek inou fyzickou aktivitou spôsobujúcou zranenie inému účastníkovi športového zápasu bolo navyše aj porušené športové pravidlo, niet pochybnosti o jeho zodpovednosti za takéto konanie a za spôsobenie zranenie súpera. Takéto konanie je prinajmenšom porušením všeobecnej prevenčnej povinnosti ustanovenej v § 415 OZ, na čom sa v konečnom dôsledku zhoduje tak právna veda, ako aj judikatúra súdov.¹³

Judikatúra sa v sporoch o náhradu škody pri športe prikláňa k rozhodnutiu Najvyššieho súdu Českej republiky, sp.zn. 25 Cdo 1960/2002, ktoré vychádza zo skutkového základu bojového športu, kde aplikácia daného stavu na iné športy sa však nejaví ako vhodná. Rozhodnutia súdov, v ktorých sa pripúšťa zodpovednosť športovca za úraz spôsobný inému sa týkali najmä lyžiarov (NS ČR 25 Cdo 1506/2004, alt. KS v Brne, sp. zn. 21 Cdo 27/1977, alt. NSČR sp. zn. 25 Cdo 1506/2004. V týchto prípadoch ide o právny záver porušenia predpisov lyžiarskej obce a ich pravidiel, ktoré prikazujú účastníkom lyžovania na konkrétnej zjazdovke chovať sa tak, aby neohrozili iného lyžiara. Treba uviesť, že v prípadoch, v ktorých súdy priznali poškodeným náhradu škody sa na strane škodcu jednalo o bezohľadnú jazdu, bezohľadné správanie sa na „zjazdovke“. Musíme však upozorniť, že ani tzv. „vtáhovanie“ právnych záverov týchto rozhodnutí do ostatných kontaktných športov nie je správne.

Diametrálne odlišnú rozhodovaciu doktrínu zaujal Rakúsky súd v rozhodnutí vedenom pod sp. zn. 7 Ob 252/01i, ktorý zodpovednosť športovca za úraz v kontaktnom športe vylúčil. V tomto prípade išlo o tzv. Filzfussball, kedy hráči na sebe nemali žiadne ochranné prostriedky, chrániče, a ani dokonca prilby. V rámci tohto prípadu bol jeden hráč zasiahnutý do tváre protihráčom pri zápase v súboji o rugbyovú „loptu“. Žalobu na náhradu škody súd

¹² PRUSÁK, J.: *Šport a právo (Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe)*. Bratislava: Šport, 1985, s. 193. ISBN: 77-033-85-11-4.

¹³ ČORBA, J.: „Lex sportiva ako zmluvný systém“, In: *Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II*, Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie konanej v dňoch 19.– 21. októbra 2009 v Starej Lesnej, UPJŠ, Právnická fakulta. ISBN: 978-80-7097-718-7.

zamietol s tvrdením, že žalovaný zrejme žiadnym spôsobom žalobcovi neprivil zranenie, pretože ho úmyselne nechcel faulovať, ale bol to len spôsob výkonu športovej hry. Podľa názoru rakúskeho súdu nešlo o porušenie pravidiel vyskytujúcich sa v americkom futbale, a preto nemá byť takéto konanie kvalifikované ako protiprávne.¹⁴

Tento stav „rozhodovacej doktríny“ môže mať za následok, že zákonná úprava, ako aj nadväzujúce necitlivé chápanie a aplikácia istých súdnych rozhodnutí, ktorá umožní súdu lavírovať medzi jednotlivými koncepciami vnímania zodpovednosti športovca, bude podkladom k diametrálne odlišným záverom v podobe rozhodnutí súdov, čo môže mať priamy súvis so zásahmi do právnej istoty športovcov. Títo už nebudú môcť pred zápasom vnímať kontaktnosť športu ako jeho imanentnú vlastnosť, ale ako možný základ ich neskoršej (v prípade vzniku škody na zdraví na strane súpera) zodpovednosti, čím kontaktný šport stratí svoj historický základ.

K zodpovednosti športovca je nutné pristupovať citlivo, so znalosťou športových vzťahov, s prihliadnutím na už spomínanú špecifickosť športu. Predpokladmi na vyvodenie zodpovednosti športovca za škodu spôsobenú pri športe je aplikácia všeobecnej prevenčnej povinnosti na konkrétny športový prípad, t.j. na konkrétnu športovú situáciu a vznik škody. Z ustanovenia § 415 OZ vyplýva, že sa jedná o generálne ustanovenie, zakladajúce všeobecnú prevenčnú povinnosť, ktorého obsah je však vždy nutné konfrontovať s konkrétnou situáciou a citlivo uvážiť jeho rýdzu pozitivistickú aplikáciu. Toto ustanovenie právneho poriadku je nutné chápať ako krajnú možnosť pri posudzovaní prípadov, v ktorom nie je možné identifikovať, aká právna povinnosť bola porušená. V žiadnom prípade nemôže aplikácia tohto ustanovenia na konkrétny prípad nahrádzať dôkaznú núdzu na strane žalobcu.

V tomto smere poukazujeme na ustálený názor Krajského súdu v Nitre sp. zn. 3 Cob/133/2007, v ktorom skonštatoval, že aplikácia ustanovenia § 415 OZ prichádza do úvahy len v prípadoch, ak nie je upravená konkrétna právna úprava vzťahujúca sa na konanie, ktorého protiprávnosť sa posudzuje. „*Každý vznik škody nemožno kvalifikovať ako konanie určitého subjektu v rozpore s § 415 OZ.*“¹⁵

Od športovca je, v zmysle judikatúry, možné očakávať zachovanie len takého stupňa pozornosti, ktorý možno od neho vzhľadom na konkrétnu časovú a miestnu situáciu rozumne požadovať, a ktorý je (objektívne posudzované) spôsobilý zabrániť, či aspoň čo najviac obmedziť, riziko vzniku škôd.

¹⁴ SOEK, J.: Termination of International Employment Agreements and the „Just Cause“ Concept in the Case Law of the FIFA Dispute Resolution Chamber. In: International Sports Law Journal, 2007, 3–4, s. 31.

¹⁵ Rozsudok Krajského súdu v Nitre, sp.zn. 3 Cob/133/2007

V tejto súvislosti upriamujeme pozornosť aj na rozhodnutie vo veci sp. zn. 19 Co/267/2007, v ktorom sa súd vyjadroval k § obsahu § 415 OZ. Z uvedeného rozhodnutia vyplýva, že: „*toto ustanovenie mu však neukladá povinnosť predvídať vždy v budúcnosti možný vznik škody.*“¹⁶ Všetky tieto právne závery judikatúry vytvárajú predpoklady pre nutnosť citlivej aplikácie § 415 OZ pre oblasť športu. Pre aplikáciu ust. § 415 OZ sa vyžaduje pozitivistické vnímanie na prípady in concreto so zohľadnením špecifik športu, ktorý je pre daný šport charakteristický.

Z judikatúry súdov možno ďalej spomenúť rozhodnutie z Českej republiky, týkajúce sa futbalu. Toto rozhodnutie sa zaoberá rozborom charakteru športovej činnosti vo vzťahu ku kritériám zavinenia, a snaží sa podstatu športovej činnosti vysvetliť vo väzbe k stupňom zavinenia. Rozhodnutie podčiarkuje, že futbal, zo svojej povahy, smeruje vo vzťahu k telesným vlastnostiam k rozvoju predovšetkým obratnosti a rýchlosti, pričom k rozvoju týchto vlastností môže dôjsť len vtedy, ak dá hráč do hry všetky svoje sily; na druhej strane morálny aspekt vyžaduje, aby sa tak dialo pri zachovaní pravidiel hry. Rozhodnutie zaujímavo formuluje, že „*keby sa hráčom prikazovalo, aby sa opatrne a pomaly pohybovali okolo jedincov, o ktorých snád' rozhodca vie, že porušujú pravidlá hry, stratil by futbal z veľkej časti svoj zmysel. Rýchly pohyb pri tejto hre nie je sám o sebe nedbalosťou, ale požiadavkou a užitočným prvkom tohto športu. O nedbalosti by bolo možné hovoriť len vtedy, keby sa hráč pohyboval neprimerane rýchle tam, kde mu hrozí nebezpečenstvo nevyplývajúce z povahy hry. Nie je možné považovať za nedbalosť, ak hráč nepredpokladá, že spoluhráč úmyselne poruší pravidlá hry. Bolo by však nedbanlivosťou, ak by hráč videl, že spoluhráč mu nohu nastavil a napriek tomu na ňu prudko nabehol.*“¹⁷

Rakúska judikatúra k zodpovednosti športovcov za športové úrazy je veľmi početná a prepracovaná, a do určitej miery vyjadruje názorové smery akceptované i nemeckou judikatúrou. I rakúska judikatúra, rovnako ako nemecká, kladie základ zodpovednosti športovca za športové úrazy do sféry vplyvu a dopadu športových pravidiel. Za najvýstižnejšie názory právnej praxe je považované rozhodnutie rakúskeho OGH zo dňa 24. 9. 1981, sp. zn. 7 Ob 656/81, ktorého závery vystihuje právna veta : „*Obvyklé ľahké porušenia pravidiel, ktoré pri prevádzkovaní kontaktného športu spôsobujú telesné zranenia, nie sú spravidla protizákonné a nepredstavujú porušenie zákona*“. Uvedený záver je odrazom argumentácie, podľa ktorej pre povinnosť náhrady škody hráča, ktorý škodu spôsobil, je

¹⁶ Rozsudok Krajského súdu Trenčín, sp. zn. 19 Co/267/2007

¹⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu zo dňa 26. januára 1954, Cz 486/53, uverejnené v Zbierke NS, 1954, č. 5, s. 86 – 87, pod poradovým č. 44.

nutné, aby škodu svojmu spoluhráčovi spôsobil tak, že sa previnil protiprávnym chovaním. Komplementárne doplnenie tohto názoru je vyjadrené v rozhodnutí rakúskeho OGH zo dňa 22. 9. 1994, sp. zn. 2 Ob 571/94, podľa ktorého *„protiprávnosť konania, ktorá vedie ku zraneniu pri kontaktnom športe, je naopak daná vtedy, keď konanie škodcu vybočuje z rámca typických porušení pravidiel, ku ktorým opakovane dochádza pri súboji o loptu“*.

Disciplinárna zodpovednosť, správne delikty a priestupky v športe

Disciplinárne právo, resp. v užšom slova zmysle disciplinárne konanie, predstavuje dôležitú súčasť systému zabezpečenia spravodlivosti v rámci každej športovej komunity, fungujúcej na platforme občianskeho združenia každého športového hnutia, zväzu príp. inej športovej organizácie. Forma konania prípadne inštitucionálna úprava je odlišná a osobitná pre každý športový zväz.

Disciplinárne konanie je v ZoŠ upravené vo viacerých ustanoveniach. V komparácii s predchádzajúcou právnou úpravou, v súčasnosti platný ZoŠ obsahuje dôkladnejšie vymedzenie a zakotvenie disciplinárneho konania v celom športovom hnutí, čo ma zásadný význam z hľadiska osobnej pôsobnosti každého disciplinárneho poriadku. Konkrétne, úprava disciplinárneho konania je obsiahnutá v druhej hlave 3. časti ZoŠ. Ust. § 54 ods. 1 vymedzuje osobnú, vecnú a časovú pôsobnosť disciplinárnych orgánov. Ust. § 54 ods. 2 ZoŠ upravuje viazanosť disciplinárnych orgánov predpismi disciplinárneho práva toho - ktorého športového zväzu, teda ustanovuje sa pravidlo, podľa ktorého musí byť vopred známe, aké sankcie možno v disciplinárnom konaní vedenom konkrétnym športovým zväzom subjektu porušujúcemu predpisy zväzu uložiť.

ZoŠ upravuje konkrétne porušenia zákona - skutkové podstaty priestupkov ktorých sa môže dopustiť športovec, za ktoré štátny orgán ukladá pokuty, resp. zákaz činnosti konkrétnym porušiteľom povinností. Jednotlivé skutkové podstaty správnych deliktov a priestupkov reflektujú porušenie povinností charakteristických pre ten ktorý sankcionovaný subjekt.

Pri ukladaní sankcií za priestupky a správne delikty správny orgán prihliada na závažnosť, spôsob, dĺžku trvania a následky protiprávneho konania, na opakované porušenie právnej povinnosti a na to, že sa konaním porušili viaceré povinnosti. ZoŠ presne definuje správne delikty a priestupky, ktoré predstavujú závažné porušenie povinností.

Osoba, ktorá bola právoplatne postihnutá za správny delikt alebo za priestupok, stráca spôsobilosť prijímateľa verejných prostriedkov, a to až do vykonania uloženej sankcie alebo opatrenia.

Trestnoprávna zodpovednosť v športe

Trestné právo hmotné síce neobsahuje ustanovenia upravujúce špeciálne skutkové podstaty tzv. športových trestných činov, s výnimkou športovej korupcie, napriek tomu na protispoločenské formy a prejavy konaní súvisiacich so športovou činnosťou možno aplikovať viaceré zo skutkových podstát trestných činov, ktoré upravuje trestný zákon.

V rámci trestnoprávnej zodpovednosti v športe ide najmä o zodpovednosť za ublíženie na zdraví, podvod, korupciu, doping, ako aj iné skutkové podstaty trestných činov, ktoré môžu byť páchané na divákoch, rozhodcoch, tréneroch, ba dokonca samotných športovcov, na športových fanúšikov a taktiež aj trestné činy týchto osôb voči športovcom ako takým.

Doping, ako najfrekvencovanejší trestný čin športovcov, je možné znázorniť cez aplikáciu viacerých skutkových podstát trestných činov, a to trestný čin podávania anabolických látok podľa § 176 TZ. V tomto kontexte prichádza do úvahy aj trestný čin nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 171 až § 173 TZ, a taktiež trestný čin šírenia toxikománie podľa § 174 TZ. Istým špecifikom je aj trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ, ktorého sa v zmysle judikatúry súdov dopustia športovci v prípade, že získajú uvedené subvencie a príspevky a porušia antidopingové pravidlá. V zmysle § 289 TZ prichádza do úvahy aj trestná zodpovednosť za trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky.

V oblasti trestnoprávnej zodpovednosti športovcov nemožno opomenúť zodpovednosť za škodu na zdraví pri výkone športu. Kto spôsobil škodu na zdraví pri výkone športu, nie je za ňu zodpovedný, ak neporušil závažným spôsobom pravidlá športu uznaného podľa zákona, alebo pravidlá športu alebo hry dohodnuté účastníkmi športovej činnosti.

Podstatná je tá skutočnosť, že pravidlá športu alebo hry nesmú neprimerane ohrozovať zdravie a život jej účastníkov. Súd ako orgán ochrany práva je oprávnený v prípadoch hodných osobitného zreteľa z úradnej moci vyhlásiť pravidlá športu alebo hry za neplatné.

Porušenie pravidiel športu alebo hry posudzujú v prípade organizovaného výkonu športovej činnosti na to určení rozhodcovia, avšak výkon športovej činnosti v súlade s pravidlami športu alebo hry sa predpokladá. Závažným porušením pravidiel v oblasti športu sa považuje najmä spôsobenie škody na zdraví mimo ťažiska hry, mimo priameho športového stretu v ťažisku hry medzi športovcami, použitím neprimeranej sily alebo nebezpečného spôsobu hry, spôsobom, ktorý poškodený nemohol predpokladať, fyzickým napadnutím počas

hry alebo počas prerušenia hry, protihráčovi, ktorý bol bezbranný, ako aj dĺžka liečenia poškodeného podľa lekárskej správy.¹⁸

Na viacerých odborných konferenciách sa mnohí právni teoretici priklonili k názoru, že k trestnému činu športovca pri spôsobení športového úrazu dochádza za splnenia nasledujúcich podmienok:

- závažné porušenie športových pravidiel,
- spôsobenie následku napĺňajúceho znaky skutkovej podstaty trestného činu,
- príčinná súvislosť,
- nedostatočná sankcia uložená športovou organizáciou,
- zavinenie páchatel'a vzhľadom na všetky okolnosti spáchania skutku.

Vyššie uvedené päťstupňové, kumulatívne vymedzenie podmienok pre trestnú zodpovednosť páchatel'a do veľkej miery zohľadňuje aj samotné riziko vyplývajúce zo športovej činnosti a zároveň limituje trestnoprávnu zodpovednosť iba na prípady zjavného excesu (v rámci chápania trestného práva ako ultima ratio) z pravidiel, ktorý by inak zostal nepotrestaný, resp. neprimerane potrestaný.¹⁹

Záver

Nespornou skutočnosťou je fakt, že štát vytvára právny rámec pre uplatňovanie súkromnoprávnej, disciplinárnej ako aj trestnoprávnej zodpovednosti v športe, avšak prax je taká, že nejestvuje žiadny vzťah medzi trestnoprávnymi sankciami, občianskoprávnou zodpovednosťou a disciplinárnymi športovými sankciami, čo môže pro futuro viesť k situáciám, že športovci sú trestaní viackrát za ten istý čin. Takýto stav však vyvoláva množstvo teoretických otázok, čo môže byť aj impulz pre zákonodarcu, aby oblasť zodpovednostných vzťahov športovcov upravil exaktnejším spôsobom s poukazom na zásadu ne bis in idem.

¹⁸ Tlačová beseda predsedu Parlamentu Slovenskej republiky Petra Pellegriniho a ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Juraja Draxlera k pripravovanému návrhu "nového" zákona o športe. [online] Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=4OQygfaTkOo>

¹⁹ GÁBRIŠ, T.: „Waiver“ alebo k možnostiam vylúčenia zodpovednosti za úraz pri výkone športovej činnosti. 2012, In: *Magister Officiorum*, č. 4-5. ISSN: 1338-5569.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

COTTEN, Doyice J. – COTTEN, Mary B.: *Legal Aspects of Waivers in Sport, Recreation and Fitness Activities*. Canton, Ohio: PRC Publishing, Inc., 1997

ELIÁŠ, K. a kol.: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. I. vydání*. Praha: Linde, 2008, 2640 s. ISBN: 978-80-7201-687-7.

GÁBRIŠ, T.: *Športové právo*, 1. vyd., Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 17, ISBN: 987-80-89447-52-7.

HEERMANN, P. W. – GÖTZE, S.: *Zivilrechtliche Haftung im Sport*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002

PRUSÁK, J.: *Šport a právo (Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe)*. Bratislava: Šport, 1985, 248 s. ISBN: 77-033-85-11-4.

REISINGER, J.: *Sportrecht*. Viedeň: Lexis Nexis, 2011, s. 51, 60. ISBN: 9783700748199.

ZEILNER, F.: *Haftung und Schadenersatzansprüche bei Sportunfällen*. Frankfurt nad Mohanom: Peter Lang, 2001

Periodiká a zborníky:

ČORBA, J.: „Lex sportiva ako zmluvný systém“, In: *Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II*, Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie konanej v dňoch 19.– 21. októbra 2009 v Starej Lesnej, UPJŠ, Právnická fakulta. 190 s. ISBN: 978-80-7097-718-7.

GÁBRIŠ, T.: „Waiver“ alebo k možnostiam vylúčenia zodpovednosti za úraz pri výkone športovej činnosti. 2012, In: *Magister Officiorum*, č. 4-5. ISSN: 1338-5569.

KRÁLÍK, Michal: Právní odpovědnost za sportovní úrazy. In: *Otázky sportovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008

SALAČOVÁ, M.: Vzdání se práva, které může v budoucnu teprve vzniknout. In: *Právo a podnikání*, 1996, č. 12

SOEK, J.: Termination of International Employment Agreements and the „Just Cause“ Concept in the Case Law of the FIFA Dispute Resolution Chamber. In: *International Sports Law Journal*, 2007, 3–4

Internetové zdroje:

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 440/2015 Z.z. dostupné na https://www.swimmsvk.sk/sites/default/files/download/05_dovodova_sprava_-_vseobecna_cast_2015-15279_34457_2-30aa_msvvas_sr_2015-07-09.docx

HANDLAR, J.: Vzdání se práv, která mohou v budoucnu teprve vzniknout, podle § 574 odst. 2 ObčZ. In: Právní rozhledy, 2009, č. 18, s. 659–663. Dostupné na internete: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/ap_28/pd_1/txtexpresion_rozsudk%C5%AF/art_6661/detail.aspx

Tlačová beseda predsedu Parlamentu Slovenskej republiky Petra Pellegriniho a ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Juraja Draxlera k pripravovanému návrhu "nového" zákona o športe. [online] Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=4OQygfaTkOo>

INŠTITÚTY CIVILNÉHO PROCESNÉHO PRÁVA A ICH VYUŽITIE V MEDZINÁRODNOM PRÁVE SÚKROMNOM – PRÍKLAD PREKÁŽKY LITISPENDENCIE

THE CONCEPTS OF CIVIL PROCEDURAL LAW AND THEIR USE IN THE PRIVATE INTERNATIONAL LAW – AN EXAMPLE OF LIS PENDENS

Elena Júdová¹

Abstrakt

Predkladaný článok na príklade prekážky litispendencie, klasického inštitútu procesného práva ukazuje, ako inštitúty vnútroštátneho civilného procesného práva prenikajú do právnej úpravy procesných vzťahov k zahraničiu. Zároveň poukazuje na potrebu uplatnenie týchto právnych inštitútov modifikovať, tak aby zodpovedali osobitným potrebám týchto právnych vzťahov.

Kľúčové slová

medzinárodné právo súkromné, medzinárodné civilné procesné právo, prekážka litispendencie

Abstract

The presented article, on the example of lis pendens, a traditional concept of civil procedural law, shows how the concepts of national civil procedural law penetrate the international civil procedure law. At the same time, it points to the need to modify the application of these legal concepts, in order to meet the specific needs of these legal relationships.

Key words

private international law, international civil procedure law, lis pendens

Úvod

Medzinárodné právo súkromné, i napriek rozsiahlej unifikácii normami medzinárodného práva (medzinárodné zmluvy) a práva EÚ (nariadenia ES/EÚ), zostáva primárne súčasťou vnútroštátneho práva súkromnoprávneho charakteru. Ako také je ovplyvňované vnútroštátnym súkromným právom a princípmi a hodnotami na ktorých je

¹ JUDr. Elena Júdová, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie

vnútroštátne právo budované.² Ďalej tiež i vnútorným členením vnútroštátneho práva a terminológiou.³

Výnimkou nie sú ani procesné normy MPS. V zásade i v konaní ktorého subjektom sú cudzie osoby, alebo v ktorom sa rozhoduje o právnych vzťahoch s cudzím prvkom, postupujú súdy podľa svojich procesných predpisov (viď § 48 ods.1 Zák. č. 97/1963 Zb.) a v súlade so zásadami na ktorých sú postavené domáce procesné kódexy. Výnimkou sú ale situácie týkajúce sa procesnoprávnych vzťahov k zahraničiu – vymedzenie právomoci slovenských súdov vo vzťahu k zahraničiu, tzv. „medzinárodná právomoc“, doručovanie súdnych a mimosúdnych písomností v zahraničí, vykonávanie dôkazov v zahraničí a ďalšie

Tieto situácie sú regulované relatívne špecifickou, samostatnou skupinou právnych noriem, zhrnutých v časti II. zák. č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom (ďalej len ZMPSaP), nazvanej „Medzinárodné procesné právo“. Pre tento súbor noriem sa v odbornej československej literatúre vžil názov medzinárodné civilného právo procesné, alebo československé medzinárodné civilného právo procesné.⁴ Bez toho, aby sme sa púšťali do polemiky o zaradení procesných noriem upravujúcich procesné vzťahy k zahraničiu v systéme práva⁵, budeme na účely tejto štúdie používať horeuvedený pojem „Medzinárodné civilné právo procesné“, pretože ho považujeme za v podstate najvýstižnejší názov aký je možné pre tento súbor noriem zvoliť.⁶

² BOGDAN, M.: Private international law as component of the law of the forum: general course. The Hague: Hague Academy of International Law, 2012, ss. 24, 31, 89.

³ Viď napr. KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M –RUŽIČKA, K. a kol.: Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 36

⁴ STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia. Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1967; ELLER, O.: Mezinárodní občanské právo procesní. Brno: Univerzita J.E.Purkyně v Brně, 1987. Viď tiež dôvodová správa k zák. č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, in KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, s. 14.

⁵ Diskusia k postaveniu procesných noriem upravujúcich právne vzťahy k zahraničiu v systéme práva i k jeho vzťahu k medzinárodnému právu súkromnému prebehal na prelome 50-tych a 60-tych rokov na stránkach Časopisu pre medzinárodné právo, najmä diela KALENSKÝ, P.: K predmetu a povaze mezinárodního práva soukromého a k otázce jeho místa v systému práva, In. Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 2, s. 81-102; STEINER, V.: Československé mezinárodní občanské právo procesní, jeho předmět, povaha a místo v systému práva, In. Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 4, s. 344-357; DONNER, B.: K povaze a místu mezinárodního práva procesního v systému práva. In. Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 4, s. 357-359; LEDERER E.: Ještě k povaze a místu mezinárodního práva procesního v systému práva. In: Časopis pro mezinárodní právo, roč. V., 1961, č. 4, s. 322-326. Výsledkom tejto odbornej diskusie bolo zaradenie procesných noriem do nového zákona o medzinárodnom práve súkromnom, prijatého v rámci rekodifikácie úpravy právnych vzťahov k zahraničiu v roku 1963 – zák. č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Túto debatu však nemožno považovať za ukončenú. Pravidelne sa vracia najmä pri rekodifikáciách medzinárodného práva súkromného, alebo civilného práva procesného. Viď PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013., s. LIX a nasledujúce.

⁶ Názov „Medzinárodné procesné právo“ s ktorým operuje zák. č. 97/1963 Zb. o MPSaP je veľmi nepresný, vzhľadom na to, že i v medzinárodnom práve verejnom existujú súbory procesných noriem. Pridaním prídavného mena „civilný“ sa zreteľne odlíši že ide o procesné normy uplatňujúce sa v civilnom procesnom

Normy medzinárodného civilného práva procesného vychádzajú z vnútroštátnych procesných štandardov, sú ale formulované s ohľadom na špecifická situácie ktorú regulujú. Jednou zo zásadných okolností na ktoré je potrebné pri formulácii týchto noriem prihliadať, je rešpektovanie suverenity cudzieho štátu, t.j. nemožnosti ukladať orgánom cudzieho štátu nejaké povinnosti, alebo vyžadovať od nich jednostranne určité konanie. Druhou je odlišnosť procesnoprávných úprav jednotlivých štátov, čo znamená, že i pri príslube spolupráce zo strany orgánov cudzieho štátu, môže byť táto vedená iným procesným postupom než aký predpisuje domáce právo.⁷ V neposlednom rade je to odlišná situácia, v ktorej dochádza k stretu dvoch justičných sústav, dvoch rôznych štátov, neporovnateľná so situáciou keď ide o vzájomný vzťah súdov patriacich do jednej sústavy súdov, v rámci jedného štátu.

Mnohé procesné inštitúty, uplatňované vo vnútroštátnom civilno-procesnom konaní, nie sú preto v konaní s cudzím prvkom a priori využiteľné, a to i v prípade keď ich, v tej či onej podobe, pozná i cudzí právny poriadok. Tieto inštitúty ale v súvislosti s prehĺbujúcou sa medzinárodnou spoluprácou postupne prenikajú do medzinárodného civilného procesu, ich pôsobenie je však prispôbované odlišnej situácii stretu justičných sústav dvoch rôznych štátov.

Jedným z takýchto procesných inštitútov je i *litispendencia* (*lis alibi pendens*). Na príklade tohto procesného inštitútu, známeho už od stredoveku, ale nachádzajúcim si svoje miesto v procesnoprávných vzťahoch v cudzine až v posledných desaťročiach, by sme chceli poukázať na jeho postupné etablovanie sa v medzinárodnom civilnom práve procesnom, i na osobitosti jeho pôsobenia v procesných vzťahoch k zahraničiu.

1. Prekážka litispendencie a možnosti jej použitia v konaniach s cudzím prvkom

Litispendencia, alebo „prekážka začatej veci“, má zabrániť tomu, aby sa v tej istej veci, medzi tými osobami, viedli dve konania na tom istom, alebo inom súde. V zmysle slovenskej vnútroštátnej procesnej úpravy, § 159 Zák. č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok (ďalej len CSP), ide o negatívnu procesnú podmienku, na ktorú súd prihliada z úradnej povinnosti. Ak súd zistí že o tom istom spore sa vedie na inom súde (civilnom, alebo trestnom) iné konanie, ktoré začalo skôr, je povinný konanie zastaviť.⁸

konaní s cudzím prvkom. Veľmi komplexne sa otázkou presnosti tohto názvu zaoberali Vilém Steiner a František Štajgr vo svojom diele Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia. Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1967, s. 7 a nasl.

⁷ Porovnaj § 60 Zák. č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom

⁸ KOTRECOVÁ, S.: Komentár k § 159. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 595 - 597

Inštitút litispendencie (*lis alibi pendens*) poznajú tak právne poriadky kontinentálneho, ako i anglo-amerického práva. Napriek tomu, jej uplatňovanie vo vzťahu k zahraničiu, t.j. v prípadoch ak skôr začaté konanie, ktoré by ev. mohlo tvoriť prekážku začatej veci, je vedené pred súdom⁹ v zahraničí, nie je všeobecne a bezpodmienečne prijímané.¹⁰

V prvom rade, súdne konanie vedené v zahraničí prebieha podľa iných procesných pravidiel a nemusí byť v súlade s našimi procesnými zásadami. Miera závažnosti týchto odlišností môže byť rôzna, podľa toho či ide o krajiny hodnotovo a právne blízke nášmu spoločenskému a právnemu zriadeniu, alebo krajiny patriace do úplne iných právnych systémov. Zásadné rozdiely sa môžu ale objaviť i v krajinách pochádzajúcich z jedného regiónu – veď i medzi európskymi krajinami sa stane že rozsudok z iného štátu je odmietnutý pre rozpor s výhradou verejného poriadku. Každopádne už tieto rozdiely odôvodňujú ponechanie si určitého priestoru pre zváženie či skôr začaté súdne konanie v zahraničí pripustíme, alebo nepripustíme ako prekážku litispendencie.

Nakoniec, ani súdnemu rozhodnutiu vydanému v zahraničí neposkytujeme bezpodmienečné uznanie. Vo všetkých štátoch podlieha cudzie súdne rozhodnutie aspoň minimálnemu prieskumu, v rámci ktorého je posudzované či neexistujú prekážky pre ktoré by sa nemalo uznať. Štandardne ide o prekážky ako rozpor s výhradou verejného poriadku, *audiatur et altera pars* čiže dodržanie práva na obhajobu v konaní v ktorom bolo cudzie rozhodnutie vydané, existencia výlučnej právomoci domácich súdnych orgánov v danej veci, a prekážka *res iudicata* ktorú môže tvoriť buď domáce rozhodnutie, alebo skôr vydané iné cudzie rozhodnutie v tej istej veci a medzi tými istými účastníkmi. Bolo by teda nelogické priznať plné a bezvýhradné účinky cudziemu konaniu, keď jeho výsledku – súdnemu rozhodnutiu, takéto účinky nepriznávame.

Práve otázka uznateľnosti rozhodnutia ktoré bude vydané v súdnom konaní vedenom v zahraničí môže byť ďalším dôvodom pre odmietnutie cudzieho konania ako prekážky litispendencie. Ak by totiž súd zastavil domáce súdne konanie, z dôvodu existencie zahraničného súdneho konania ktoré začalo skôr ako domáce, a rozhodnutie vydané následne

⁹ Súkromnoprávny vzťah s cudzím prvkom môže v zahraničí prejednávať i orgán ktorý ma vo svojom štáte postavenie správneho orgánu. Slovenské medzinárodné právo súkromné pri priznaní účinkov cudziemu rozhodnutiu prihliada na charakter prejednávaného právneho vzťahu, nie na charakter orgánu ktorý vo veci rozhodoval – vid' § 63 Zák. č. 97/1963 Zb. ZMPSaP. To isté by malo analogicky platiť i pre konania v ktorých boli, resp. by mali byť, takéto cudzie rozhodnutia vydané. Na účely tohto článku budeme ale, pre sprehládnenie výkladu, hovoriť zjednodušene o konaní pred cudzím súdom.

¹⁰ Vid' napr. TICHÝ, L.: K problematice litispendence v procesněprávních vztazích s cizinou. In. Studie z mezinárodního práva. Praha: Akademia nakladatelství ČSAV, 1983, č. 17, s 201-244. Vid' tiež LOUSSOAURN, Y. – VAREIELLES-SOMMIERES, P.: Droit international privé. 8 vyd. Paris: Dalloz, 2004, s. 685 a nasl. – podľa týchto autorov v prípade súdneho konania vedeného v cudzine nemožno úplne hovoriť o „ekvivalencii spravodlivosti“.

v takomto zahraničnom súdnom konaní by nebolo uznané, mohlo by dôjsť k *denegatio iustitiae*, t.j. k odmietnutiu spravodlivosti. Oprávnené osoby by sa nedomohli svojich práv, s účinkom na území štátu ktorého súd zastavil konanie pre prekážku litispendencie.

Na druhej strane existuje i mnoho dôvodov hovoriacich v prospech priznania účinkov litispendencie konaniu vedenému v zahraničí. Jedným z hlavných je riziko že budú v tej istej veci vydané dve navzájom nezlučiteľné rozhodnutia. Ďalšími sú hospodárnosť konania (nutnosť viesť dve konania, s dvojnásobnými nákladmi), ale i skutočnosť že systematické nezohľadňovanie cudzích súdnych konaní by mohlo podnietiť špekulatívne správanie strán a to či pri podávaní žalôb, alebo v priebehu súdneho konania (napr. špekulatívne predlžovanie konania).¹¹

Vývoj v oblasti medzinárodného civilného práva procesného smeruje k akceptácii prekážky litispendencie i v situáciách s cezhraničným dopadom. Ako príklady krajín kde došlo v priebehu posledných desaťročí v tomto smere k zvratu je možné uviesť Francúzsko (na základe judikatúry najvyššieho súdu)¹², alebo Českú republiku (nová zákonná úprava - § 8 ods.2 Zák. č. 91/2012 Sb. o medzinárodnom právu súkromom).¹³

Cudzie, zahraničné, súdne konanie však ako prekážku litispendencie ďalej akceptujú i Belgicko¹⁴, Švajčiarsko¹⁵, Taliansko¹⁶, ale tiež Maďarsko, Poľsko, Ruská federácia, Slovinsko¹⁷.

Ani jedna z horeuvedených právnych úprav však neformuluje pravidlo litispendencie ako povinnosť. Tak podľa francúzskej doktríny, ako i podľa českej zákonnej úpravy, domáci

¹¹ Argumenty v prospech a proti prijímaniu súdneho konania vedeného v zahraničí sumarizuje TICHÝ L.: K problematice litispendence v procesněprávních vztazích s cizinou. In. Studie z mezinárodního práva. Praha: Akademia nakladatelství ČSAV, 1983, č. 17, s. 225 a nasl.

¹² Rozhodnutie Cour de cassation z 26.novembra 1974 Miniera di Fragne c. Cie Européenne. Vid' ANCEL, B. – LEQUETTE, Y.: Grands arrêts de la jurisprudence française de droit international privé. 4 vyd. Paris: Dalloz, 2001, s. 519 a nasl.

¹³ Nová česká právní úprava překážky litispendencie, § 8 ods.2 Zák. č. 91/2012 Sb. o MPS zní: „Řízení zahájené v jiném státě nebrání zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u českého soudu. Bylo-li řízení u českého soudu zahájeno později než řízení zahájené v jiném státě, může je český soud v odůvodněných případech přerušit, lze-li předpokládat, že rozhodnutí zahraničního orgánu bude v České republice uznáno.“

¹⁴ RIGAUX, F. – FALLON, M.: Droit international privé. 3. éd. Bruxelles: De Boeck & Larcier, 2005, s. 711. I v belgickom medzinárodnom práve súkromnom, vychádzajúcom z rovnakých historických základov ako francúzske právo, šiel vývoj od podpory použitia „cezhraničnej“ prekážky litispendencie v doktríne, po jej legislatívne zakotvenie v článku 14 Zákona o medzinárodnom práve súkromnom (*Code de droit international privé*) prijatého 16. júla 2004.

¹⁵ Článok 9 Federálneho zákona z 18. decembra 1987 o medzinárodnom práve súkromnom, DUTOIT, B.: Droit international privé suisse: Commentaire de la loi fédérale du 18 décembre 1987. 4. éd. Bâle: Helbing & Lichtenhahn Verlag, 2005, s. 26 a nasl.

¹⁶ Článok 7 Zákona o medzinárodnom práve súkromnom z r. 1995, BALLARINO, T. – BONOMI, A.: The Italian statute on Private International Law of 1995. In: Yearbook of Private International Law, Vol. 2, 2000, s.107

¹⁷ BĚLOHLÁVEK, A. J.: Mezinárodní právo soukromé evropských zemí. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 445, s. 760, s. 832, s. 943.

súd „môže“ nie „musí“ priznať súdnemu konaniu vedenému v zahraničí účinky prekážky litispendencie.¹⁸ Ako už bolo hore uvedené, rozhodnutiu vydanému v súdnom konaní vedenom v zahraničí nebudú pravdepodobne priznané účinky automaticky, a v prípade odmietnutia uznania a/alebo výkonu takéhoto cudzieho rozhodnutia by bola oprávnenej strane, alebo eventuálne i obom účastníkom konania (napr. ak ide o rozhodnutie o rozvode a pod.) odopretý prístup k spravodlivosti.

V niektorých prípadoch je možné predvídať neuznateľnosť cudzieho rozhodnutia vopred – napríklad ak je prekážkou jeho uznania výlučná právomoc domovského súdu, v ostatných ide ale len o odhad, keďže existencia väčšiny z horeuvedených prekážok uznania cudzích rozhodnutí sa naplno preukáže až po skončení cudzieho konania, často až po uplynutí lehoty na podanie prípadných opravných prostriedkov, resp. rozhodnutie o nich.

2. Prekážka litispendencie v medzinárodných zmluvách

Vzhľadom na riziko vydania dvoch navzájom nezlučiteľných rozhodnutí je prirodzené že vedenie dvoch paralelných konaní v tej istej veci, v dvoch rôznych (zmluvných) štátoch, je vnímané ako negatívny jav i v prípade zmluvnej spolupráce štátov v oblasti právnych vzťahov s cudzím prvkom. Existencia viacerých rozdielnych rozhodnutí v tej istej veci vedie k rôznemu právnemu režimu pre tie isté právne vzťahy medzi tými istými osobami, v rôznych zmluvných štátoch.

Prvé dohovory Haagskej konferencie MPS upravujúce uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí nezakotvovali prekážku litispendencie, v zmysle prednosti súdneho konania ktoré začalo ako prvé. Dohovor o uznaní a vykonateľnosti rozhodnutí o vyživovacej povinnosti k deťom z r. 1958¹⁹ zakotvoval možnosť odmietnuť uznanie a výkon cudzieho rozhodnutia o výživnom, ak pred vydaním cudzieho rozhodnutia začalo domáce konanie v tej istej veci (čl. 2 bod 4.). Takto formulovaná úprava umožňovala skôr ochranu domácich záujmov zmluvných štátov, než cieľ zamedziť vedeniu dvoch paralelných konaní v rovnakej veci. Dohovor o uznávaní rozvodov a zrušení manželského spoluzitia z r. 1970²⁰ v článku 12 priznával súdom zmluvného štátu právo zastaviť konanie o rozvod alebo zrušenie manželského spoluzitia ak by manželský stav niektorého z účastníkov bol predmetom konania

¹⁸ Vid' PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 74 a nasl.; LOUSSOARN, Y. – VAREIELLES-SOMMIERES, P.: Droit international privé. 8 éd. Paris: Dalloz, 2004, s. 691

¹⁹ Vyhláška ministra zahraničných vecí ČSSR č. 14/1974 Zb.

²⁰ Vyhláška ministra zahraničných vecí ČSSR č. 131/1976 Zb.

v inom zmluvnom štáte. Ani v jednej z uvedených medzinárodnoprávných úprav nebolo ale dôležité ktoré z konkurujúcich konaní začalo skôr.

Už ale pri nasledujúcej revízii dohovoru o uznávaní a výkone rozhodnutí o vyživovacej povinnosti v roku 1973²¹ nastal posun k prednosti súdneho konania ktoré začalo ako prvé. Podľa tejto právnej úpravy (čl. 5 bod 3.) je možné uznanie alebo výkon cudzieho rozhodnutia o výživnom odmietnuť len ak domáce konanie, ktoré prebieha medzi tými istými účastníkmi, v tej istej veci, začalo ako prvé. Približne od sedemdesiatych rokov minulého storočia nastupuje teda prekážka litispendencie i v mnohostranných dohovoroch Haagskej konferencie MPS.

Dohovory upravujúce uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí spravidla zakotvujú možnosť odmietnuť uznanie cudzieho rozhodnutia ak v domovskom štáte prebieha v tej istej veci, medzi tými istými účastníkmi konanie, ktoré ale začalo pred cudzím konaním v ktorom bolo cudzie rozhodnutie, o uznanie ktorého sa žiada, vydané.²²

Výnimkou sú prípady keď vzhľadom na cieľ zmluvnej úpravy by nebolo uplatnenie prekážky litispendencie vhodné, ako napríklad v prípade Dohovoru o dohodách o voľbe súdu z r. 2005²³. Vzhľadom na potrebu zabezpečenia čo najväčšej účinnosti dohôd o voľbe súdu, (dohovor sa vzťahuje len na dohody o voľbe súdu ktoré zakladajú výlučnú právomoc zvoleného súdu), je v zmysle článku 5 ods. 2 dohovoru výslovne zakázané aby zvolený súd odmietol vykonávať svoju právomoc z dôvodov že spor by mal rozhodovať súd iného štátu, pričom dôvodová správa k predmetnému článku výslovne zmieňuje zákaz použitia doktríny *forum non convenience* a prekážky začatej veci.²⁴ Zároveň je zakotvená povinnosť každého iného súdu, ktorý nebol zvolený, prerušiť alebo zastaviť konanie vo veci na ktorú sa vzťahuje dohoda o voľbe súdu (čl. 6).

Prekážku litispendencie zakotvuje i (Haagsky) Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa, z r. 1996,²⁵ v článku 13. (Haagsky) Dohovor o medzinárodnej ochrane

²¹ Dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí o vyživovacej povinnosti z 2. októbra 1973 (Vyhláška ministra zahraničných vecí ČSSR č. 132/1976 Zb).

²² Dohovor z 1. februára 1971 o uznaní a výkone cudzích rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach, čl. 5 (SR nie je dohovorom viazaná), Dohovor z 23. novembra 2007 o medzinárodnom vymáhaní výživného na deti a iných členov rodiny, čl. 22 (Rozhodnutie Rady 2011/432/EÚ).

²³ Dohovor o dohodách o voľbe súdu z 30. júna 2005 (Rozhodnutie Rady č. 2014/887/EÚ)

²⁴ Dôvodová správa k Dohovoru o dohodách o voľbe súdu z 30. júna 2005, od Trevor Hartley a Masato Dogauchi: s. 21 (bod. 1) a s. 38 a 39 (bb. 132 až 134). Dostupné na <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=98> (stiahnuté dňa 15.1.2018)

²⁵ Oznámenie MZV SR č. 344/2002 Z.z.

dospelých, z r. 2000²⁶ predchádza vedeniu dvoch paralelných konaní zakotvením jednotného kritéria právomoci – obvyklého pobytu dospelého. S výnimkou v prospech právomoci súdu zmluvného štátu ktorého je dospelý občanom, avšak len po konzultácii s orgánmi zmluvného štátu ktoré majú vo veci všeobecnú právomoc (čl. 7).

Prekážka litispendencie sa však presadila i v bilaterálnych zmluvách o právnej pomoci ktorými je Slovenská republika viazaná na základe sukcesie do zmluvných záväzkov Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Zatiaľ čo séria dvojstranných zmlúv s krajinami bývalého socialistického bloku so šesťdesiatych rokov prekážku litispendencie neobsahovala,²⁷ v renegociovaných zmluvách uzatváraných v osemdesiatych rokoch sa spravidla prekážka litispendencie objavuje.²⁸ Je potrebné uviesť že spomínané zmluvy okrem právnej pomoci obsahovali i jednotnú úpravu právomoci súdov a jednotné kolízne normy.

Čo sa týkalo bilaterálnych zmlúv s krajinami kapitalistického tábora uzavretých v 80-tych rokoch, v tých ktoré upravovali vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí bola obdobne zakotvovaná klauzula že rozhodnutie z druhého zmluvného štátu sa neuzná, ak pred domácim súdom prebieha konanie v tej istej veci, medzi tými istými účastníkmi a toto konanie začalo ako prvé.²⁹

3. Prekážka litispendencie v nariadeniach EÚ

V priestore EÚ založenom na vzájomnej spolupráci členských štátov a rešpektovaní svojich právnych poriadkov a justičných sústav je používanie prekážky litispendencie samozrejmé. Táto prekážka bola zakotvená už v prvej úprave právomoci a uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí prijatej medzi členskými štátmi EÚ už v r. 1968.³⁰

Aktuálne je prekážka litispendencie súčasťou každého nariadenia upravujúceho právomoc súdov EÚ v cez-hraničných veciach. Konkrétne v Nariadení (EÚ) č. 1215/2012

²⁶ Convention on the International Protection of Adults, text dostupný na www.hcch.net/en/instruments/conventions (stiahnuté dňa 15.1.2018). Slovenská republika nie je dohovorom viazaná.

²⁷ Napríklad stále platná Zmluva medzi ČSSR a Socialistickou federatívnou republikou Juhosláviou z r. 1964, Vyhláška č. 207/1964 Zb.

²⁸ Zmluva z r. 1982 so ZSSR, vyhl. č. 95/1983 Zb. (čl. 18); zmluva z r. 1987 s PER, vyhl. č. 42/1989 Zb. (čl. 19); zmluva z r. 1989 s MER, ozn. č. 63/1990 Zb. (čl. 20); aj Zmluva s ČR 1992, ozn.č. 193/1993 Z.z. (čl. 19). Dvojstranné zmluvy s krajinami ako Vietnam - z r. 1982, vyhl. č. 98/1984 Zb., alebo Kuba – z r. 1980, vyhl. č. 80/1981 Zb., obsahujú tiež prekážku litispendencie ale len pre konania v manželských a rodinných veciach.

²⁹ Zmluva medzi ČSSR a Francúzskom z r. 1984, vyhl. č. 83/1985 Zb. (čl. 20 písm. f)); Zmluva medzi ČSSR a Gréckom z r. 1980, vyhl. č. 102/1983 Zb. (čl. 23 písm. e)); Zmluva medzi ČSSR a Španielskom z r. 1987, vyhl. č. 6/1989 Zb. (čl. 20 písm. f)); Zmluva medzi ČSSR a Talianskom z r. 1985, ozn. č. 508/1990 Zb. (čl. 24 písm. e)).

³⁰ Bruselský Dohovor o právomoci a o výkone rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach z 27. sep. 1968, čl. 21., Ú.v. ES L 299 z 31.12.1972, s. 32-42, dostupné na http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1972.299.01.0032.01.FRA&toc=OJ:L:1972:299:TOC (stiahnuté dňa 15.1.2018)

o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, tzv. Brusel I.a, články 29 až 33; v Nariadení (ES) č. 2201/2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv, tzv. Brusel II.a, čl. 19; v Nariadení (ES) č. 4/2009 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti (ďalej len Nariadenie o vyživovacej povinnosti), čl. 12, a v Nariadení (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej len Nariadenie o dedičských veciach), čl. 17.

Uplatnenie prekážky litispendencie je v prípade nariadení EÚ pre súdy členských štátov záväzné. Ak sa vedie na súde jedného členského štátu konanie v tej istej veci, medzi tými istými účastníkmi, a toto konanie začalo ako prvé, každý iný súd iného členského štátu, je povinný svoje konanie aj bez návrhu prerušiť, až kým sa nepotvrdí právomoc súdu ktorý začal konať ako prvý. Ak sa potvrdí právomoc prvého súdu, každý iný súd, iného členského štátu, je povinný odmietnuť vykonávať svoju právomoc.³¹ Výnimkou sú prípady keď strany uzavreli v občianskych a obchodných veciach dohodu o právomoci, ktorou určili jeden súd jedného členského štátu ako výlučne oprávnený konať. V týchto prípadoch preruší konanie každý iný súd, než je súd uvedený v dohode, bez ohľadu na čas začatia konania, a čaká na potvrdenie právomoci zo strany zvoleného súdu. Ak zvolený súd vyhlási že má právomoc, každý iný súd odmietne vykonávať svoju právomoc (čl. 31 Nariadenia Brusel I.a).

Nové Nariadenie Brusel I.a už zakotvuje i prekážku litispendencie vo vzťahu ku konaniam vedeným v tretích, nečlenských štátoch (čl. 33 a 34). V tomto prípade je ale využitie prekážky litispendencie fakultatívne, podobne ako ju právne poriadky európskych štátov uplatňujú na základe svojich právnych úprav, alebo judikatúry, v oblastiach neupravených nariadeniami EÚ. Štandardné sú i dôvody ktoré zvažuje súd členského štátu pri svojom rozhodovaní o uplatnení prekážky litispendencie, a to: potencionálna možnosť uznania rozsudku súdu tretieho štátu a záujem riadneho výkonu spravodlivosti – širší pojem, ktorý ale umožňuje zvážiť všetky ostatné dôvody, ako je napr. spomínaný šikanózný výkon práva.

Nariadenia EÚ riešia i prípady keď sa na súdoch dvoch členských štátoch koná v súvisiacich veciach (tzv. *connexité*, známe z francúzskeho práva), v týchto prípadoch je na zvážení súdov členských štátov či svoje konanie prerušia. Na žiadosť účastníkov konania

³¹ Otázne je aké následky by prinieslo uplatnenie pravidla litispendencie v zmysle Nariadenia Brusel I, v prípade konkurenice dvoch kolektívnych konaní. Vid' ŠEVCOVÁ, K.: Otázka hromadnej žaloby v civilnom procese. In. VÍTOVÁ, B. – ČERNÝ, M. – PODRAZIL, P. (eds.): Olomoucké právnické dny 2016, Sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2016, s. 159 - 170

môžu odmietnuť vykonávať svoju právomoc, ak súd ktorý začal konať ako prvý má možnosť rozhodnúť i v súvisiacich veciach (čl. 30 Nariadenia Brusel I.a, čl. 19 ods. 1 Nariadenia Brusel II.a, čl. 18 Nariadenia o dedičských veciach a čl. 13 Nariadenia o vyživovacej povinnosti).

4. Prekážka litispendencie v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom

Až do prijatia Zákona č. 91/2012 Sb. platil v Českej republike rovnaký zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, ktorý v Slovenskej republike platí dodnes. Ako je to s cudzím súdnym konaním ako prekážkou litispendencie za platnosti tohto zákona?

Celoštátna učebnica medzinárodného práva súkromného profesora Zděňka Kučeru, významnej osobnosti československého medzinárodného práva súkromného, z r. 1980, uvádza, že podľa prevládajúceho názoru sa k prekážke litispendencie v konaniach s cudzím prvkom neprihliada.³²

Obdobný názor prezentoval i L.Tichý, v štúdiu z r. 1983. Podľa Tichého, zatiaľ čo vo vnútroštátnych konaniach stanovuje § 83 O.s.p. (zák. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, dnes § 159 zák. č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok) zákaz existencie iného súbežne prebiehajúceho konania, procesné vzťahy k cudzine upravuje iný zákon, zákon č. 97/1963 Zb., ktorý vo svojej II.časti³³ v §-e 63 ustanovuje základné predpoklady účinnosti cudzieho rozhodnutia, spočívajúce v uznaní zo strany československých orgánov. Podľa autora, z toho, že rozhodnutia cudzích súdov majú účinnosť v ČSSR zásadne až po svojom uznaní, je možné usudzovať, že účinky v ČSSR nemôžu mať ani konania, v ktorých majú byť tieto rozhodnutia ešte len vydané.³⁴

Ten istý autor sa ale stavia v prospech uplatnenia prekážky litispendencie v konaniach s cudzím prvkom. Riešenie nachádza v povinnosti československého súdu posúdiť vplyv konania prebiehajúceho pred cudzím súdom na domáce konanie ako otázku predbežnú. S tým, že slovenský súd môže konanie vedené pred ním zastaviť, ak príde k názoru, že podanie návrhu na slovenský súd má šikanóznou povahu, alebo že v danej veci má cudzí súd výlučnú právomoc. Ak nie je možné o prejudiciálnej otázke jednoznačne rozhodnúť, autor navrhuje aby slovenský súd konanie prerušil v zmysle § 109 ods. 2 písm.c) O.s.p. (prerušenie konania

³² KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 2. vyd. Praha: Panorama, 1980, s. 332.

³³ V originálnom texte je uvedené v III.časti, ZMPSaP v tom čase nemal (vo verzii platnej v SR stále nemá) časť III, pričom práve časť II. Zákona, nazvaná „Medzinárodné procesné právo“ je venovaná procesnoprávnym ustanoveniam. Pravdepodobne šlo o preklep.

³⁴ TICHÝ, L.: K problematice litispendence v procesněprávních vztazích s cizinou. In. Studie z mezinárodního práva. Praha: Akademia nakladatelství ČSAV, 1983, č. 17, s. 205

z dôvodu že prebieha konanie, v ktorom sa rieši otázka ktorá môže mať význam pre rozhodnutie súdu, dnes takéto situácie upravuje § 164 CSP).³⁵

V roku 1987 bol ale v stanovisku Občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR³⁶ odprezentovaný názor uvádzajúci, že ak bol na československý súd podaný návrh na rozvod manželstva, o ktorom už skôr začal konať cudzí súd, ktorý má taktiež vo veci právomoc, podľa svojich právnych predpisov, má československý súd zvážiť možnosť prerušenia konania o rozvod manželstva, v zmysle § 109 ods.2 písm. c) O.s.p. Súd má pritom prihliadať na § 68 ods.1 zák. č. 97/1963 Zb.. NS ČSSR zároveň zdôraznil, že nejde o prekážku začatého konania, v zmysle § 83 O.s.p.

Zrejme na toto stanovisko NS ČSSR nadväzovali závery prezentované v 3.vyd. učebnice prof. Kučeru z r. 1996, kde sa znovu konštatuje že nie je možné z ustanovení zák. č. 99/1963 Zb. O.s.p. vyvodiť podklad pre zastavenie konania tuzemským súdom, z dôvodu že v tej istej veci už bolo začaté konanie v cudzine, avšak podľa okolností by bolo možné uvažovať o prerušení konania podľa § 109 ods. 2 písm. c) O.s.p.³⁷

Nie je možné prehliadnuť že ani jeden z vyššie citovaných zdrojov, či už doktrínálnych, alebo judikatórny, neodobril použitie prekážky litispendencie ako takej, v prípade skôr začatého cudzieho súdneho konania.

Zaujímavý je i ďalší aspekt stanoviska Najvyššieho súdu ČSSR, a to výzva, aby v rámci úvahy či súd preruší konanie, prihliadal na § 68 ods. 1 ZMPSaP. V čase prijatia tohto stanoviska § 68 ZMPSaP upravoval len tie prípady, v ktorých sa priznávali cudzím rozhodnutiam účinky v SR i bez uznania.³⁸ Jedným z nich boli rozhodnutia vo veciach manželských a vo veciach určenia otcovstva, ak všetci účastníci boli v rozhodujúcom čase príslušníkmi štátu o rozhodnutie ktorého ide – zakotvené práve v odseku 1 §-u 68, na ktorý sa NS ČSSR odvoláva. NS ČSSR sa teda neodvoláva na § 64 ZMPSaP, ktorý upravoval a upravuje podmienky uznania cudzieho rozhodnutia a ktoré by mohli tvoriť podklad úvah o prihliadnutí na cudzie, skôr začaté konanie. Toto ako keby podporovalo názor prezentovaný L.Tichým v štúdií z r. 1983, kde Tichý spája nemožnosť uznania cudzieho súdneho konania

³⁵ Ibidem, s. 241 a nasl..

³⁶ R 26/1987 „K některým otázkám výkladu a používání právní úpravy vztahů s mezinárodním prvkem v občanském soudním řízení a v řízení před státními notářstvími“, schválené občianskoprávnym kolégiom Najvyššieho súdu ČSSR dňa 27.8.1987, CpJf 27/86

³⁷ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 3. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 373

³⁸ Pôvodný text §-u 68 Zák. č. 97/1963 Zb. o MPSaP: „(1) Ak všetci účastníci boli v rozhodujúcom čase príslušníkmi štátu, o rozhodnutie ktorého ide, majú rozhodnutia uvedené v § 67 ods. 1 [právoplatné cudzie rozhodnutia vo veciach manželských a vo veciach určenia otcovstva] v Československej socialistickej republike bez ďalšieho konania rovnaké právne účinky ako právoplatné československé rozhodnutia, ak sa to neprieči verejnému poriadku.“

ako prekážky litispendencie, s nemožnosťou priznania účinkov rozhodnutiam vydaným v takýchto cudzích súdnych konaniach pred ich uznaním v ČSSR. Pritom práve prípady uvedené v § 68 ods. 1 ZMPSP Tichý uvádza ako jedinú výnimku.³⁹

Situáciu v ČR vyriešil nový český zákon č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém. Slovenská doktrína zotrváva na odmietavej pozícii voči priznaniu účinkov prekážky litispendencie súdnemu konaniu vedenému v zahraničí. Najnovšia učebnica MPS z r. 2016 konštatuje že, keďže ZMPSP prekážku medzinárodnej litispendencie nepozná, slovenský súd nemá povinnosť, ani možnosť, zastaviť konanie, z dôvodu že v rovnakej veci koná súd v cudzine.⁴⁰

Je ale v dnešnej dobe takýto jednostranne odmietavý postoj vyhovujúci? Množstvo občanov Slovenskej republiky je trvalo usadených v cudzích štátoch, kde žijú a pracujú, kde si zakladajú rodiny a riešia svoje majetkové, osobné a rodinné vzťahy. Prípadne mnoho slovenských firiem má obchodných partnerov v zahraničí a majú záujem uplatňovať pred súdom v zahraničí pohľadávky voči svojim obchodným partnerom, napríklad z dôvodu ľahšej a rýchlejšej vymožiteľnosti súdnych rozhodnutí v krajine ich pôvodu.

Pritom prekážku litispendencie budú predstavovať konania vedené v iných členských štátoch EÚ, ale len v prípadoch v ktorých sa budú prejednávať veci upravené nariadeniami EÚ. Stále však zostávajú oblasti na ktoré sa v SR európske nariadenia neuplatnia, napríklad rozhodovanie o majetkových nárokoch z manželských vzťahov.⁴¹ Slovenský súd môže aplikovať prekážku litispendencie i vo vzťahoch k štátom s ktorými sme viazaní vyššie uvedenými dvojstrannými a mnohostrannými zmluvami.

To ale, na druhej strane, zakladá dvojaký prístup ku konaniam z členských i nečlenských štátov EÚ, v závislosti od toho či sú, alebo nie sú pokryté euroúnijnou, alebo zmluvnou právnou úpravou. Prekážku litispendencie by sme nemohli využiť napr. vo vzťahu ku konaniam vedeným v nečlenských štátoch EÚ v ktorých existujú početné komunity slovenských občanov, ako je USA, Austrália, Švajčiarsko a iné. Pre zaujímavosť, zohľadniť môžeme konania vedené v tretích (nečlenských) štátoch v občianskych a obchodných veciach,

³⁹ TICHÝ, L.: K problematice litispendence v procesněprávních vztazích s cizinou. In. Studie z mezinárodního práva. Praha: Akademia nakladatelství ČSAV, 1983, č. 17, s. 205

⁴⁰ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M.: Medzinárodné právo súkromné. 2 vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 229. Ďalšia učebnica, ktorá vyšla na našom území po vzniku samostatnej Slovenskej republiky, CSACH, K. – ŠIRICOVÁ, L.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2011, sa k otázke prekážky litispendencie mimo uplatnenia európskej unifikovanej úpravy nevyjadruje.

⁴¹ V rámci posilnenej spolupráce bola prijatá jednotná úprava právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov – Nariadenie (EÚ) č. 2016/1103. Slovenská republika sa posilnenej spolupráce nezúčastňuje

bud' na základe Luganského dohovoru z r. 2007⁴², alebo na základe článkov 33 a 34 Nariadenia Brusel I.a.

Možnosť (nie povinnosť) zohľadniť cudzie konanie ako prekážku litispendencie by vniesla jednotnosť do procesného postupu slovenských súdov a bola by i v súlade s základnými zásadami civilného súdneho konania v SR, najmä zásadou hospodárnosti konania. Bola by tiež v súlade s aktuálnym vývojom v oblasti cezhraničných právnych vzťahov.

Príklon k zohľadňovaniu cudzích súdnych konaní, ako prekážky litispendencie, je vidieť i z horeuvedených stanovísk doktríny a súdnej praxe ešte z osemdesiatych rokov minulého storočia. Zároveň ale riešenie navrhované v týchto stanoviskách nie je bez rozporov. Navrhujú využiť možnosť prerušiť konanie v zmysle § 109 O.s.p., dnes § 164 CSP. Predmetné ustanovenia sú ale určené pre iné situácie, konkrétne pre prípad že prebieha iné súdne alebo správne konanie o inej otázke, ktorého výsledok môže mať význam pre rozhodnutie súdu.⁴³ V prípadoch na ktoré by sa mala vzťahovať prekážka litispendencie ide ale o konanie v tej istej veci a medzi tými istými účastníkmi – teda o identitu veci a rozhodnutie v inom cudzom konaní môže mať za následok zastavenie konania pred slovenským súdom, nie vplyv na konečné rozhodnutie slovenského súdu.

Navyše, ak raz autori usúdili že procesné vzťahy k cudzine rieši iný zákon, konkrétne zák. č. 97/1963 Zb. ZMPSP, vo svojej II.časti, ako *lex specialis*, tak by to malo platiť i pre iné časti vnútroštátneho procesného kódexu. V opačnom prípade môže vzniknúť otázka prečo § 109 O.s.p. (§ 164 CSP) môžeme použiť vo vzťahu k cudziemu prebiehajúcemu konaniu a § 83 O.s.p (§ 159 CSP) nie?

Je zrejmé, že § 83 O.s.p (§ 159 CSP) upravujúci prekážku litispendencie nie je vhodné bez ďalšieho použiť v prípade ak konkurujúcim konaním je konanie vedené pred cudzím súdom. Výsledkom by bola povinnosť zastaviť domáce súdne konanie. A, ako už bolo horevyššie vyargumentované, zastavenie konania v prípade cezhraničnej litispendencie nie je vhodné riešenie.

Prikláňame s k záveru vyššie citovaných autorov o tom, že procesné vzťahy k cudzine spadajú do predmetu úpravy ZMPSP (neplatí to o iných ustanoveniach vnútroštátnych

⁴² Dohovor o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach z 30. októbra 2007, ktorý viaže členské štáty EÚ vo vzťahu k členským štátom Európskeho združenia voľného obchodu, Švajčiarsku, Nórsku a Islandu, Ú.v. EÚ L 339, z 21.12.2007, ss. 3 - 41

⁴³ Vid' ŠTEVČEK, M.: Komentár k § 109. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol. Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 296 a 297 a KOTERCOVÁ, S.: Komentár k § 164. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 629 a nasl.

civilnoprocesných kódexov, týkajúce sa vedenia konania pred slovenským súdom kde nejde o vzťah k cudzine – napríklad návrh na začatie konania, účastníci konania, priebeh dokazovania, nie ale pre vykonávanie dôkazov v zahraničí – spadá pod pojem procesné vzťahy k cudzine, a pod.).

Nie sme si tiež istí, či je možné spájať otázku priznania účinkov cudziemu rozhodnutiu, s otázkou priznania účinkov cudziemu konaniu. Vydanie právoplatného rozhodnutia súdom, ale tiež uznanie cudzieho právoplatného rozhodnutia, vyvoláva účinok veci rozhodnutej – *res iudicata*. Ak sa vo veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa o tejto veci znovu konať (§ 230 CSP). Začatie súdneho konania má za účinok vznik prekážky *litispendencie* (§ 159 CSP).⁴⁴ ZMPSP účinky cudzieho rozhodnutia upravuje.⁴⁵ Nikde ale neupravuje účinky cudzieho konania začatého v tej istej veci a medzi tými istými účastníkmi, ak toto konanie začalo skôr ako konanie pred slovenským súdom. Môžeme teda konštatovať že ide najskôr o medzeru v zákone.

V druhej polovici 20-teho storočia nebolo možné medzery v zákone riešiť inak, než extenzívnym výkladom iného ustanovenia zákona. Akékoľvek dotváranie práva súdom bolo vylúčené.⁴⁶ Tieto obmedzenia nielenže po roku 1990 už neplatia,⁴⁷ ale súčasná právna úprava v článku 4 CSP vyplňanie medzier v zákone výslovne rieši, okrem iného i metódou dotvárania práva súdom (ods. 2 článku 4). Toto platí i pre procesné právo.⁴⁸

Podľa Števéčka, prvým krokom pri vyplňaní medzier zákona prostredníctvom analógie, je kognitívne vyabstrahovať účel zákona, prihliadajúc predovšetkým na jeho sociálny účel. Účel zákona pritom nemožno vyvodzovať len z dôvodových správ či iných materiálov k zákonnému textu, ale preferuje sa výklad podľa zmyslu právnej normy v tom čase, v akom sa ten či onen inštitút vykladá. Účel zákona nemusí byť nevyhnutne totožný s úmyslom zákonodarcu.⁴⁹

⁴⁴ Porovnaj tiež FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2008, s. 276 a s. 161.

⁴⁵ ZMPSP, § 68: „(1) Cudzie rozhodnutie uznané slovenským súdom má rovnaké právne účinky ako rozhodnutie slovenského súdu. (2) Aj bez uznania má cudzie rozhodnutie v manželských veciach, vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, osvojenia dieťaťa, a vo veciach obmedzenia alebo pozbavenia spôsobilosti na právne úkony, rovnaké právne účinky ako rozhodnutie slovenského súdu, ak účastníci nie sú občanmi Slovenskej republiky a ak sa to neprieči slovenskému verejnému poriadku.“

⁴⁶ BOBEK, M. – KÜHN, Z. a kol.: Judikatura a právní argumentace. 2.vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 26, alebo DEMČÁK, S.: O záväznosti judikatury v podmienkach Slovenskej republiky. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. XV., rok 2009, č. 6, s. 8 a nasl.

⁴⁷ Vid' LALÍK, M.: Menej pozitivisticky a viac prirodzenoprávne. Editoriál. In: Zo súdnej praxe, roč. 11, rok 2006, č. 4.

⁴⁸ ŠTEVČEK, M.: Komentár k čl. 4. In: In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 39

⁴⁹ Dielo cit. v pozn. č. 47, s. 38

Môžeme preto vychádzať z toho, že i keď v r. 1963 nebolo úmyslom zákonodarcu upraviť v zákone č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom účinky cudzieho súdneho konania (alebo konania vedeného pred inými než súdnymi orgánmi vo veciach uvedených v § 1 ZMPSaP – porovnaj § 63 ZMPSaP), dnes potreba riešenia takýchto situácií vyplýva zo sociálneho účelu zákona. V tomto sa môžeme v širšom zmysle oprieť i o § 1 ZMPSaP, najmä o slová, že účelom zákona je „... napomáhať medzinárodnej spolupráci“.

Pri priznávaní účinkov cudziemu súdnemu konaniu je možné analogicky vychádzať z úpravy uznávania a výkonu cudzích rozhodnutí v ZMPSaP a z logiky zákona. Okolnosti ktoré by mal súd zvažovať pri priznaní účinkov cudziemu konaniu by mali byť v prvom rade podmienky uznania cudzieho rozhodnutia v zmysle § 63 a 64. Tzn. malo by ísť o konanie vo veciach uvedených v § 1 ZMPSaP [*súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom*], ak o nich v Slovenskej republike rozhodujú súdy. Ďalej by malo byť zrejme alebo pravdepodobné, že nebude existovať prekážka v zmysle § 64 ZMPSaP, ktorá by v budúcnosti bránila uznaniu takéhoto rozhodnutia alebo zmieru.

V niektorých prípadoch to nie je možné s istotou odhadnúť, a bude to len na úvahe súdu. Ak ale napríklad pôjde o veci v ktorých majú výlučnú právomoc slovenské orgány (§ 64 písm.a)), je zrejme že cudzie rozhodnutie nebude u nás uznateľné a nie je dôvod prerušiť konanie vedené pred slovenským súdom. Naopak, ak v danej veci bude mať v zmysle vlastných procesných noriem výlučnú právomoc cudzí súd, je želateľné aby bolo slovenské súdne konanie prerušené a ev. zastavené, keďže je zrejme že rozhodnutiu slovenského súdu nebudú v tomto cudzom štáte priznané účinky. Rolu zrejme nebude hrať ani prekážka uvedená v § 64 písm. e) ZMPSaP, pretože v tomto prípade pôjde už o existenciu prekážky *res iudicata*.

Vzhľadom ale na to, že ide predsa len o situáciu odlišnú od tej ktorá je riešená v § 64 ZMPSaP, škála dôvodov ktoré bude slovenský súd zvažovať pri priznávaní účinkov cudziemu konaniu by mala byť pestrejšia. Mala by zahŕňať napríklad i dôvody založené na šikanóznom výkone práva, alebo neúmernej dĺžke konania pred cudzím súdom. V tomto druhom uvedenom prípade je predstaviteľné že buď slovenský súd už v čase keď sa o existencii zahraničnej prekážky litispendencie dozvie, bude mať indície že konanie v zahraničí sa neúmerne predlžuje a konanie ním vedené nepreruší, alebo už konanie prerušil, ale po tom čo vyšlo najavo že konanie v zahraničí sa neúmerne predlžuje, bude v konaní pokračovať.

Pri rozhodovaní o priznaní účinkov litispendencie cudziemu konaniu v manželských veciach, vo veciach určenia rodičovstva, osvojenia dieťaťa a obmedzenia alebo pozbavenia spôsobilosti na právne úkony, ak účastníci týchto konaní nie sú občanmi Slovenskej

republiky, je vhodné prihliadať na skutočnosť, že takéto rozhodnutia budú mať v zmysle § 68 ods. 2 ZMPSaP účinky v SR i bez uznania. Avšak, vzhľadom na i čo najnepatrnejšiu možnosť, že uznaniu rozhodnutia vydaného v takomto konaní by mohol zabrániť rozpor so slovenským verejným poriadkom (výhrada verejného poriadku), je i v takýchto prípadoch vhodnejšie konanie pred slovenským súdom prerušiť, nie zastaviť.

A nakoniec, vzhľadom na už v kapitole 1. uvádzané skutočnosti, vhodným postupom slovenského súdu, ktorý sa dozvie že v cudzine sa vedie súdne konanie v tej istej veci, medzi tými istými účastníkmi a toto konanie začalo už skôr, je súdne konanie prerušiť, nie zastaviť, ako je to v prípade vnútroštátnej prekážky litispendencie. Podnet na takéto prerušenie môže prísť zo strany účastníkov konania, ale keďže účastníci konania si nemusia byť vedomí všetkých súvislostí týkajúcich sa najmä možnosti a nemožnosti uznania výsledného, či už cudzieho rozhodnutia v SR, alebo slovenského rozhodnutia v cudzine, malo by to byť možné i z vlastnej iniciatívy súdu.

Záver

Medzinárodné právo súkromné, napriek tomu že sa zaoberá právnymi vzťahmi prekračujúcimi určitým svojim prvkom dosah jedného, vnútroštátneho právneho poriadku, je silne ovplyvňované princípmi a hodnotami na ktorých je vnútroštátne právo budované. Badať to nielen na formulácii jeho kolíznych noriem, ale i procesných noriem, tvoriacich tzv. medzinárodné civilné právo procesné (Časť II. zák. č. 97/1963 Zb. o MPSaP).

Tak ako sa vyvíja každé právne odvetvie, vyvíja sa i medzinárodné civilné právo procesné. V závislosti na stupni rozvoja medzinárodnej spolupráce, je ovplyvňované najmä procesnými inštitútmi známymi z vnútroštátneho civilného procesného práva. Zároveň sú ale tieto právne inštitúty nevyhnutne prispôbované osobitným podmienkam procesno-právnych vzťahov k zahraničiu.

Prekážka litispendencie je príkladom takéhoto prenikania. Ešte v prvej polovici minulého storočia nevyužívaná vo vzťahu k cudzím súdnym konaniam, bola jej uplatnenie i pre oblasť procesných vzťahov k zahraničiu postupne prijímané vo vnútroštátnych právnych poriadkoch európskych štátov i v medzinárodných zmluvách a nariadeniach EÚ. Jej uplatnenie je však podrobované podmienkam, ktoré nemajú obdobu vo vnútroštátnom práve.

Zoznam bibliografických odkazov

- ANCEL, B. – LEQUETTE, Y.: Grands arrêts de la jurisprudence française de droit international privé. 4 vyd. Paris: Dalloz, 2001, ISBN 2-248-00347-1
- BALLARINO, T. – BONOMI, A.: The Italian statute on Private International Law of 1995. In: Yearbook of Private International Law, Vol. 2, 2000, ss. 99-131, ISBN-13: 978-3935808484
- BĚLOHLÁVEK, A. J.: Mezinárodní právo soukromé evropských zemí. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-309-7
- BOBEK, M. – KÜHN, Z. a kol.: Judikatura a právní argumentace. 2.vyd. Praha: Auditorium, 2013, ISBN 978-80-87284-35-3
- BOGDAN, M.: Private international law as component of the law of the forum: general course. The Hague: Hague Academy of International Law, 2012, ISBN 978-90-04-22634-0
- CSACH, K. – ŠIRICOVÁ, L.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2011, ISBN 978-80-7097-880-1
- DONNER, B.: K povaze a místu mezinárodního práva procesního v systému práva. In: Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 4, s. 357-359
- DEMČÁK, S.: O závaznosti judikatury v podmienkach Slovenskej republiky. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. XV., rok 2009, č. 6, s. 8 a nasl., ISSN 1335-1079
- DUTOIT, B.: Droit international privé suisse: Commentaire de la loi fédérale du 18 décembre 1987. 4. éd. Bâle: Helbing & Lichtenhahn Verlag, 2005, ISBN 3-7190-2258-7
- ELLER, O.: Mezinárodní občanské právo procesní. Brno: Univerzita J.E.Purkyně v Brně, 1987.
- FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2008, ISBN 978-80-7160-256-9
- KALENSKÝ, P.: K předmětu a povaze mezinárodního práva soukromého a k otázce jeho místa v systému práva, In: Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 2, s. 81-102
- KOTRECOVÁ, S.: Komentár k § 159. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, ISBN 978-80-7400-629-6
- KOTERCOVÁ, S.: Komentár k § 164. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, ISBN 978-80-7400-629-6
- KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 2. vyd. Praha: Panorama, 1980

- KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 3. vyd. Brno: Doplněk, 1996, ISBN 80-85765-28-4.
- KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M –RUŽIČKA, K. a kol.: Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-550-0
- KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, ISBN 80-7038-020-9.
- ĽALÍK, M.: Menej pozitivisticky a viac prirodzenoprávne. Editoriál. In: Zo súdnej praxe, roč. 11, rok 2006, č. 4, ISSN 1335-177X
- LEDERER, E.: Ještě k povaze a místu mezinárodního práva procesního v systému práva. In: Časopis pro mezinárodní právo, roč. V., 1961, č. 4, s. 322-326.
- LOUSSOAURN, Y. – VAREIELLES-SOMMIERES, P.: Droit international privé. 8 vyd. Paris: Dalloz, 2004, ISBN 2-24-705179-0
- LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M.: Medzinárodné právo súkromné. 2 vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, 544 s. ISBN 978-80-89603-43-5.
- PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013., ISBN 978-80-7478-368-5
- RIGAUX, F. – FALLON, M.: Droit international privé. 3. éd. Bruxelles: De Boeck & Larcier, 2005, ISBN 2-8044-1988-6
- STEINER, V.: Československé mezinárodní občanské právo procesní, jeho předmět, povaha a místo v systému práva, In: Časopis pro mezinárodní právo, roč. IV, 1960, č. 4, s. 344-357
- STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia. Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1967;
- ŠEVCOVÁ, K.: Otázka hromadnej žaloby v civilnom procese. In: VÍTOVÁ, B. – ČERNÝ, M. – PODRAZIL, P. (eds.): Olomoucké právnické dny 2016, Sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2016, s. 159 – 170, ISBN 978-80-87382-89-9
- ŠTEVČEK, M.: Komentár k § 109. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol. Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-159-8
- ŠTEVČEK, M.: Komentár k čl. 4. In: In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, ISBN 978-80-7400-629-6
- TICHÝ, L.: K problematice litispendence v procesněprávních vztazích s cizinou. In: Studie z mezinárodního práva. Praha: Academia nakladatelství ČSAV, 1983, č. 17, s 201-244.

PRÁVOMOC STÁLÝCH ROZHODCOVSKÝCH SÚDOV ZRIADENÝCH PODĽA ZÁKONA č. 244/2002 Z.z. O ROZHODCOVSKOM KONANÍ

THE COMPETENCE OF THE PERMANENT COURT OF ARBITRATION ESTABLISHED UNDER ACT NO. 244/2002 COLL. ON ARBITRATION

Miloš Levrinc¹

Abstrakt

Zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní upravuje rozhodovanie sporov vzniknutých z tuzemských a z medzinárodných obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov, ak je miesto rozhodcovského konania v Slovenskej republike. Zmluvné strany sa môžu dohodnúť, že svoj spor predložia na rozhodnutie stálemu rozhodcovskému súdu. V takom prípade platí, že sa podrobujú predpisom stáleho rozhodcovského súdu podľa § 13 a 14, ktoré sú platné v čase začatia rozhodcovského konania pred týmto stálym rozhodcovským súdom, ak sa zmluvné strany nedohodli inak. Právomoc stáleho rozhodcovského súdu vychádza z autonómnej vôle zmluvných strán, pričom mantinely takejto autonómie sú vystavané kogentnými ustanoveniami zákona.

Kľúčové slová

stály rozhodcovský súd, rozhodcovský súd ad hoc, právomoc rozhodcovského súdu, rozhodcovská zmluva, miesto rozhodcovského konania

Abstract

Act no. 244/2002 Coll. on arbitration regulates the settlement of disputes arising out of domestic and international commercial and civil relations, if the place of arbitration is in the Slovak Republic. The Contracting Parties may agree to submit their dispute to the Permanent Court of Arbitration for their decision. In such a case, they shall be subject to the rules of the Permanent Court of Arbitration under Sections 13 and 14 which are in force at the time of the commencement of arbitration before such permanent arbitration court, unless otherwise agreed by the parties. The jurisdiction of the permanent arbitration tribunal is based on the autonomous will of the parties, while the limits of such autonomy are set out in the mandatory provisions of the law.

¹ Autor príspevku pôsobí od r. 2002 na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici, v r. 2008 úspešne ukončil doktorandské štúdium vykonaním dizertačnej skúšky a obhajobou dizertačnej práce na tému- Zmluvy v medzinárodnom obchode. V súčasnosti pôsobí ako odborný asistent na Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie.

Keywords

permanent court of arbitration (institutional arbitration), ad hoc court of arbitration (ad hoc arbitration), jurisdiction of the arbitral tribunal, arbitration agreement, place of arbitration

Úvod

Cieľom príspevku je poukázať na vnútroštátnu právnu úpravu Slovenskej republiky regulujúcu právomoc stálych rozhodcovských súdov podľa Zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov, najmä vo svetle legislatívnych zmien vykonaných Zákonom č. 336/2014 Z.z.² a Zákonom č. 125/2016 Z.z.³ Snahou autora je poukázať najmä na zmeny súvisiace s existenciou a fungovaním stálych rozhodcovských súdov so sídlom na území Slovenskej republiky, ktoré si môžu strany zvoliť pre rozhodovanie ich vzájomných sporov v rozhodcovskom konaní. Hneď v úvode je potrebné uviesť, že v článku sa autor venuje výlučne právomoci stálych rozhodcovských súdov zriadených podľa Zákona č. 244/2002 Z.z., nedotýka sa spotrebiteľského rozhodcovského konania.⁴ Právomoc stálych rozhodcovských súdov je založená na konsenze, dohode kontrahujúcich strán, ktoré sa stávajú účastníkmi rozhodcovského konania, samozrejme v rozsahu akom to príslušná právna úprava pripúšťa. Zmluvná autonómia účastníkov sporu nie je bezbrehá. Vnútroštátna právna úprava umožňuje účastníkom založiť právomoc iba toho stáleho rozhodcovského súdu, ktorý napĺňa zákonom požadované požiadavky. Takáto dohoda o predložení svoj sporu na rozhodnutie konkrétnemu stálemu rozhodcovskému súdu vyžaduje uzavretie tzv. rozhodcovskej zmluvy, resp. rozhodcovskej doložky ku zmluve, ktorá zakladá konkrétny posudzovaný hmotnoprávny vzťah medzi zmluvnými stranami. Kontrahujúcim stranám sa v rámci vnútroštátnej právnej úpravy Slovenskej republiky priznáva autonómne právo zakladať právomoc stáleho rozhodcovského súdu, ktorý napĺňa konkrétne kritériá vyžadované zákonom.

² Zákon č. 336/2014 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

³ Zákon č. 125/2016 Z.z. o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁴ Zákon č. 335/2014 Z.z. o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Jadro

Prv než sa dostaneme k pojmu právomoc stáleho rozhodcovského súdu, je potrebné si ozrejmiť pojmy rozhodcovské konanie a stály rozhodcovský súd. I keď Zákon č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „zákon“) nedefinuje pojem rozhodcovské konanie. Obsah tohto pojmu často nájdeme v rozhodovacej praxi štátnych súdov, vrátane Ústavného súdu SR, ale taktiež v dôvodovej správe k zákonu č. 336/2014 Z.z.: *„Ide o alternatívne riešenie súdnych sporov, definované ako súkromnoprávne konanie, ktoré sa uskutočňuje pod kontrolou a na základe zmluvy účastníkov, ktorou je spor predpokladaný k posúdeniu nimi vybranému nezávislému subjektu a v ktorom výsledkom konania je rozhodnutie sporu s konečnou platnosťou vo forme rozhodcovského rozsudku. Výsledkom je rozhodnutie záväzné pre účastníkov a vynútiteľné zákonnými prostriedkami. V rámci kategorizácie konaní je to konanie pred mimosúdnyimi orgánmi.“*⁵

*„Rozhodcovské konanie je inštitútom súkromného práva, v ktorom rozhodcovia ako osoby súkromného práva rozhodujú spory na základe súkromnoprávneho aktu účastníkov konania. Rozhodcom ani rozhodcovským súdom nie je formálne ani materiálne zverený výkon verejnej moci. Nemožno ho charakterizovať ako súd v zmysle čl. 141 Ústavy SR.“*⁶

*„Rozhodcovské konanie je flexibilný súkromnoprávny proces, ktorého jednotlivé procesné pravidlá si strany v zásade môžu v rámci svojej autonómie dohodnúť (a to buď priamo v rozhodcovskej zmluve, odkazom na rozhodcovské pravidlá alebo rokovací poriadok určitého rozhodcovského súdu, alebo aj v priebehu konania). Mantinelom tejto autonómie je súkrogentné zásady rozhodcovského konania medzi ktoré patrí najmä rovnosť účastníkov a právo každého účastníka byť vypočutý“.*⁷

Podstata rozhodcovského konania preto spočíva v mimosúdnom riešení sporov⁸, pričom samotné rozhodcovské konanie je alternatívou konania pred všeobecnými súdmi, keď jeho významnými prednosťami oproti konaniu pred všeobecnými súdmi sú flexibilita a rýchlosť konania, jeho neformálnosť a nižšie trovy konania. Pri tomto konaní zákon počíta

⁵ Gyárfáš, J., Števček, M., a kol. . Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016, s. 1

⁶ Ústavný súd SR, Plz. ÚS 5/2015

⁷ Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016, s. 90,

⁸ Pojem mimosúdny vo význame riešenie mimo sústavy štátnych súdov daného štátu.

s minimálnymi zásahmi všeobecných súdov do výsledkov rozhodovacej činnosti rozhodcovských súdov, pretože v súlade s § 40 zákona o rozhodcovskom konaní možno tuzemský rozhodcovský rozsudok napadnúť žalobou na príslušnom všeobecnom súde len z taxatívne vymedzených dôvodov, ktoré spočívajú v dodržiavaní zákonnosti.⁹ Dokonca ani Ústavný súd Slovenskej republiky nemá právomoc rozhodovať o sťažnostiach proti rozhodnutiam rozhodcovských súdov.¹⁰ Rozhodcovský súd nie je orgánom verejnej moci a ani právnickou osobou.¹¹ Aj keď rozhodcovské konanie možno označiť za menej zložitú procedúru, než aká je vlastná konaniu pred všeobecnými súdmi, aj v rámci neho je však potrebné dodržiavať zásady spravodlivosti a zákonnosti.

„Okruh spoločenských vzťahov, pri ktorých štát dáva účastníkom z nich vzniknutých sporov možnosť zvoliť si podrobenie sa rozhodnutiu rozhodcovského súdu namiesto podrobenia sa týmto štátnym (verejným) orgánom nazývame arbitrabilita. Z arbitrability teda vyplýva okruh sporov, ktoré môžu byť riešené mimo štátnej (verejnej) sústavy orgánov s rozhodovacou právomocou.“¹²

Pojem rozhodcovský súd zákon upravuje a to v ust. § 7, kde sa na účely tohto zákona rozhodcovským súdom rozumie jediný rozhodca alebo viacerí rozhodcovia. Preto v prípade ak zákon používa pojem rozhodcovský súd je potrebné pod tým rozumieť konkrétneho rozhodcu, konkrétnych rozhodcov, ak pre rozhodovanie sporu boli dojednaní (ustanovení) viacerí rozhodcovia (rozhodcovský senát). V rozhodcovskej praxi sa rozlišuje tzv. rozhodcovské konanie ad hoc a inštitucionalizované rozhodcovské konanie, ktoré je upravené v uvedenom ust. § 12 zákona. Ad hoc rozhodcovské konanie (ad hoc arbitráž) prebieha je ustanovované (dojednaná) pre konkrétny prípad, nepôsobí nepretržite za účelom uskutočňovania rozhodcovských konaní, ako je to u stálych rozhodcovských súdov.

Aj v prípade nami posudzovaného stáleho rozhodcovského súdu (inštitucionálnej arbitráže) budeme v konečnom dôsledku hovoriť o konkrétnom rozhodcovi, rozhodcoch zvolených (ustanovených) na rozhodovanie sporu v súlade s procedurálnymi predpismi stáleho

⁹ Ústavný súd Slovenskej republiky, III. ÚS 95/2010, I. ÚS 173/2010, Plz. ÚS 5/2015, pozri Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016, s. 96,

¹⁰ Plz. ÚS 5/2015

¹¹ NS SR 5 Obdo 20/2011

¹² Lysina, P., Ďuriš, M., Haťapka, M. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2016, s. 485

rozhodcovského súdu podľa § 13 a 14 cit. zákona, ktoré sú platné v čase začatia rozhodcovského konania pred týmto stálym rozhodcovským súdom, ak sa zmluvné strany nedohodli inak.¹³ I keď z ust. § 12 ods. 4 zákona nepriamo vyplýva oprávnenie stáleho rozhodcovského súdu uskutočňovať rozhodcovské konania a vydávať rozhodcovské rozhodnutia, v konečnom dôsledku tu hovoríme o konkrétnom rozhodcovi, prípadne o rozhodcoch, ktorý bol dojednaný, ustanovený (boli dojednaní, ustanovení) na rozhodovanie konkrétneho sporu zo zoznamu rozhodcov vedeným stálym rozhodcovským súdom, pretože, ako už bolo uvedené, stály rozhodcovský súd nemá právnu subjektivitu, nejde teda o právnickú osobu.¹⁴ „Stály rozhodcovský súd nie je teda „entitou“, ktorá vedie rozhodcovské konanie a vydáva rozhodcovské rozhodnutia.“¹⁵ Naproti tomu česká právna úprava rozhodcovského konania ustanovuje: „Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).“¹⁶

Úlohou stálych rozhodcovských súdov (inštitucionálnych arbitráží) je uskutočňovanie rozhodcovských konaní a vydávanie rozhodcovských rozsudkov nepretržite po splnení zákonom stanovených podmienok. Tu môžeme hovoriť aj o nepretržitej administratívnej podpore stáleho rozhodcovského súdu. V takomto prípade sa strany podrobujú štatútu a rokovaciemu poriadku, ktorého ustanovenia platia aj pre určenie miesta rozhodcovského konania. Zriaďovanie stálych rozhodcovských súdov podlieha právnym predpisom štátu, na ktorého území majú sídlo.

Pokiaľ chceme poukazovať všeobecne na právomoc akéhokoľvek rozhodcovského súdu, jej základom je existencia rozhodcovskej zmluvy, ktorou sa strany podriadili právomoci rozhodcovského súdu, nakoľko rozhodcovské konanie je možné začať iba na návrh niektorej zo zmluvných strán.¹⁷ Rozhodcovská zmluva sa môže uzavrieť buď ako osobitná zmluva o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi stranami vzniknú v určitom zmluvnom

¹³ § 12 ods. 5 Zákona č. 244/2002 Z.z. v platnom znení k 01.01.2017

¹⁴ Najvyšší súd SR, sp. zn. 5 Obdo 20/2012

¹⁵ Gyárfáš, J., Števček, M., a kol. . Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016, s. 231

¹⁶ § 2 ods. 1 Zákona. č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (ČR)

¹⁷ Levric, M. Princíp autonómie vôle v procesných vzťahoch s medzinárodným prvkom. Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSSTRICKÉ DNI PRÁVA, sekcia súkromného a medzinárodného práva, 23. -24. november 2016, zámok Víglaš, Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 257

alebo inom právnom vzťahu sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní, alebo ako rozhodcovská doložka k zmluve, ktorá bola medzi stranami uzavretá a zakladá medzi nimi konkrétny právny vzťah. Rozhodcovská zmluva musí mať podľa Zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní písomnú formu, inak je neplatná. Písomná forma rozhodcovskej zmluvy je zachovaná aj vtedy, ak je rozhodcovská zmluva obsiahnutá vo vzájomnej písomnej komunikácii strán alebo ak bola uzavretá elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a osoby, ktorá právny úkon urobila. Odkaz v zmluve alebo v písomnej komunikácii strán na akýkoľvek dokument obsahujúci rozhodcovskú doložku sa považuje za písomnú rozhodcovskú zmluvu, ak sa takýmto odkazom má podľa vôle strán stať rozhodcovská doložka súčasťou zmluvy.¹⁸ Inkorporácia prostredníctvom odkazu je všeobecne upravená v § 273 Zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, kde je upravená inkorporácia všeobecných obchodných podmienok vypracovaných odbornými alebo záujmovými organizáciami alebo iných obchodných podmienok. Tieto musia však byť k zmluve priložené alebo stranám známe. Zmluva, ktorá obsahuje odkaz na inkorporovaný dokument musí byť písomná.¹⁹

Z doteraz uvedeného môžeme právomoc stáleho rozhodcovského súdu charakterizovať ako procesnú podmienku na strane rozhodcovského súdu, ako súbor oprávnení a povinností prejednať a rozhodnúť spor z právneho vzťahu, pre ktorého riešenie dáva štát možnosť podriaďiť ho inštitucionalizovanému rozhodcovskému konaniu, na základe platne dojedanej rozhodcovskej zmluvy, ktorého hlavným atribútom je zvolený stály rozhodcovský súd ako permanentná administratívnoprávna platforma pre dané rozhodcovské konanie. Účelom je slobodná možnosť sporových strán flexibilne, rýchle, neformálne, prípadne za cenu nižších trov konania ukončiť spor pred iným ako štátnym súdnym orgánom a zabezpečiť tak ochranu porušeným alebo ohrozeným právam a právom chráneným záujmom účastníkov daného právneho vzťahu, za súčasného odbremenia štátnych súdov. Strany si preto musia byť vedomé, že voľbou právomoci rozhodcovského súdu (stáleho rozhodcovského súdu) zverujú svoj spor do rúk súkromnoprávnej osoby (inštitúcie), pred štátnym súdnym orgánom, čím svoje základné právo na súdnu ochranu sami okliešťujú. Rozsah uvedeného základného práva vyplýva z § 40 zákona o rozhodcovskom konaní.²⁰

¹⁸ Vid'. § 4 Zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní

¹⁹ K charakteristike rozhodcovskej zmluvy pozri aj Némethová, M.: Rozhodcovská zmluva, In: Konsenzus v práve: zborník z medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 20. výročia založenia Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 07.-08.02.2013, Banská Bystrica, Belianum, 2013. s. 274-282.

²⁰ Ústavný súd SR, III. ÚS 335/2010, I. ÚS 143/2013, I. ÚS 234/2013, Plz. ÚS 5/2015

Zriaďovanie stálych rozhodcovských súdov v Slovenskej republike upravuje Zákon č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní, ktorý zriaďovanie takýchto permanentných centier arbitráže do rúk taxatívne vymenovaným osobám.²¹ Zákon č. 336/2014 Z.z. nanovo upravil zriadenie stáleho rozhodcovského súdu v § 12, pričom zriaďovateľom stáleho rozhodcovského súdu so sídlom na území Slovenskej republiky môže byť len záujmové združenie právnických osôb, národný športový zväz, Slovenský olympijský výbor, Slovenský paralympijský výbor alebo komora zriadená zákonom. Právnická osoba je povinná na svoje náklady zriadiť a udržiavať stály rozhodcovský súd, ak to ustanovuje osobitný predpis.

Podľa ust. § 54b Prechodných ustanovení k úpravám účinným podľa novely č. 336/2014 Z. z. od 1. januára 2015 ustanovenia tohto zákona sa použijú aj na konania začaté pred 1. januárom 2015. Stály rozhodcovský súd zriadený pred 1. januárom 2015 musí do troch mesiacov po nadobudnutí účinnosti tohto zákona splniť podmienky ustanovené týmto zákonom pre stále rozhodcovské súdy zriadené po 31. decembri 2014. Ak rozhodcovská zmluva odkazuje na stály rozhodcovský súd zriadený podľa doterajších predpisov, ktorého pôvodný zriaďovateľ nespĺňa od 1. januára 2015 podmienky ustanovené týmto zákonom pre zriaďovateľa nového stáleho rozhodcovského súdu a ak sa pôvodný zriaďovateľ stáleho rozhodcovského súdu stane členom iného zriaďovateľa nového stáleho rozhodcovského súdu, aby sa splnili tieto podmienky, platí, že rozhodcovská zmluva odkazuje na nový stály rozhodcovský súd zriadený podľa tohto zákona iným zriaďovateľom. To neplatí, ak sa zmluvné strany rozhodcovskej zmluvy dohodnú po 31. decembri 2014 inak alebo ak niektorá zo strán pred podaním žaloby na nový stály rozhodcovský súd podľa predchádzajúcej vety podá návrh na začatie konania na všeobecnom súde.²²

Novela č. 125/2016 Z. z. následne ešte viac sprísnila zriaďovanie stálych rozhodcovských súdov, pričom ako zriaďovateľa vypustila záujmové združenia právnických osôb, ako uvádza spoločná správa výborov „prax však ukázala, že vzhľadom na neexistujúci dohľad štátu nad zriaďovateľmi stálych rozhodcovských súdov podľa zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní sa ukázalo, že je nevyhnutné túto reguláciu ešte sprísniť.“²³

²¹ Vid'. ust. § 12 cit. zákona

²² Bližšie Csach, K. Intertemporalita novej úpravy rozhodcovského konania. Súkromné právo, 2015, č. 8, s. 16-31

²³ Tamtiež, s. 229

Novely č. 336/2014 Z.z. a 125/2016 Z.z. reagovali na značný nárast rozhodcovských súdov, kde predchádzajúca právna úprava umožňovala zriadiť rozhodcovský súd akoukoľvek právnickou osobou, čo malo dopad na množstvo ako aj na kvalitu rozhodcovských rozhodnutí, pričom kvalita nie vždy zodpovedala primeraným štandardom a v niektorých prípadoch došlo k podozreniam z účelového prepojenia medzi určitým stálym rozhodcovským súdom a podnikateľom, ktorý svoje spory opakovane riešil pred daným rozhodcovským súdom. V spojení s (vnímanými, ako aj skutočnými) neduhmi spotrebiteľskej arbitráže tento stav vyvolával nedôveru voči rozhodcovskému konaniu ako takému.²⁴ Slovenský zákonodarca považoval reguláciu stálych rozhodcovských súdov za dôležitý nástroj verejnej politiky.²⁵

Ako vyplýva z dôvodovej správy k zákonu č. 336/2014 Z.z. cieľom bolo „*obmedziť konflikt záujmov medzi zriaďovateľom a požiadavka na nestranné a spravodlivé riešenie sporov*“. Zároveň sa zákonodarca snažil zamedziť tomu, aby bol stály rozhodcovský súd zriadený za účelom generovania zisku pre svojho zriaďovateľa, čo zrejme mohlo spôsobiť „*absenciu nestrannosti pri rozhodovaní sporov, ktorých účastníkmi sú strany, ktoré generujú podstatnú časť sporovej agendy konkrétneho rozhodcovského súdu*“.“²⁶

Zákonom č. 125/2016 Z. z. nadobudlo ust. § 12 Zákona č. 244/2002 Z. z. od 01.01.2017 znenie, kde „*zriaďovateľom stáleho rozhodcovského súdu so sídlom na území Slovenskej republiky môže byť len národný športový zväz alebo komora zriadená zákonom. Právnická osoba je povinná na svoje náklady zriadiť a udržiavať stály rozhodcovský súd, ak to ustanovuje osobitný predpis*“.

Podľa intertemporálnych ustanovení Zákona č. 125/2016 Z.z., v ust. § 54c „Stály rozhodcovský súd zriadený podľa doterajších predpisov, ktorého zriaďovateľ nespĺňa podmienky ustanovené týmto zákonom pre zriaďovateľa stáleho rozhodcovského súdu, nemôže po 31. decembri 2016 uskutočňovať rozhodcovské konania podľa tohto zákona a vydávať rozhodcovské rozhodnutia. Rozhodcovské konania podľa tohto zákona vedené pred stálym rozhodcovským súdom, ktorého zriaďovateľ po 31. decembri 2016 nespĺňa podmienky

²⁴ Pozri aj Némethová, M: Rozhodcovské rozsudky verzus všeobecné súdy 0:1, In: In Interpolis'14 : zborník vedeckých prác, medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, Banská Bystrica, 13. novembra 2014, Banská Bystrica, Belianum, 2014, s. 338-344

²⁵ Gyárfáš, J., Števček, M., a kol. . Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016, s. 225

²⁶ Tamtiež, s. 225

podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017, ktoré začali a v ktorých nebol rozhodcovský rozsudok doručený účastníkom konania pred 1. januárom 2017, sa 31. decembra 2016 zastavujú. Účinky už podaného návrhu na začatie rozhodcovského konania a všetkých ďalších úkonov účastníkov rozhodcovského konania zostávajú zachované, ak účastník konania podá žalobu na súd do troch mesiacov od zastavenia rozhodcovského konania; o výdavkoch rozhodcovského konania, ktoré vznikli účastníkom konania, rozhodne súd podľa pravidiel o trovách konania. Doba rozhodcovského konania, ktoré bolo zastavené podľa prvej vety, sa nezapočítava do premlčacej doby podľa osobitného predpisu. Zriaďovateľ je povinný zrušiť stály rozhodcovský súd do troch mesiacov odo dňa, keď podľa tohto zákona nebude môcť uskutočňovať rozhodcovské konania a vydávať rozhodcovské rozhodnutia a súčasne rozhodcovské rozsudky, ktoré stály rozhodcovský súd vydal, nadobudli právoplatnosť bez možnosti podať žalobu o zrušenie rozhodcovského rozsudku. Ustanovenie odseku 2 sa nepoužije, ak žalobca a žalovaný spoločným vyhlásením do zápisnice pred stálym rozhodcovským súdom najneskôr do 31. decembra 2016 vyjadria súhlas, že rozhodcovské konanie bude ďalej podľa pravidiel stáleho rozhodcovského súdu a za podmienok tohto zákona prebiehať ako rozhodcovské konanie vedené pred rozhodcovským súdom zloženým z jedného alebo viacerých rozhodcov. Zmluvné strany nie sú viazané rozhodcovskou zmluvou, ktorá zakladá právomoc stáleho rozhodcovského súdu, ktorého zriaďovateľ nespĺňa podmienky podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017, ak do 31. decembra 2016 na jej základe nezačalo rozhodcovské konanie alebo ak rozhodcovské konanie bolo zastavené podľa odseku 2. To isté platí, ak ide o postup po zrušení rozhodcovského rozsudku podľa § 43 ods. 2 a stály rozhodcovský súd, ktorý by mal vo veci rozhodovať, bol zrušený.“

Obmedzenia zriaďovania stálych rozhodcovských súdov sa podľa uvedených novelizácií týkajú stálych rozhodcovských súdov zriaďovaných na území Slovenskej republiky. Obmedzenia sa nebudú týkať stálych rozhodcovských súdov so sídlom mimo územia Slovenskej republiky. V prípade ak zriaďovateľ nespĺňa podmienky podľa novely zákona č. 125/2016 Z.z. a ak rozhodcovské konanie, podľa tohto zákona, pred takýmto stálym rozhodcovským súdom začalo pred 01.01.2017, ex lege sa 31. decembra zastavuje. Účastník konania má možnosť v lehote troch mesiacov podať žalobu na všeobecný súd, kedy účinky pôvodne podaného návrhu ako aj účinky všetkých ďalších úkonov účastníkov pôvodne vedeného rozhodcovského konania ostávajú zachované. Účastníci môžu zastavenie rozhodcovského konania odvrátiť taktiež spoločným vyhlásením do zápisnice pred stálym rozhodcovským súdom najneskôr do 31. decembra 2016, kde vyjadria súhlas že rozhodcovské

konanie bude ďalej podľa pravidiel stáleho rozhodcovského súdu a za podmienok tohto zákona prebiehať ako rozhodcovské konanie vedené pred rozhodcovským súdom zloženým z jedného alebo viacerých rozhodcov; čím *de facto* dochádza k transformácii rozhodcovského konania na rozhodcovské konanie ad hoc (ad hoc arbitráž).

Zriaďovateľ, ktorý nespĺňa nové podmienky pre zriadenie stálych rozhodcovských súdov, je povinný stály rozhodcovský súd zrušiť v zákonom stanovenej trojmesačnej lehote. Pokiaľ ide o rozhodcovské zmluvy, odkazujúce na stály rozhodcovský súd, ktorého zriaďovateľ podľa novej právnej úpravy nie je kvalifikovaným zriaďovateľom, tieto sa 1. Januára 2017 stávajú neúčinné.²⁷

I keď cit. zákon v ust. § 54c zakazuje stálym rozhodcovským súdom, ktorých zriaďovatelia nespĺňajú zákonom ustanovené podmienky pre zriaďovateľa po 31.12.2016, uskutočňovať rozhodcovské konanie podľa tohto zákona, takýto zákaz je podľa môjho názoru potrebné interpretovať vo vzťahu k akémukoľvek rozhodcovskému konaniu, pre ktoré bol zvolený daný stály rozhodcovský súd, ktorého zriaďovateľ prestal spĺňať zákonné podmienky pre zriaďovateľa po 31.12.2016. Danému výkladu svedčia aj ďalšie zákonom predpokladané následky: povinnosť zriaďovateľa zrušiť stály rozhodcovský súd do troch mesiacov odo dňa, keď podľa tohto zákona nebude môcť uskutočňovať rozhodcovské konania, zastavenie rozhodcovského konania k 31.12.2016, vedeného stálym rozhodcovským súdom, ktorého zriaďovateľ po 31. decembri 2016 nespĺňa podmienky podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017, ktoré začali a v ktorých nebol rozhodcovský rozsudok doručený účastníkom konania pred 1. januárom 2017, resp. neviazanosť rozhodcovskou zmluvou, ktorá zakladá právomoc stáleho rozhodcovského súdu, ktorého zriaďovateľ nespĺňa podmienky podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017. I keď si teda možno predstaviť, že stály rozhodcovský súd zriadený podľa predpisov Slovenskej republiky by mohol, podľa vôle účastníkov rozhodcovskej zmluvy, viesť rozhodcovské konanie podľa iného ako slovenského *lex arbitri*, nemožno si však predstaviť, aby takéto rozhodcovské konanie viedol slovenský stály rozhodcovský súd, ktorého zriaďovateľ nespĺňa zákonom ustanovené podmienky pre zriaďovateľa po 31.12.2016. Cieľom zákonodarcu bolo nielen zrušiť stále rozhodcovské súdy, ktorých zriaďovatelia prestali spĺňať zákonné podmienky zriaďovateľa podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017, ale aj zasiahnuť do platnosti a záväznosti existujúcich

²⁷ Tamtiež, s. 683

rozhodcovských zmlúv, ktorých zriaďovateľ nespĺňa podmienky podľa právnych predpisov účinných od 1. januára 2017.

Ak z dojednanej rozhodcovskej zmluvy, resp. rozhodcovskej doložky vyplýva jasný úmysel strán zveriť rozhodcovské konanie do právomoci konkrétneho stáleho rozhodcovského súdu napr. dojednaním: „*Zmluvné strany sa dohodli, že všetky spory medzi stranami tejto zmluvy vzniknuté budú rozhodované výlučne stálym rozhodcovským súdom XY, so sídlom na území Slovenskej republiky*“, potom v prípade ak zriaďovateľ takéhoto súdu prestal spĺňať zákonom stanovené požiadavky pre zriaďovateľa od 1. januára 2017, nemožno si predstaviť, že rozhodcovské konanie, resp. takáto rozhodcovská zmluva (doložka) sa po 31.12.2016 vyhne devastačným účinkom, ktoré boli opísané vyššie. A to ani v prípade, ak by mal zriaďovateľ snahu vyhnúť sa týmto účinkom, napr. premiestnením sídla stáleho rozhodcovského súdu na územie iného štátu²⁸, ak by to bolo vôbec možné.²⁹ Aj tu treba vychádzať zo skutočnej vôle zmluvných strán pri uzatvorení rozhodcovskej zmluvy. Ak si zmluvné strany bez ďalšieho zvolili konkrétny stály rozhodcovský súd so sídlom na území Slovenskej republiky, je zrejmé, že mali potom úmysel podriadiť rozhodcovské konanie aj tomuto konkrétnemu stálemu rozhodcovskému súdu so sídlom na území Slovenskej republiky. Neskoršie zmeny vykonané zriaďovateľom, týkajúce sa napr. uvádzaného prípadného premiestnenia sídla stáleho rozhodcovského súdu na územie iného štátu, nemajú vplyv na rozhodcovské konanie podľa rozhodcovskej zmluvy (doložky) dojednanej pred vykonanou zmenou.

Záver

Ako vyplýva z doteraz uvedeného rozboru, zmluvnú autonómiu podriadiť riešenie sporu stálemu rozhodcovskému súdu limituje množstvo faktorov. Okrem kritérií, ktoré sa týkajú samotného stáleho rozhodcovského súdu, je potrebné zároveň striktne sledovať, či daný spor, daná vec, pre ktorú účastníci hodlajú založiť právomoc stáleho rozhodcovského súdu, napĺňa kritériá objektívnej arbitrovateľnosti, teda či daný spor, danú vec možno prejednať a rozhodnúť v rozhodcovskom konaní. Vzhľadom na prudký nárast vzniku rôznych stálych rozhodcovských inštitúcií v SR, ktorý mal za následok aj rôznu kvalitu rozhodovania sporov rozhodcovskými súdmi, zo strany štátu došlo k striktnejšej úprave nielen podmienok

²⁸ Napr. z dôvodu, že obmedzenie zriaďovateľov podľa ust. § 12 Zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení Zákona č. 125/2016 Z.z. sa týka len stálych rozhodcovských súdov na území Slovenskej republiky a nedopadá na rozhodcovské inštitúcie so sídlom mimo územia Slovenskej republiky.

²⁹ Pozri bližšie. Levric, M. Základné pojmy rozhodcovského konania vo svetle posledných zmien zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní. *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii*, Ročník XXI., Banská Bystrica: Belianum, 2016-2017, s. 236

zriaďovania stálych rozhodcovských súdov, ale aj k zásahu do platnosti doteraz uzavretých rozhodcovských zmlúv zakladajúcich právomoc stálych rozhodcovských súdov, ako aj k zásahu do prebiehajúcich rozhodcovských konaní pred stálymi rozhodcovskými súdmi, ktoré dodatočne nespĺnia nové zákonné kritériá vyžadované pre ich existenciu.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

CSACH, K. Intertemporalita novej úpravy rozhodcovského konania. Súkromné právo, 2015, č. 8

GYARFÁŠ, J., ŠTEVČEK, M., a kol. . Zákon o rozhodcovskom konaní. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016.

LEVRINC, M. Princíp autonómie vôle v procesných vzťahoch s medzinárodným prvkom. Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSSTRICKÉ DNI PRÁVA, sekcia súkromného a medzinárodného práva, 23. -24. november 2016, zámok Vígľaš, Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 253-260

LEVRINC, M. Základné pojmy rozhodcovského konania vo svetle posledných zmien zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní. Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, Ročník XXI., Banská Bystrica: Belianum, 2016-2017, s. 229-239

LYSINA, P., ĎURIŠ, M., HAŤAPKA, M. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2016.

NÉMETHOVÁ, M.: Rozhodcovská zmluva, In: Konsenzus v práve: zborník z medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 20. výročia založenia Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 07.-08.02.2013, Banská Bystrica, Belianum, 2013. s. 274-282.

NÉMETHOVÁ, M: Rozhodcovské rozsudky verzus všeobecné súdy 0:1, In: In Interpolis'14 : zborník vedeckých prác, medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, Banská Bystrica, 13. novembra 2014, Banská Bystrica, Belianum, 2014, s. 338-344

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2016.

Právne predpisy

Zákon č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní

Zákon č. 336/2014 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona č. 371/2004 Z.z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 125/2016 Z.z. o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov

REGULÁCIA REALITNEJ ČINNOSTI Z POHLĎADU EURÓPSKEJ KOMISIE

REGULATION OF REAL ESTATE BROKERAGE FROM THE EUROPEAN COMMISSION PERSPECTIVE

Mojmír Plavec¹

Abstrakt

Podmienky výkonu realitnej činnosti (sprostredkovania predaja, prenájmu, kúpy nehnuteľností) sú v každej európskej krajine odlišné. Autor sa v príspevku zaoberá otázkou zámeru Európskej komisie regulovať realitnú činnosť v krajinách EÚ. Rozoberá tiež výhrady, ktoré adresovala Európska komisia Slovenskej republike a prináša pohľad na legislatívny zámer Českej republiky.

Kľúčové slová

Realitná činnosť, realitná kancelária, Európska komisia, regulácia realitnej činnosti, realitné podnikanie

Abstract

The conditions for the performance of real estate activities (brokering the sale, rental, purchase of real estate) differ in each European country. The author discusses the intention of the European Commission to regulate real estate brokerage in the EU countries, deals with the objections and reservations addressed by the European Commission to the Slovak Republic and offers a glimpse of the legislative intention of the Czech Republic.

Keywords

Real estate brokerage, Real estate agency, European Commission, Regulation of real estate brokerage, Real estate business

Úvod

V januári 2017 vydala Európska komisia oznámenie, ktorým odporúča Európskemu parlamentu prijať reformy v oblasti regulácie odborných služieb, vrátane realitnej činnosti².

¹ Autor je externý doktorand na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (Katedra finančného práva) a zároveň pôsobí ako advokát a tajomník Realitnej únie SR.

² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017

Komisia adresovala odporúčania tiež členským krajinám, jedno dostalo aj Slovensko. Máme zmeniť chybnú reguláciu pre získanie oprávnenia na realitnú činnosť.

Podstata zámeru regulácie profesií

Reforma úpravy regulácie profesií je súčasťou stratégie jednotného trhu v Európskej únii (tzv. single market strategy).³ Voľný pohyb služieb občanov členských krajín je dlhodobou jej kľúčovou agendou. Služby tvoria 71 % HDP a 68 % celkovej zamestnanosti v EÚ, čo predstavuje viac ako 10 biliónov EUR.⁴ Predstavitelia EÚ si uvedomujú, že potenciál jednotného trhu so službami zostáva dlhodobo nevyužitý. Podľa prieskumu z roku 2015 sa regulácia povolání dotýka 22 % európskej pracovnej sily, resp. viac ako 47 miliónov občanov v EÚ.⁵

Pre vstup a výkon určitých odborných povolání existujú v jednotlivých krajinách EÚ rôzne podmienky a obmedzenia. Cieľom nie je vytvoriť jediný regulačný model, ktorý sa bude aplikovať vo všetkých členských krajinách EÚ, ale nastaviť také regulačné prostredie, ktoré bude na jednej strane chrániť spotrebiteľov a užívateľov služieb a na druhej strane bude priaznivé pre rast, inováciu, tvorbu pracovných miest a mobilitu pracovných síl. Cieľom je tiež vytvoriť medzi občanmi „pozitívne povedomie o regulácii“⁶ jednotlivých povolání, keďže regulácia odborných služieb má zabezpečiť ochranu celého radu cieľov všeobecného záujmu, vrátane ochrany spotrebiteľov.

Logicky sa natíska otázka, prečo sa Európska komisia zamerala práve na realitných sprostredkovateľov? V oznámení Komisii sa analyzujú regulačné úpravy, ktoré sa vzťahujú nielen na realitných agentov, ale aj na architektov, stavebných inžinierov, účtovníkov, právnikov, patentových zástupcov a sprievodcov cestovného ruchu. Týchto sedem povolání patrí do štyroch kľúčových hospodárskych odvetví (nehnuteľnosti, stavebníctvo, služby pre podniky a cestovný ruch). Potenciál mobility v týchto povolaniach je vysoký, sú však regulované vo väčšine členských štátov veľmi odlišne. Zámer je preto logický. Nakoľko je EÚ v porovnaní s inými štátmi menej konkurencieschopná pri výrobe a exporte⁷, hospodársky potenciál je potrebné hľadať v službách a ich mobilita.

³ Európsky parlament schválil túto iniciatívu v roku 2015, pozri 2015/2354(INI)

⁴ Zdroj: štatistiky národných účtov

⁵ M. Koumenta and M. Pagliero (2016), „Measuring Prevalence and Labour Market Impacts of Occupational Regulation in the EU“, viac <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20362>

⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017, str. 7

⁷ prof. Ing. Peter Baláž, Phd., viac na <https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/427453-ekonom-balaz-sme-odkazani-na-cinu-europa-uplne-zlenivela/> zo dňa 24. 4. 2017

Tento zámer treba tiež vnímať na pozadí rôznej úrovne nezamestnanosti. Podľa údajov OECD z posledného štvrťroku 2016, najmä južné krajiny západnej Európy stále trápí vysoká miera nezamestnanosti. V Grécku dosahovala nezamestnanosť až 23,3 %, v Španielsku 18,7 %, v Taliansku 11,8 %. Naopak v Nemecku bola nezamestnanosť na úrovni len 3,9 %, v Holandsku 5,5 %, Švédsku 6,9 %.⁸ Agenda spojená s reguláciou vybraných povolání má podporiť presun pracovného potenciálu v rámci európskych krajín a stierať rozdiely v úrovniach nezamestnanosti.

Komisia hľadá spoločného menovateľa, rozumný reštriktívny rámec, ktorým by sa jednotlivé krajiny riadili pri úprave a zavádzaní regulácie povolání. Pre tento účel vytvorila tzv. ukazovateľ reštriktívnosti regulácie povolání (indicator on the restrictiveness of occupational regulation), ktorý má pomôcť analyzovať rozsah obmedzení. Ukazovateľ posudzuje požiadavky na kvalifikáciu (nadobudnuté vzdelanie, odborná príprava, povinná skúška pred štátnym orgánom, ďalšie povinné priebežné vzdelávanie a pod.) a iné vstupné požiadavky (napr. povinné členstvo v komore, ako aj samotné požiadavky na výkon, ako sú predpísaná právna forma podnikania, nezlučiteľnosť činností a pod.)

Regulácia realitnej činnosti v krajinách EÚ

Rozdiely v regulácii realitnej činnosti sa v jednotlivých krajinách líšia. Až v 14 krajinách je činnosť realitného sprostredkovateľa regulovaná⁹. V súčasnosti zvažujú zavedenie regulácie aj Nemecko a Česká republika. Úpravu regulácie zvažuje aj Slovensko. Sú však krajiny, ktoré od nej upustili.¹⁰

Treba si uvedomiť, že rozsah činností a kompetencií realitných agentov je v jednotlivých krajinách odlišný. V severských krajinách (napr. vo Švédsku) makléri aktívne pôsobia pri príprave zmluvnej dokumentácie, v Rakúsku zastupujú klientov pred verejnými orgánmi, aj keď len v obmedzenom rozsahu (ktorá nespadá do agendy advokátov) alebo vykonávajú verejné realitné dražby. V Belgicku a Francúzsku sú realitní agenti oprávnení vykonávať správcovskú činnosť, v Dánsku a Taliansku zas úradné odhady nehnuteľností.¹¹

Ako je možné postrehnúť, regulačné mechanizmy sú v jednotlivých krajinách rôzne a sú prispôbované rozsahu vykonávanej agendy. V mnohých krajinách sa vyžaduje získanie

⁸ zdroj: OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>

⁹ vo Francúzsku, Belgicku, na Cypre, vo Fínsku, v Dánsku, v Chorvátsku, Írsku, Luxembursku, Maďarsku, Rakúsku, v Slovinsku, vo Švédsku, v Taliansku a na Slovensku.

¹⁰ napr. Poľsko s účinnosťou 1. januára 2014, hoci hlasy odbornej verejnosti volajú opäť po zavedení regulácie.

¹¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017, str. 25

odborného vzdelania v trvaní 2 až 3 roky¹², absolvovanie praxe pod dohľadom skúseného makléra, povinnosť členstva v komore¹³. Mnohé európske krajiny ukladajú sprostredkovateľom povinnosť mať poistenie pre prípad zodpovednosti za škodu.

Pri pohľade na stanoviská jednotlivých európskych krajín, ktorými reagovali na oznámenie Európskej komisie, je zrejmé, že určitá úroveň regulácie realitných služieb bude zachovaná. Krajiny, ktoré neregulujú realitné služby vôbec alebo ich regulujú chybné (napr. Slovensko), budú musieť túto reguláciu upraviť. Iné krajiny, ktoré regulujú toto povolanie príliš prísne, zrejme budú uvažovať o zavedení regulácie na úroveň európskeho priemeru. Nemecko by pri zavádzaní regulácie malo posúdiť jej proporionalitu. Slovinsku sa ukladá povinnosť prehodnotiť, či nezruší povinnosť slovinského občianstva pre tých, ktorí chcú v krajine pôsobiť ako realitní agenti¹⁴.

Európska komisia vo svojom dokumente jasne uvádza, že cieľom nie je zaviesť jednotný a konkrétny regulačný model pre všetky krajiny EÚ. Komisia výslovne predpokladá existenciu viacerých modelov regulácie¹⁵. Zástupcovia komisie si zrejme uvedomili, že odlišný rozsah činností realitných agentov, špecifiká realitných trhov, úroveň podnikateľského prostredia, ale aj samotný naturel ľuďí by mohol byť veľkou prekážkou pri zavádzaní jednotného regulačného modelu.

Regulácia realitnej činnosti v Českej republike

Cestou kvalifikovanej regulácie sa vybrala aj Česká republika. V roku 2016 predložilo Ministerstvo miestneho rozvoja ČR Legislatívnej rade vlády ČR návrh zákona o realitnom sprostredkovaní a realitných sprostredkovateľoch.¹⁶ Príprave návrhu predchádzali viaceré prieskumy a analýzy. Návrh bol súčasťou akčného plánu vlády ČR zameraného na ochranu spotrebiteľov (spotrebiteľská agenda 2015 - 2020). Napriek tomu, že návrh prijala odborná verejnosť pozitívne a zároveň bol zameraný na ochranu spotrebiteľov, legislatívna rada vlády ho vrátila ministerstvu na dopracovanie. Môžeme predpokladať, že dôvodom mohla byť práve výhrada, ktorú adresovala Európska komisia Českej republike v súvislosti s návrhom zákona.

¹² napr. Dánsko, Švédsko.

¹³ napr. v Belgicku sú realitní agenti povinne združení v komore - L'Institut professionnel des agents immobiliers

¹⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017, str. 26

¹⁵ from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017, str. 2

¹⁶ návrh zákona vychádza z plánu legislatívnych prác vlády ČR na rok 2016, schválený uznesením Vlády ČR z 14.12.2015, pričom vecný zámer zákona o realitnom sprostredkovaní bol schválený uznesením vlády z 18.1.2016 (uznesenie č. 20)

Komisia vyčítala zákonu zavádzanie viacúrovňovej regulácie realitnej profesie¹⁷. Český návrh zákona upravuje predpoklady na výkon realitnej činnosti v § 4¹⁸. Prepracovaný návrh realitného zákona bude zrejme čoskoro predložený vláde na schválenie.

Slovenská odborná verejnosť aktívne sleduje vývoj realitnej legislatívy v Českej republike. Má na to viac dôvodov. S českým národom nás okrem histórie spájajú aj takmer identické problémy na realitnom trhu i snaha riešiť ich. Hoci, za hranicami sa legislatíva zhmotňuje zreteľnejšie. Dá sa očakávať, že v prípade jej prijatia bude tento posun inšpiráciou aj pre Slovensko. Naši zákonodarcovia tak budú mať predpripravenú cestu, budú odstránené legislatívne nedostatky, sprecizované znenia ustanovení, budú známe aplikačné problémy pri implementácii zákona do života, lieky na „detské choroby“ mladého zákona a bude poukázané aj na prípadné spôsoby jeho obchádzania. Slovensko by tak mohlo prijať bez väčších ťažkostí kvalitnú normu, ktorá pomôže ľuďom, spotrebiteľom, podnikateľskému prostrediu a napokon aj štátu.

Regulácia realitnej činnosti na Slovensku

Podľa súčasnej legislatívy sa pre získanie oprávnenia na prevádzkovanie realitnej činnosti (prevádzkovanie realitnej kancelárie) vyžaduje splnenie podmienok, ktoré sú iracionálne a dlhodobo neplnia svoj účel. Živnostenský zákon pre vydanie viazanej živnosti, ktorou realitná činnosť je, vyžaduje od budúceho podnikateľa, aby okrem všeobecných náležitostí (plnoletosť, bezúhonnosť a spôsobilosť na právne úkony) preukázal aj odbornú spôsobilosť, a to dokladom o dosiahnutí vysokoškolského vzdelania ekonomického, právnického, stavebného alebo architektonického smeru alebo úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou a 5 rokov praxe v odbore. Neexistuje presvedčivý názor, prečo sú zvýhodnení absolventi práve týchto študijných smerov, na ktorých sa realitný obchod nevyučuje. Ak žiadateľ podmienky nespĺňa, vyžaduje sa od neho, aby si stanovil zodpovedného zástupcu, ktorý odbornú spôsobilosť spĺňať bude. Realitný maklér je mimo zorného uhla legislatívy. V drvivej väčšine prípadov na realitnom trhu pôsobia s voľnými živnosťami¹⁹.

Z veľkého počtu spoločností s predmetom podnikania – realitná činnosť je zrejme, že v systéme je chyba. Najčastejším spôsobom, akým sa citovaný právny predpis obchádza, je predloženie vyhlásenia podnikateľa, že „má v odbore päťročnú prax“. Ide o vágny a nepresnú

¹⁷ v oznámení sa doslova uvádza „As part of the forthcoming reform, the Czech Republic should avoid multiple layers of regulation ... “

¹⁸ Úrad vlády ČR, <https://apps.odok.cz/veklep-history-version?pid=KORNAJ6D3T48>

¹⁹ napr. marketingové služby, administratívne práce, prieskum trhu a pod.

formuláciu, ktorá umožňuje špekulatívne výklady²⁰. Bežná prax je toho svedkom. Nie je jednoznačné, akým spôsobom by mal žiadateľ získanú prax preukázať, či je nevyhnutné preukázať existenciu pracovného pomeru s osobou, ktorá realitnú činnosť vykonávala, alebo stačí, keď s takou osobou len spolupracoval v rámci obchodno-zaväzkového vzťahu.

Nie je ojedinelé, že okresný úrad vydal oprávnenie na podnikanie v realitnej oblasti aj takému žiadateľovi, ktorý predložil len „čestné vyhlásenie“, že má v realitnej oblasti prax viac ako 5 rokov.²¹ Problematický sa javí byť aj inštitút zodpovedného zástupcu, ktorý predstavuje často len formalitu a býva účelovo stanovený dočasne, len na obdobie získania oprávnenia na podnikanie.²²

Čo Slovensku vytkla Európska komisia?

Európska komisia vyčíta Slovensku²³, že od podnikateľov z iných krajín EÚ vyžaduje, aby sa podrobili úradnému uznaniu vzdelania²⁴, či sa získané vzdelanie žiadateľa zhoduje s tým, ktoré vyžaduje živnostenský zákon pre vydanie živnosti – realitnej činnosti (vysokoškolské vzdelanie právnického, ekonomického, stavebného alebo architektonického smeru).²⁵

Komisii treba v tomto dať za pravdu. Proces porovnania vzdelania nie je jednoduchý, je časovo náročný aj nákladný (do slovenského jazyka treba preložiť kompletnú dokumentáciu). Stredisko na uznávanie dokladov o vzdelaní musí posúdiť obsah všetkých absolvovaných predmetov, ako aj postavenie príslušnej vzdelávacej inštitúcie. Voľný pohyb služieb a sledovaný zámer EÚ je aktuálnou slovenskou legislatívou výrazne skomplikovaný.

Keď k tomu pripočítame, že príslušné ustanovenie živnostenského zákona o požadovanom vysokoškolskom vzdelaní (a spôsoby jeho ľahšieho obchádzania) sú navyše nelogické a vôbec neplnia sledovaný účel, nastal nepochybne čas, hoci pod tlakom výhrad Európskej komisie, aby sme pristúpili k legislatívnej náprave.

²⁰ Jednou z prvých právnych úprav na úseku podnikania v realitnej oblasti bol zákon č. 203/1925 Zb. Tento právny predpis zaradil podnikanie v realitnej oblasti medzi koncesované živnosti a vládny nariadením č. 71/1926 boli upravené aj náležitosti a odborné predpoklady pre jej vydanie a vykonávanie. Tie sa do dnešného dňa takmer nezmenili.

²¹ podľa § 39 zákona č. 71/1967 Zb. (Správny poriadok) je jedným z podkladov pre rozhodnutie aj čestné vyhlásenie účastníka konania

²² tzv. „jednoduchý zodpovedný zástupca“.

²³ Doslovné znenie výhrady (odporúčania) EK znie: „Slovakia should remove the requirement for the holders of qualifications from other EU Member States to undergo a procedure for academic recognition of diploma“.

²⁴ proces uznania dokladov o vzdelaní upravuje § 29 a nasl. zákona č. 422/2015 Z.z. o uznávaní dokladov o vzdelaní a o uznávaní odborných kvalifikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Doklady posudzuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR - Stredisko na uznávanie dokladov o vzdelaní.

²⁵ Poradové číslo 61, prílohy č. 2 (Viazané živnosti) zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon).

Akým smerom sa pri úprave regulácie uberať?

Skôr, ako sa pustíme do konštruovania návrhov riešení, mali by sme si položiť niekoľko kľúčových otázok a pripomenúť si, aké spoločenské hodnoty chceme chrániť a do akej miery chceme zasahovať do slobody podnikania. Vážime si viac vlastníctvo, jeho ochranu a práva spotrebiteľov alebo si vážime viac právo každého na sebarealizáciu a teda aj na tú v oblasti podnikania s realitami? Domnievam sa, že napĺňanie podnikateľských či pracovných ambícií by malo v tomto prípade ustúpiť vyšším hodnotám, ktorými sú ochrana majetku ľudí, či ochrana spotrebiteľov.

Ďalšiu otázku by si mali položiť legislatívci a zástupcovia ústredných orgánov štátnej správy – máme odvahu hľadať komplexné systémové riešenie alebo sa s výhradou Európskej komisie popasujeme povrchné („kozmetickou“ novelou) a problém prenecháme pre ďalšiu politickú garnitúru?

„Ochranársky prístup“ Európskej únie, v kombinácii s vysokým rizikom, aké je vždy spojené s nakladaním s nehnuteľnosťami, by nemali byť riešené povrchné a už vôbec nie ponechané na neriadenú evolúciu trhu. Nezabúdajme, že segment realít je mimoriadne lákavý pre ľudí, ktorí nemajú vždy čestné úmysly. Nezastávam názor, že trh je treba neprimerane regulovať a zasahovať do jeho prirodzeného vývoja za každú cenu. Sú však rizikové oblasti, kde občania dôvodne očakávajú zo strany štátu určitý stupeň ochrany, najmä, ak sa manipuluje s majetkom nadobudnutým počas celého života. Oznámenie Európskej komisie treba vykladať aj v kontexte dlhodobej tendencie EÚ, ktorou je silná ochrana spotrebiteľov.

Je legislatívnou iróniou, že finančný sprostredkovateľ, ktorý radí klientom, aby si sporili hoci len niekoľko eur mesačne, musí mať odbornú kvalifikáciu a podlieha dohľadu Národnej banky Slovenska²⁶, iná osoba – realitný agent, ktorý klientovi riadi transfer jeho celoživotných úspor (nehnuteľnosti), môže pôsobiť bez potrebných základných znalostí, vzdelania a skúseností.²⁷

Nad myšlienkou – či a ako regulovať realitnú činnosť sa zamýšľalo už veľa európskych štátov. Táto téma je nanajvýš aktuálna aj v Nemecku a Českej republike. Obe krajiny sa zhodli na tom, že primeraná regulácia je nevyhnutná. V prospech zavedenia rozumnej regulácie svedčí aj fakt, že mnohé vyspelé severské krajiny, kde je úroveň podnikateľského prostredia a realitného trhu výrazne vyššia, reguláciu realitnej činnosti zavedenú majú, a to pomerne prísnu (napr. Švédsko) a o jej zrušení neuvažujú.

²⁶ Zákon č. 186/2009 Z.z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁷ Častým javom na realitnom trhu je neodborné posúdenie predajnej ceny nehnuteľnosti. Klientovi môže vzniknúť vysoká škoda, ak je cena určená nesprávne.

Som presvedčený, že vadná regulácia²⁸, ktorú Slovensku vyčíta Európska komisia, by mala byť napravená osobitným zákonom tak, ako to pripravuje Česká republika. Z pohľadu Európskej únie dôjde dokonca k „zníženiu intenzity“ regulácie, keďže povinné vysokoškolské vzdelanie by malo nahradiť „len“ osvedčenie o získaných kvalifikačných predpokladoch na výkon realitnej činnosti, ktoré je možné získať bez univerzity. Osvedčenia by mal vydávať niektorý z ústredných orgánov štátnej správy, aby sa zamedzilo ich „predávaníu“ nekompetentným. Tento postup výrazne zjednoduší vstup na trh kvalifikovaným realitným podnikateľom z iných krajín EÚ. Nedá mi však nevyjadriť určité pochybnosti o tom, či je slovenský realitný trh pre cudzincov natoľko atraktívny. Pri výkone realitnej činnosti je znalosť náročného slovenského jazyka a miestnych pomerov nevyhnutná, preto napriek možnosti jednoduchšieho vstupu na slovenský realitný trh, môže byť etablovanie cudzincov na Slovensku pomerne komplikované. Predpokladám, že s výnimkou českých občanov si Slováci budú ťažšie budovať takú úroveň dôvery, aby im zverili predaj svojich celoživotných úspor, najmä v prípadoch, ak sa s cudzincom nebudú vedieť ani dohovoriť. O výškach provízií realitných sprostredkovateľov, ktoré sa pohybujú pod úrovňou európskeho priemeru, nehovoriac.

Legislatívna úprava realitného sprostredkovania by sa mala zamerať na vytvorenie legálnej definície kľúčových pojmov (realitný maklér, realitná kancelária, realitná činnosť), stanovenie podmienok výkonu činnosti, vrátane preukázania odbornej spôsobilosti. Treba tiež určiť rozsah práv a povinností sprostredkovateľov, ich zodpovednosť aj dohľad nad nimi.

Mnohí občania vyjadrujú nespokojnosť s kvalitou realitných služieb, serióznym realitným podnikateľom prekáža, že im na trhu vytvárajú zlé meno iní „kolegovia“, ktorí túto profesiu bez akýchkoľvek vstupných znalostí a skúseností len dočasne skúšajú (často bez podnikateľského oprávnenia) a štát tým prichádza o nemalú sumu peňazí v podobe daní.

História potvrdila, že realitný trh sa v priebehu takmer 30 rokov na Slovensku vyvíjal samostatne, bez výraznejších zásahov štátu. Výsledkom je stav, ktorý nie je priaznivý pre občanov, pre podnikateľov, ani pre štát.

Záver

Záverom si dovoľím vyjadriť presvedčenie, že výhradu EK prijmu naši legislatívcia ako výzvu na vytvorenie efektívnych pravidiel fungovania na realitnom trhu. Námaha by

²⁸ V texte článku uvádzam, že realitná činnosť je v SR regulovanou činnosťou, keďže takto ju vnímajú slovenské štátne orgány. Iné definičné kritériá regulovanej činnosti sa uvádzajú v rozhodnutí Európskeho súdneho dvora (C 298/14 Brouilard, C 313/01 Morgenbesser).

nemusela byť veľká. Stačí sa inšpirovať Českou republikou alebo Nemeckom. Realitná únia SR predstavila návrh zákona o realitnom sprostredkovaní ešte v roku 2015.²⁹ Ten môže poslúžiť ako základ pre tvorbu nových pravidiel fungovania realitného trhu.

Na druhej strane vyjadrím aj obavu, ktorá sa, dúfam, nenaplní. Bude na škodu všetkých, ak si budú chcieť kompetentní prácu zjednodušiť a zavedú len kozmetické úpravy (v podobe novely živnostenského zákona).

Pre Slovensko tak nastáva historická šanca presadiť komplexné a systémové riešenie problému v podobe osobitného zákona, ktorý by prispel ku kultivácii a profesionalizácii realitného trhu na Slovensku.

Zoznam bibliografických odkazov

Internetové zdroje:

EURÓPSKA KOMISIA: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, Brusel, COM(2016) 820 final, 2017. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20505/attachments/2/translations/en/renditions/native>

BALÁŽ, P.: Sme odkázaní na Čínu, Európa úplne zlenivela. In. Pravda Žurnál, [cit.2017-04-24]. Dostupné na internete: <https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/427453-ekonom-balaz-sme-odkazani-na-cinu-europa-uplne-zlenivela/>

KOUMENTA, M., PAGLIERO, M.: Measuring Prevalence and Labour Market Impacts of Occupational Regulation in the EU, European Commission, Brusel. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20362>

ÚRAD VLÁDY ČESKEJ REPUBLIKY: Návrh zákona o realitním zprostředkování a o změně souvisejících zákonů (zákon o realitním zprostředkování). Dostupné na internete: <https://apps.odok.cz/veklep-history-version?pid=KORNAJ6D3T48>

REALITNÁ ÚNIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Návrh zákona o realitnom sprostredkovaní a realitných sprostredkovateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2015. Dostupné na internete: <https://www.realitnaunia.sk/wp-content/uploads/2016/05/Zakon-o-realitnom-sprostredkovani-revizia-maj-2016.pdf>

²⁹ Návrh zákona o realitnom sprostredkovaní, Realitná únia SR, www.realitnaunia.sk, 2015

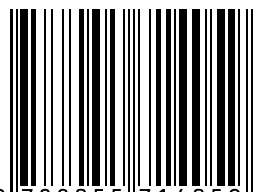
BANSKOBYSSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

III. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie

Autor:	Kolektív autorov
Vedecký redaktor:	Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Recenzenti:	Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc. Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav Kelemen, DrSc., MBA, LL.M. Doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD. JUDr. Monika Némethová, PhD.
Zostavovateľ:	Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD. JUDr. Ing. Andrea Ševčíková
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédiová
Rok vydania:	2018
Počet strán:	300

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-1405-9
EAN 9788055714059

9 788055 714059

ISBN 978-80-557-1405-9